

بزوتنهوی سیاسی و روشن بیری کورد
له کوتایی چهرخی نوزدهمه مه
تا ناوه راستی چهرخی یست

نوسینی
رمزی قزازی

<https://t.me/kurdistanbooks>

Kurdistan Books

کانالی تیلیگرامی کتبخانه‌ی کوردستان :

<https://t.me/kurdistanbooks>

[@kurdistanbooks](https://t.me/kurdistanbooks)

پیشکش بی :-

بهو کورده دلسوزهی که تهمه نی لای و پیری خوی بهخت ئەکا له پینار
رزگار کردن و سه به خویی وولات و نه ته وه که یا

بهو قاره مانه دلیرو نه به زهی که به کرده وه سه لماندی به دوست و دوژمنی و ها
جیهان که پیشه وایه کی لی هاتووی نه ته وه که یه تی و چاکه و دهست که وتی وولاته که
پیش چاکه و دهست که وتی خوی ئەخا .

بهو کورده دلسوزه هه ولده رو تیکوشه ری که ناوی کوردو کوردستانی به
هه موو جهاندایلاو کرده وه و ناساندی .

به باوکی کورد بارزانی مصطفی

» نوسه

پېشــړه و :-

مېړووی کوردو کوردستاني ، هېستا به تهواوه کسي پروون نه بوتهوه ، مېړووی نووسانو ته وانهی دهستان دايته خامو نيازي نووسينيان بووی له بارهی کوردهوه ، چ بېگانه ، چ خؤ ، تاکه تاکه يان نه ييت ، به ثاره رووی خويان چونياد نووسی بی و چيان وتبی ، نووسیویانه و توویانه ، مه بهستی بهرو دوايان نهوه بو ، که بگنه بهو تامانجهی نهو نوسینه يان بو نویوهو بهس ، نهوه يان لیک نه داوه تهوه ، که نووسینه کانیاں له پاشه روژا ، نه به به لگهی مېړوو وه ناوینه بو دهر خستنی پرووی پوژن و تاریکی رابوردوی نهو نه تهوه به که نه مرو نه وان نهو باسهی له بارهوه ده نووسن ، جا بویه نه لیم ، نه وانهی که نیازی نووسینان هیا له بارهی کوردو کوردستانهوه کودرین یان بېگانه ، پی وسته بچنه بچ و بناوانو نهو باسه که لئی نهوین وه زور به قولی له ره گو رگیشهی نهو باسا بکولنهوهو دهرسی هه موو روویه کی بکن ، وه به هه موو که لین و قوژبن و شونیکیا بگهرین و به شیوه به کی وانهنده شاره زا بین که بگنه راست تریر ریگا بو نویسه که یان تا بتوانن له سر نهو پشکنین و دهرس کرده چوار چپوه نویسه که یان داریژن و له ری ی راست لا نه دن ، لایه نگری نه کن ، له بهر خاتری خاترانو بو دل نه وایی نه نوسن .

چونکه نویسه کانیاں ، نه بن به میراتی نه ته وایه تی و نه مینه وه بو دوا روژی نهو گله ، نه گهر نهو نویسه نه له سر چه ویه کی روون و خاوینی پر له راستی بهو نو سراپی و دوور له لایه نگری و رواالت و دل نه وایی ، نه وانهو نویسه نه بفا که نه چینه به کی به که لک و پر سوود بو نهو نه ته ویه و نه وانهی نه یانهوی له پاشه روژ

ه پيشوی ټو نه ته و په بگن ، خو نه گهر ټو نو سه رانه بي وجدانيان كړدو له
 بي راست لايان داو پيشكه وتي ميژوويان دهستكاري كړدو گوريان ، ټوا ټو
 وسينانه هر بهو جوړه دهمينه ووه ټه بنه ته ووقو ټه چنه كهر دني ټو نه ته و په
 هرباره ي نوو سراوه .

مه به ست له نوو سيني ميژووي نه ته و په ك وه يا نو سيني ژياني پيشه و ايه ك ټو ه
 په نو سه ر هه ر لايه ني چا كه ي ټو نه ته و په يان ټو پيشه و ايه بگري و ، بنو سي ،
 هلكو ټه بي نوو سه ر بو ميژوو بنو سي ، لايه ني چاكو خراپيان چي بهو چونه
 ه مووي دهر خاو رووني بكاته ووه بيان خاته بهر چاو ، بو نه و ي چينه كاني دواي
 ته ووه كه دديان خريننه ووه له چا كه يان كه لك و سوود وهر گرن ، له خراپه شيان
 برهت ، نوو سه ري ك كه خامه ي گرت به دهسته ووه بو نوو سين ټه بي دوو رب ي له
 باطفه ، لايه نگري دل نه وايي كړدن ، به دواي دهسته ووتدا نه گهري ، نوو كي
 يروزي خامه ي به كړي نه داو نه يفروشي ، بهلكو ټه بي نوو سه رو خامه كه ي زور
 غاوين و راست بي ، چاكو خراپه له تاي ته رازويه كا بكيشي و بينو سي ، بو ټو ه ي
 نويندكاري به ريز كه خوينديه ووه ټو به ته رازوي غقل و روشن پيري خوي لايه ني
 چاكو خراپه ي ټو نوو سينه پارسه نك بگري و هه لي سه گيښي ، چونكه تا ئيسـ
 تا ه رگيز نه گونجاوه له ميژووي نه ته ووه كا ناو ناشگونجيت په كي ك له هه موو ته مه ني
 يانيا هه موو كرده ووه كړداري هر چا كه بو ييت و هر چا كه شي بدريته قه ائهم ،
 نراپه كانش بگري به ژير ليوه ووه ديزه به دهر خونه بگري

له ميژوودا زور زروفي سياسي واريك كه و توه بو ه به و ي به هه له چوون ، بو
 ر پيشه و او پياوي دلسوز ، كه ټو به هه له چونه يان بو بو ته كه مو كووري له

ژیانی سیاسیاندا ، نهك له رهوشتو خویاندا ، چونكه رهوشتو خووی شخصي جیاوازه له کارو باری سیاسي ، زور پیشه‌واو دهسه‌لاتدر هه‌ن له میژوودا نه‌یین خاوه‌ن جواترین وه خاویترین رهوشتو خوون وه به خاوینی ناسروڼ له ماوه‌ی ژیا‌نیانا ، کهچی له کاتو ماوه‌ی دهسه‌لاتدریا‌نا ، زرروفي سیاسي وین هاتوته پیش نه‌یان توانیوه به سه‌ریا پروڼو به هه‌له‌چون ، چاتهو به‌مه‌هه‌چوونه‌یان بو بووه به که‌مو کوری سیاسي وه له میژوودا بویان نوسر وه له که‌داری کردون ، هه‌مه‌مانای نه‌وه‌نیه‌وه‌جوره‌پیاوا‌نه‌خاوه‌ن رهوشتو خوی جوان نه‌بوون ، واته‌پ‌یوسته‌له‌سه‌ر نو‌سه‌ر به‌تایه‌تی نه‌وانه‌ی له‌باره‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌كو کرده‌وه‌کرداری پیشه‌وا‌یه‌که‌وه‌ده‌نوسن که‌خامه‌یان گرت به‌ده‌سته‌وه‌زور به‌پاک‌و‌خاوینی بنوسن خو‌یان دور‌خه‌نه‌وه‌له‌عاطفه‌و نووکی خامه‌که‌ی دانه‌نیت بو نویسن درو به‌قه‌دو بالای خه‌ل‌کاو ده‌ستکاری روودا‌وی میژوو ، راستی چی به‌وه‌چیزه‌بو‌ه‌نه‌وه‌بخاته‌سه‌ر قاقه‌ز ، چونکه‌نو‌سه‌ر میژوو ده‌نووسی و بو میژوو‌شی ده‌نوسی به‌س ، نه‌بی بی‌گومان نه‌وه‌بزائیت که‌له‌دوی نه‌وه‌وه‌نرس‌ری تر دیت وه‌له‌و بابه‌ته‌وه‌که‌نه‌و نویسو‌تی نه‌ویش ده‌نوسیت و دروو راستی نه‌ویش ده‌ره‌خا به‌به‌لگه‌ی زیندوه‌وه‌که‌میژوو به‌درو‌ی بخاته‌وه ، بویه‌له‌نووسین ، نه‌م به‌رتوو‌که‌دا که‌هه‌شت سالی ره‌ه‌قه‌له‌گه‌لی خه‌ریکم وه‌سه‌رچاوه‌ی زورم خو‌یندوته‌وه‌و درسه‌کی قو‌ولی بابه‌ته‌که‌م کرده‌که‌ده‌نوسم تا توانیم هه‌جوره‌پیشکشی بکه‌م به‌خو‌یندکارانی کورد ، هه‌رچه‌ند بی‌گومان که‌مو کوری تیدا‌و نه‌گونجی به‌دلی زور که‌سان نه‌ست به‌لام به‌نهی وزه‌و توانام هه‌ولیکسی زورم داوه‌تا‌گه‌شتوم نه‌م ئامانه‌که‌توانم خه‌ه‌تکی بچو‌ن پیشکشی بکه‌م به‌

ته و نه کهم ، نومیدم هه به سود به خشن ییت .

نوسهر
رمزی قزاز

★ ★ ★

مینی : - زور سوپاسی پاریز هری بهریز کاک شیخ روف حفید زاده نه کهم که
باجداشته ده ست خه ته که ی خوا لی خوشبو کاک احمد ته قی دامی له گهل کتیه که ی
مس ییل « وه » ضحایا الثلاث ی غلامی که له م سق کتیه که لکی زورم وه مگرت .

کوردستان :-

خاکی کوردستان که وتوتنه روژه لاتی ناوهر استه وه ، ئەم خاکی هی دهوله تیک
یه ، خاکی کوردستان دابهش کراوه له بهینی ئیران و تورکیا و عراق و سوریا دا ،
وه له یه کیتی سوختا کورد هه .

ووشه « کوردستان » له عیراقدای میری به رسمی دانی پیا نایت له نهخشه و
په رتوو کو ره سیاتدا ناوی ناهینیت ، له ئەتلهس و له و په رتوو کانه دا که ل
قوتابخانه کانا دمخویند رین فانوسریت ، له « ئیران » دا به رسمی به ناوچه
« سنه » دهوتریت « وولاتی کوردستان » ووشه کوردستان مانای وولاتو
کوردیه کانه که ناوچه یه کی زور بان و فراوانه ، ئەم ووشه « سنجار » دوا پاشای
« سلجوق » ی به کان بری به سه ناوچه کانی وولاته که یا ، له چهرخی دوازه هه
پ ز دا ئەم خاکی پیک هاتبو له چهند وولاتیک ریزه شاخه کانی « زاگرۆس » ا
یه کی جیا ده کردنه وه ، له رۆژ هه لاتی ئەم ریزه شاخه دا وولاتی « هه مه دان و -
ده بیور کرمانشاهان » هه بو ، له رۆژ ئاوا یا وولاتی « شاره زورو سنجار » .

یه که م میژوو نووس که ووشه کوردستانی نویسه له په رتوو کی « نزهة .
القلوب » دا له سالی « ۷۴۰ » ک له چهرخی چوارده هه ما « قهزینی » بو ، ل
کوتایی چهرخی هه قده هه ما عوسمانیه کان ناوی وولاتیک له وولاته کانی خویاز
« کوردستانی تورکیا » که پیک هاتبو له لوی « دهرسیم و موش و دیار به کر
زانای فرسی « کیری » له مه وسوعه که یا دهر بارهی « کوردستان » نویسه یه
ئه لیت :- « کوردستان یان وولاتی کوردیه کان ناوچه یه که درێژ بۆته وه ل
خواروی روژه لاتی تورکیای ئاسیا وه تا سنوری عراق و ئیران و وولاتی کاردو -
سُلطان سَنجَر = پاشایان سه نجه ر (دهر سَنجَر) »

جارانی پښ ده لټن « شاره کانی له تورکیادا « ديار به کر » له عیراقد « موصل » له ئیراندا « نورمنی » ن .

وه دیسه نه وه مه وسوعه که باسی کوردستان نه کاو نه لیت : — له ناوچه به کاله به کیه تی سو قیت له کوماری « نازربایجان » دا کورد هه به ، پانایی نه و خاکه ی نیایا ده ژین « ۳۵۳۴۰ » کم ی چوار گو شه که « ۵۱،۵۰۰ » که سی تباده ژین پایته خته که یان « لاجینی » ه « ۱ » .

استاذ فائق السامرائی له پهرتووکی « للقضیه الكردیه » دا نه لیت « کوردستان به هه مو مانایه کی فراوانی نه و وشه به وه به و وولاته نه لټن که هه مو کورده کانی یا جی نشین ، بی جیاوازی وه نه یه که نه م وولاته نش دابهش کراوه به سه ر « عیراق و ئیران و تورکیا و سوریایه کیه تی سو قیت » دا له مه وسوعه که ی « لاروس » « ۱ » دابه فره نسی نه لیت « کوردستان وولاتیکی ئا. سیانی به ابهش بوه له بهینی « تورکیا و عیراق و فارس و سوریه » دا

« ل . ه . ه . فلورنس » له پهرتووکی « الاجناس » « ۲ » دا نه لیت « وولاتی کوردستان ناوچه به کی دهشتایی و شاخوا به دابهش بوه له بهینی « تورکیا و عیراق و یران » دا له گه ل چه ند مستعمره به که له قه و قاس وه سه ر به ره و خواریه کانی شاخی نه رمینیای سو قیتی .

قاسم والا کراد ص ۲۹

قاسم والا کراد ص ۱۹

« ۱ » قاسم والا کراد « خناجر و جبال » احمد فوزی ص ۱۰ - ۲۱

« ۲ » قاسم والا کراد — خناجر و جبال — احمد فوزی ص

« ۳ » کوردستان والا کراد داسه سیاسیه و اقتصادیه دکتور عبدالرحمه قاسم

مهوسوعی عه ربی « ۱ » :- کورده که کانه مهویه کی « نارسن »
مسولمانن نیشتمانیان کوردستانه ، وه ئەلێت کوردستان ناوچهیه کی شاخاویه
که ووتوه خواروی شاخی ئاراراته وه سیاست پارچه پارچهی کردوه له بهینی
« عیراق و تیران و تورکیا دا » کهشت که رو کی تورکی « اولیا چه له بی » « ۲ »
که له چه رخی حه قده هه ما ناواینگی ده رکرد ، له دوا ی کهشت و گهرانی به هه موو
ناوچه کانی کوردستانا ئەلێت : « وولاتی ئه رزو و رۆم و وان و هه کاری و دیار به کرو
جزیره و عمادیه و موصل و شاره زورو زرده لان » هه موی وولاتی کوردستانه که به
حه قده قوناغ یعنی حه قده رۆژ ده برییت .

فهره نگی جغرافی « ابن عمران » « ۱ » له بهشی پینجه میا که به زمانی فارسی
نوسراوه ئه لیت : - کوردستان بهشی روژئاوای ئیرانه کورده کانی تیا جی نشین
منوری کوردستان به ئاسانی ناخشهی ناکیشریت ، وه ههروهه ناتوانین هیللیک
دابنین بو هه موو کوردستان ، هلام له ئه نجی لیکول : وه دهرس کردنی ئه و
ناوچه یه که کوردی تیا جی نشینه ، له روژری میژووی خاکه وه ، ئه وانی به
شیوه یه کی : « له راستی سنو ، دابنریت ، هیلکی راست رابکیشریت له
لووتکه ی شاخی ئاراراته وه له ژوروی روژه لاتا ، سه ره و خوار بیتته وه سه ره و
به شه ، خواروی له « زاگروس » وه « شت کوه » وه له ویشه وه هیلکی
راست راکشن به ره روژئاوا تا موصل له عراقدا ، ئنجا هیلکی تری راست
راکشن به وه راکژئاوا وه له موصله وه تا ده گاته ناوچه کلانی تورکیا له لوی

« ئەسكەندەرونە » دە ، لەویشەو هێلێكى تر رابكیشریست بەرەو ژوووری
 روژ هەلات تا ئەرەزورۆم لە توركیا ، ئنجا لە ئەرزو رۆمەو هێلێكى تر رابكیشین
 بەرەو روژ هەلات تا لووتكەى « ئارات » « ۱ » بەم جوړە مساحەى خاكى
 وولاتى كوردستان دەردەكەوى كە « ۶۵۰ ، ۴۰۹ » كمى چوار گوشەيە كە پاترو
 فراوترە لە هەموو خاكى بەریتانیاو هۆلەندەو بەلچىكاو سوېسەرە دانىمارك ،
 ئەم خاكە پان و فراوانە دابەش بوە بەم جوړە : —

لە توركیا « ۱۹۴،۴۰۰ » كمى چوار گوشە لە ئیران « ۱۲۴،۹۵۰ » كمى چوار گوشە يە
 لە عىراق « ۷۲،۰۰۰ » كمى چوار گوشە يە لە سورى « ۱۸،۳۰۰ » كمى چوار گوشە يە و
 درىزایى كوردستان لە ژوروو بو خوارو « ۶۰۰۰ » كم بەرە بەرە زیاد ئەكا
 تا دەگتە « ۷۵۰ » كمى چوار گوشە يە .

« ۱ » كوردستان والاكراد داسە اقتصاديە و سياسيه د . قاسملو

« ۲ » كوردستان والاكراد د . قاسملو

* مەوسوعەى بەریتانیا ئەلیت درىزایى كوردستان ۶۰۰ ميلە وە پانایى ۱۵۰
 ميلە كەچى قاموس العالم دەرى خستوە كە درىزایى كوردستان ۹۰۰ كمە وە
 پانایى ۱۰۰ تا ۲۰۰ كم بەشى « ۵ » قاموس العالم ص ۳۸۴۰

ره گهزی کورد :-

کورد له خاوینترین ره گهزی نه تهوه کانی روژ هه لاتی ناوه راسته که دانراوه با لانهکی پیشکه وتنی کون . هیشتا میژووی کورد به تهواوتهی روون نه بوتهوه . بویه میژوو نوسان به پیی ئارهزوو مه بهستی خویان چونیان نویسی بو نووسیویانه ، مه بهستی بهرو دویان نهوه بووه که بگه نه نهو ئامانجهی نهو نووسین و میژوهی بو ده نوسن ، ئیتر وجدانیان خستوته لاه یان نه یان خستوه و راستیاز کردوه به ژیر لیوهوه وه یان نه یان کردوه جیا به ، به لام زور بهی نویسه کانیان تاکا تاکه یان نه ییت هه موی دوورن له راستی و هیچ به لگه و سه رچاوه به کی میژوو یاز نه بووه . وه به لگهی میژوو یان به دهسته وه نه بووه که راستی نویسه کانیاز ده رخه نو پیشان بدهن ، هه ندیکیان ووتویانه کورده کان « سامین » یان « تورکن » هه ندیکی تریشیان له بهر نهوهی زبانی کوردی نزیکه له زبانی « فارسی » یه ، ووتویانه کورده کان ئیراین و فارسن ، بهم جوړه بریاریکی تهواویان نه داوه ک کورد خوی نه تهوه یه و جیاوازه له نه تهوه کانی تر ، وه پیشکه وتنی میژوو یاز دهستکاری کردوه و شیواندویانه .

به لام ئیستا به به لگهی میژوو دهر که وتوه که کورده کان « ئارین » وه له ره گهزی خپله کانی « زاگروس » ن .

روژه هه لاتی شوناسی ناسراو « مینورسکی » ئه لیت :- « رهنگه نه تهوهی کورد له سه ره تادا له روژه هه لاتهوه (روژه لاتی ئیران) کوچی کردبی بو روژئاو (کوردستانی ئیستا) وه له سه ره تای روژی هه له اتن روژی میژوهوه لهو ناوچه یه د نیشته جی بوین » ئه گونجی له پیش هاتنی ئه م نه تهوه یه بو ئه م شوینه ل

کوردستانى ناوه راسته وه نه ته وهى تر له م شوينه دا نيشته جى بو بن هه ر به م ناوه وه
يان به ناوى تروه كه نزيك بن له ناوى ته وه نه ته وانه و تيكه ليان بو بن و پسى يانه وه
لكابن به جورىكى وا بو بنه يه كه نه ته وه به دريژاينى زروف و زه مان •
زور له پزىشكه شاره ز اكان و باحه كانى تريش يرو باورى « مينورسكى » « ١ »
په سه ند ته كه ن له بابته سه ره تاو ره گه زى كورده وه •

١ :- چيني يه كه مى ره گه زى كورد :-

نه ته وه كونه كانى « زاگروسن » كه ريزه شاخكه له به شى خواروى
شاخى « ئارارات » •

أ :- لۆلۆيان لولوبوم :-

ئه م نه ته وه يه له ناوچهى شاره زوردا نيشته جى بو بن ، به لام به ته واوى
نازانريت كهى هاتونه ته ته وشوينه ، بو يه كه م جار له گه ل سوپاكانى ئاشورىه كانا
له چه رخى سياره هه مى پ • زدا له يه كيان داوه •

پروفسور « سپازهر » ته لى ت لۆلۆيى به كان باپيره گه وره ي لوره كانى ئىستان ،
وه به لگه كونه كانى ئاشورىه كان ته لى ن ، وولاتى لۆلۆ زور وولاتىكى پيشكه وتو
ئاوه دان بووه •

ب : — گوتی یان جودی : —

نەتەوہ یەکی بە ناو بانگە لە نەتەوہ کانی « زاگروس » وولاتی « ئاکاد » (سوم)
 یان داگیر کرد لە « ۲۶۴۹ » پ زدا وە ماوەی « ۱۲۵ » سال حکمرانیان کردوو
 لە لیستە ی ناوی پاشاکانە کە دۆزراوەتەوہ لە (نیپور) ناوی « ۲۱ » پاشای گوتی
 تیایە ، وا دەردە کەوی حکومەتی گوتی وولاتە کە ی خۆی بە جێ هێشتووە و هاتو
 حکمرانی وولاتی « ئاکادو سومەر » یان کردووە وە ک وولاتیکی داگیر کر
 (مستعمره) ، پاشا بە دەسلەلاتە کانی « لە گش » ناچار بوون سەر بوئ
 (گوتی) یانە دابنەوین کە دوا پاشایان ناوی « بریکان » بوو .

لە چەرخێ شانزە هەمدا لە « ۲۵۲۴ » ی پ ز پاشای « اور » حکومە
 (گوتی) یە کانی لە ناو برد لە ئاکاد عەشایەرە کانی ئەم نەتەوہ یە ناچار بوون ب
 گەرانەوہ بو ناو شاخە کانی « زاگروس » تا لەویدا بەرگری بکەن . ناو
 گوتیە کان بو جاری دووہم لە چەرخێ سیانزە هەمی پ ز دا هاتوہ لەو شەرە
 کە لە گەل ئاشوریە کانا کردو یانە ، لە میژووی « گوتی » دا ئال و گۆر هە یە ل
 تیوان ئەم ووشە یە ووشە ی « کورتی » دا وا دەردە کەوی ئەم دوو ووشە یە یە
 بن و ناوی نەتەوہ یە کە بن .

روژ هەلات شوناس « دریشر » « ۱ » لە پەرتوو کە کە (پە یوەندی زبانی
 ووشە ی کورد) دا ئەلیت ووشە ی « کوزیوی » زۆر گرنگە لە باسکردنی پە گەز
 جێ نشینانی کوردستانا وە ئەلیت ووشە ی « کاردا یان کاردوخی و کۆتوخی
 کوردی و کارداک و سیرنی و گودیای و کوردئین و کاردوو و کارداوا یە . . هەتد

« ۱ » الرابطة اللغویه للفظ کرد

هه موو نه گه رینه وه سهر ره گه زیک له گهل نه وه شا که له ووشه و قسه کردنا
جیا وازیان هه به .

ج : - کاسای یان کۆسی یان کۆشو : -

نه ته وه به که له نه ته وه کانی « زاکروس » له سهره تادا له ناوچه ی « کرمانشا » دا
نیشته جی بوون ، نه مانه کوچه ری نه بوون به لکو نیشته جی نه صلی بوون رویان
کرده روژ هه لاتی « بابل » ئا کادیه کان پێ یان ده وتن « کاشو » نه مانه ناویان له
په رتووکی پیروژ « الکتاب المقدس » « ئینجیل » دا هه به پێ یان ده وتی « کوش »
د : - خالیدی کالیدی یان وارتهو : -

وا زانراوه که ئهم نه ته وه به له کاتیکی نه زانراوا له روژ هه لاتی ئاسیای بچو که وه
ها تونه ته ناوچه ی گۆلی « وان » به پێ یی داستانه کانی ئاشوریه کهن وه به پێ یی
به لگه کوته دوزرا وه کان که تایه تی شه ره کانی « سهرجون » ی دووهم پاشای
ئاشوریه کانه نه لیت : - سنوری حکومه تی « خالیدی - کالیدی » له کاتیکی له
به شی ژورو وه تا گۆلی « گوگجه » وه « نه سکه ندهر پول » له قه فقاس وه له
روژ ئاوا وه تا روبرای « فرات » وه له خواره وه تا « ره واندوز » و ئاوی (زاب)
وه له روژ هه لاته وه تا گۆلی « ورمی » بوه وه بو ما وه به که له سور یا شدا حکمرانی
کرده ، په یته ختی ئهم حکومه ته شاری « توسپاس » بوه که « وان » ی ئیستایه
به که م پاشای خالیدی کان ناوی « ساردوریس » بوه له « ۸۴۰ » پ ز دا له ناوچه وه

★ ★ ★

۲ :- چینی دووهم له ده گمزی کورد :-

۱ :- میدیه کان :-

به لکه تاریخیه کانی چهرخی حوته مو هه شتم و نویه می پ ز زه مانی ئاسوریه کاز ده ری ده مخا که گۆرینیک له روژه لاتنی کوردستانا رویداوه به هۆی کوچ کردنی نه ته وه « ئاری » یه کانه وه « هیندو ئه وروپی » له روژه لاتنی ده ریای (قه زوین) تا وولاتی میدیا (روژه لاتنی کوردستان) یان ووروی پوژناوای تیران ، یه که کس که ناوی « میدیا » ی هیناوه پاشای ئاشوری « شه لمانه سری » پینجه م بو وه له سالی ۸۲۳ - ۱۸۰ پ ز ئه م میدیانه له دوا ی ئه م تاریخه بونه هۆی ته نکا چه له مه و هه ره شه یان له حکومه تی ئاشوری ده کرد له هه موو کاتیکا . یه که مجار ناوچه ی روژه لاتنی وولاتی میدیا یان داگیر کرد به داها تنسی چهرخی حوته ده سه لاتنی ئه م « میدیا » ی یانه کشا به سه ر هه موو وولاتا که له دوایدا ناوی ئه وولاتی « میدیا » وه نه ته وه ی (پارسی) یش که وه ته ژیر ده ستیا نه وه ک دراوسی یان بوونو به خزمایه تیش ده گه یشتنه یه ک ، ئنجا شاری « ئه قباتان - هه مه دان » ئه ستایان بنا کردو کردیان به پای ته ختی حکومه ته که یان .

له سالی « ۶۲۵ » پ ز شا (نه بو پولاسه ر) ی ئاشوری که سه ره بخو یی ا شاری به بل دا بلاق کرده وه له گه ل « میدیا » یی یه کان « سه شی » یه کانا دوستایه تم گرت له دژ حکومه تی « نه ینوا - نینوی » وه له ناوی برد وه شاری « نه ینه وای ویران کرد له سالی ۶۱۲ پ ز « که ی ئه خسار - که یخسره و » شای میدیا حکومه ت ئاشوری له ناو برد به م جو ره بناغه ی ئیمپراتوریه تی « میدیا » ی دامه ز راند ، زو پیشکه وتو گه شه ی کرد ، سنووری هه ر له (بوخارا) وه تا روژه لاتنی روباره

« قزل ئىرماق » وە لە دەريانى « قەزوين » مەۋە لە بەشى خوارودا تاخلىجى فارس
نە بەشى خوارودا ، ئەم بىپىراتورىيە تە گەۋرەيە لە سالى ۵۵۰ پ زكە شاكى ناۋى
« ئىسپاغ ئىخسۇ وىكىو » بو شاي « ئەخمىنى »
« كوردس » بو لە ناۋى برد .

پەرتۈۋكى « ئىرانى سىم » نوسەرى « مشير الدولە » لە لاپەرە (۵۷) د
ئەلئىت زبانى (مېدىا) بى ئال مەر باۋ زبانه ك تە تەۋەي كورد ئىستا قسەي پىن
دە كەن ، يان هېچ نەبى بىناى ئەۋ زبانه .

بام بونە ۋە ۋە بونەي ئىشتان خۆنەۋە تە تەۋەي « مېدىا » بە رە گەزى
ئەسى تە تەۋەي سورد داتە ئىت .

ب : - ئايرى - نەھرى : -

ئەم نە تەۋەي لە پىش كۈچى نە تەۋە كانا لە دوايدا لە كوردستانا نىشتەجى بوون
لە زەمەنى حكومەتى ئاشورىيە كانا ناۋيان ھاتوۋە .

« مېجەر سون » ئەلئىت تە تەۋەي ئايرى لە كوردستانى ئاۋە راستا ئەۋىن ، لە
تېۋەندى چەرخى دوانزە ھەم پانزە ھەمى پ ز دا ، ئەم نە تەۋەيە لە كاتى خويىدا
زۆر ئازاۋ چالاک بوە « ئاشورى » يە كان شەرى زورىيان لە گەل كردون ، ئەلئىن
ئەۋ دىھاتانەۋ ئەۋ عەشايرەنەي كە ئىستا لە ئاۋچەي « نەھرى » و « شەمەدىنان »
دان پاشماۋەي ئەۋ نە تەۋە كۆنەن .

ج : - كاردوخى : -

دوۋ باس ھەيە دەربارەي ئەم نە تەۋەيە كە نوشى « گزىتقون » ھاتن لە كاتى

گهرا نه وهی دهه زار سه ربازه یونانیه کانداله ئیرانه وه یونان له سالی ۴۰۱ ی پزدا
 باسی به کهم : ت ووشه ی « کاردوخی » ناویکی گورراوو هه لکه راوه یه له
 ووشه ی « گوتی » که نه ته وه په کی کونه له « چینی یه کهم » به پینی زه مانه و روژ
 ووشه که گورراوه .

باسی دووهم : - نه ته وهی کاردوخی ره نیکه هاتنه وولانی کوردستان و تیا
 نیشته جی بوین له کاتیکا « میدیا » یی یه کان وه « فارسس » هکان هاتنه
 نیشتمانه که یان و تیا نیشته جی بوون . وه یان له ناوه راستی چهرخی حه وته می
 پ ز داو له دواپی دا زال بوون به سه ره شایه رو نه ته وه کانی کوردستانا وه تیکه ل
 به هه موویان بون و پینیانه وه لکان ، به پینی « باسی یه کهم » ئهم نه ته وه یه یه کیکه
 له نه ته وه کانی « زاگروس » ی کون ، وه به پینی « باسی دووهم » یه کیکه له
 نه ته وهی (ئاری - هیندو ئه وروپی) .

« کرینفون » له په رتو وکی « ئه نایا سیس » یدا ئه لیت ، نیشتمانه که یا ندریژه
 ده کیشی تا ده گاته « بۆتان » ، سه ربان بو که سی دا نه نه واندوه و له ژیر ده سه لاتی
 که سا نه بون ، ته نانه ت سه ربان دا نه نه واندوه بۆ ده وله تی « ئه رده شیر » واته
 ده وله تی « فارس » کان وه ده وله تی « ئه رمه نی » یه کان له ژیر ده سه لاتیانا نه بون
 وه ووتوی ته ئه وه دهرده ، سه ری یه ی که هاتو ته ری یان به ده ست کاردوخی یه کانه وه
 نه یان دیوه له سوپا گه وره کانی « فارس » یشس کاردوخی یه کان سوپای
 « کرینفون » یان ئابلوقه دابو له نزیک دهر به ندی « بازیان » که ئه که و ته نیوان
 (چه مچه مال) و « سوله یمانی » ئیستاه ، ئهم نه ته وه یه له و نه ته وانیه که ئه سل
 کوردن وه سه ربه خۆیی خۆیان پاراستوه به دریژانی چهرخه کان .

بویه که میچار ناو برنی کورد نـ

سیر « سدنې سمیث » ته لیت : له کاتی له ناو چونی حکومتی ئاشوریه کاناو
 ټپه وه پیشیش زور جار ځای کورد براوه ، مستر « هؤل » له پرتو وکی « میژووی
 روژه لاتنی دور » یدا له لاپه ره (۵۱۱) دا ته لیت « ئاشور ناسر پال » که دوا
 پاشای ئاشور بوه ، هیرشیکې بردوته سر شای (مانس) بو ټپه وهی سهری پې
 داینه وینی به لام سهر نه که وتوه و دهرمه قتی کورده ئازاو چالا که کان نه هاتوه له
 سالی ۶۴۶ پ ز دا « سمیث » ټم کور دانهی داناوه بهو « کاردوخی » یانهی که
 « کرینفون » ناوی بردون له پرتو وکی « ټه نا باسیس » یدا .

کورتی قسه له م باسه وه ټپه وهی که دوو باسی زور له یه کتر نریک هـن
 دهر باره ی په گزی کورد : —

یه که میان : — کورد له په گزی نه ټپه وه کانی « زاگروس » ن « لؤلؤ کوتی ،
 کاسای ، خالدی ، سوپاری » که ټه مانه قفقاسین له ټسلا ، وه که هندیک له
 روژه لات شوناسه کان باوریان وایه گوپراون به « ئاری » له ژیر تاثیر لافاوی
 کوچره کانا که روپداوه له چرخنی هشت و نوی پ ز دا .

« میدایی و کاردوخی و کورد له نه ټپه وه پر گزی ټم هم مو نه ټه وانن به ټومهل
 دووه میان : — کورد له په گزی « ئاری — هیندو — ټوروپی » ته واون
 واته « میدیا » ی و « کاردوخی » ن ، ټم باسه زور له میژوو نووسانو
 شاره زیانو پزیشکه ټنی میژوو تاییدی ټه کن .

نه ټپه وه کانی جیهان به زوری « کورد » ه کانیان به ټوی جیاواز ناو بردوه ، به لام

لهم دوو باسه‌ی سهره‌وه ههر کامیان راست یت به ههموو جور یک دهرده که ویت
 که « کورد » نه‌ته‌وه‌یه کی ره‌سه‌نه‌و زور کونه‌و زور روشن پیرو پیشکه‌وتو بووه‌و
 زوریش له ده‌میکه‌وه له نیشتمانی ئیستای دا نیشته جی بووه .

بزوتنه‌وه‌ی سیاسی نه‌ته‌وه‌ی کورد :-

به پی‌ی باری سیاسی و چاو چنوک‌ی ده‌وله‌ته ئیمپریالیزمه به هیچ تیر نه‌بوئه‌کار
 ئاره‌زو‌ی دلیان ، وه به‌هۆ‌ی پیری و زه‌بون‌ی و په‌ک که‌وته‌ی ئیمپریالیزمه‌تی گه‌وره‌ی
 « عوسمانی » ئهم ده‌وله‌ته زله خا‌ک فراوانه لاکه‌وته‌یه پارچه‌ پارچه کراو له‌ت
 کوت کراو خا‌که‌که‌ی دابه‌ش کرا له به‌یتی سویند خوا‌زانا ، نه‌ته‌وه‌کان که ل
 ژیر ئالای ئهم ده‌وله‌ته‌دا ده‌ژیان ، په‌ک له دوا‌ی په‌ک بوون به م‌کروب و ره‌گه‌
 گوولی دایان له له‌شی زلو و زه‌به‌لاحی و دایان وه‌شاندو و ژان‌دیان ، به‌تایه‌ته‌
 نه‌ته‌وه‌کانی نیوه دور‌گه‌ی « بالقان » له چهرخی نوزده‌هه‌مه‌مه‌ه‌ک « یونان و صرب
 بولغاریا و بوسنه‌و ئه‌لبان و فلاکیه » ههموو ده‌ستیان ک‌ری‌ده به روتنه‌وه‌و جولانه‌و
 وه‌تی کوشان بو‌خۆ‌ پر‌گار کردن له ژیر ده‌سه‌لانی « عوسمانی » و ژیان ب
 سه‌ربه‌خو‌یی ، وه له چهرخی بیسته‌ما له نیوه دوو‌هه‌ی عه‌ره‌ب و ئه‌رمینیا
 کوردشتانا ، تا له ناو جه‌ر‌گه‌ی تورکی‌شا ده‌ست ک‌را به برو‌ته‌وه ، ئهم ده‌وله‌ت
 گه‌وره‌یه « عوسمانی » پارچه‌ پارچه کرا له ههموو شو‌یه‌کا‌جه‌وله‌تی‌کی نه‌ته‌وا‌یه‌تو

تازه پيك هات و دامه زرا ، ته نيا له كوردستانا نه بى هيچ نه كرا ، له جياتى ئه وهى رزگار بىخ و بىخ به ده ولت و سه ربه خوږى ده ست نه وى له چى خاكه كه شى دابه ش كرا ، به شى ژوروى په ده ست تور كياوه مایه وه ، به شى خواوشى كه ولايه تى موصل و ده ورو پشيتيه تى له سالى ۱۹۲۵ دا درايه به ريتانیا ، له دواى بگړه و په رده يه كى سياسى زور ئه م به شى كوردستانىش خه لات كرا به شا « فيصل » ي شای عراق وه له گه ل به غدادو به سره دا ليكدران بو ئه وهى عراقىكى تازه ي لى پيك بيت . ئه م خاكه ره نكینه وه ك هيلكه يه كى پاك كراو به ريتانيای تاوان بارو خاله بار به خشى به كورى شه ريفى مكه واته به « فيصل » له كاتى ده سه لاتدارى عوسه انيه كانا له م ناوچه په دا ژيانىكى ئاينى و سياسى به ناوا بلاو بو بووه . بابته تى نه ته وایه تى و ره گه زایه تى و وولات په رومرى نه بو له ناواو به يادى كه سدا نه ده هات چونكه زهنگى سه ربه خوږى و ديموكراتيه ت و مافى نه ته وایه تى كه ليدراو دهنگى زره نكا هوه و بلاو بووه به هه موو جيانا پاش شورشى فرسه ئه م دهنگه نه گه شتېوه بهر گوښى ئه و نه ته وانه ي كه له ژيړ ئالای عوسمانيدا ده ژيان وه دهنگ و باسى شورشى گه وړه ي فهره نسه و روخاندنى « استيل » به ته وایى روون نه بو بووه . وه ئه و نه ته وانه له خرپه ي خوا بوون ، چونكه زور به ي ئه و نه ته وانه ي له ژيړ ئالای عوسمانيدا ده ژيان موسلمان بون وه پاشايان دانا بو به خه ليفه ي ئيسلام وه پيريان له جياوازى نه ته وایه تى و ره گه زایه تى نه كړد بووه له بهر ئه وه دلسوزانه خزمه تى ده ولت تى عوسمانيان ده كړد . به لام نه ته وه « ديان » ه كان « مسبحى » له م ژيانى ئاينيه دور بون ، به بوته ي جياوازى ئاينيه نه وه ته نيا په يوه ندى سياسيان هه بوو به م ده ولت ته وه ، وه خليفه ش خوى زور رقى له بابته تى نه ته وایه تى و ره گه زایه تى بو رقى له جياوازى بو ته نانه ت رقى له جياوازى تور كيش بو بووه

ئەم سیاسەتە ی خەیفە ی ئیسلام بوبو ھۆی ئەو ھۆی کە نەتەو ھۆی کانی تریش بیر ل
 نەتەوایەتی و مافی نەتەوایەتی خویان ە کە نەو ھۆی لە موسلمانەتی بەولاولە ، تا ئە
 درۆژە ی ئەم پەتی پە یو ھەندی ئایین پەر وەر یە پستیرا لە لایەن « ژۆن تورک » لاو
 نازە پێ گە یشتو ھۆی روشن بیرە کانی تورک ھۆی و ھۆی لە سەر دای چەرخ ییستە مامصطفی
 کمال خەلافەتی نەھیشت ، بزوتنی دەماری رە گەزایەتی لە ناو ە بچە تورکە کانا بو
 ھۆی راجلە کاندنی نەتەو ھۆی تر کە تورک نین ، و ھۆی بزواندن و گور
 کردنی دەماری نەتەوایەتیان ، بو ە باش دە کەو یتە بەر چا و کە بزوتنە و ھۆی
 کوردە کان لە گەل بزوتنە و ھۆی نەتەو ھۆی عەرەبدا ە کاتەو ھۆی دەست پێ دە کا ک
 ە کەو یتە کوتایی چەرخ ی نوزدە ھەم و سەر دای چەرخ ییستە و ھۆی ، ئەم بزوتنە
 ە ماریو نەتەوایەتی ە لە سەر دایا بزوتنە و ھۆی کی روشن بیر ی بو ە

بزوتنە و ھۆی نەتەو ھۆی موسلمانە کان لەم کاتەدا زور دوانە و تو تر بو لە بزوتنە و ھۆی
 نەتەو ھۆی دیانە کان « مسیحی » چو ە ئایین تأثیری گەورە ی ھەبو یە کە یەتی و برا یە
 ئیسلام و برا ی دینی دەستی بالای ھەبو لەم دوا کەوتنەدا ە تاییەتی ە نا
 کوردە واریدا کە تا ئەمرو ھۆی ھەر ماو ە بو ە گور زیکی گران بولە خشتە بردن
 ھەل خەلە تان دینمان لە لایەن دوزنە کانمانە و ھۆی کە بە ناوی ئیسلامیەت و بە ناوی
 برا ی دینی و ھۆی ئەمان کەن بە گژ یە کا و ە ھەمو توانا یانە و ھۆی ئەمان ئەدەن و ھۆی
 ئەدەن بو لە ناو بردنمان ، کە ئەم باور کردنە مان بە دوزن ھەمو ی ھۆی ئەو ھۆی
 کە بە برا ی دینی خومان یان دزمان یان ئەلین موسلمانن ، بو یە ئەم باور کردنە ما
 دژو ھۆی مایە پوچی و نە ئیشتنمان بە ئامانجی بەرز ی چا وەر ی کراومان جا ئە
 بە کە یەتی و برا یەتی ئیسلامە ناک تەنیا کورد بە لکو عەرەبی شکی زور دوا خست
 ە ماشاکەن « یونان » یان دەو لە کانی تری « بالمان » ە و ن لە پێشتەر گە یشتەر

به ئامانجی سیاسیان ، وه بزوتنه‌وهی نه‌توه دیانه‌کان « مسیحی » زووتر گۆررا
 به بزوتنه‌وهی سیاسی و داوا کردنی مافی نه‌توايه‌تی و ئازادی و سه‌ربه‌خویی
 که چی بزوتنه‌وهی عه‌رب کوردو مسولمانه‌کانی تر دوا که‌وت ، چونکه له یه‌که‌م
 هه‌نگاوایانا بیریان له سه‌ربه‌خویی وولاته‌که‌یان نه‌کرده‌وهو بیریان له‌وه نه‌کرده‌وه که
 له « عوسمانی » یه‌کان جیا بیه‌وهو خویان سه‌ربه‌خوبن ، بو ده‌رخستنی راستی ئه‌م
 قسه‌یه ، له کاتیکا مصطفی کمال له گه‌ل یونانیه‌کانا که‌وته شه‌ره‌وهو تورکیا له
 روخان و گیانه‌لاوا بو وه ئه‌م زروغه‌باشترین هه‌ل بو بو نه‌توهی کورد که سودی
 لی وه‌رگری بو خو‌رزگار کردن و سه‌ندنی مافی نه‌توايه‌تی و چه‌سپاندنی
 بهنده‌کانی په‌یمانی « سیفر » ، یه‌کیک له ئه‌ندامانی حزبی « هیوا » (مدوح سلیم)
 که له تورکیا بووه له گه‌ل چه‌ند ئه‌ندامیکی تر دا‌چونه‌ته ئای شیخ عبدالقادی
 نه‌ری « شمدینانی » که له‌و کاته‌دا سه‌روکی حزبی هیوا بووه‌و جله‌وی هه‌لسورا‌ندنی
 کاروباری سیاسی کوردو بزوتنه‌وهو رزگاری کوردی به ده‌ست بووه‌و پریان و توه
 لاوه‌کانی حزب وا به‌باش ده‌زانن که کورد له زروفی شه‌ری یونان و تورک سوود
 وه‌رگری چونکه تورکیا زور زه‌بونه ، بویه ئه‌بی کورد به زو‌ترین کات ده‌ستی
 خوی بیه‌شین له‌م روزه‌دا باشترین هه‌له‌بۆی هه‌لکه‌وتوه که مافی نه‌توايه‌تی
 خوی بستی ، شیخ عبدالقادی نه‌ری وه‌لامی داونه‌توهو و تویه‌تی : « نابین
 ئیه‌ له‌م وه‌خته‌دا له تورک بده‌ن چونکه ئیسلامه » . و تویه‌تی « ئه‌گه‌ر من ئیستا
 هه‌لسم وه‌ له‌م کاته‌دا له‌م زه‌بونی‌دا له تورک بده‌م با‌پیرم « جد » که پێشه‌مه‌ره
 له‌نه‌تم لی ده‌کا » .

به‌م عقلیه‌توه ئیشیان کردوه بویه تا ئه‌مرو نه‌گه‌یشتون به ئامانج .

باری سیاسی دهوله تانیس هیتا ری نه داوه وهل هه لئه که وتوه بو نه ته وهی کورد وهک هه لکه وت بو نه ته وه کانی تری روژ هه لاتی ناوه راست ، که چی له گه له مه شا نه ته وهی کورد له « ۵۰ » سال زیاتره بزوتوته وهو خه ریکی خه باته وهه ولو ته قه لای بێ پشوو نه دا بو سه ندنی مافی نه ته وایه تی ، به م پێ به مپژووی تازه ی کوردستان پێک هاتوه له بزوتنه وهو جولانه وهو راچه نین وهه له ته و شورش به و بونه یه وه هه میسه له ژیر باری گرانی بوما باران و محاکمه ات و سزاو ته شکه نه چه به ندیدا ژیاوه ، کورد قوربانی زوری داوه له م پێگایانه دا ، نه مه دوو چه رخه هیتا کورد نه گه یشتوه به ئامانج ، نه وه به لیانه ی که سویند خواران له وه خسی خویا له په یمانی « سیفر » دا دایان به کورده کان له روژی ۱۰ ی ئابی ۱۹۲۰ دا به هه چ ده رچوو . چونکه له سالی ۱۹۲۳ دا په یمانی « لوزان » بو هه زیکی تازه له به ینی تور که کان و سویند خواران دا له دوا ی جه نگی ئازادی تورک . په یمانی لوزان به لینیکی قانونی و دبلوماسی بو دراو کرا به چه کیکی کوشنده و بره درایه ده ست مصطفی کمال بو کوشتی کورد وه به تال کردنه وهی په یمانی « سیفر » به ریتانیا و سویند خواران بو دڵ نه وای کردنی مصطفی کمال نه م پاشقوله شیاز له کورد گرت ، جا بویه بومان ده رکه وت که کیشه یی کورد شتیکی خه یالی نه و داستان و نه فسانه نه که روژنامه نوسان یان روژهه لاتی شوناسه پێگانه کان یاز میژو نوسان وهک له وه پیش به ئاره زوی دلی خویان له سه ریان نویسه ، یاز وهک هه ندی له ده وله ته روژ هه لاتی کانی ناوه راست به یادانا هاتوه دیت ، یاز وهک بیرو باوه ری گیلانه ی هه ندی له کار به ده سنانی ده وله تان که گالته یاز به م کیشه یه هاتوه دیت ، کیشه ی گۆرد با به تیکه له مانه زور قولتر کیشه ی کورد هه یه ، چونکه کورده کان هه ست به کوردایه تی نه که ن وه به کوردی ده ژین و

شانازی به نه ته وه که یان و زبانه که یان و ولاته که یان وه ده کهن هیز نیه له جیهانا وه
له سهر زه مینا بیتوانی ئەم ههست و بیرو باوهری کوردایه تیه نه یه لیت ، یان لزی
یکات ، یان بی تو بنسته وه ، ته وه ی شایانی داخه ته وه یه که هه ندی لار به دهستانی
کێلو که هه ن له هه ندی ده وه له تانا که په یومندیان هه یه به کیشه ی لـ سورده وه ،
خویان هه له ده کهن و خویان کێل ده کهن دان نانین به بونی لوردو کیشه ی لورد
بویه ئیمه لیردها ته توانین ئەم بابته به دوو ووشه ی کورت بخهینه بهر چاو ، وه
یه هه مو که سیککی ژیر و خاوهن بیرو باوریککی راستی پیشکه وتوی به سلیمین که
ئەم ههست و باوه ره به لیدان و کوشتن و برین و سزاو ته شکه نجه له ناو نه چوه و ناچی
به لکو تا ها ته وه تا دیت گرو کلپه ی زیاد ده کاو تیژ تر ده کا ، جا ئەو ده وه له نانه ی
خاکی کوردسان دابهش کراوه به سه ریاناو له گهل کورده کانا باتس نین و مافی
نه نه وایه تی ئەم نه ته وه یه ده کهن به ژیر لیوه وه له حقیقه ت لانه دهن وه ههست به
بونی ئەم ههست و باوری کوردایه تیه نا کهن وه ئەیخه نه پشت گوی که و جن بویه به
پێی باری میژووی کورد ئەم ههست و باوه رو ئەم بزوتنه وه یه کورد له هه رپینج
و ولاته که دا به یه که وه نه نو ساون و یه کیان نه گرتوه له گهل نه وه شا سنوران
یه که و مال به ماله وهن به خاک پیکه وه نو ساون چونکه زرو فی سیاسی له هکی
دابرون ، بویه تا ئیستا ئەم بزوتنه وانه به جیا کراون و پیلان و نه خشه یه کی یه که
گرتو و ریکخراو و ریک و پیکیان نه بوه وه ریکخه رو شورشگیری راسته قینه و
به توانیان نه بوه ، کیشه ی کورد که یه کیکه له گه وره ترن کیشه ی جهانی هاو
چه رخان ، تا ئیستا به شا راوه ی ما بو وه خرابوه پشت گوی له لایه ن ئەو
نو سه رانه وه که ده رباره ی نه ته وه کان ده نووسن و نویسه وانه ، ئەمهش به هوی
ئه وه وه که کورد گرێ یه کی گه وره بوه له به نینی تورکیا و عه ره بو ئیرانا ، بویه

به کيشه يه کي گرنگ نه دراوه له فه له م نوسه ران له بهر خاڅري خاتران چاو پو شيان
 کردوه له دهر چستني نيشه ي لورد وه له فه نه مداني به کيشه يه لي نه وېر دېر دت
 به شيوه يه کي پر له راستي وه کت بوه و هره ، بويه دراستي کشتي له م بابه بوه
 زور له م بوه و ، به د م بوه نه ما نيشه ي لورد نيستا بهر زترين وه دهر له وتو ترين
 شويني بو حوي بهر حان لردو وه له سياسه تي جهانا وه له ناو کيشه گرنگه کانو
 ده وه تانا ، نه کرو لپه و بليسه ي لي بهر ز ده نيته وه ، وه ک شاخيکي ناگرين
 به ناوچه کاني روژه لاني ناو ه راستا بلاو نه کاته وه ، بزوتنه وه ي نه م دوايي يه
 کورد وه له شکري پيشه رکه له ژير تالاي پارتی ديمو کراتي کوردستاني پيشره و
 به سهرو کايه تي بارزاني مضطفي دهنگي دليري کوردي گه يانده هه موو شوينيکو
 دورو نزيکو به هه موو جيهانا بلاوي کرده وه ، وه بومو هوي وهر گيراني سهرنجو
 هه موو نه ته وه کاني جهان به لاي بوني نه ته وايه تي کوردو نه ته وه ي کوردو کيشه ي
 کورددا .

★ ★ ★

په يمانی سيقير :-

له کونگره ي « سان ريمو » دا که له روژي ۱۹ ي نيساني ۱۹۲۰ دا گيراو ا
 روژي ۲۶ ي خايلاند بريار دراوه له سهرو ده مه لاتداري بهر يتانيا به سهرو ولاتو
 « ما بين النهرين » وه « فله ستين » دا وه بهر يتانيا موصلی بو خوي لاداو وه
 په لينی داوه که له ۲۵٪ ي بهروو بوومي تهوت بدا به فله رهنسه له دواي چنه ا

کوبونه وه یهك پهمانی سیقیر گیراو مورکرا له روژی ۱۰ یی ۱۹۲۰ ز دا .

لیره دا نامانه وی به دورو درژی لهو په یمانه بکولینه وه و یزو باوری خومانی
دهرباره دهریرین ، به لام به پنی چوارده نوخته ناو دهر کردوه کی سهر و کی
ئه مریکا بنه زوك « ویلسون » که ده لیت « هه مو نه ته وه یهك مافی هه یه پاشه
روژی خوئی بو خوی دابنیت به پیی ئاره زوی خوی به و پیی به ئه م په یمانه مافیکی
دا به نه ته وه یی گورد له کوردستانا ، نه و به ندانه یی که باسی کوردی تیا بو وه بو
کورد سودی هه بو له پهمانی سیقیر دا ته نیا به ندی ۶۲ و ۶۳ و ۶۴ بو که نه ویش
« شریف پاشا » که بو داوا کردنی مافی نه ته وایه تی کورد چو بو « پاریس »
داوای له کونگره که کرد که مافی نه ته وایه تی کورد نه کن به ژیر لیه وه ،
نه وایش له بهر نه داو کردنه نه م به ندانه یی خواره و یان له باره ی کیشه ی
کورد وه له گه له بنده کانی تری په یمانه که دا تی هه لکیش کرد وه مافی نه ته وایه تی
کوردیان به ره سی خسته سهر کاغدو دانیان نا به بونی نه م مافه دا .

به ندی ۶۲ : - نه لیت : -

هه ره یه که له حکومه تانی فهره نسه و ئینگلیزو ئیتالیا سهر و نه ندام بنیرن ، نه م
نه ندامانه لیژنه یه کی سق قولی له نهسته مول پیک بینن ، به شش مانگ دوا ی
چه سپاندنی نه م په یمانه سهر به خوئی یه کی ناوچه یی بدريت به و شوینانه ی کوردی
تیا جی نشین و که وتونه ته روژه لاتی « فرات » وه خواروی روژ ئاوا ی نه و
سنوره وه که له پاشا داده نريت بو ئهرمه نستان وه ژوروی نه و سنوره که سوریه و
« موزو پوتامیا » له یهك جیا نه کاته وه .

نه گهر هات و نه م نه ندامانه له هه ندی شتا یرو باوهریان یه کی نه گرت ، نه بی

هەر يه که يان له م پاتهوه حکومه ته که ، خوی ئاگادار بکا ، وه پي وسته له سهر
 نه م ليژنه يه . که ريك که وتن له سهر هه موو شتيك ، باسي پاريزگاري مافي
 نه ته وه کاني تريش بکه ن وهك نه ستوريه کان که له وولاته دا ده ژين ، بو نه وه ي
 مافي نه ته وایه تي نه وانیش له وه هريمه دا پاريزگاري بکريت ، بو بردنه سهری نه م
 مه به ستش ليژنه يه کی « ه » قولي له به ريتا نياو فره نسه و ئيتاليا و ئيران و کورد
 يک بيت ، نه مه ش نه گهر به پيوست زانرا بو دافاني سنور به پي ی نه و په يمانه
 له و سنوراندا که ده که ونه به يني تور کيا و ئيرانه وه .

به ندي ٦٣ : - نه ليت : -

حکومه تي « عوسمانی » له نه مرووه به لين بدا که برياره کاني نه و ليژنه يه که له
 به ندي ٦٢ ی په يمانه که دا باسکراوه له و کاته وه که ئاگادار ده کريت تا ماوه ي سني
 مانگ هه موی به ريته سه رو بيان چه سپيني .

به ندي ٦٤ : -

له پاش نه و په يمانه ي که دروست بو ، نه گهر له ماوه ي ساليکا نه و کوردانه ي
 که وتونه ته نه و هه ريمانه وه که له به ندي « ٦٢ » دا لي ی دواين داوايان له کومه لي
 نه ته وه کان « عصبه الامم » کرد که زوربه ي کورده کاني نه م ناوچه يه نه يانه وي له
 تورکيا جيا بينه وه و سه ره خو بن « کومه لي نه ته وه » شس دان بئيت به وه دا که
 نه مان نه م توانا يه يان هه يه ، تورکيا هه ر له ئيسته وه له سهر نه و راسپارده يه ي
 کومه لي نه ته وه به لين نه دا که ده ست له هه موو نه و مافانه هه لگري له و ناوچانه دا
 نه م په يمانه هه رچه ند دلپلي يه کی به خشي به کورده کان له کاني خوا ، به لام

نه بجاميكي نه بو ، مصطفى کمال پي قایل نه بوو ، وه ستاندني شهر له ۱۱ي تشريني
يه که مي ۱۹۲۲دا له بهيني يونانيه کان و تور که کانا له سهر حسابي په يمانیکن تازه
کراو به ناوی په يمانی « لوزان » ه وه له سهر هاندانی لورد « لورزون » بو .

له روژی ۱۳ تشريني دووهمي ۱۹۲۲دا نه « لوزان » کونگره يه که به ستره چهند
مانگيکي خاياند ، تور که کان له پاش نه وهی که هستيان کرد به ماندو بون و
په ريشانی به دهست جهنگي دورو درژی بي نه جامه وه ، به ناچاری له م کونگره يه دا
به شداریان کرد ، به شداریه که شيان به و بونه يه وه بو که پشتيان قايم بو
به وهی که يه کيه تي سوښت لایه نگرين نه کا وه ياريدنه يان نه دات ، وه بونسي
ناکوښس له نيوند به ريتاڼاو فهره نه دا که به ته واوی له و کانه دا روو له زيادی
بو به هو ي نه و په يمانه وه که گيرانو له نه فقره له بهيني فهره نه وه تور کيادا ، وه
چاوهری نه وه شيان ده کرد که نه مريکاشن پشتگيريان بکات ، چونکه خه ريکي
ريک که وتن بون له گه لياو به ليني دانی ټيټيازی نه وتيان دابويه .

له م کونگره يه دا ته نيا باسی مافي نه ته وايه تي کورده کانی تور کيا کرا له گه ل
پاشه روژی ولايه تي موصل چونکه نوينه رانی تورک نه يان ووت ، جياوازيه که نه
له بهيني کورده کان و تور که کانا ، له گه ل نه وه شا که زمانيان جياوازه به لام هر
نه ته وه يه کن و پيکه وه نو له ره گه زيکن و يه که ټاين نه په رستن و ره وشت و خوشيان
وه که يه که ، له گه ل نه مه شا چهند به لينيکی درويان ريز کرد دايان به کورده کان
بو چاو به ستي کردن له نه دمانی کونگره و کردنی مافي نه ته وايه تي کورده يه
ژير ليوه وه و ديزه به درخونه کردنی کيشه ي کورد به ريتاڼاش وه که پيره ژنی
عه يار به جوریکي وا چهرخو فله کی سياسه تي چه وتی خسته کار توانی پاشقوليک

له فهره نسه بگریو ولایه تی موصل له چنگ فهره نسه ده ریشتی شهره ک نویته رانی
 فهره نسا « کلیمونسو » له باسی دابهش کردنی تورکیادا ووتی : - بهلی من به
 کرده وه وازم له ولایه تی موصل هینا ، نهمه شم بویه کرد له « کیلیکیا » و
 « نهمه ندهرون » هم دهست که وی بویه به ئینگلیزم ووت موصلتان نه وی یان
 « کیلیکیا » ؟ ووتیان موصلمان نه وی ، بهم جوړه روژ تاوا یی به داکیر شهره دان
 یاری به پاشه روژی نه ته وه دواکه وتوه هزاره بی دهسه لاته کان نه کن ، بهم جوړه
 بهریتانیا فهره نسه ی هه لخداله تاندو نه وته که ی بو حوی برد ، وه له پیناوی نه وتو
 دهست که وتی خویا مافی کورد تیا چوو ، چونکه په یمانی « سیقیر » هه ر له
 شهره تاوه دیار بو په یمانیکی خاوو خلیسکه ، کورده کان به رهسی له م په یمانه
 سودیان وهر گرتبو ، نه یان توانی له هه لی شهره ی به یی یونان و تورکیا سود
 وهر گرن وه له وه هله گوره یه که بویان هه لکه وت سود به بخش بین و دهست
 بکه نه به جولانه وه داوای مافی نه ته وایه تی خویان بکه نه به پی ی به نده کانی
 په یمانی « سیقیر » وه مافه که یان بچه سپین ، به پیچه وانه پرو پاگه نده ی تور که کان
 ده ماری ئیسلامیه تی گرژ کردن و جولاندی و وه هینانیه جوش ، شان به شان
 یارمه تی تور که کانیاں دا وه یارمه تی مصطفی کمالیاں دا وه له شهره ی یوناندا
 سهریان خست ، هه مو مافی نه ته وایه تی و دهست که وتی کوردیان له پیناوی برای
 دینی و تعصبی دینی دا خسته لاوه کردیان به قوربانی دوو چاوی کالی مصطفی کمال
 کورده کان له کاتی ته نگانه دا له وه ته نگ و چه له مه یه دا که هاتبوه ریی تور که کان و
 مصطفی کمال دالتوزانه پشتی تور که کانیاں گرت که به برای دینی خویان دانا بون
 که چی پاش سهر که وتن وه رزگار بونیاں له ته نگ و چه له مه و له تاوچوز ئه و
 برای دینیانه له جیاتی نه وه ی پاداشتی کورده کان به چاکه بده نه وه مصطفی کمال

شەقیکی هەلدا لە پەیمانی « سیفیر » وە رفەزی کرد وە کوردەکانی دایە بەر
چەپەپوک .

مسیو « بونکاریه » جەقی بو کە ووتی پەیمانی « سیفیر » لە کارگە (سیفیر)
دروست کراوە کە کاشی و فەخفوری تیا دروست دەکەرت بویە ئەم پەیمانەش وەک
چون گولەدانیک کە لە شوشە دروست کرایت کە کەوت دەشکی ئەمیش و وردو
خاش بو شکا ، ئەم پەیمانەش بە سەرکەوتنی هیزی مصطفی کمال لە یوناندا لە
سەر ئاوی زبی « ساکاری » لە سالی ۱۹۲۱دا وردو خاش کرا .

تورکیا لە تەنگ چەلەمەکی رزگاری بو توزیک بوژایە وە لە ئەیلولی ۱۹۲۲دا
هەموو ولاتەکی خوی داگیر کردە وە لە تەموزی ۱۹۲۳دا لە کونگرە (لوزان) دا
پەیمانی تازه گیرا بەم جوهرە پەیمانی « سیفیر » هیچ خیریکی نەبو بو نەتە وە
کورد ئەو نەبی کە دان نرا بە بوونی مافی نەتە وایەتی کورددا لە پەیمانیکسی
دەولەتانا بو یە کەمجار .

پەیمانی لوزان

لە مانگی تەموزی ۱۹۲۳دا ئەم پەیمانە لە لوزان گیرا پەیمانی سەرکەوتن بو بو
تورکیا و شیتلانی مافی نەتە وایەتی کورد لە کوردستان ، بە تاییەتی سەرکەوتن بو
مصطفی کمال ئەو بەلینانەی تورکەکان دا بویان بە کوردەکان هەمووی خراوە ژیر
پیوە ، لە سالی ۱۹۲۴دا دوان و قسە کردن بە زبانی کوردی لە هەمو کوردستانا
قەدەغە کرا بە رەسمی ئەو کومەلە نیشتمانیانەی کە پیک هاتبون لە لایەن روشن
پیرانی کوردە وە « میر ئەمین عالی بدرخان » وە کامەرانی بەدرخان وە شیخ

عبدالقادری نھری و چند روشن بیریکی تری کوردەوہ ، وەك « کومەنی نەتەوہی کورد » وە کومەلی (بەرزی کورد) وە کومەلی « سەرکەوتنی کورد » وە « حزبی نەتەوہی کورد » وە زور کومەلی نھینی تریش ھەمووی داخراو و روشن بیرانو خویندەوارانی کورد کە ناسراوون بە خواوەنی بیرو باوەری یشتمان پەروەری دوور خراوەوہ .

میژووی بزوتنەوہی سیاسی کورد :-

میژووی بزوتنەوہی کوردایەتی بە سێ قوناغا تێپەرێوہ :-

- ۱- لە چەرخێ نۆزدەھەمەوہ تا شەری جھانی یەكەم .
- ۲- لە شەری جھانی یەكەمەوہ تا شەری جھانی دووەم .
- ۳- لە شەری جھانی دووەمەوہ تا ئەمرو .

قوناغی یەكەم :-

ئەم شورشانە ی تیا بەرپا کراوہ :-

- ۱- شورشێ عبدالرحمن پاشای بابان لەسالی ۱۸۰۶ وە تا ۱۸۰۸ لە ھەریمی سولەیماندا
- ۲- شورشێ ئەحمەد پاشای بابان لە سالی ۱۸۱۲ وە لە ھەریمی سولەیمانیدا .
- ۳- شورشێ کوردە « زازا » کان لە سیواس لە ۱۸۲۰ وە لە موصل .
- ۴- شورشێ ئەمیر مەرخان « جزیرە » لە سالی ۱۸۲۱ وە تا ۱۸۴۷ زە لە سوریا
- ۵- شورشێ مەحمەد پاشای کویرە لەسالی ۱۸۲۶ وە تا سالی ۱۸۳۳ ز لەرەواندز

- ۶- شورشی کورده کانی «سنگار» له سالی ۱۸۳۰ز تا ۱۸۳۳ز.
 - ۷- شورشی (ابو شرف حانی تلیسی) له ۱۸۳۴ز له تورکیا.
 - ۸- شورشی «عزالدين شیر» له ۱۸۳۵ز له تورکیا.
 - ۹- شورشی حین کندی و سمان پاشای کتغان له ۱۸۳۹ز له تورکیا.
 - ۱۰- شورشی شیخ عیدالله شمیدینی له ۱۸۸۰ز تا سالی ۱۸۸۱ز له تورکیا.
 - ۱۱- شورشی کورده کانی موصل.
- قوناقی دووهم :-
- ۱- شورشی کوردستانی عراق بیه سروکایه تی شیخ محمود له سالی ۱۹۱۹ز تا ۱۹۳۲ز.
 - ۲- شورشی کوردستانی ئیران به سروکایه تی اسماعیل خانی مسکو له سالی ۱۹۲۰ز تا ۱۹۳۰ز.
 - ۳- شورشی کوردستانی تورکیا به سروکایه تی شیخ سعیدی به مرو بهرماندهری «حزبی تعالی» له سالی ۱۹۲۵ز.
 - ۴- شورشی کوردستانی تورکیا «ئاگری داغ» به سروکایه تی احسان وری پاشا له سالی ۱۹۲۶ز تا ۱۹۳۰ز.
 - ۵- شورشی به که می بارزان به سروکایه تی شیخ محمدی بارزانی له سالی ۱۹۳۱ز تا ۱۹۳۴ز.
 - ۶- شورشی کوردستانی ئیران به سروکایه تی «جعفر سلطان» له هه ورمان له ۱۹۳۱ز تا ۱۹۳۲ز.
 - ۷- شورشی کورده کانی تورکیا له ههریمی (دیار بکر) له ۱۹۳۴ز تا.
 - ۸- شورشی کورده کانی تورکیا «دهرسم» له ۱۹۳۷ز تا.

قوناغی سیخهسم :-

- ۱- شورشی کوردستانی عیراق به سهروکایهتی « مصطفی بارزانی » له سالی ۱۹۴۳ ز تا ۱۹۴۵ ز .
- ۲- شورشی کوردستانی ئیران به سهروکایهتی « قاضی محمد » وه حزبی دیموکراتی ئیران له سالی ۱۹۴۵ ز تا ۱۹۴۶ ز .
- ۳- شورشی « جوانرو » له ئیرانا له ۱۹۵۶ زدا .
- ۴- شورشی گهرهه ئیستانمان له کوردستانی عیراقدا به سهروکایهتی پارتی دیموکراتی کوردستانی و بارزانی مصطفی که له سالی ۱۹۶۱دا بهریا کرا .

باری سیاسی عراق و کوردستانی عراق له پیشی شهری جهانی دووهمدا

باری سیاسی عراق و کوردستانی عراق له پیشی شهری جهانی دووهمدا به جوریک بو که منافسه یه کی گه وره له نیومند وولاته ئیمپریالیزمه کانا هه بو له ۱۹۳۳ زدا گه یشتپوه راده یه که له سه ر دووباره داشی کردنه وهی وولاته داگیر کراوه کان له نیوان خویاندا پاشی ئه وهی « المانیای نازی » وه که دهوله تیکی سه رمایه داری پر چه که و به توانا پهیدا بوو له ئه نجامی پشت گیری و یاریده دانی وولاته ئیمپریالیزمه کان به نیازی ئه وهی له دژی « یه کیه تی سوفیت » به کاری بهین چونکه شورشی اوکتوبری ۱۹۱۷ زور سه رکه وتنی وه دامه زرانندی یه که مین دهوله تی اشتراکی له جهاندا که ئه مه بوه هوی ئه وهی نه ته وه کانی سه ر زه مین چاویان بکریته وه و هیوای بزوتنه وه و جولانه وهی نه ته وایه تیان بیسی ، جا بویه دهوله ته ئیمپریالیزمه کان به هه مو توانایانه وه هه ولیان ئه دا بو بیهیز کردنی ئه لمانیای هتله ری تا راده یه کی وا له سالی ۱۹۳۳ دا حزبی نازی له ئه لمانیادا هینرایه سه ر حوکم ، له جیاتی ئه وهی ئه م هیزو تواناو یاریده یه ی درا به ئه لمانیای نازی تا به کاری بهینی له دژی یه کیه تی سوفیت و بهس ، که چی بوه هوی منافسه له بهینی ئه مه ریکاو ئینگلیزو فه رهنسه دا بو دابه شی کردنی مستمرا تو ده سه لات داری له به نیاندا دوباره ، به تلایه تی له روزه لاتنی ناوه راستو ئه فریقادا ، جاله

ئەنجامی منافسە ی نێوەند ئەم دەوله ته ئیمپریالیزمانه شه‌ری دووهمی جهانی
 نه‌ سالی ۱۹۳۹دا بەرپا‌بو ، پیشس ئەوه‌ی شه‌ری دووهم هه‌لگیرسی واته
 دوا‌ی داخل بو‌ی عیراق به‌ «عصبه‌ الامم» له‌ سالی ۱۹۳۲ز تا راده‌یه‌كه
 بزوتنه‌وه‌ی دیمو‌کراتی و کوردایه‌تی به‌ره‌و جولانه‌وه‌ نه‌رویشته‌ ، نه‌وه‌بو‌ له‌و
 ماوه‌یه‌دا « کومه‌لی لاوان » به‌ سه‌روکایه‌تی « ئەمین زه‌کی به‌ك » له‌ به‌غدا
 له‌ ۱۹۳۳دا دروست بو ، به‌ هاوکاری کردنی خو‌ێنده‌واران وه‌ روتن پیرانی
 کورد یه‌که‌م گو‌فاریان به‌ ناوی « دیاری لاوان » هه‌وه‌ ده‌رکرد ، هه‌روه‌ها
 نه‌ سالی ۱۹۳۵ ز له‌ به‌غداد جماعه‌تی « الا‌هالی » که کومه‌لیکی دیمو‌کراتی
 خواز وه‌ روشن بیرانی عه‌ره‌ب بون که‌وتنه‌ خه‌بات و تیکوشان له‌ پینا‌وی به‌لا‌و
 کردنه‌وه‌ی بیرو باوه‌ری دیمو‌کراتیدا کومه‌لی « الا‌هالی » پیک هات‌بون له‌
 پیشه‌وا‌ی نیشتمان په‌روه‌ر « جعفر ابو‌تمن » وه‌ « کامل چادرچی » وه‌ (محمد
 حدید) وه‌ (عبدالفتاح ئبراهیم) وه‌ « حسین جمیل » وه‌ « عبدالقادر
 اسماعیل بستانی » وه‌ هه‌روه‌ها دوا به‌ دوا‌ی ئەوه‌ بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی به‌
 توندی په‌ره‌ی سه‌ند به‌ جو‌ریکی وا که هه‌موو جگه‌رسوزانی کورد له‌
 دامه‌زاندنی کومه‌لیکی سیاسی ریک و پیک ده‌رکرده‌وه‌ له‌ ئەنجامی ئەوه‌ بیر
 کردنه‌وه‌یه‌دا کومه‌الی « براهه‌تی » له‌ سلیمانی به‌ سه‌روکایه‌تی شیخ لطیف
 شیخ مه‌حمود دامه‌زرا ، له‌ نیشتمان په‌روه‌ران و روشن بیران و ئەفسه‌رانی
 کورد ئەم کومه‌له‌ له‌ سالی ۱۹۳۸ز دا دامه‌زرا .

هه‌روه‌ها روشن بیران و نیشتمان په‌روه‌رانی کورد له‌ شاره‌کانی تری
 کوردستانی عیرا‌قدا بیران له‌وه‌ ده‌کرده‌وه‌ که حزیکسی سیاسی ریکخوا‌ز
 وخوا‌هن په‌یره‌و پروگرام پیک به‌ین ، بو ئەوه‌ی پیشه‌وه‌ی بزوتنه‌وه‌و شور‌مش

گیری نه‌ه‌وایه‌تی کورد بکا له کوردستانی عیراقداه‌ه‌و بو له سالی ۱۹۳۹ز دا حزبی « هیوا » دامه‌زرا به سه‌روکایه‌تی ماموستا « رفیق حلی » .

له پاشن جولانه‌وه‌ی رشید عالی له عیاقدا له ۱۹۴۱ز دا خوالی خوشبو شیخ مه‌حمود که له به‌غداد ده‌ست به سه‌ر بو توانی له به‌غداده‌وه‌ه‌و فیرار بکاو خوی بکه‌یه‌نیه‌وه‌ه‌و کوردستان وه‌ له دبی « داری که‌لی » نیشته‌جی بیسی به‌ه‌وی یارمه‌تی دانی حزبی « هیوا » وه‌ ، له‌م کاته‌دا له به‌ر نه‌وه‌ی باری سیاسی عیراق به باشی نه‌رویشته‌ به‌ ریوه‌ به‌ نسبت کورده‌وه‌ه‌و چونکه‌ له‌و کاته‌دا شه‌ری دووهمی جهانی بو نه‌یان نه‌ویست کورد بورووژین ، حکومه‌تی عیراقو به‌ریتانیای استعماری نه‌یان نه‌ویست جاریکی تر خویان تووشس شورشیکی قهری کورد بکه‌نه‌وه‌ ، بویه‌ له‌ سالی ۱۹۴۳دا ملا مصطفی بارزانی که‌ له‌ شاری سوله‌یمانیدا ده‌ست به سه‌ر بو به‌ یاریده‌ی حزبی هیوا وه‌ شیخ لطیف شیخ محمود فیراری پی کراو که‌ یانرا یه‌وه‌ خاکی بارزان ، له‌ داوی که‌ یشته‌وه‌ی ملا مصطفی بو بارزان حکومه‌تی عیراق به‌ هه‌مو هیزو توانای سه‌ربازی وه‌ ویستی ده‌ستیکی گه‌وره‌ له‌ کورد بوه‌شینی به‌ تایه‌تی له‌ بارزان ، نه‌وه‌بو حکومه‌تی عیراق هیرشیکی گه‌وره‌ی سه‌ربازی کرده‌ سه‌ر بارزان به‌ یاریده‌ دانی هیزی به‌ریتانیا ، له‌ داوی چه‌ند شه‌ریکی خوینن و کوشتاریکی زور له‌ سوپای عیراقو سه‌رکه‌وتنی یه‌که‌ له‌ داوی یه‌کی کوردستان حکومه‌تی عیراق ناچار بو داوای صلح بکات له‌ سه‌ر که‌ردایه‌تی شورش ، نه‌م داوا که‌ردنه‌شس بی گومان له‌ سه‌ر داوا کردنی به‌ریتانیا بوه‌ ، چونکه‌ له‌و کاته‌دا سویند خواران گلا یون به‌ شه‌ری دووهمی جهان وه‌ نه‌م شه‌ره‌ش له‌ گه‌رل کوردا ده‌بوه‌ ه‌وی زیانیکی زور له‌ جه‌ازی

چەنگی شونڤ خواران ، به بهر ئهوه حکومهتی عیراق و بهریتانیا ناچار بون
 داوای ریکهوتن بکهن ، لهم کاته دا نوری سعید وه زهرهتی تشکیل کرد
 له ۱۹۴۴ دا وه داوای له « ماجد مصطفی » کرد که بهسدار ییت له
 وهزومه که بدا چونکه نوری سعید وایمهزلنی که « ماجد مصطفی »
 به یوه ندی هه به بهر زوتنه وهی کوردایه تیه وه بویه چاکرس « عنصر »
 به نسبت خویانه وه که بتوانی له گهل سه رکردایه تی شورسی کوردا بگهن
 به ئامانج و له یهک بگهن ، پاشی گفت و گو کردنی مجد وه بارزانی ، ماجد
 گرایه وه بو بغداد و ئه و داوا کاریانه ی بارزانی پیسکهش کرد به حکومهت
 که یهک هاتبو له حهوت بهند ، ئه م داوا کاریانه جی به جی نه کران له گهل ئه وه تا
 که حکومهت قبولی کرد و دانی نا به جی به جی کرنا بهم جوړه مایه وه سا
 روژی ۱۰ / اب ۱۹۴۵ حکومهتی عیراق به یاریده دانی بهریتانیا له ژیر
 فرماندهی جنرالی بهریتانی « رتن » دا هیرشیکی گه وره یان برده س
 کوردستان له هه ریمی بارزان دا ، ئه م هیرشه ئه وه نده توند بو بارزانی مصطفی
 وه هه موو شورشگیران ناچار بون که بچنه خاکی ئیران وه که له و کاته دا
 ئه و ناوچه به له ژیر چاودیری و دهسلاتی به کیه تی سوڤتا بو .

بزوتنه‌وی سیاسی له کوردستانی زورودا

شورشی شیخ سعیدی پیران :-

له دواى پاداشتی چاکه دانه‌وی کورده‌کان له لایهن مصطفی کمال به قه‌دمغه
کردنی قه‌ کردن به زمانی کوردی وه دهر به دهر کردنی کورده‌کان وه پلاو
پن کرنی روشن پیران و نیشن پیره‌رانی کورد له سالی ۱۹۲۵دا به
سهر و کایه‌تی عقید « خالد به‌گ » سهر و کی خیلی « جه‌بران » وه شیخ
سعیدی پیرانی له مانگی شوباتدا جولانه‌ویه‌ک ده‌ستی پن کرد ، هم
جولانه‌ویه‌دا هه‌مو ئه‌فسه‌رو روشن پیران و سهر و کی خيله‌کانی کورد
به‌تداریان کرد له شورشدا که به‌ریا کرا له « قنچ » له به‌ینی « ئه‌رغانا » و
(بدلیس) دا زور به نوندی تا کوتایی مانگی شوبات زیاد له چوارده ولاتی
گرتوه وه‌ک « دیار به‌کرو مه‌عموره‌ی عه‌زیزو خه‌رپووت و وان و به‌شی
خواروی ئه‌رزو روم » حکومه‌تی تورکیا زور باش له‌وه گه‌یشتبو که
مه‌به‌ستی به‌رو دوا له‌م شورشه دامه‌زراندنی ده‌وله‌تیکی سهر به‌خوی کورده ،
ئه‌نجومه‌نی نوینه‌رانی تورکیا فه‌رمانی ئه‌بلووقه دانسی ئابوری ئه‌و
ناوچانه‌یان دا ، سوپایه‌کی گه‌وره‌شیان نارد بو سهر شورشگیران بو
دامرکانه‌وه‌ی ئه‌م شورشه ، وه زور بی ره‌حمانه‌و به توندی له کورده‌کانیان
دا تا نووسه‌ر « ایچ . سن ئارمسترونک دانه‌ری په‌رتووکی « مصطفی
کمال ، گورگی بۆر » « الذئب الاغبر » له ته‌رجمه‌ی عه‌ره‌ییدا ئه‌لیت
« کوردسان » به ئاسن ویران کرا ، به ئاگر سوتینرا ، پیاوان سزا دران و
کوژران ، دیهات هه‌موو سوتینران ، ده‌غل و دانه و یله له ناو برا ، منال و ژنو

کچ فریندران و سەر برران ، دادگای سەربازی تایبەتی گالەیی کرد بە
 کوشتنی ئەم کوردانە و سزادان و خستیان بو ناو بەندیخانە ، بەم جورە
 شیخ سەیدی پیرانی و خالە بەمگ و زور لە ھابری کانیان گیران و دران بە
 دادگای عورفی و ھوکی اعدامیان درا ، لە گەل ٤٨ پیشەوای تری
 کوردا ھەموو لە قەنارە دران ، ئەم توندو تیزیەیی تورکەکان ، وە ئەم خوین
 رشتن و کردەووە نازەوایانە بوە ھوی ھەلگیرساندنی ئاگری رەقە بەری
 وە پزواندن و گرژکردنی دەمارێ نەتەوایەتی و تۆلە سەندن لە لایەن کوردەکان .

شورشی ئەگری داغ « ئارارات » : -

کونگەرەمەکی نەینی لە « ئاگری داغ » « ئارارات » گیرا لە بەھاری
 ١٩٣٧دا کە شاخیکی بەرزە لە کوردستانی تورکیادا ، نوینەرانی ھەموو کومەل و
 ریکخراوە سیاسەتانی کورد لە گەل نوینەرانی خیلە کوردەکانا تیا
 بەشدار بون .

و ھەر و ھا لە شارەکانەو نوینەرانی بە زوری ھاتن وە بەشدار بون ،
 بە گشتی ئارا بریاریان دا کە تا مردن یەك بـن و خەبات بکەن تا
 تورکەکان لە خاکی کوردستان دەر ئەکەن ، و ھەر و ھا بریاری ئاشت
 بوئەو ھشیان دا لە گەل ئەرمەنەکانی دراوسێیان .

له روژی ۵ تشرینی یه که می ۱۹۲۷ دا حزبی « خوی بون » دامه زرا هه مو
 کومه له کانی پیشو هاتنه ئهم حزبه وه و پیکه وه لکان و بونه یهک ، « احسان
 بوری پاشا » کرا به فرماندهی گشتی وه « ئیبراهیم پاشا حسکی تیللو »
 کرا به « بهریوه بهری گشتی شاره وانی » له ئه گری داغ - ئارارات
 سالای کورد هه نکرا .

حکومه تی « ئه تقهره » ناچار بو که وته گه فتو گو کردن و یهک
 که وتن له گه لیانا ، له ئه یلوی ۱۹۲۸ دا لی بوردنی گشتی له وانه که واز
 له جولانه وه دین و سهر دانه نوین بو حکومت بلاو کرایه وه ، کورده کان
 به مه قایل نه بون ، ئنجا حکومت دهستی دایه چهک دوو فرقه ی ته وای
 له ژیر فرماندهی « صالح پاشا » ناودا نارد بو ده ورو پشتی « ئه گری
 داغ » « ئارارات » له پاشا شهری زور گه وره سوپای حکومت بیاری
 دا که ته نک به کورده کان هه لچنی به هوی برسی کردنیا نه وه ، ئابلو نه ی
 ئابوری شاخی ئه گری داغی دا ، پاشا ماوه ی مالیک له برساناو له
 پهریشانیا کورده کان ناچار سهریان دانه واند وه « احسان بوری
 پاشا » په نای برد بو حکومتی ئیران ، له پاشا ئهم کاره ساته
 حکومتی تورک کوردستانی کرد به چوار به شه وه و یاسا « قانون »
 ژماره یه کی ده رکرد له ئایاری ۱۹۳۲ دا ، یه یک له م چوار ناوچه یه کرا
 به ناوچه ی محرمه « قه دهغه » وه چول کرا له دانیشتوانی به ناوی « هوی
 ته ندروستی » یه وه که هوی له ناو بردنی خه یله کایه تی و رژیمی خه یله کایه تی بو
 له ناو کورده کانا ، هه مو مافیکی ته ته وایه تی له کورده کان قه دهغه کرا ،
 ده سه لاتی سه روگ و ئاغا و به گ و شیخ نه ما ، هه رچی ده زگای ریکخه راوه

سیاسی و روشن بینی به کان هه بو هه موی داخرا ، بریار درا به و له سانی
 که به ره کهز تورک نه بن مافی نه و میان نهیت له دیهات و ملیان بی ، وه مافی
 دروست کردن و پیکه وه نانی هیچ جوړه کومه لیکیان نه . وه له م روژه وه
 نه و کوردانه ی له تورکیادا نه ژین ناو نران « تورکی چیا » .

یاسای « قانون » تواند نه موی نه ته موی کورد له بوته قه ی تورکایه تیا
 بوه هوی هه لچون و به هیز کردن ی گیانی خوبخت کردن و ده ماری
 کوردایه تی گرژ کردن له ناو کورده کانا ، له « دهرسیم » نه م یاسایه زور
 کاریگر بو چونکه ناوچه ی « دهرسیم » له هه مو هه راو زه ناو جولانه وه یه ک
 دوور بو وه هه رگیز له هیچ بزوتنه وه یه کا به شداری نه کردبو له دژ حکومت
 دانیش توانی نه م ناوچه یه به توندی به رگری دوور خستنه و میان کرد وه
 شورشیکی گه وره یان به رپا کرد . حکومتی تورک هیزی ناردنه سه ر وه
 ناوچه که ی بومبا باران کرد وه به توپ دایان بیژان له ئایاری ۱۹۳۷ د .

« جلال بایار » وه زیری ناوه وه ی تورک ، دوا ی چهنه مانگیك رابواردن
 به سه ر کوشتاری « دهرسیم » دا له په رله مانی تورکیادا به شانازی وه
 ده ری بری ووتی : - « کورده کان ته واو کران ، نه م دزو جهردانه به زه بری
 هیزو چه ک کران به شارستانی » .

تور کيا پاشس ئه و کوشتارو برينه ديسان باش بوی دهر کوت که نه ته وهی کوردی نه به رد هه رگيز نامری و له ناو ناچی وه هه رچی کرده به رامبه ريان که لك و سودی نه به وه له بهر نه وه بیری له وه کرده وه که دراوسی کانی وهك عیراق و ئیران هان بدات له کاره ساتی له ناو بردنی نوانه وهی کورده کانا به شداریان بکا وه له م تاوانه یانه وه بگلینی ، داوای لی کردن که پیکه وه هه مو هول بدن وه هاو بهشی بکه ن به م جوړه قایلی کردن که پیکه وه « په پمانی دوستایه تی و دراوسیتی به ستر » له روژی ۸ ی تموز ۱۹۳۷ دا له کوشکی « سعد ئاباد » له ده ورو پشتی « تاران » کوبونه وه تور کيا به پیی ئه م په یمانه به لینی دا له گه ل عیراق و ئیران و ئه فغانستان که سنوری به نیان پیارین وهك له به ندی هه وته می ئه م په یمانه دا ده لیت : — « هه مو لایهك له لایه ن بالا کان که ئه م په یمانه یان به سته به لین ئه دن که هه مو جوړه کرده وه يهك که پی ویست پی به کاری بین له ناوچه که یاندا بو ئه وهی نه یه لن جولانه وه سه ر به رز کرده وه و چته گه ری وه کومه لو ریکخراوی سیاسی و هه مو جوړه ریکخراویکی روشن بیرش که مه به ستیان تیکدانی ئاسایشس پی له هه ر به شیک له به شه کانی خاکی هه ر یه کیک له م لایه بالا یانه دا وه له سنوری شوینه کانی ترا ، یان بینه هوی کار کردن له سه ر ده سه لاتی لایهك له لایه کانی تر » .

جا مه به سستی به رو دواي ئه م چوار ده وه ته که ئه م په یمانه یان مور کرد له ناو بردنی نه ته وهی کوردو جولانه وهی کورده کان بو « لووسیان رامبورت » باسی

ماده ههوتی ئەم پەیمانە ئەکات ئەلیت : - « مەیهستیان لە دافانی ئەم مادەرە بو کوردەکانو بەس .

هەر وەها ژبانی کوردەکانی تورکیا بە هیچ جوریک نەگورراوە پەیمانی چوار دەوله تەکە ی که لە دژ کورد گیرا سودی نەبوو بە لکو بوە یە کهم هوی داگیرساندنی ئاگری فاکوکی لە تورکیادا که لە ئەنجامدا تورکیای تەنکه تاو کرد بە شدار بیی لە « میثاقی بغداد » « حلفی بغداد » دا لە روژی ۲۴ ی شوباتی ۱۹۵۵ دا لە مانگی کانونی یە که می ۱۹۵۹ دا نزیکە ی « ۱۰۰ » کەس لە روشن بیرانو پیاوہ ناسراوە کانی کورد گیران و خراوە بە ندیجانە وە ، لە دوا ی تەنکه تاو کردنی حکومەت لە لایەن نیشتمانیه کانه وە بەرە لا کران لە سەر ئەمە لە دوا ی ماوہ یە کی کهم حکومەتی تورکیا یاسای « قانون » ژمارە « ۱۰۵ » ی لە تشرینی یە که می ۱۹۶۰ دا دافا که دەسلاتی داوہ بە پولیس و هیزی ئاسایش « امن » ئەو کسانە ی هەست دە کريت که خەریکی جولانە وە کوردایەتین خویان و خیزانیان بگرن بەم جوړە « ۲۴۴ » کورد لە تشرینی دوو می ۱۹۶۰ دا تاوان بار کران بە موئامرە کردن لە دژ حکومەت . ئەم روداوہ لە روژنامە ی « جەمہوریەت » لە ژمارە ۱۶ ی تشرینی دوو می ۱۹۶۰ دا بـلاو کـرابـووہ .

هەر وەها ئەم دەست دریزی و شوفینە ی کار بە دەستانی تورکیا بە ئاشکرا لە دەسلەتداری روشن بیران و کار بە دەستانی تورکیادا لە ووتارو نویسنە کانیاندا روون دەیتە وە دەر دە کەوی .

« بای دوغان کیلیچ سیهسینالی نووسر له گوډاری « یاریش دوتیاسی »
 « جهانی ئاسایش » له ژماره‌ی هه‌تەمی ۱۹۶۲ ی ئهم گسوقارمه‌دا
 نویسیویتی نه‌لیت « روخاندنی ئیمپراتوریه‌تی عوسمانی به گورجی وه
 نه‌و دهموره‌ی دانیشتوانی ئهم وولانه‌که تورك نین دیان ، وه نه‌و خوینه‌ی
 رزا له پیناوی خه‌باتی نیشتمانیدا ئهم شتانه‌بوونه‌هوی به‌هیز کردنی
 ره‌گه‌زایه‌تی به‌توندی » به‌م وشانه‌دا دهرده‌که‌وی که نه‌و هه‌مو خو به‌خت
 کردنو یارمه‌تی دانو له‌سه‌ر کردنه‌وه‌یه‌ی کورده‌کان بو مصطفی کمال
 له‌کاتی شه‌ری به‌ینی توركو یونان هه‌مویان له‌پیر چوه‌وه ، وه ئاشکراو
 روونه‌که توركیا بو به‌وولاتیکی « ره‌گه‌زایه‌تی په‌رست » که نه‌و ره‌گه‌زمشو
 نه‌ونه‌ته‌وا یه‌تیه‌ش ره‌گه‌زایه‌تی وه‌ته‌وا یه‌تی تورك یت ، نه‌و نه‌ته‌وانه‌ی ره‌گه‌زایان
 تورك نه‌ه‌بی له‌بوته‌ی توركایه‌تی‌دا بتوینه‌وه ، نه‌گینا نه‌بی له‌ناو بیرین
 عصمت ئینونو « که‌خوی کورده‌وه ره‌گه‌زی خوی له‌بیر خوی س‌ردوته‌وه
 له‌کونگه‌ری « لوزان » داووتی « کورده‌کان له‌گه‌ل تورك‌که‌کانا جیا نین له‌گه‌ل
 نه‌وه‌شا که به‌دوو زبانی جیاواز نه‌دوین . ئهم نه‌ته‌وه‌یه‌یه‌که پارچه‌و به‌شنو
 ره‌گه‌زایان یه‌که‌و باورو عاده‌تیان یه‌که » ، وه هه‌ر نه‌و « عصمت ئینونو » یه‌ش
 بو که له‌سالی ۱۹۲۳ دا دانی نا به‌وه‌دا که « توركیا وولاتی دوو نه‌ته‌وه‌یه ،
 توركو کورد هه‌ردوکیان وه‌که یه‌که مافیان هه‌یه له‌حکمرانی وولاتا » وه هه‌ر
 نه‌و « عصمت ئینونو » یه‌ش بو که له‌سالی ۱۹۳۰ دا که سه‌ره‌که‌و م‌زیران
 بو ووتی « هه‌ر نه‌ته‌وه‌ی تورك مافی داوا کردنی نه‌ته‌وا یه‌تی هه‌یه له‌مو وولاته‌دا
 هیچ نه‌ته‌وه‌و ره‌گه‌زی تر ئهم مافه‌یان تیه » .

« محمود اسعد » وه‌زیری دادگاه له‌توركیا له‌به‌یانیکا به‌ئاشکرا

دانی نا به بونی نه تهوه کانا که تورک نین له تورکیادا ، له پاشا رابوردنی
ماوه یلک به سهرقه کانی سهرمک وهزیران « عصمت ئینونو » دا تهوهی روون
کردهوه که جگه له تورک نه تهوهی تر هه به له تورکیادا ووتی « من
ههستی خوم ناشماومه ئه لیم تورک خوی گورهی ئه م وولاته به ، ئه وانهی
که به ره گهز تورک نین له م وولاته دا هیچ مافیکیان نیته نیا ئه و مافه
نه بی که نوکروه به بدین » .

« جه نرال کورسیل » « ۱ » ووتی ئه گهر تحوور که چیا بی به سهرلی
شیواوه کان هیمنی و ئاسایش پارێزگاری نه که ن ، بسویا ئاماده به بو بومبا
باران و توپ بو روخاندنی شار و دیهاته کانیان ، جا ئه و ومخته وولاته که یان ده بی
به هه مایکی خوین خویانو وولاته که یان لاواوی خوین ده یان با » .

په یمانی سایکس ییکو : -

له کانی جهنگی په که می جهاندا له مانگی ماییس ۱۹۱۶ دا به یتانیان و فهره نه
به جووته په دزیوه په یمانیکیان پیکه وه به ست له بابته به ریوه سهری کارو
باری وولاتی روژ هه لاتی ناوه راست ، به ناوی په یمانی « سایکس ییکو » وه

« ۱ » له ۱۶ ی تشرینی دووه می ۱۹۶۰ دا کورسیل نهمه ی ووت که گوتماری
« ئوریات » ی فهره نسی بلاوی کرده وه نوسینی « جان پییر فینو » .

واته به ناوی نوینه ره دبلوماسیه کانی خویانه وه « سیر مارک سایکس » « ۱ »
 نوینه ری بالای به یتانیا وه « میو جورج ییکو » نوینه ری بالای
 فهره نسه له « قاهره » بهو پی به له سه ره نه خشی ئیمپراتوریه تی عوسمانی
 خاکی ولاتی عوسمانی یان دابه شس کرد به سه ره خویانا واته دوو ناوچه ی
 ده سه لاتداری فهره نسه به یتانیا وه به قهله می سورو شین اشاره تیان
 لیدا ، ناوچه ی سور که پیک هاتبو له دولی رافدین « میسیو پوتامیا » که
 ئه م ناوچه به له خانه قینه وه له کوردستانی خواره وه ده ست پی ئه کا دریش
 ده یتسه وه له به شی ژوورودا تا ده گاته « کویت » وه ناوچه ی « شین » که
 پیک هاتوه له خاکی سوریه و لبنان و به شیک له وولانی روژه لاتی خوروی
 تورکیا « کوردستانی روژئاوا » به شی سی به میس که به « قاومی » نه خشی
 لیدرا ، خاکی فاله ستین بو ، بریار درا بی به خاکیکی ده وله تان واته له م دا به ش
 کردنه دا به شی « سور » به ره به یتانیا که وتو به شی « شین » به ره فهره نسه .

به بالیوزی روسیا « سازانوف » راگه یه ندرا که بریار پدا له سه ره ئه م
 په یمانه ، بهو مه رجه ی ناوچه ی روژه لاتی ژوروی تورکیا بخریته سه ره
 روسیا وه ک زیگای « تهره بزون و به شی ژوروی روژئاوای کوردستان » به م
 جو ره خاکی کوردستان دابه شس کرا به سه ره سی ده وله تی داگیر که را .

★ ★ ★

« ۱ » کوردستان والا کرد درسه سیاسی و اقتصادی لیدکتور ع قاسمو .

✱ شورشه کانی بارزانی ! ✱

بنه ماله ی بارزانی له شیخه کانی بارزانی که شیخی تهریقهی نه قشبه ندین و له کونه وه له بارزانی نیشته جی بوون و ماونه ته وه ، ئەم خیلە بریتی به له خیلە کانی « بهروژ ، دۆله مەری ، شیروانی ، مزوری ، نزاری ، گەردی » ، زیاتر له « ۵۰ » ههزار کهس ئەبن ئەمانه به کشت و کال و به خێو کردنی مەرو مالاته وه سەر قالن ، ئەم خیلە زور نازاو چالاک و نیشتمان پەرۆهرو راستن له ژیا نیانا هه می شه شیرانه داوای مافی خویان و نه ته وه که یان کردوه ، له زه مانی حکومه تی عوسمانی دا بزوتنه وه یان هه بوه له دژ سیاسه تی حکومه تی عوسمانی دا گیر کهر له سەر ئەمه له سالی ۱۹۱۴ دا حکومه تی عوسمانی خوالی خوشبو « شیخ عبدالسلام » یان له موصل اعدام کرد هه روه ها له سالی ۱۹۳۱ و ۱۹۳۲ دا شورشیان به رپا کرد له دژ حکومه تی عیراق و ئینگلیزه کان چونکه ته نگیان به بارزانیه کان هه لچنی بو .

ئەم بنه ماله یه له زه مانی شیخ تاج الدینی بارزانی به وه ناو بانگیان ده ر کردوه به تاییه تی له زه مانی شیخ عبدالسلامی یه که مدا ، پاشا شه هید بونی شیخ عبدالسلام شیخ احمدی بارزانی برای بوه جی نشینی ، ئەم بنه ماله یه له گوندی « بارزان » داده نشن ، له و وولاته دا به ره لایی به « مشاع » به و هه مو کهس خاوه ن زه وی و زار نیه ، ته نانه ت شیخه کانی شس بستیک زه ویان نیه ، به ناوی خویانه وه جوتیارو ره نجبه ر زه ویه کان له ناو خویانا دا به شس ده که ن وه ده یکیلن و کشت و کالیان تیا ده که ن ، ده ره به گی له و وولاته دا نیه هه ر ئەمه شه که بو ته هوی ئەوه ی که بارزانی یه کان په یوه ندی دلسوزی و سه

شوری زوریان هه به بهرام بهر به شیخه کان و خویان ده کهن به قوربانیان و گیانیان
 له ری یانا بهخت نه کهن ، بارزانیه کان زور له سهرو خون ، ره وشت و خه یان
 جوان و بهرزه زور راستن و درو نازانن چی به ، دوو زمانی و دوو روویی
 وه داوین پیسی له ناویاندا نیه و زور شووره بی به لایان ، سزای ئهم
 کرده وانه زور گرانه ، له بهر ئه وه ئهم بارزانیانه هه میسه به سهرو بهرزی
 نیاون و سهرویان بو کهس دانا نه واندوه له بهر ئه وه بارزانیه کان سه شورش
 شیخ احمدی بارزانی دووه میان له سالی ۱۹۴۳ وه تا ۱۹۴۵ به سهرو کایه تی
 مصطفی بارزانی « ۱ » وه سهرو میان که شورش گه وری ئیستایه له سالی
 ۱۹۶۱ وه بهریا کراوه تا ئه مرو به سهرو کایه تی مصطفی بارزانی .

« ۱ » له پهرووکی « بارزانی مصطفی کی به » به دورو دروژی باسی بلانزان نه کهم
 که مهم زوانه له چاپ نه دریت .

نوسمه

★ جولانه‌وه‌ی روشن بیری له گوردستانا ★

له سه‌ره‌تای ئەم چه‌رخ‌ی بیسته‌مه‌دا چه‌وت روژنامه‌و گوڤاری کوردی به زبانی کوردی ده‌رده‌کرا ، چواری له ئەسته‌موول ، ئەوانی تیش‌س له قاهره‌و به‌غداد ، ئەگه‌ر بیتو به وردی هه‌نگاهه‌کانی روشن بیری کورد بخه‌ینه پیش‌چاوو لیکی بدم‌ینه‌وه ، ئەیین که له دوای جه‌نگ‌ی یه‌که‌می جیهانی هه‌وارگای روشن بیری له ئەسته‌موول و قاهره‌وه گوازاوه‌ته‌وه بو عیراق به تایه‌تی بو به‌غداد و سوله‌یمانی ، جا بویه ئیمه به وردی درسه‌ی بزوتنه‌وه‌ی روشن بیری کورد بکه‌ین ، هه‌ر یه‌که له شوین و جی خوباو به ته‌نیا له ، سوریه ، له عیراق ، له تورکیا ، له ئیران ، له یه‌که‌تی سوڤیتدا ، تا به باشی بومان روون بیته‌وه روشن بیری له چ راده‌یه‌کا بوه له‌و شوینانه‌دا

★★★

✽روشن بیری کورد له سوریه (۱) :-

ئەوێندە گرنگ نەبو له پيشا ، تا سالی ۱۹۳۰ که بو کورده کان ئاشکرا بو که باریکی گرانیان له سەر شانهو ئەبی ییکن ، ئەویشس یه کخستنی ههستی کومه لایه تیه له ناو کورده کانا که ئەمهشس به پاراستنی زیان و پیشس خستنی روشن بیری کوردو به هوی بهرز کردنه وهی ئەده بی نه تهوایه تی یه وه دیته دی ، ئەوانه ی له م بیرو باوه رده دا بون دوو برا به درخانیه « که بون به تایه تی میر « جلادەت بدرخان » له سالی ۱۸۹۳دا له شام « دمشق » جی نشین بو له گەل میر « کامهران عالی به درخان » ی (۱) برایا به جوته گو قاری « هاوار » بان دەر کرد به کوردی و فەرەنسی ، یه که م ژماره ی له ۱۵ ی ئایاری ۱۹۳۲دا دەر چو وه تا سالی ۱۹۳۵ مایه وه ، له سالی ۱۹۴۱دا ديسان سه ری هه لدا یه وه تا سالی ۱۹۴۳ ، به هه موی « ۵۷ » ژماره ی لی دەر کرا ، له گەل ئەم گو قاره دا ناوه روکیکی وینه دار « ملحق » دەر ئە کرا ناوی « روناھی » و یه که م کسره وه ی جوانی نوسه رانی ئەم گو قاره ئە وه بو که به پیتی لاتینی دهرهینراو پیتی ئە به ده ی بو دانرا وه ک تور که کان کردیان دووهم

« ۱ » له نویسنی ئەم باسه دا که لکی زور وهرگیرا له « گو قاری لیموندی فەرەنسی » که له بابیت کبشه ی کورده وه « جواس بلاو نویسی وی .

نوسه

کرده و هی باشیان یهك خستنی له هجیهی « کرمانجی » بو له بهر ئه وه لهم
 بابه ته وه چه ند په رتوو کیکیان بلاو کرده وه .
 کار به دهستانی حکومه تی فهره نس به راستی دلسوزانه یارمه تی لاولو
 کردنه وه ی روشن بیری کوردیان دا له سوریه و لبنان دا ، گو قاری هاوار
 نووسه رو ئه دیبی زوری لی کوبووه ، له گهل هونه رمه ندانا وهك « مصطفى
 احمد بوتی » و « قدرجان » که هونه رمه ندیکه وه (عوسمان صبری) وه مه لا
 ئه حمیدی حه یده رانی له هه موان به ناو بانگتر « شیخ موسی حسین » که ناوی
 نهینی « جگر خوین » بو .

« ۱ » کامهران عالی بدرخان قورئانی پیروزی گو یوه به کوردی ئه گهل « ۷۰۰ »
 حدیث ، وه هندی پیشینانی « سلیمان » ی ه سالی ۱۹۴۷-۱۹۴۹ کردوه به کوردی
 وه ئینجیانی « لوقا » له ۱۹۵۳ دا وه ئینجیانی « بو حنا » ی کردوه به کوردی ، زور له
 بهندی پیشینانی فهره نسی و ئه لمانی له پاریس له ۱۹۳۷ د کردوه به کوردی له
 گهل چیروکه کانی « ل و شای کوردستان » وه « بازی کوردستان » له ۱۹۵۳ ری
 زبانی کوردی چاپ کردوه و بلاوی کردوته وه که کردویه تی به بناغهی ده رس و تنه وه
 له « قوتابخانه ی نیشتمانی زیانه ژیاوه روژه هه لایه کانا له پاریس » .

لیموندی فهره نسی

جواس لاولو

* روشن بیری کورد له عیراقد : -

له دواى تهواو بونی شهرى یه کهمى جهانى له ۱۹۱۹ و ۱۹۲۰ دا جولانه وەى روشن بیری کورد له عیراقد پیشکەوت ، ئەو برا کوردانهى له دەرە وەى عیراق ئەژيانو له ئەسته مول بون هه موو روشن بیر بون له بار زوردارى و ستهمى تور که کان هه مو گه رانه وه . بو کوردستان و له دوو شوینى گرنه گان جى نشین بون له سوله یمانى و بهغداد

له سوله یمانى روژنامهى « پیشکەوتن » له سالى ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۲ دەرکرا وه « بانگى کوردستان » وه « روژى کوردستان » وه (بانگى حق) وه « ئومیدی استقلال » وه « ژيان » وه (زانستى) وه (ژین) دەرکرا وه روشن بیرانى کورد له بهغدا « دیارى کوردستان » یان دەرکرد ، ئنجا « گهلاویژ » له ۱۹۳۹ وه تا ۱۹۴۹ وه « دهنگى گیتی تازه » وه (نزار) که ناو به ناو دەرده چو وه « خهبات » که زبانی حالى پارتى دیموکراتى کوردستانی بو تا سالى ۱۹۶۱ که قاسم دای خست ، گوڤارى « هیوا » مانگى جارێک دەرده کرا ، « دهنگى کوردستان » وه « رزگارى » روژانه بو ، (روناھى) به دوو ههفته جارێک دەر ده چوو ، « نازادى » زبانی حالى لقى شیرعى کوردستان بو له رهواندز ، « زارى کرمانجى » دەرده کرا له ئهریبل له ۱۹۳۶ دا « ههولیر » دەرده کرا له موصلیش « راستى » ، ئەم هه مو گوڤارو روژ نامانه هه موى به له ههجهى سورانى ده زده چون .

تیکه لى و هاتو چو کردن له ناو ولاته بیگانه کانى روژئاواو عه ره بدا بوه هوى فراوان کردنى ئاسوى ئەدهبى کوردی ، کورده روشن بیره دلسوزه کان

نوسینه به نرخ و جوانه کانی عه ره بو و روژئاوایی یه کانیان ده کرد به کوردی ، وه زور پهرتووکی زانیاری و گهشت و گهران به کوردستانا ، وه چیروکه خوشه به نرخه کانیان کرد به کوردی و له چاپیان دان و بلاویان کردنه وه ، لیره دا نه توانین ناوی زور له و نوسهره به نرخانه بینین که دهستی بالایان بوه به لام نه لیلین له سالی ۱۹۵۸ وه به تهواوی ئاسوی نه ده بی کوردی روناك بووه ، روژنامه و چاپه مهنی و نوسینی نوسهران و میژوو نوسان خرا نه به رچاو له گهل ریزه هونراوه رست کراوه کانی هونه رهنه ندانا که له م نوسین و هونه رانه دا ههستی نه ته وایه تی به ته و او ه تی دهر نه ده بررا ته نیا له ههندی رسته ی هونراوه نه ی

له پاشس ۱۹۵۸ که سه ره بهستی ههست پی کرا نوسهرانی کورد که و نه دهر برینی نه و ناسوره پر له نیشتمان په رو ه ریا نه ی که بو بو به گری له نه ر دلیانا و په نگی خوار د بو وه و پا چنرا بو نه سه ره یه ك ، له هه مو لایه که وه گری دل کرایه وه و ناسور دهر پررا و دهست کرا به نوسین و هونه ر هۆنینه وه به قه دو بالای کوماری خوشه و یستا « کوماری عیراق » که به کوماری عه ره بو کورد درابوه قه له م وه مافسی نا ته وایه تی کوردیشس نیا ئاشکرا کرابو وه روون کرابووه .

نوسهره کورده کان بازوی پاله وانی و چالاکیان هه لکسرد چاکی مه ردا یه تیان کرد به لادا دهستیان کرد به بلاو کردنه وه ی به رو بومی روشن بیرییان ، ئه م سه ره بخویی سه ره بهستی و شادمانیه تا شه رتا ی ۱۹۶۱ ی خایاند له عیرا قدا .

* روشن بیری کورد له تورکیادا :-

باری روشن بیری کورده کانی تورکیا شایانی دل تهنگی و گریانه ، سیاستی چهوتو چهویل و شوینی کاربه دهستانی تورکیا بهرامبه به کورده کان زور خراپه و ئه یانه وی بیان تویننه وه نه بوته ی تورکایه تی دا وه پینان دهلین « تورکی چیا » ئه م سیاسته چهوته بوه هوی خنکاندن هه مو جوړه هه ولدانیک له م روه وه ، بهلام له گهل ئه م هه بوو جهورو سزایه شا روشن بیری کورد هه ر بلاو ئه یته وه ، بی ئه وه ی کاربه دهستانی تورکیا هه ست بکه ن به م بزوتنه وه به ، چونکه په رتووکی خویندنو فیر بوون به دزیه وه بلاو ده کریته وه وه ده خوینریت ، به پپی نویسنی روژنامه ی « یه نی ئه سته مول » له ژماره « ۶ » ی تشرینی دووه می سالی ۱۹۶۰ دا نویسیو یه تی ئه لیت :-

« په رتووکی خویندنو فیربونی کوردی له به ر ده رگای مزگه وته کان به دزیه وه ده فروشریت له دوا ی له چاپدانی له عیراق به شیوه ی نهینی دیته تورکیا وه » .

له ئه یلولی ۱۹۵۹ دا چه ند نوینه ریکی کورد له په رله مانا به یارمه تی دانی چه ند روشن بیریکی کورد داویان له حکومه تی تورکیا کرد که ری یان بداتی روژنامه و گوغار به کوردی ده رینن ، حکومت داخوازیه که ی ره فز کردن ، له گهل ئه و ره فز کردنه شا هیشتا په رتووکیکی گورانی به کوردی له « دیار به کر » له چاپدرا نووسه ر وه بلاو که ری ئه م په رتووکه دران به دادگاه له روژی لی پرسینه وه دا « ۱۲ »

پاریزه‌ر له خویانه‌وه هاتن بو د‌د‌گاه بو پاراستنی خاوه‌ن په‌رتوو‌که‌که‌و
نوسه‌ری وه به‌رگری کردن لی‌یان ، له به‌ر ئه‌وه حکومه‌ت ناچار بو
سیاسیا وازی له لی‌پرسینه‌وه‌که‌هینا .

روژنامه‌ی « لیموند » ی فهره‌نسی له روژی ۲۶ کانونی یه‌که‌می ۱۹۶۰دا
نوسیویه‌تی ئه‌لیت : -

« یه‌نی ئه‌سته‌مول » له روژی ۶ تشرینی دووه‌می ۱۹۵۹دا نوسیویه‌تی
ئه‌لیت : - له قوتا‌بخانه‌یه‌کی نه‌ینی کوردیدا له ناحیه‌ی « ته‌ل جنوب »
له محافظه‌ی « سعرد » به‌دوری ده‌کیلو مه‌تر قوتا‌بخانه‌یه‌کی نه‌ینی هه‌یه
ئیمه‌ له کاتی ده‌رس و ته‌وه‌دا حازر بوین ، ئه‌و که‌سه‌ی که‌ ماموستای
ئه‌کردو ده‌رسی خه‌ت و نوسینی فیری مناله‌ تور که‌کان ئه‌کرد ،
مناله‌کانی فیری نوسین و خوینده‌وه‌ی کوردی ئه‌کرد ، ئه‌جه‌ده‌یه‌ی
کوردی عیراقی به‌کار ده‌هینا که‌ ئه‌م په‌رتوو‌که‌ کوردیه‌ له عیراقه‌وه‌ گه‌یشتوته
ئه‌م ناوچه‌ دووره ، به‌هوی ئه‌و ته‌رجمانه‌ وه‌ که‌ له گه‌ل مان بو وه‌ کوردی ده‌زانی
له گه‌ل ماموستادا که‌وتینه‌ قسه‌ وه‌ک ماموستا یاسی بو کردین ،
کومه‌لیکی نیشتمان په‌روه‌ری کورد هه‌ن که‌ ئه‌م ئیشانه‌ ده‌به‌ن به‌ریوه ،
کورده‌کان له ژیره‌وه‌ به‌ تووندی خه‌ریکن و خه‌بات ئه‌که‌ن .

* روشن‌بیری له ئیرانا :-

کارو باری روشن‌بیری له ئیرانا باش نیه ، حکومه‌تی ئیرانیش هه‌ر
له سه‌ر سیاسه‌تی « توانده‌وه » رویه‌ به‌ ریگادا ، به‌لام له‌ سالی ۱۹۵۹وه
کاربه‌ده‌ستان هه‌ستیان به‌ ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی گه‌وره‌ کردوه‌و زانیویه‌

ئەم سىياسەتە توندو تېژە داد نادا ، لە بەر ئەوە بايان داوئەتەو و رىگايان داوئە بە دەرچونى روژنامەيەكى هەفتانە بە ناوى « كوردستان » وە لە « تاران » ئەم روژنامەيە لە يەكەم ژمارەو دەستى كرد بە گورينى پەرتوو كى « كوردەكان » بە كوردى لە فارسىيەو لە لايەن « احسان نورى پاشا » ى خەبات كەرو پيشەوای كورد كە يەك ك بو لە پالەوانەكانى شورشى « ئەگرى داغ » « ئارارات » لە ١٩٣٧ دا ئەم روژنامەيە بە لەهجهى سورانى و بە شيوەى زبانى « سەنى » بە پیتی عەرەبى لە چاپ ئەترا ، بلاو كوردنەو و فروشتنى زور كەم بو ، وە لە ناوچەى كوردستانا نەدەفروشا ، ئەم روژنامەيە لە نيسانى ١٩٥٩ دا دەر كرا لە ١٩٦١ دا داخرا لە ئيراندا قوتابخانەى سەرەتايى و نيوەندى و ئانوى بە كوردى نيه ، بەلام كورسيەكى ماموستايى زبانى كورد لە دانشگاهى « تاران » دا هەيە « مەدام ئەرستوفا » لە پەرتوو كى « كوردى ئيران » دا نوسيوەتى ئەليت :

تا سالى ١٩٣٦ لە كوردستانى ئيرانا تەنيا قوتابخانەيەكى ئيسلامى بەولاه ئىتر قوتابخانە بە كوردى نەبوه ، بەلام ئىستا لە « سەنز » قوتابخانەيەكى « ٩ » پولى هەيە وە سى قوتابخانەى « ٦ » پولى سەرەتايى وە يەك قوتابخانەى سەرەتاي كچان لە « مەهاباد » وە دوو ئانوى كوران و كچان وە قوتابخانەيەكى ناوئەنديشسە « ئەشنو » هەيە ، « ٥ » قوتابخانەى سەرەتايى وە « ٨ » قوتابخانەى ناوئەندى لە كرمانشاھ هەيە ، بەلام كەم و كوربان زورە ، خویندن لەم قوتابخانانەدا هەموى بە فارسىيە ، لە هەمو كوردستانى ئيرانا قوتابخانەيەك نيه بە كوردى دەرسى تيا بخوينريت .

* روشن بیری له یه کیتی سوفیت :-

ژماره‌ی کورده‌کانی یه کیتی سوفیت که مه‌ئه‌گه‌ر به‌راوردیان بکه‌ین له گهل‌ئه‌و کومه‌له کوردانه‌ی له ولاته‌کانی تری روزه‌لاتی ناوه‌راستا ده‌ژین . له گهل‌ئه‌و که مه‌شاری و شوینکیان بو خویان داگیر کرده به‌و وولاته‌دا که ئه‌مه‌شایانی شانازی به‌یه‌کیه‌تی سوفیت یه‌که‌م ده‌وله‌ته‌له له خویه‌وه دانی ناوه به‌نه‌ته‌وایه‌تی کوردا . بویه کورده‌کان زبانیکی ئه‌ده‌بیان هه‌یه ، وه له قوتابخانه‌کانیا نا به‌زبانه‌که‌ی خویان ده‌خوایشن که زبانی « کوردی » یه‌روژنامه نووسی و ئیستگه‌شیان هه‌یه ، به‌م جوړه روشن بیرانی کورد روژ به‌روژ له زیاده‌ین و ژماره‌ی داناو روشن بیرانی له پهرسه‌ندنايه له ئه‌رمینیا قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی و ثانوی هه‌یه ، له جورجیاش هه‌یه ، له مه‌عه‌دی ئه‌رمینیا کورسی ته‌رخان کراو هه‌یه بو وتنه‌وه‌ی ده‌رسی کوردی ، ژماره‌ی زور په‌رتووکی خویندن بو قوتابخانه‌کان له « یه‌ریشان » له ئه‌رمینیا به‌کوردی له چاپ دراوه ، له‌و په‌رتووکانه‌نوسینه‌کانی « تی ، مارکولوف » وه « ئا ، درامیجان » له سالی (۱۹۳۶) وه نوسه‌ره کورده‌کان نوسینی خویان بلاو ئه‌که‌نه‌وه ، وه‌ک « ئه‌مین ئه‌فدال » وه « و . نادی » .

له جه‌نگی دوايه‌ی دا‌وو په‌رتووکی ری‌زبانی کوردی له چاپ درا یه‌کیان هی « کی . کوردیف » له یه‌ریشان ئه‌وی تریان هی « ئی . ئی . تسوکرمان » له موسکو ، ئه‌ده‌بی کوردی له سوفیتا هه‌رچه‌نده تازه‌یه‌و له دوا‌ی دانانی پیتی لاتینی بوه ، نوسینی زوری نوسه‌ران و هونه‌رو چیروکو داستان‌ی بلاو کردوته‌وه .

له كونگره‌ی خویندن کارانی کورددا له ئەوروپا ۱۹۵۸. بلاوکرا. وه
له « ۳۰ » سالی دوایدا نزیکی « ۱۵۰۰ » پەرتووک بە زبانی کوردی
بلاو کراوه‌تەوه له نویسنی کۆدەکانی یەکیەتی سوڤیت ، ئەوانە
شەپانی باسن ئەمانەن : - « عەرەب شامیلوف » وه « حاجی یە جوندی »
وه (لازو) وه « تازک » وه « میراد » وه (نادیری) وه (سیراس) ئەم
پەرتووکانه زوریان له یریشان له چاپ دراون .

له سالی (۱۹۳۹) وه له « یریشان » گوڤاریک دەرچو هەفتە ی دوو
جار دەرده‌هینرا بە ناوی « ریا تازە » وه له بەینی سالی ۱۹۳۹ و ۱۹۵۴ دا
پەرتووکێ زور هەلبژیراوی باش دەرچو له نویسنی « جی . جلیل »
له سالی ۱۹۲۲ دا له یریشان ئەبجەدی زبانی کوردی و ئەرمانی ریکخرا
بە دەستکاری ، ئنجا ئەبجەدی لاتینی له سالی ۱۹۲۷ دا دانرا له لایەن
« ئا . ئیسور مارکولوف » وه بە کوردی و عەرەبی له لایەن « شامیلوف » وه
له سالی ۱۹۲۸ دا ئەم ئەبجەدی بە رەسمی بە کار هینرا ، له سالی
۱۹۴۴ و ۱۹۴۵ دا گۆررا بە ئەبجەدی « سلاقی » که پیک هاتوه له « ۳۹ »
پیتی بێ دەنگ له لایەن ئاکادیمی « کاپاکچیان » وه ، نویسنی « حاجی یە
جوندی » وه « کی . کوردوف » وه ئەم پەرتووکە ناوئێرا « گراماتیکا
کورد کوچو جازیکا » لەم پەرتووکە دا لیستە یەکی بەراورد کردنی
بەینی « ۵ » ئەبجەدی تیایە کوردی ، عەرەبی ، سلاقی لاتینی سوڤیت
لاتینی سوربە ، لاتینی عێراق ، له گەل ئەمانەشا له موسکو وه لیننغراد
زاناو شارەزایانی زبانی کوردی زورن وه پەيوەندیان هەیه بە
دانشگاكانه وه ، رووس دوو زاناو میژوو نویسی گەورە ی هەیه که
زور هەولیان داوه بو بلاو کەرنه‌وه وه دەرخیستی

میزووی کورد، ئەم دو زانایە زوریان لە تەمەنی ژانیان لە
بەرتانیاو فەرەنسەدا رابواردووە، « مینورسکی » وە « نیکیتین » .

لە فەرەنسە لە « پاریس » لە قوتابخانەی نیشتمانی دراستای زبانه
زیاوەکانی روژەهەلاتا زبانی کوردی وە جغرافیا وە تەریخی کوردستان
دەخوینریت، ئەم بەشی کوردی یە لە سالی ۱۹۴۵ دا دامەزرا لە
ژیر سەرپەرشتی کردنی « میر کامەران عالی بەدرخان » دا که یەکیکە
لە میرە ناودارەکانی بنەمالەی بەدرخان وە نیشتمان پەروەرو دلسوزەکانی
کورد، ژبانی خوی هەموو لە پیناوی خزمەتی کوردو کوردستانا رابواردووە .

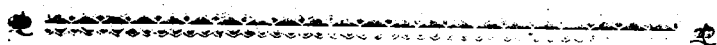
هەر وەها لە بیروت قەشە « توما بوا » که ناوی نهینی لە نووسینەکانیا
« لوسیان رامبوت » ه « ۱ » لە چەند سالی ک لەمەو پیشەوە خەریکی
نووسینە لە بابەت ژبانی نەتەوێ کوردو ئەدەب و ژبانی کوردەووە
لە لەندن ستر « سی . جی . ئەدموندس » که عەمیدی مەرکەزی
دراستای روژەهەلاتو ئەفریقایە لە گەل « کولونیل توفیق وەهبی بەگ »
که کوردیکی دلسوزە عیراقیە خەلکی شاری سولەیمانییەو لە
« ۱۹۵۸ » وە لە لەندن جی نشینە، ئەوانیش بە جوتە پیکەووە خەریکی
نووسین وە لەم دوایی بەدا فەرەهنگیکی کوردی و ئینگلیزییان دەرکرد
بە کوردی سورانی و تیبی لاتینی که شایانی شانازیە .

« ۱ » روژنامەی لیموندی فەرەنسی نووسینی « جواوئ بلابو »

مستر « ر . ن . مه که نژی » جوتی پەرتووگی ری زبانی کوردی ئوسیوه تهوه
وه نویسنه کانی « جی . ئار . درایشر » « ۱ » زور پیوسته ئهوانه ی
ئه یانهوی باش له ره گهزی نه تهوه ی کورد بگه ن بی خوینه وه .

« ۱ » روژنامه ی لیوندی فهره نسی ئوسینی « جوااس بلاق »

ئیمپراتوریه تی عوسمانی و کورد له سهره تای چهرخی بیسته ما

له کوتای چهرخی نوزده هم و سهره تای چهرخی بیستا
ئیمپراتوریه تی زلو پیری له شس به باری عوسمانی هیزو توانای تیا
نه مابو ، په کی که وتبو ، ناریکی به ریوه بردنی کارو یار ، ناپاکی و
چه وتی و ناله باری کار به دهستان شیرینی ره وشت و خوی پاشاکانو
دهست و پیوه ندانیان ، وهك نه خوشی شیر په نجه به همو له شس زلو ناقولای
ئهم دهوله ته دا بلاو بو بووه و له همو ئیسك و پوست و ده ماری کاری
کردبو ، وه خوره ی ناپاکی و ناریکی رژیم لی دابو دایرزانلو ،
نه همو لایه که وه ئازاوه و هه را بلاو بو بووه ، ئهم دهوله ته زله
به م جوړه که وتبوه گیانه لاوو له سهره مهرگا بو ، ئهمه شس به ته واوه تی
له کاتی خلافتی سلطان عبدالحمیددا رویدا چونکه خلیفه به کی
زوردارو داوین پسو خکینه ری همو جوړه سهر بهستی و
سهر به خویی و دیو کراتیه تیک بو له ولاته که یا ، همو دهست که وتو
سامانی دهوله تی به فیرو له به رد ئه داو ئهیدا به دهست و
پیوه نده ناپاک و چه وته به دخوه دوژمنه کانی نه ته وه ، بو پاراستی
شوی و گیانو کورسی شایه تیه که ی ، که له وه به ولاره هیچی تری
به یادا نه دهات وه نه ی ئه ویت ، نه ته وه ی به هیچ نه ده زانی و نرخی
نه ئه دایه و به چاویکی زور سوکو و نزم ته ماشای ئه کردن ئاگای له

رووداوو گارو باری وولاته ئه شی نه بو ، هه مو گارو باری خوی و
 وولاتو نه ته وهی دابوه دهست چهند که سیک له دهست و پیوهنده
 تاوان باره کانی ، که ئه وانیش به ئاره زوی خویان ، ناپاکانه یاریان
 به پاشه روژی ئه ویش و وولاتیش و نه ته وهش ئه کرد ، وه هه رچی
 له وولاتا رووی بدایاو بقه و مایا ، چاکو خراپ نه یان ئه هیشته ئه
 بزانیته ، خویان له ناو خویانا ، هه رچی بیوایه دیزه به دهرخونه یان
 ئه کرد ، عبدالحمید بهم جوړه ناریکی و ئاره وایی به « ۳۳ » سال حکمرانی
 خه لافه تی ئه م دهوله ته گه وریه ی کرد که خاوه نی ئه و خاکه پانه بو
 عبدالحمید بو ئیش و کاری شخصی خوی و دهستکه وتی خوی زور
 ویر وریاو زرنگ بو زور باش له وه گه یشتبو ، که له هه ر کانیکا
 ئه و نه ته وانه ی ئیستا په یوه ندی سیاسیان به ستراوه به
 ره وریه وهی سیاسه تی تورکیا وه پاشه روژی خویان به ستوه
 به پاشه روژی تورکیا وه ، هه مو بی جیاوازی ره گه زایه تی
 له ویر ئالای خه لافه تی ئیسلاما ده ژین ، ئه مانه له چ روژیکا
 به ئاگا هاتن وه چاویان کرده وه و هوشیان هاته وه به رو
 له خه وی گرانیان خه به ریان بووه ، بی گومان ئه و کاته و
 ئه و روژه ، ئه ویش و ئیپراتوریه ته که شی چهند گه وریه
 فراوان بی نامینی و له ناو ئه چی ، چونکه له هه مو
 لایه کی وولاته که یا دهست کرابو به بزوتنه وه و جولانه وه
 ئاژاوه به ریا بون به ته وایی له ناو نه ته وه « دیانه » کانه که
 ئیسلام نه بون وه که نه ته وه کانی نیوه دورگی « بالقان » زهنگی

دیمو کراتیه تو سه ره بخوبی و ئازادی نه ته وه کان له وولاته روژ
 ئاواپی به کانه وه دهستی کردبو به لیدان زرنکهی به کزی و له
 سه ره خو ورده ورده ده گهشته وولاته روژه لایه کان و له
 گوپی نه ته وه نوستوه ژیر دهسته کانا به توندی ده زرنکایه وه
 له خهوی گزان خه بهری ده کردنه وه رای ئه چله کاندزو
 ده ولته ته یگانه روژ ئاواپی به کانیش په لیان به هه مو
 وولاته کانی روژه لاتا بلاو کردبو وه ده ستیان هاویشته وه کارو
 باری ناوه وه وه ده ره وهی وولاته کانی تر به تایه ته سی
 ئه مپراتوریه تی عوسمانی ، تا راده یه کی وا ده ستیان کیشابه وه
 کارو باری تایه تی ناو کوشکی پاشا شه وه ، عبدالحمید
 وریا بو ههستی به مه کردبو ، ئه یوست خوی له م ته نگه
 چه له مه یه رزگارکا ، له بهر ئه وه ئه گه را له وولاتا نه دا که
 په یوه ندیان هه یه به ده ولته تی عوسمانیه وه ، کی ناو دارو
 ده شه لات دارو ده رکه وتوه به پوه وه یه و قسه ی له وولاته که یا
 بابه خی هه یه بی ئه وهی ته ماشای چاکو و خراپی ئه و
 که هانه بکا ، هه ولی ئه دا ئه وانه له خوی نزیک بخته وه
 شوین و پایه ی به رزیان بداتی له ده ولته تا وه ده سه لاتیان
 زیاد بکا ، جگه له ده سه لاتی خویان له وولاته کانیانا ده سه لاتی
 حکومه تیشیان بو زاد بکا بو ئه وهی نه ته وه کانی ئه و
 وولاتانه ی بو ده مکوت بکه ن ، عبدالحمید بیری له وه
 نه کرد ته وه ، ئه مه کورده یان تورکه یان ئه رمه یه یان چه ره که سی

بی جیاوازی هه موی وهك یهك هاتوته بهر چاو ، هه ر وهه ها
 هه مو كهس توانیویه تی له دهوله تا بگاته بهرزترین پلهو
 شوینی ئه گه ر سلطان بیوستانیوه ئاره زوی لی بوایه ،
 بهم جوړه دهوله ت گلوله ی له لیژی بو ، دهوله ته روژ
 ساواییه کان نه مایان به هه ل زانی ، روسه کان ناوچه ی
 « قازس و باتوم ئه رده هان » یان بردا بو خویان ، نه مساش
 بیاوچه ی « بوسنه و هه رسك » ی بو خویان بردا ، یونانیس
 دهستیان گرت به سه ر « تسالیو بیره » دا ، هیزه کانی به رتانی
 « قبرس » و « مصر » یان داگیر کرد ، فهره نسیه کان چونه خاکی
 « تونس » هوه بهم جوړه ئیمپراتوریه تی عوسمانی داغان کراو
 دابهش کرا ، ئه م کرده وانه له وولاته کانی دهره موی تورکیدا
 رویدا ، له ناو خاکی تورکیشا روژ به روژ بار به ره و خرابی
 ئه رویشت ، نه ته وه وهرس بون ، له و کاته دا له ناوچه ی
 « رومیلی » له « سلاویك » کومه لیک له روشن بیرانو لاوه
 تی گه شتوه کان پیک هات به ناوی کومه لی « اتحادو
 ته ره قی » هوه دروشمی « سه رهستی و داد په رستی و وهك
 یهك » ی یان هه لگرت و دهستیان کرد به ئیش کردنو پیرو
 پاگانده بلاو کرده ووه گه یاندنی بیرو باوری خویان به
 خه لکی تر ، له م کومه له دا چهنه ئه فسه ریکی سه ر بازی به شدار
 سون وه ورده ورده په ره ی سهندو سه ر کرده و فهرمانده ره
 سه ربازیه کان و پیاوه گه ووه کانی دهوله ت بونه لایه نگری

ئەم گومەلەو بون بە ئەندام وەك « ھادی پاشا
 عومەری » و « محمود شوكت پاشا » و (طلعت پاشا) و (جاوید
 بەك) و « صلاح الدین بەك » وە « نیازی بەك » لە ئاوجەیی
 « سەلانیك » دا یاخی بون « ئەنور بەك عطف بەك » لە
 ئاوجەییەکی ترانەوانیش یاخی بون ، بەم جورە بزوتنەو
 شورش دەست پی کرا ، ئنجا کومەلی « اتحادو تەرەقی »
 ھوشیار نامەییکیان ئارد بو « سولتان » داویان لی کرد
 ئەگەر بە زووترین کات « دەستور » اعلان ئەکا ئەستەمول
 داگیر ئەکن ، سولتان فرقیەك سەربازی بە سەرکردەیی
 « شمس الدین پاشا » ئارد بو سەر یاخی بوەکان لە
 « سەلانیك » « عطف بەك » خوی کرد بە پیشمەرگە
 چو بەرەو پیری « شمس الدین پاشا » دەستەو یەخە
 گرتی و کوشتی ، بە کوشتنی ئەو ھەموو ئەفسەر و سەربازەکانی
 فرقیەك ھاتنە ئاوجەیی شورشەو بوە یەك ھیز ، ئنجا
 « ئەنور » وە « نیازی » بە سوپاوە رویان کردە ئەستەمول لە
 روژی ۲۳ی تەموزی ۱۹۰۸ دا ئەستەموالیان داگیر کرد ، ھەموو
 وەزیر و دەست و پیوەندانی سولتانان گرت ، دەستوریان
 اعلان کرد ، بەم جورە « اتحادی » ییەکان حکمرانیان سەند
 ئیتحادیەکان زور لە خویان گورران و کەوتنە خراپەو
 چاویان بریە دەست کەوتی خویان ، پاشا روژی ۱۳ نیسان
 ۱۹۰۹ کە عبدالحمیدیان دەرکرد لە خەلافەت و « رەشاد » یان

دانا به جی مشی خندان حسیند به تهواوی ده سنیان کرد به خراپه
 کردن تا گه با خدیما نه رادهی کوشتنی نهوانه ی که له کرده و مو
 نردن زان نه دوانو نارمزیانیان دهر ده بری .

کومه لی اتحادو ته ره می دوا ی نه و همو خراپه یه ده ستیال
 کرد به لیدانی زه نکیکی باره و کوتاسی ده هولیکی دراو ،
 ده هولی بزواندن ده ماری « جیاوازی ره گزایه تی تورکانه تی و
 نه ته و گانی تر ، که نه روشس په نجه یه کی وه ستیانه ی
 بمرایز مه کان بو حسیانه ناوکارو باری ئتحدیه کاسه و ،
 هم ده ستو په نجه نه یسه له ژیره وه ئتحدیه گانی نه جولاندو
 هانی گدان له نه نه وه گانی تر که تورک نیو له ژیر ئالای
 سورکدا ده ژن ، وه که نه ته وه ی عه رب و نه ته وه ی کورد بیحدیه کان
 به همو هیزو توانایانه وه که وتنه له دژیونی ئهم نه ته وانه
 که سورک نیو جیاوازیان به گهل ده کردن ، ئهم جیاوازی و
 جیاوازی کاریه و ره گزایا تیه بیه هری داچله کاندن و هراچه بی
 کوردو عه رب ، هه ستیان بیه کرد تورکه کان خویان له وان به خاوه ن
 مازو ریتر ده زان و نه مانیان لا بی نرخه ، بویه نه وانیشس
 نه وتنه خویان ، چونکه به چاوی خویان دیان که
 کاربه ده شانی حکومت و کومه لی ئتحدادو ته ره تی له همو
 شوییکا به توندی له دژیانن ، تاله مزگه وته کانا
 سورکه کان خویان به ئاغا ده زانن کوردو عه ربیش به نوکه ر
 له بهر نه وه روشن بیرانی کوردو عه رب به گورجی راپهرین

عه ره به کان له لایه که وه ، کورده کانیس له لایه که وه ،
 روشن بیرانی کوردو چاکی مه ردایه تیان کسرد به لاما
 له ناو خویانا کومه لیان دروست کرد ، لهو کاته دلم نیشتمان
 په روه « ئەمین عالی بدرخان » وه « خەریق شریف پاشای
 سعید پاشا » وه شه هیند « شیخ عبدالقادی شیخ عبداللہ نوری »
 وه « مشیر داماد احمد ذوالکفل پاشا » « کومەلی پیناوی و
 سه رکه وتنی کورد » یان دروست کرد ، که وتنه پش کمر ره
 تا تور که کان بلاوه یان پی کردن ، به لام ئەوان وازیان نه هینا
 به شیوهی نهینی کومه لیکتی ترمان پکته وه نا له ناوی
 « کومه لی بلاو کردنه وهی زانستی کورد » وه قوتاخانه کیان
 له ئەسه موول له « چه به رای داش » کورده وه ، ئیتجاد کان
 کومه له که قوتاخانه کیان داخست وه جو کمی اعدامی « شریف
 پاشا و ئەمین عالی بدرخان » یان دا ئەمان زوو و جو که که ان
 زانی رایان کرد بو دهره وهی تورکیا ، .

له سه ره تای سه دهی بیسته ما تور که کان خویان لای
 له ناو بردنی « خه لافهت » یان هه لکسرد ، هه روه هه دوا
 دروشه سی کوچکه یی به کهی شورشی دیموکراتی
 ئەورپا که وتبون و خستویانه بهرگی دروشه کهی خیرمانه وه
 « سه ره ستی و دادپه رستی و وهک یهک » ی وه هه روه هاشن لاوانی
 نه ته وه کانی ژیر ده ستیشیان که وتبونه خوان و که وتبونه جول و
 نمونهی شورشه کانی ئەوروپا به تایه تی شورشی فهره نسو

ئەو شورشانەى دواى ئەو جولاندبونی ، ھەستى نەتەوايەتى بە
 تەواوى بزوتبو ، بە تايىتەى لای كوردەكان ، لەو كاتەدا لە
 ئەستەموول « خلیل خەيالى » كرابو بە بەريوە بەرى قوتابخانەى
 « چەمبەرلى داش » ھەمو شەو قوتايە كوردەكان كە لە
 ئەستەموول دابون كوى دە كەردنەووە دەرسى كوردايەتى و
 نىشتان پەرورەى دادەدان ، لەو قوتايانە « قەدرى بەك » و
 « ئەكرەم جىيل پاشا » وە « مەدوح سلیم » .

بەكەم كۆمەلەى تازەى كورد « ھىقى - ھىوا » بو « ھىقى -
 ھىوا » لە سالى ١٩٠٨دا بناغەى دامەزرا لە ١٩١٢دا ھەرتەى
 گورچو گولى بو تا كوتايى شەرى يەكەمى جەھان ھەر
 مانو « خلیل خەيالى » ئاگر خوشكەرو ئىلھام بەخشى بو ، ئەو
 سى لاوہ چالاكەى سەرەوہ « قەدرى و ئەكرەم مەدوح »
 چاكترين دامەزرینەرى « ھىقى - ھىوا » بون ، كۆمەلەى
 « خوى بون » یش لە ١٩٢٧دا دامەزرا ، ئەوانەى « ھىوا » يان
 دامەزراند لەم كۆمەلەشدا ئەندام بون ، لەم خەباتو
 جولانەوہەدا سى كوردی دلسوزى خەلكى سولەيمانى
 بەشدار بون ، « ماموستا اسماعيل حەقى شاوہيس ، كاك
 عبدالكريم روستم كە لە سولەيمانى بەكەريم « شالون »
 ناسراوہ كە شارىكە لە فەرەنسە ، وە كامىل حاجى حسن
 كە بە كامىل ھەورامانى ناسراوہ » .

کومله‌ی هیواله پشاکومه‌لیکی روشن بیری بو گوررا
به کومه‌لیکی سیاسی ، لاوه‌کانی هیواله‌یوه‌ندیان بوه به
شهید شیخ عبدالقادر شه‌مدیانه‌وه

هاتنی سویند خواران بو نهسته مولو باری سیاسی کوردستانی ژورو

کوردەکان و عەرەبەکان خەریکی جولانەو بون تا جەنسکی
بە کەمی جەانی بە سەرا هات لە ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸، ئەو بو ئنجامی
ئەو شەرە حکومەتی عوسمانی ژیر کەوت، دەولەتە سویند
خوارەکان جەنگیان بردهووە لە ۱۹۱۸ دا پەیمانی «موزدروسس»
وەستاندنێ شەر لە سەر کەشتی «ئاگا منون» مۆر کبرا
نە روژی ۳۰ ئەیلوولی ۱۹۱۸ دا سویند خواران هاتنە ئەستەمول
تووشی دوو گیرو گرفتی سیاسی گەورە بون بە هوی ئەو
بەلینەو دابویان بە «ئەرمەنی» یەکان کە حکومەتیکسی
ئەرمەنیان بو دروست بکەن سنووری هەر لە کەناری دەریای
«قەزوین» وە دەست پێ بکا تا دەگاتە دەریای «رەشس» وە
بەرەو خوار بیتەووە لە روژ ئاواو بەرەو کەناری دەریای «سپی
ناوەراست» هەموو وولاتی «ئەنەدول» و (سیواس) و
«ئەرزوروم» و «خەربووت» و (دیار بەکرو) و (بدلیس) و (وان)
بگریتهووە، جا دیارە لەم ناوچانەدا زوربە ی زوری دانیشتون
هەمو کوردن، کوردەکان لەم بەلینە داچلە کین وە مەترسیان
پەیدا کردلەووەی کەسویند خواران لایەنگری ئەرمەنیەکان بکەن وە مافی کوردەکان
بدەن بە ئەرمەنیەکان و لە دوا روژا بیان خەنە ژیر چەپوکیانەووە
لە بەر ئەوە روشن بیرانی کورد، بە گورجی کەوتنە
خویان و بو گەشتن بە ئامانجی نەتەواپەتی.

گیرو گرفتگی دووه میان گیرانه وهی ئا ئوره کان بو نیشتمانه
 کهی خویان ، ئەم دواڵەشس هەردوکیان لە هەر حسابی کورد
 ئەبوانه جی به جی بکرایه ، گیرو گرفتگی یه که میان زور ئالوزو
 گرنگ و فراوان بو گیرو گرفتگی سیاسی گه وهی به دواوه بو
 چونکه بی تییسی سۆند خواران له وهدا بو که شاره زایی
 سیاسیان ته بوه هه رامبه ر به و ناوچه یه ی ئەم به لینه هه ر پێ یه یان
 له هه ردا بو ، بی نه وهی ئەم بابته ته دهرس بکه نه و نه خشه ی
 بو بکیشن و به ته واوی ئە هه ر چوار لایه وه به قوولی
 دهری بکه نه و له وه بکه ن ئایا ته توانن ئەم به لینه هه ر به هه ر
 بچه سپین و ئایا هه ر وا ئاسانه یان نه ؟ ۰

ئهرمه نه کات ده ستیان کرد به پرو پاگاندە کردن و دهر برینی
 بیرو با وه ریان که نیازیان وایه ده وه لیککی هه رمه نی گه وه
 دامه زرین که سنوریککی فراوانی بی ، به رامبه ر به م جولا نه وه ی
 ئهرمه نه کان ، روشن بیرانی کورد سه له منه وه که وتنه خویان
 کومه له نیشتمانیه کانی کورد له ئەسته مول به هه رو کایه تی
 « عبد لقادر شم دینان » له گه ل به درخانیه کانا دا وایان له « هیته ی
 ده وه تان » کرد که له ئەسته مول بون که « هه مو ناوچه کانی
 کوردستان بکه نه به یه ک و وه حو کمی زاتی « خود مختاری » بده ن
 به کورده کان » وه هه ر وه ها دهنی لێژنه کانی ده وه تان وه
 ئه مر بکایان کرد که پیک هاتو بو وه رگر تیی ده نگ له
 نه ته وه کان گه له ده وه تی عوسمانی جیا بو بونه وه ۰

داخوایه کانی خویان به وایشس را گه یاند ، له کاغوسی دوومی
 ۱۹۱۸دا له « مصر » کومه لیککی نیشتمانی کورد پیک هات ،
 داوایان له بهریتانیا کرد که یارمه تیان بدا بو دروست کردنی
 حکومه تیککی سه ره بخو ، وه روزنامه یه کیشیان دهرهینا ، له
 کاتهدا کونگره ی ناشتی له پاریس گیرا هه مو سه روکی کومه له کانی کورد
 پیکه و کوبونه وه ، بریاریان دا « شریف پاشا » یان کرد به
 نوینهری هه مو کورد ، « شریف پاشا » له و کاتهدا له پاریس
 بو ، داوایان لی کرد بکه و بته گفتو گو کردن له گهل
 دهوله ته سویند خواره کانا بو ته و او کردنی براندنه وه ی بابته ی
 سه ندنی مافی ته ته وایه تی کورد له کونگره ی ناشتی دا ،
 « شریف پاشا » له روژی ۲۲ ی ئازاری ۱۹۱۹دا یادداشتیکی بهم
 ناوه وه دا به نه نجومه نی دهوله تان داوای ئازادی و سه ره بخویی
 کوردستانی کرد ، وه داوای کرد هه مو نه ته وه ی کورد بینه
 یهک له ژیر ئالایه کا ، وه هر له و کاته شا « شریف پاشا »
 خوی گه یانده کومه له کانی « ئه رمن » بو دوان له گه لیانا بو
 لایسردنی ئاکوکی له بهینی کوردو ئه رمه نیدا ، له تشرینی
 به که می ۱۹۱۹دا له گهل نوینهری ئه رمه نیه کان « بوغوس نوبار
 پاشا » دا ریک که و پ له سه ر ئه وه ی وولاتی کوردستان
 سه ره بخویی جیابی له وولاتی ئه رمه نیا که سویند خواران
 نیازیان وایه دروستی بکن ، له روژی ۱ ازاری ۱۹۲۰دا هه ردوو
 نوینهری کوردو ئه رمه نی پیکه وه یادداشتیکیان دا به نه نجومه نی

دهوله تان ، پیران را گریاندن که هردوو لایان واته کوردو
 ئه رمه نی ریک که وتون له سه ره وهی که کورد به جیا وه
 ئه رمه نی به جیا سه ره بخوی خویان بیی ، ئه نجسومهن له
 سه ره تاوه بهم یادداشته قایل بو ، ئه مه له ولاوه ، له تورکیاشدا
 کورده کان تهواو باوریان نهما به دهوله ته سویند خواره کان
 وه بیرو باوریان گوررا به رامهر به ریتانیا ، به هوی ئه م بی
 باوریه وه کوردستان به جاریک بوه زهویه کی بوختو به پیت
 بو چاندنو بلاو کردنه وهی تووی پرو پاگانده و دروو دهله سی
 تورکه کانو باور پی کردنی ، به تهواوی دریزه دان به ماوهی
 دورو دریزی به « مواره که » وه ستاندنی شهرو پهیانی ئاشتی
 ئه مه بوه ههلیکی گه وه بو تورکه کان که که لکی گه وهی
 لی وه بگرن ، وه ده رکوت که به کرده وه شس که لکی
 گه وه یان لی وه رگرت .

له بهر ئه وه سیاسه تی به ریتانیا له تورکیادا تووشی
 زنجیره که گه و گرفت هات به تایه تی که دهستی تیکه لی یان
 دریز کرد بو کورده کان ، رسته تمصیکی نه ته وایه تی ئه وند
 له بهرده میانان ریز کرا ، وه بزوتنه وه جولانه وه یه کی به هیز
 به هه مو ناوچه کانی کوردستانی زوروا بلاو بوووه ، له گه ل
 ئه و سه له مینه وه یه دا که باس کرا ، جا بو تکیس کردنه وهی ئه م
 مه ترسی و سه له مینه وه یه له به ریتانیا « میر مارک سایکس »
 که له و کاته دا له « حلب » بو ته ته ریکی تایه نی خوی ئاژده

لای کورده کانی « طور عابدین » له ناوچه شاخویه که دا که
 کفوتوته ژوروی « نصیبین » وه تالو بابه ته بکا که ئایا ئام
 کوردانه له دژ بهریتانیان و له بابت نه هیشتنی ناردنی ئازو و و قه
 بو « علی اضمان پاشا » ی تورک ، ته ره که بوی دهر که وت
 که له وی کومه لیکه گه وه هیه هه ز به وه ئه که ن بچنه
 ویر بالی بهریتانیان وه مته رجه ی سه ره بخویی یان بد ریتی

کورده کانی « زعرت » که « ۷۵ » میل له خواروی روژ ناوی
 گۆلی « وان » وه دورن هیزه که ی حکومه تی تورکیان دهر کرد ،
 وه هه ره وه ها له « باشقولا » کورده کان جولانه وه یه کی
 سه ره بخویی یان کرد ، « شیخ محمودی میلی » که سه ره کی
 خلی « ملی » بو له روژه لاتنی « اورفه » له به ندخانه ی
 تورکه کان رای کردو دهستی کرد به جولانه وه ، به لام هیچی ونه کرا .

لیژنه ی سه ره بخویی کورد وه یانه کورده کان له دیار
 به کر که وتنه خو کو کردنه وه جولانه وه له گهل « پارتی
 نه ته وایه تی کورد » دا هه مو بونه یه که له دژ بهریتانیان دژ نه و
 به لینه ی دا یوان به ئهرمه یه کان و ئا ئوریه کان .

به بونه ی دل کرمی بونی کورده کان له بهریتانیان بونند
 خواران ، وه یه هوی بیلو بونه وه ی پرو پاگهنده ی زوری تورکه کان
 وه بزواندنن ده ماری مسیولانه تی له ناو کورده کانا توانیان
 حزیک پیک بینن به ناوی « جزبی به کیه تی ئیسلام » وه که

پرویا گانده سو تور که کان بکن . له م کاته دا « مچیر
 نوئیل » « ۱ » ناو که نه فهریکی بهریتانیایی بو سه تایه تی
 ده گانه « نصبین » و « دیار به کز » له ویوه راپوریک ئه دات ته لیت
 یستاله ناو کورده کانا دوو حزب هیه ، حزبی « یه کیه تی
 یسلام » که ئه مانه به ته واته تی له دز بهریتانیا و سوند خواران
 و د حزبی « یه کیه تی کوزد » که مه بسان شه به خویی کوردو
 کوردستانه ئه م حزب له دز بهریتانیا نه به لام له بهریتانیا
 ده سه له منه وه چوئکه وای سی که یئون که بهریتانیا یاری وایه
 حکومهت بو ئه رمه تینه کان دروست بکا بو ئه وه ی ئه رمه تیه کان
 نوله ی کوشتاره که یان له کورده کان بس نده وه ، وه ته لیت : -
 « باسی باوهره دکانی سه ره ک ولسس که وتویه می هه مو که سس
 سه ره سه چی ئه وی ییکا » .

کورده کان ئه ممان حرفیا وهر گرتوه و له بهریان کردوه و
 داوای مافی نه ته وایه تی پیوه ئه کهن وه ئه مه شس بو ته هوی سه
 لی شیواندن له بهریتانیا ، چوئکه کورده کان و ده زانن ئه گهر
 ئه وان به دهنگی بهرز ئه م داوایانه یزا کردو هاواریان کرد

سەرەك و بلسن « ١ » لەو یوه گۆسی له دهنگیان دهیست وه
ریگیان ئەداتی چیان ئەوی ییکن .

به یریتانیایه کیان چونکه نیازی چاکه یان نه بو له گهل کوردا
یانە ی کورده کان له دیار به کربو یوه چقل نه چو به چاویانا
ئەم یانە یه که ههولی ئەدا بو یه کیه تی و سه رهستی کورد دایان
خست ، ئەندامه کانی گیران ، « جهنرال ته له بنی » فرمانده ری گشتی
هیزی به یریتانیا له عیراق فرمانی دا به « میجر نوئیل » لی
بور دنی گشتی ده رکا یو کورده کان له والا یه تی موصل دا ، وه
ئاموژگاری و رابه ری پێویست بلاو کاته وه به ناو کورده کانا ،
به یریتانیا سن ری خسته بهر چاو : -

١ - ئەوه یه که گوی نه دهنه ئەو شتانه ی روو ئەدن له دهره وه ی
سنوری ده سلایان .

٢ - دوو م هوی ده سلات پهیدا کردنیان ئەوه بو دهستیان کرد
ریکخستی هندی گیرو گرتی که ئەویش ئەوه ی له بارا
نه بو وه نهشی ئەویست یکا .

« ١ » تاریخ العراق الحديث « مس بیل » ترجمه جعفر خیاط .

به و نویسنده دهر ده کهوی که ئینگلیزه داگیر که ره کان گالته یان به
به لینه کانی « سەرەك و بلسن » کدوه وه نیازی چاکه یان نه بو
به رامهر به کورد .

- نو سه ر -

۳ - كه لك وه ره گرن له كورده گان كه ههز نه گن له گهل
به ريتانيا دابن

حاکمی گشتی به ريتانيا له به غداد ئومیدی به سینه میان
هه بو چونكه ئومیدی نه کرد به وه هه وه وه بار به باشی بگهري
له بهر نه وه به ريتانياش كه زانی باری سیاسی له كوردستانا
زور شلوقه وه كه وتوتنه تهنگ وه چه له مه وه بریاری دا ده سلاتی
نه ره نه كان له ناوچهی كوردستاندا نه هیلریت ، نه مهش گه نه را
به له ندهن ، له پیش نه وه دا جوابی له ندهن یتوه « سید طه » ی شه مدینانی
گه یشته به غداد ، هاتنه كهشی له كاتیکا بو كه له سوله یمانی ئاژاوه
دهستی پهن كردبو مزه بهستی « سید طه » له هاتنه له و كاته دا
قایل كردنی به ريتانيا بو بو دامه زرانندی كوردستانیكي گه وه
له ژیر چاودیری به ريتانيا دا ، له مه یه كیه تی به دا كورده گانی
ئیران و توركیا و عیراق به شدارین و بینه یهك ، به ريتانيا به ئاشكرا
وه لاسی « سید طه » ی دایه وه كه پروژه به كنی وا گه وه له توانای
به ريتانيا دا نه ییكا . « سید طه » زور دلگیر بو ووتی « بئ
گومان بزانی كه ئه مه كوردستانه هه ره ئه یت جا ئیوه ییكه ن
بان نه یكه ن » .

ئینگلیزه كان كه زانیان ئیشیان له سوله یمانیدا زور شلوقه به هوی
شورش و هه رای شیخ مه محمود وه ، وه کیلی حاکمی گشتی
به ريتانيا له عیراق نامه یه کی به زبانی فارسی نووسی بو « سید

طیه» و دایه دهستی . نامه که ئەمە ی تیا بو ئەلیت : -

«حکومەتی خاوەن شکوی بەرینانیا دەسلای داومی ئە دەل
تیا نان یکەم لەو هی که نایەویت سیاسەتی تۆنە شەندن بە کار
بی نیت بەرامبەر بە کوردەکان لە سەر ئەو لێردەوانە ی^ه
کردوانە لە ماوی چەنگا ، وە ئامادە یە لی بوردنی کشتی دە رگا
و و هەروەها ئەم لی بوردنە نایتە هوی ئەو هی که هەول نە دان
بو . ناشت کردنەو هی . ئەومە یە کان و کوردەکان لە گەل یە نا بو
ئەو هی پیکە و بە ناشت ی بژین ، وە بابەتی زەوی و زاریش ئە
لە یەنیاندا هە یە هەموی ریک دەخریت ، بی ئەو هی پیویس
بکا بە دەست دانە چەک ، وە هەروەها دل نیابن لەو هی بەرینانیا
چا و لە مافی نەتە وایەتی کورد ناپوشی لە کونگرە ی ناشت ی د
ویە یە کی ئەم نامە یە نیروا بو «میحەر نوئیل» لە کوردستانی
ژورو که ئەویش بە یامیکی بە هەمو ناوچەکانی کوردستان که ئە
زیر دەسلە لاتیا یەتی بلا و کردە وە نەلیت پاشە روژی ئەو ولاتە ی که بە نەرمە نیان
بە کوردستان ناو دەبیریت ، بەمە بابەتی که کونگرە ی ناشت ی
دە ییست ، گومان نە لەو دا که کونگرە ی ناشت ی بریارەکانی ئەد نە
سەر ئەو بیرو باورانە ی که لەو پیش بلاوی دە کردە وە ئەویش
«نەتە وە مافی ئەو هی هە یە خوی چ جورە فەرمان رە وایی نە کی بویت وادای بیت»
هەر لەم کاتە دا «اسماعیل ئاغای سنکو» ئەویش نامە یە کی

ناردبو بو وه کیلی حاکمی سیاسی گشتی بهرتانیا به عییر ق
 که له پیش جهنگه وه ناسیاویان بوه پیکه وه ، سیکالای کوه بو
 له دهست کار به دهستانی ئیران ، بهلام بهرتانیا له یه ره وه وه
 که په یمان و دوستایه تیه بوه دوکو روا له سه ره دبی یه که خسنی
 کوردستان وه بوه گری بو دانی مافی نه ته وایه تی به که ورد .

به جور وه له بهر ئه م هویانه بهرتانیا و ناوی بهرتانیا
 ته و او ره شس بولای نه ته و دی کورد ، له هر شوینیکا
 ناوی بهرتانیا بهتایه کورده کان دهسله منه وه و داده چله لێ ، ئه م
 بهد ناویه ی بهرتانیا بو بوه ته م و مژیکه توندی سیاسی کشا و
 به سه ره م و ناوچه کانی کوردستانا ، وه بوه هوی خا پ
 بوونی په یه ندی له بهنی کورده کانی ناوچه ی ژوروی موصل
 وه هوی روداو کانی « عمادیه » و « عه قه » ته وه بو که بهرتانیا
 به هوی هیزو توانایه وه به زورو زورداری ته ی وست که
 ئا ثوریه کان بگیری ته وه بو شوینه کانی خونا ن له شاخه کانی « ته ماری »
 که نزیکترین ریگا بو گی هشتن به و شاخانه و ته و ناوچه یه
 له « عمادیه » وه تی ده پهری له بهر ته وه بهرتانیا هیزیکه
 سه ربازی نارد بو شوینیک که چورا نیل له « عمادیه » وه
 دوره و معاونیکه حاکمی سیاسی تعین کرد بو « عمادیه » ،
 کورده کان که به مهران زانی و زانیان بهرتانیا نیازی خراپه و
 ته یه ویت سه ره بخوبی کورده کان بخاته ژیر دهسلانی « ئا ثوری »
 یه کانه وه ، لی راست بو نه وه وه هه را و ئا ژا وه دهستی پی کرد

به‌ریتانیا ناچارو گه واز له گه‌رانه‌وه‌ی ئاشوریه‌کان بی‌نیست ،
 کورده‌کان که رقیبان هه‌لسابو وازیان نه‌هینا معاونی حاکمی
 سیاسی عه‌ماده « کاپتن ویلی » و ملازم « ماکدونالد » و چاوه‌تس
 (تروپ) له گه‌ل دوو کاتبی هندیدا کوژران ، ئهم کرده‌وه‌یه
 خو‌پیشاندانیك بو کرا به‌رامبه‌ر به‌نیازه خراپه‌که‌ی به‌ریتانیا .

له‌روژی ۲۹ ی مارتی ۱۹۱۹دا ته‌تهریکی کورد گه‌را له‌لایه‌ن
 ئه‌وانه‌وه که سه‌ر به‌به‌ریتانیا بون ، ته‌تهره که چه‌ند نامه‌یه‌کی
 « عبدالرحمن ئاغا » ی سه‌روکی کورده‌کانی « شه‌رناخ » که که‌وتوته
 ژوروی روژه‌هلانی « جزیره‌ی ابن عمر » وه‌ی پی بولم نامانه‌دا
 داوای له‌ کورده‌کان کردوه که ییگانه‌کان ده‌رکه‌ن له‌ کوردستان
 چونکه نیاز وایه ده‌وله‌تیکی کوردی سه‌ربخو دروست بکریه
 ئهم جولانه‌وه‌یش لایه‌نگری ده‌کریه له‌لایه‌ن حکومه‌تی تورکیاوه
 له‌ئه‌سته‌مولو پارێس و قا‌ه‌ره نوینه‌رانی کورد خه‌ریکی
 دامه‌زراندنی ئهم ده‌وله‌ته‌ن « ۱ » .

هاتنی بهریتانیا بو کوردستانی خوارو

هاتنی بهریتانیا بو کوردستانی خوارو

له پاشن بلاو کردنه وهی دهستور له ۱۹۰۸ دا له تورکیا
 ئیتحادیه کان تهواو دهستیان دایه خراپه و نارهوایی کردن ،
 حکومت دهسلاتی نه مال هه مو لایه کا له ناوچه کانی دهوله تی
 عوسمانیدا ئاژاوه و ههرا دهستی پی کرد ، به تاییه تی له عیراقد
 وه له کوردستانا ، تورکه کان دهستلانیان نه بو به سه ر خله
 کورده کانا ، له بهر ئه وه له دوا ی گرتنی بهغداد له لایه ن
 سوپای بهریتانیا وه یه کسه ر بهریتانیا که وته خو گه یاندن به خله
 کورده کان و سه روکه کانیان ، وه له م کاته دا نه ته وه کان هه مو تینوی
 سه ر به خو ی و خود مختاری « حکمی ذاتی » بون وه ئه م داوا
 کردنه بو به دروشم و هه لکرا له لایه ن نه ته وه کانه وه به
 تاییه تی نه ته وه ی کورد ، کورده کان به شیوه به کی زور هیمین و
 نه سه ر خو ئه م داخوازیه یان ده کرد چونکه نه یان ئه و یست
 ئاژاوه بینه وه له گه ل ئه وه شا که حکومت له و کاته دا ئه و
 هیزو توانایه ی نه بو ده ست بوه شینی ، له بهر ئه وه له ئه وه
 له سنوری ئیرانا شورش بهرپا کرا هه ر له ۱۹۱۱ وه تا ۱۹۱۳
 له و کاته دا خیلی « هه مه وه ند » و « جاف » له به شی خواروی
 زیی چوکا ده ژبان ، هه مه وه ندانه کان نیشته جی بون ، جافه کان
 کوچه ری بون له به شی لای بهی دیاله وه ئه روشتن تا « مریوان »
 له ئیرانا ههروها « اجه لان » که کان که نیوه یان له ژیر دهسلاتی

ئيراندا بون سەروگى ئەوانەى لە ژىر دەسلەتەى نورگىادا لە دەورو پشەى «خانەمىن» دەژيان ناوى «مصطفى پاشا» بو لە شارى «خانەمىن» دادەنىشت يە كە پياوى سياسى ئەو ناوجەهە بو لەو روژەدا .

توز که نان ناگوکیه کی گه وره یان خستوه به ینسی همه وه منده آناو
به رزنجه بی به کانه وه ، « شیخ سعید » سه رو کی به رزنجه بی به کان
بو که بنه ماله یه کی ناودارو بایین په رستن له سوله یمانی دا به هوی
کا که نه حمه دی شیخا وه که پیاو یکی پیروزو ناو دار بو ،
به رزنجه بی به کان ناو یکی ثانیسی و کومه لایه تیان هه بو ، شیخ سعید
پیاو یکی هه لکه وتو وه ناسراو بو ، تأثیری هه بو له سه ر ئامایش
له ر ناوچه به دا وه ناو یکی پیروزی هه بو ، له ناوه راستی چهرخی
نورده همه ما حکومه تی عوسمانی ویستی به راستی دسه لاتنی خوی
چه سپینی به سه ر کورده کانا که به توندی داوای ئازادی و
سه ر به خوی یان ده کرد ، تور که کان له وه گه رشتبون که ئهم
داوا کرده نش له سه رو که کانیانه وه به چونکه همه مو دسه لاتا دارنو
چه کی زوریشیان هه به . له بهر ئه وه حکومت هیچی بو
نده کزا بهرام بهر بهم دهر به گانه ، بویه تور که کان به سیاست
له گل ئه وه سه رو کانه دا ده جولانه وه « یه کیکیان هان ئه دا له
دژی یه کیکی تریان و ده یان کردن به گژ یه کاو کار یکی و یان
ئ، کرد که یه کیکیان زه بون بی و بکه ویته ژیر دهستی ئه وه
تریان یان بکه ویته ژیر دهستی خویان تا له ناویان بهرن وه

هه‌ندیکیشان بیه پاره ده‌مکوت و سه‌ر شور ده‌کردن وایان لی
ته‌کردن نه‌توانن سه‌ر هه‌لبرن ، به‌م جوړه تورکه‌کان توانیان
بنه‌ماله‌ی بابانی سوله‌یمانی له‌ ناو به‌رن له‌ کوردستانی خوارودا
به‌م جوړه خاکی بابانه‌کان که‌وته ژیر ده‌سه‌لاتی حکومتی تورکه‌وه » •

له‌ کوردستانی ژورودا تورکه‌کان به‌درخانه‌کانیان له‌ دوورگی
بن عمره‌وه هینا بو ئه‌سته‌مول ، وه عبدالقادر شم‌دینانیان دور
خسته‌وه ، وه پستی ابراهیم پاشای میلی‌یان به‌ردا له‌ روژه‌هلانی
« حلب » و دوژمنه‌کانیان لی هاندا بو پارچه‌ پارچه‌ کردنی ، چونکا
سوپای عوسمانی هه‌رگیز نه‌یتوانیوه ده‌سه‌لاتی خوی بچه‌سپینی
به‌ سه‌ر کورده‌کانا ، ئه‌گه‌ر نیازی کردنیشی بوپی تیا سه‌ر
نه‌که‌وتوه ، بویه تورکه‌کان هه‌ر به‌ سیاستی پر له‌ فرو فیل
کورده‌کانیان بردوه به‌ ریوه‌و به‌ سه‌رانا زال بون •

هاتنی ئینگلیز بو شاری سوله‌یمانی

دوا میری بابان له سوله‌یمانی « عبدالله پاشا » ی بابان بو
تورکه‌کان وایه‌کی تازه‌یان نارد بو سوله‌یمانی ناوی « نجیب
پاشا » بو ئەم وایه‌ پیاویکی زور خراپ بو هه‌میشه‌ خه‌ریکی
ناکوکی بلای کردنه‌وه‌ بوله‌ ناو میره‌کانی باباندا وه‌ سیامه‌تی
« فرق تسد » « جیا که‌ره‌وه‌ سود وه‌رگه‌ » ی له‌ گه‌لدا به‌ کار
ده‌هینان و هه‌میشه‌ دوو به‌ره‌کی و ناکوکی ئەخسته‌ ناوه‌وه‌ بو ئەوه‌ی
زبونیان بکاو میرا په‌تیه‌ که‌یان وږده‌ ورده‌ له‌ ناو به‌ریت ، له‌ به‌ر
ئوه‌م داوای له‌ عبدالله پاشا کرد که‌ ئەبی هیزیک سه‌رازی
تورک بین بو سوله‌یمانی و باجی میریش زیاد بکا ، وه‌ عبدالله
پاشاشی کرد به‌ قائممقامی سوله‌یمانی ، به‌م جوړه‌ چوار سالی
برده‌ سه‌ر له‌ سالی ۱۲۶۷ک دا والی « نامیق پاشا » ناو له
به‌غداد عبدالله پاشای بانگ کرد بو به‌غداد ، له‌ویوه‌ به‌
ده‌ست به‌ستراوی ناردی بو ئەسته‌مول میر لوايه‌کی تورکی
نارده‌ شوینه‌که‌ی ، به‌م جوړه‌ میرا په‌تی بابانه‌کان له‌ سوله‌یمانیدا
کویر یووه‌ له‌ دواي « ۱۵۰ » سال حکمرانی کردن به‌ تاواوی له
ناو چوو .

له‌ دواي له‌ ناوچونی به‌ماله‌ی بابان به‌ربوه‌ به‌ری کارو باری
وولاتی سوله‌یمانی یه‌کسه‌ر که‌وته‌ ده‌ست کار به‌ده‌ستانی عوسمانی
وولاته‌که‌ تیک چوو ، هه‌ر که‌س بو خوی بو ، زنجیره‌ی کارو

باری سیاسی و ثابوری و کومالایه‌تی و دارایی له یه‌ک ترازو بوه
 گهره لاوژه ، له دواى له ناوچونى بنه‌ماله‌ی بابان و نه‌مانى
 ده‌سه‌لاتى سیاسیان ده‌سه‌لاتى ئاینى ساداتى « به‌رزنجه » هاته
 کوره‌وه و ده‌ستى پى کرد ، ئهم ده‌سه‌لاته روژ به روژ له
 به‌ره‌سەندن و ته‌شه‌نه کردن و گ‌شانه‌وه‌دا بو ئه‌مه‌ش به‌هوى
 ئه‌وه‌وه که تعصبى دینى له کاته‌دا زور له بروزا بوه ، ئهم
 زیاد بونی ده‌سه‌لاته‌ش به‌هوى دوو شتى زور گرنگه‌وه بوه : —

۱- خوشه‌وێستى و پیروزی خوالى خوشبو « کاک ئه‌حمه‌دى شیخ »
 کورى شیخ مافى تۆدپى که پیاویكى زور خاوبن و دیندارو له
 خوا ترس بوه ناو بانگى پاکی و دیندارى به‌هه‌مو وولاته‌کانى
 کوردستان و ایرانا بلاو بوته‌وه . ناو بانگى زانایى و دانایى به‌کەى
 شیخ مافى باوکى که زور زانابوه ، بو به‌ پیاو چاکى کاک
 ئه‌حمه‌دى شیخ و زانیارى شیخ ماف بونه‌هوى به‌رز کردنه‌وه‌ی
 بنه‌ماله‌ی ساداتى « به‌رزنجه » .

۲- دووهم هوى ده‌سه‌لات په‌یدا کردنیان ، ئاره‌بو ده‌ستیان کرد
 به‌ کرینی زه‌وى و زارو دیتهاه‌کانى ده‌ورو پشتى شارى سوله‌یمانى
 بو ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتى دیندارى و ده‌سه‌لاتى سه‌رمایه‌و ملکدارى یه‌ک
 بگرن که له‌ کاته‌دا ده‌واه‌مه‌ندى له‌ به‌روا بو ، به‌م دوو هوى
 باکرا توانیان خوشه‌وێستى خویان بچه‌سپینن له‌ دلى خه‌لکار
 خه‌لک له‌ ده‌ورو پشتى خویان کو به‌کانه‌وه‌وه له‌ شارى سوله‌یمانى و

دهورواپشیا نیلو ده که نو ری و شوئیکی بالاو به ریز بو خویان
تهرخان بکسهن .

له ساداتی به رزنجه یه کیکیان تیا هه لکه وت ناوی « شیخ سعید »
بو دهستی کرد به کریشی ملک و زهوی و زار له شاری سوله یانی و
له چوار دوری ، توانلی به بونهی ئهم ملک داری و سه رمایه داری -
یه وه که له و هخته دا پیاوی دهوله مه ندو خاوه ن ملک نرخیکی گه وری
هه بنمو وه شوئیکی بالای له ناو کومه له که یا بو خوی ترخان
کرد شیخ سعید بهم جوړه ده رکه وت وه خوی ده رخت و هه لکه وت
» وه ناوی ده رکرد ، هه ز له و کاته شا سولتان عبدالحمید له سه ر
تهختی پاشایی بو وه خه لینه ی اسلام بو ، شیخ سعیدش یه کیک بو
له پیاوه دهوله مه بنده ناو ده رچوه کان که به پیاویکی گه وری
ده سه لاتدار ناوی ده رکردو ، هه ر وه کو له وه پیشس وتان
سولتان عبدالحمید له بهر حراپی ره وشت و خووی ، هه میشه
هه ولی گه دا که ئه و پیاوانه ی له وولاته کانی ترا ده سه لاتدارو ده ست
دارن و ناویان هه یه و قسه یان ره وایه له ناو میله ته که یا نا ئه مانه له
خوی نزیك نکاته وه ، له بهر ئه وه له سالی ۱۹۰۸ دا عبدالحمید
ناردی به شون « شیخ سعدی کوری شیخ محمدی کوری حاجی
کاک ئه حمده ی شیخ » دا « ۱ » که حسی بو ئه سه تموول بو دیده نی

« ۱ » تاریخ کوردو کوردستان له لایمه « ۲۲۰ » محمد امین زه نلی
بهگ نه لیت « یه پی ی نویسنیکی ده ست خه تی خوا لی خوشبو « شیخ
مه حمودی حفید زاده « شیخ معروف نودی پی کوره زای شیخ محمدی

سولتان شیخ سعید خوی و شیخ ئەحمەدو شیخ مەحمودی کوری
 لە گەل چەند کەسیکی تر لە خزمانی خوی چون بو ئەستەموول
 عبدالحمید شیخ سعیدی کرد بە راویژ کەری ئاینی تایبەتی خوی .
 لەم ماوەیدا کە لە ئەستەموول بون شیخ سعید لە گەل
 صدری اعظم « عزت پاشا عابد » دا ریک کەوت کە ماموری
 تایبەتی حکومت بنیرن بو سولهیمانی بو زیاد کردنی باج لە
 سەر بازرگانی چونکە لەو سەرودەمدا سولهیمانی کوری گهواره
 « کریارو فروشیاری » بازرگانی بو لە روژهلالتی نزیکا دەست
 کەوتی حکومت لە باج سەندن لە سالی ۱۱۸۰زدا لە سولهیمانی
 گەشتە نیو ملیون لیره ئالتون

نودی یە بە « ۱۳ » پشت ئەچیتەوه سەر « شیخ عیسی » ی بەرزنجە ی
 کوری سید بابا طاهری همدانی ئەلیت بابا طاهر سی کوری بو
 « سید نور محمد بەخشس » و « شیخ موسی » و « شیخ عیسی » ئەم
 دوو زاتە ی دوایی لە زەمانی باوکیاندا لە همدانەوه هاتون لە دیو
 بەرزنجە جی نشین بوون ، و هەر وەها محمد امین زەکی لە گەل
 تاریخی سولهیمانیدا ئەلیت « ساداتی نەرزنجە » لە نەهەوهی « شیخ
 عیسی » کوری بابا عالی همدانین کە ئەلین سید بابا علی بەرازای
 بەناو بانگ « بابا طاهری همدانی » بوە شیخ عیسی لە بەرزنجە جی
 گیر بوو وە هە احفادو نەتەوهی زوور زانای گەورە پی گەشتەوه وە
 « شیخ محمدی نودی یی » کە « کبریت الاحمر » ناو دار بوە وە « سید
 بارسول و « سید محمد محی الدین » و « سید محمد سید رسول »

بار له شاری سوله یمانی دا :-

بار له شاری سوله یمانی دا تا ئیره به باشی روشت ، هیمنو ئاسایشس تا ئه هات کهم ئه بووه ، زوری پی نه چوو بار گوررا به خراپی ، زورداری و خراپه کهوته ناووه ، مه ترسی به هه مو لایه کا بلاو بووه ، دهست دریژی کردنه سه ر خه لک دهستی پی کرد دوژمنایه تی و نا کوکی و دوو به ره کی کهوته ناو دانیشتوانی شارو شیخانوه وه ناو شیخان خویان له ناو خویانا ، هیمنو ئاسایش نه ما به تایه تی له ناو شاره که دا میری ده سه لاتی کز بو کار به ده ستانی میری هه موو پیاوی بی کاره و ناپاکو ده ست پیس بون ، له گه ل دزو دروزنو پیاو خراپانا ده ستیان تیکه ل کړه بو

ماموستا شیخ محمدی خال له په رتو وکی « الشیخ معروف زلتوده ی » دا نه لیت شیخ مرفی نودی بی که ناوی سید محمده و به معروف به ناو بانگه کوری سید مصطفی کوری سید احمد کوری سید محمده که به کبری سور به ناو بانگه به « ۱۳ » پشت نه چته وه سه ر سید عیسی به رزنجه بی که کوری سید بابا علی همدانی به رزنجه بی به کبان به پشت نه چته وه سه ر بابا علی همدانی که به کیك بوه ئه زان او نه داره کانی چهرخی هه شته می کوچی ، بابا علی همدانی سی کوری له پاشس به جی ماوه ، سید محمد نور به خشس و شیخ موسی وه شیخ عیسی ، ئه م سی براه له کانی خویا الله ئیرانه وه هاتون له به رزنجه ، نه لیت ئه وه راست نه که بابا علی همدانی برای فیه سوفی کوود بابا طاهری همدانی بوه ، به رزنجه بی به کبان نه چته وه سه ر بابا علی همدانی .

له بهر ئهوه دانیشتن له شاری سوله‌یمنی دا ناخوش بو ، کهس به ته‌مای خوی و مالی خوی نه‌بوو ئه‌وانه‌ی له توانایان بو سه‌ری خویان و خیزانیان هه‌لگرتو کوچیان کردو وولاته‌که‌یان چول کرد ، هه‌ندریکی تریشیان به‌ره‌و ئیزان کوچیان کردو زووشی به‌ره‌و که‌رکوک روشتن ، ئه‌م باره‌ خراپه ، ئه‌م بی ئاسایشیه‌ تا سه‌ره‌تای داگیر کردنی کیشا ، له‌م کاته‌دا شیخ سعید له‌ ئه‌سته‌موول گه‌رایه‌وو ده‌سه‌لاتداری شاره‌که‌ی گرتو ده‌ست ، چهند هه‌ولی دا ئاسایشی بو نه‌خراپه‌وه‌ شوینه‌که‌ی خوی ، دانیشتوانی شاره‌که‌ وهرس بون په‌نایان برده به‌ر هه‌مه‌وه‌نده‌کان و هابیان دان بو داگیر کردنی شاری سوله‌یمنی و دور خستنه‌وه‌ی پیاو خراپ له سوله‌یمنی ، هه‌مه‌وه‌نده‌کان هاتن چوار روژ ئابلقه‌ی شاری سوله‌یمنیان دا له‌ پاشا گرتیان و تیا مانه‌وه‌ تا هیزیکی سه‌ربازی تورک له‌ که‌رکوکوه‌ هات ده‌ری په‌راندن ، بی ئاسایش بو هوی بی ده‌رامه‌تی و بلاو بونه‌وه‌ی هه‌زاری به‌ ناو چینی ده‌ست کورنی نه‌ته‌وه‌دا ، ئه‌م باره‌ چه‌وتو نائه‌مواره بو هه‌ره‌شان کردنی زور له‌ دانیشتوانی شاره‌که‌و ده‌هاته‌کانی ده‌ورو پشتی ، برسه‌تی و هه‌زاری و ناچاری وای لی کردن وولاته‌که‌ی خویان به‌ جی ییلن و کوچ بکه‌ن بو خاکی ئیزان بو توتن چاندن ، به‌م جوړه ئه‌م وولاته‌ جوانه ره‌نگینه پر له‌ عه‌شامه ویران بو وه به‌ره‌و ویرانی ئه‌چوو ، له‌ سالی ۱۸۸۱زدا هه‌مه‌وه‌نده‌کان دیسان هیرشیان هینیه‌وه سه‌ر شاری سوله‌یمنی و داگیریان کرد وه

دهسه لاتی شیخه کانیان کز کرد ، شیخ سعید پیاویکی ئازاو وریاو نه بهزو به تیینی بو ، کولی نه دا ، یادی له وه کرده وه خزمایه تی بگرت له گهل همه وه نه ده کانا تا بتوانی رایان کیشی به لای خویاو بیان کا به دار دهستی خوی ، له بهر ئه وه نه بی و نیان لی بخوازی ، به کرده وه کردی ، •

له دواي بلاو کردنه وه ی دهستور له مانگی تموزی ۱۹۸۸ دا له همه سو وولانه کانی عوسمانی دا ، له کوردستانی خوارو هه راو ئازاوه رووی دا ، همه وه نه دکان سه ر له نوی هاتن سوله یمانین داگیر کردو دهستیان کرد به تالان ، حکومه تی ئهسته موول که بهم کاره ساته ی زانی داواي له شیخ سعید کرد که بچی بو موصل ، ئه ویش له گهل شیخ ئهحمده و شیخ مهحمودی کوریا چون بو موصل ، لهوی له لایه نه هندی پیاو خراپو پیاوی بازاری و نا چیزه وه به هاندانی بازرگانه کانی موصل « شیخ سعید » و « شیخ ئهحمده » ی کوری کوژران « شیخ مهحمود و ئهوانه ی له گهلی بون گهرا نه وه بو سوله یمانی ، سویندیان خوارد که ئه م توله یه له بازرگانه کانی موصل بسین که بونه هوی هاندانی ئه و پیاو خراپو بازاریانه که شیخ سعیدو کوره که یان کوشت •

★ ★ ★

شهید بوئی شیخ سعید (۱)

شیخ سعید له بهر ئه‌وهی ده‌سلاتو سامانیکی گه‌وره‌ی هه‌بو له سوله‌یمانی و ده‌ورو پشتمیا ، خه‌لك نرخی گه‌وره‌یان ئه‌دایه‌و به چاویکی به‌ریزو به‌رز ته‌ماشا ده‌کرا ، له گه‌ل ئه‌مه‌شا دوژمنی زوربو که هه‌میشه له بووسه‌دا بون بو ئه‌وه‌ی هه‌لیکیان ده‌ست که‌وی ده‌ستیکی لی بوه‌شین ، ئه‌م هه‌له‌شیان له‌و کاته‌دا ده‌ست که‌وت که ده‌ستور له‌ سالی ۱۹۰۸زدا له ئه‌سته‌موول اعلان کرا ، دوژمنه‌کانی یادداشتیکی سکالا نامه‌یان له‌ دژ نارد بو ئه‌سته‌موول وینه‌یه‌کی بو موصل ، ئنجا کاربه‌ده‌ستانی « اتحادو ته‌ره‌قی » فه‌رمایان دا به‌ شیخ سعید که سوله‌یمانی جی یلی و بچی بو شاری موصل و دور بخه‌ریته‌وه ، شیخ سعید نه‌ی ورس‌ت سه‌ر که‌شی بکا که زور باش له‌و کاته‌دا له‌ توانایا هه‌رو بیکا ، سه‌ری دانه‌واند بو فه‌رمانه‌که‌ خوی و شیخ ئه‌حمه‌دو شیخ مه‌حمودی کوری هه‌ندیک له‌ خزم و که‌سی چون بو موصل له‌وی له‌ مالیکا دانیشن که به‌ ملکایه‌تی هی محمد پاشای صابونچی بو له‌ شه‌قامی « سه‌را » دا شیخ سعید له‌ موصل مایه‌وه تا به‌یانی روژی جه‌ژنی قوربانی ۱۳۲۶ک له‌ روژی دووه‌می جه‌ژنا شیخ ئه‌حمه‌دو شیخ مه‌حمودو به‌ال‌الدین ئه‌فه‌ندی کوری عبده‌الله ئه‌فه‌ندی خه‌لکی کفری هه‌رسیکیان پیکه‌و ئه‌چن بو گه‌ره‌کی « باب الطوب » بو مالی قائمقام مصطفی به‌گ ناویک له‌ سه‌ر

شانشینی ماله که وه ته ماشای ئهو خه لک و عه شامه یان ئه کرد گه
 له دهشتایی بهر ماله که دا کو بو یونه وه ، پاشس ماوه یه که هه رسیدیان
 دینه خواروه بو ناو دهشتایی به که یو سهیر کردنی خه لک . له م
 کاته دا کومه لیک له ناکه سس به چه کانی شاری موسل خویان
 ئه دن له بهاء الدین و به خورایی شهریان پی ده فروشن ،
 بهال دین تووره ئه بیت ، ئیتر خه لکه که ی لی کو ده نه وه په لاماری
 به دن ده وری شیخ ئه حمه دو شیخ مه محمودیش ئه دن بهم حوره
 ئه که ونه تنگ و چه نه مه ، به په له پرووزکی خویان ده رباز ده که ن
 وه ئه گه رینه وه بو مالی قائم مقام ده رگا توند له سه ر خویان
 داده خه ن ، له ناو دهشتایی به که دا بو به هه راو ئاژاوه ،
 ژه ندرمه کان بو دامرکانده وه ی نه م هه رایه یه که دوو ته قیان به
 ئاسمانا ته قاند ، ئنجا خه لکه که که و تنه به رده باران کردنی
 ژه ندرمه کان ئه وانیشس ناچار رایان کرده ناو قشله که یانه وه و
 ده رگیان له سه ر خویان داخست ، ده ستیان کرد به ته قه بو
 ره واندنه وه ی هیرش هینه ره کان ئه م شه ره ئه وروژه تا ئیواره ی
 خایاند ، بو ئیواره که تاریک داهات هیرش هینه ره کان
 شه قامه کانیان بهر نه دا ، بو روژی دوایی سه ر له نوی شه ر ده ستی
 پی کرده وه ، ئه و روژه ده ژه ندرمه کوژرا ، ئنجا عه شامه هیرش
 هینه ره گیره شیونه کان روویان کرده سه رای حکومه ت ، داویان
 له زه کی پاشای والی موصل کرد که ژه ندرمه کانیان بداته
 ده ست ، دیاره ئه ویشس گویی نه دانی ، ئنجا داوای کوره کانی شیخ

سعيديان گورد له گهل بهالدين ، والى پى وټن ، نهوانه ټيوه
 داويان نه لڼ لاي من نين له مالان نه شيخ سعيدي تيا به ،
 نجا به جاريك هيرش هيرا بو سر مالي شيخ سعيدي ټابلوقه
 ماله كيان دا ، والى كه بهمه زاني به كورجى فرماني دا به
 « رشيد نه فندى عومهرى » و « شيخ ابراهيم نه فندى رومى » له
 بچن بو لاي شيخ سعيدي هينن له گهل خويانا بو سهر
 بو نه وهى هچى بو نه بى ، چون بو لاي شيخ سعيدي داويان لى
 لرد كه بچى بو لاي والى نهك توشى زيانيك بى ، نهویش
 له كه ليان چو ، بهلام فورټانيكى له گهل خويا لرد له گهل
 نوكهريكا ، كه گهښته بهر دهر گاي سهر ، دهر گاهه داخرا له
 سهر فرماندهى « ټابور ټاغاسى » « ۱ » كه كورد بووه ناويانگى
 دهر كړد بو به « داره كه يينه » نه مشس له بهر نه وه بو هر چى
 چوته بهر دهستى بو ترساندنې به كوردى وتويه تى « داره كه
 يينه » بوليدانى ، هيرش هينه ره كان كه ديان دهر گاي سهر
 داخرا يه كيكان بهر ديكى گه وره ي هه لگرتو داي به ميشكى سهر
 خوالى خوشبو « شيخ سعيدي » ي به سزمانا به و پيرى و ريشه
 سپه وه بى تاوان شهيد كرا ، نو كه ره كه شيان كوشت نجا
 هير شيان برده سهر مالي شيخ سعيدي بو كوشتنى كوره كانى
 بهلام له پيش نه وه دا بگن « شيخ نه محمدو شيخ مه محمد »

ناوى توفيق بووه خه لكى شارى سوله يمانى بووه .
 « ۱ » « اضحيا الثلاث » ي عبدالمنعم الفلامى نه لى « ټابور ټاغاسى »

چوننه مالی در اوسی به کیان که همه وه نند بو ناوی « محمود خدر » بو له ویشه وه دهر باز بون چوننه مالی صابونچی له و یوه ناردیانی بو سه رای حکومت له ریگا « شیخ ئهحمده » یش کوژرا ، شیخ سعیدی خوالی خوشبو بی گوناه ، بی تاوان خوشی و کوریشی به تهرن شهید کران که ئه مه بو له نه یه کی گه وه بو دانیشتوانی شاری موصل له داوی شهید بو سی تیخ سه عیدو شیخ ئهحمده ، شیخ مهحمود به رزنجه بی کوری بوه جی نشینی ، شیخ مهحمود له و ساوه رده دا بو ، که بازرگانه کانی سوله یمانی دهستیان ، بو له کوشتنی باوکی و کاکیا له بهر ئه وه نیازی و ابو تهنگ به بازرگانه کان هه لچنی ، بهم جو ره له وولاته که دا هه راو ئاژاوه پهیدا بووه ، تاسایشرو هیمنی نه ما ، بازرگانه کان سکالایان برده بهر حکومت والی موصل هات بو سوله یمانی نوینه رانی هه ردو لا به جیا چون به پیری وه ، نوینه ری بازرگانه کانو نوینه ری شیخان ، والی لایه نگری شیخانی کرد ، له دوا ی هاتنی بو سوله یمانی به « ۲۴ » سهعات نوینه رانی بازرگانه کانی بانگ کرد به زبانی تورکی به شیوه یه کی توندو تیژو پر له توره یی وه له گمیلیان دوا ، داوا ی لی کردن بوچی بازرگانه کان رقیان له شیخانه ، بازرگانه کان وه لامیان نه دا په وه له نی پر سینه وه که شا به شدار نه بون ، والی ئه م به شدار نه بونه ی کرد به بهلگه به دهستیه وه بو تاوان بار کردنیان ، به حکومت ته که شی را گه یاند که بازرگانه کان تاوان بارن ، له سهر ئه مه حاکمکی تازه به هیزیکی گه وه وه نیرا بو سلیمانی ئه و

هیزه دابهش کرا به سەر « پیجیوین » و « بیستان » و (گول عه لهر) و
 (هه له بجه) دا وه نزیکه ی « ۱۵۰ » سەربازی خویری و دەم رووتی چەرداوه روی
 چەقاوه سوو له گەل حاکما له سوله یمانی مانه وه ، بار تا ئەهات
 رور به روژ خراپتر ئەبو ، ئنجا شیخەکان لەم باره وەرسس بون
 داوای یارمەتیان له هه مه وه نده کان کرد ، ئەوانیش هاتن سوله یمانیان
 نالان کردو مەترسیه کی زوریان بلاو کرده وه به شاره کهدا کومه لی
 « اتحادو تهره قی » له ئەسته موول به مه یان زانی ئەوانیشس به
 گورجی که وتنه خویان والیه کیان نارد بو موصل وه متصرفیك بو
 سوله یمانی ، شیخەکان ئەمه یان زور لا ناخوئس بو دیسان هاتن
 هه مه وه نده کانیاں هاندا به لام ئەمجاره له دژ حکومهت ، ئەم هه راو
 ئازاوه و بگه ره و به رده یه تا شه ری گه و ره ی جهانی یه که می
 خایاند ، ئەوه بو له ئەنجامی ئەو شه ره گه و ره یه دا تور که کان ژیر
 کهوتن و عیراق و کوردستانی خوارو کهوتنه ژیر ده سلاتی به ریتانیاوه

★ ★ ★

وہستانی شہری گہورہ لہ بہینی تورکیا و سویندخواراندا وہ بار لہ کوردستانی خوارودا

لہ روژی ۳۰ ی تشرینی یہ کہ می ۱۹۱۸ زدا وہستانی شہر «موتارہ کہ»
لہ بہینی دہولہ تی عوسمانی و سویند خوارانا بلالو کرایہ وہ ، « علی »
اچسان پاشا « ی سہر کردہ ی سوپای عوسمانی لہ موصل بو لہ ویوہ
تہلگرافیکی لیدا بو « شیخ مہمود » بہ ناوی حکومہ تی عوسمانی یہ وہ
کہ پاشہ روکی سوپاکہ ی لہ درای بہ زین و را کردن ہیشنا لہ
موصلایو ، داوای لہ شیخ مہمود کردبو کہ حکمرانی وولاتہ کہ ی
سولہ یمانی بکا ، ئہ وہ ی پیوستی یت لہ ئازووقہ و تفاق ی
جہنگی و چہ ئو تہ قہ مہنی یتاتی ، نزیکہ ی « ہ » ہزار لیرہ کہ ی
ئالتونیشی بو ناردبو ، بہ لام شیخ مہمود و کوردہ کان ئہ وہ ندہ یان
خراپہ و ستم لہ تور کہ کان دی بو زور لی یان داخ لہ دل بسون ،
لہ بہر ئہ وہ شیخ گو بی ندایہ ئہ م تہلگرافہ و نرخی ندایہ ،
بہ پیچہ وانہ ی ئہ وہ کہ ہاتہ وہ بو شاری سولہ یمانی « تابور » يك
سہربازی تورک گیریان خواردبو ریگیان تہ بو دہرباز بن ،
چونکہ ریگی کہر کوکیان لی برابرہ بہ ست شیخ خوی ئہ م
« تابور » ہ سہربازہ ی گہ یانندہ کہر کوک داینہ دہ ست ئینگلیزہ کان
لہ دوا ی دوانو ربکہ و تن لہ گہل ئینگلیزہ کان گہرایہ وہ بو
سولہ یمانی ، لہ ناوہ راستی مانگی تشرینی دووہ می ۱۹۱۸ دا « ماجر
نوییل » بہ مفرزہ یہ کہ وہ گہ یشتہ سولہ یمانی ، پیشوازیہ کی

گهرمو باشس کرا ، تهماشای کرد وولاته که ویرانه ، نه ته وه
 پهریتانه ، تور که کان خویشان مژیونو خستویانه سوال ، شاره که
 همهوی بوه به که لاوه وروخواه بازارگانی و ئیش و کار وه ستاوه
 دهست به جی کار به دهستانی میری دانا به پیی ئاره زووی
 دانیشتوانی وولاته که و رهامه ندیان ، سیاستی ئه و کاتهی ئینگلیز
 وابو که له سوله یمانیدا سه ره بخوبی واته « خود مختار پهك »
 بدا به کورده کان ، بویه شیخ مه محمودی کرد به حکمرانی
 ناوچه که ، چونکه له و ده مه دا له شیخ مه محمود پیاو ترو هه لک و تو
 ترو به ده سلات تر نه بو له ناوچه که دا ، له بهر ئه وه ئینگلیزه کان
 بریاریان دا یارمه تی بدن وه بیکه ن به حکمران وه به کرده وه شن
 کردیان ، له همه و ناوچه کانی ترشا کار به دهستان دانران که کارو
 باری وولاته که به باشی بهرن به ریوه ، سه روکی خيله کان همه و
 کران به سه روکی ته و او بو به ریوه بردنی همه و چوره کارو
 باریکی خيله کانیان وه نه م سه روکانه همه و وهك کار به ده سستیکی
 میری وابو ن لای میری •

« میجر نوئیل » له سه ر داوا کردنی « ویلسون » وه کیلی حاکمی
 گشتی به ریتانیا له عیراق له تشرینی دووهمی ۱۹۱۸زدا کو بونه وه به کی
 گشتی فراوانی له شاری سه رله یمانیدا کرد همه و پیاوه ده سه لانداری
 پیاو ماقولانی ناو شارو سه روک خيله کان به شدار بو ن له م
 کربونه وه یه دا ، به رای گشتی « شیخ مه حمود » بان کرد به
 « حکمرداری کوردستان » ئه وی پیویست بو نه م حکمرانیه همه وی

پیک هات ، سهروک خيله کانی کوردی ئیرانیس له م کوپونه ویهدا بهشدار بون ، « میجر نوئیل » بو به راویژ کهری سیاسی وه « میجر دانلیس » بو به راویژ کهری سهربازی حکومتی کوردستان ، ئینگلیزه کان له سهرة تادا زور یارمهتی ئیخ مهحمودیان داو دلسوزانه ری راستیان پیشاندا بو ئه وهی حکومتی کهی به لمشی له سهربناغه کی پتهوو به هیز دابمه زهریت که له پاشه روژا تووشی هه ره زین و تهنگ و چه له مه یه ک هات هه ره ز نه هینی و نه رووخی ، ههروه ها له وه زاره تی مستعمراتی به ریتانیاه له لهندن له روژی ۱۰ ی مایسی ۱۹۱۹ دا بروسکه یه ک هات بو حاکمی گشتی به ریتانیا له عراق له بهغداد مستر « ویلسن »

ئه لیت : - « ئه بی وولایه تی موصلی عه ره بی دوست بکریت وه له ته نیشته وه ولایه تیکی کوردی مستقل ئیستقلالی داخلی له ژیر ئیداره ی به ریتانیا دا دوست بکریت که سهروکه کانیان له خویان یه تو راویژ کهریان ئینگلیز بن » واته به پی ئه م بروسکه یه ئینگلیزه کان له وه ده مه دا ویه تویه سه ربه خویی به ک بدهن به کورده کان ، به م جو ره شاری سوله یمانی بو به پایته ختی حکومتی کوردستان ، هه مو کوردی جهان به م مژده خوشه دلشادو شادمان بون و سوله یمانی بو به لانکه ی سیاسی کوردستان ، کوردی ئیران و سوریه و تورکیه هه مو چاویان به ریه سوله یمانی .

مههستی بهرو دواى ئینگلیز له دامه‌زاندنى ئهم حکمرانیو
 ئهم یارمه‌تى دانه‌ی شیخ محمود ئه‌وه‌بو که مه‌یلى
 بیرن له تورکیا ، چونکه پاشاوه‌ی له‌شکری په‌راگه‌نده‌ی
 تورك هیشتا له « ره‌واندوز » و « په‌سوی » کلکیان تـوزی
 ده‌کرد ، وه ئینگلیزه‌کان باش له‌وه‌غه‌شنبون ک . وولاتی
 سوله‌یمانی به‌هیچ جوریک له‌تورکه‌کان دانابیرن به‌وه
 نه‌بی که حکمرانیه‌کو سه‌ربه‌خویی په‌کیان بدیتی له‌ژیر
 چاودیری ئینگلیزا ، جاله‌به‌ره‌ئه‌وه‌و له‌به‌رخاتری چاکه‌و
 ده‌ست که‌وتی خویان بریاری دروست کردنی ئه‌و خود -
 مختاریه‌یاندا .

له‌یه‌کی کانونی یه‌که‌می ۱۹۱۸زدا وه‌کیلی حاکمی گشتی
 به‌رتانیا له‌عیراق « کولونیل وېلسن » هات بو دیدنه‌ی
 شاری سوله‌یمانی ، کوبونه‌وه‌یه‌کی فراوانی کرد له‌م
 کوبونه‌وه‌یه‌دا زیاد له « ۶۰ » سه‌روکی گه‌وره‌به‌شدار بـون ،
 ئه‌مانه‌هه‌ندیکیان له‌ئیرانه‌وه‌له « سنه‌و » و « سه‌قز » و
 « هه‌ورامان » وه‌هاتبون ، وېلسن چهند جاریک له‌گه‌ل شیخ
 مه‌حمودا دوا باسی باری سیاسی وولاته‌که‌ی بو کردن ده‌رکه‌وت
 که کورده‌کان به‌هیچ جوریک تورکیان نه‌ده‌وست وه‌به
 توندی و ئاره‌زوه‌وه‌هه‌زیان به‌به‌ریوه‌به‌ری به‌رتانیا ده‌کرد
 وه‌ئیه‌یان ویت یه‌کسه‌ر به‌ریوه‌به‌راه‌تی وولاته‌کیان به‌ده‌ست
 به‌رتانیاوه‌یت ، هه‌ندیکیان ده‌یان‌ویت کوردستان له‌عیراق

جیا بکریته وه و یه کسەر به یرو به رایه تی به ستریت به « له نده نه وه »
چونکه وایان ده زانی که « له ندهن » « نه سته موول » ی جارانه
له دوا ی گفت و گو یه کی زورو بینو به ره وه ده مه نه قی به ناوی
هه موانه وه ئه م یادداشته نوسرا :-

« حکومه تی خاوه ن شکوی به یرتانی مه بهستی له م جهنگی
جهانی سه به خو بی و ئازادی نه ته وه کانی روژهلالت بو له ده ست
زورداری و سته می تورک ، وه یارمه تی دانیان بو سه ندنی ئازادی و
سه بهستی » .

سه رو که کانی کوردستان داوا له حکومه تی خاوه ن شکوی
به یرتانی ئه کن که قبولیان بکا له ژیر ده سه لاتی خویا بن
وه بیان بهستی به عیراقه وه بو ئه وه ی بی بهش نه بن له
ده ست که وتی ئه م په یوه ندیه ، وه داوا له حاکمی گشتی به یرتانی
ئه کن که نوینه ریکی خوی بنیری له گه ل یارمه تی پیوستا
که بیته هوی پیشکه وتن و بلاو بونه وه ی ئاسایش و ژیا نیکی
پر له ئاشتی له چوار چیره ی مده نیه تدا له ژیر چاودیری
به یرتانیادا ، وه هه مو به لاین ئه ده یین ئه گه ر حکومه تی خاوه ن شکوی
به یرتانی دهستی یاریده ی یارمه تی بو دریش کردن ، بو هه مو
داوا کردنه کانی خاوه ن شکو وه ئاموژگاریه کانی گوی رایه ل بن
به رامه ر به م یادداشته ی پیاهه گه وه کانی کورد حاکمی گشتی

شاهانهی بهریتانیا « ویلسن » یادداشتیکی مور برد ثلثیت :-
« هرچی خلیک له و خله کوردانهی که جی نشین له و
ولاتانهدا که له زی گه و ره و تا « دیالی » دست پی نه کا
« جگله ناوچه کانی ئیران » به ئاره زوی خویان هه ز بکه ن به
« پیشه وایی » شیخ مه محمود وه فرمان ره وایی ، نه توانن ، وه نه و
وه خته ئیمه شس لایه نگری معنوی شیخ مه محمود نه که یین له و
ناوچانهدا که له سه ره وه باسکرا که حکمرانی هه موی بکا
به ناوی حکومتی بهریتانیا وه « ۱ » .

خيله کانی ده وری که رکوک و کفری و خانه قین هه زیان له حکمرانی
شیخ مه محمود نه ده کرد ، شیخ خوشی ئهمه ی ده زانی و وازی له م
داوا کردنه هینابو ، بهم جو ره ناوچه ی که رکوک جیا کرایه وه
وه هه ره و هه ها ویلسن به سه ره ک خيله کانی ئیرانی ووت :-
« له بهر ئه وه ی به کیه تی هه یه له نیوه ند ئیران و بهریتانیا دا
ئیمه ناتوانین له ئیراندا هیچ بکه یین وه داوا ی لی کردن که
هه موو بگه رینه وه بو شوینه کانی خویان » .

« ۱ » به کار هینانی ووشه ی « به ناوی حکومتی بهریتانیا وه » له
لایهن مسوولیکی بهریتانیا وه نه وه دهرده خا که بهریتانیا دانسی
نه ناوه به حکمرانیه که ی کوردا .

نوسه

له دواى ئهم كورنـهـ وهـ يه زور له خيله كان هاته ئهم
 يه كيه تيه وه ، له روژى ۱ كانونى يه كه مى ۱۹۱۹زدا « ميجر نوپيل »
 چو بو « رهواندز » ته ماشاي كرد دانيشتوانى ئه و نلوجه يه
 به گهرمى و به ئاشكرا هه ز به حكمرانى شيخ مهحمود ئه كه ن
 وه به دل ئاره زوى ئه كه ن .

نه ته وه ي كورد له كاته دا زور برسى و بى دهره تان و پهرشان
 بو ، زور تينوى هينى و ئاسايش بو ، بويه زور به گهرمى
 هاتن به پير ئهم يه كيه تى وه وه يادداشته ميژويى كه يان يه
 شانازيه وه مور كرد .

❖ شيخ مهحمود كى يه ؟ :-

شيخ مهحمود كورى شيخ سعيده وهك له وه پيش باسكرا ،
 پياويكى هه لكه وتو ئازاو چالاك و دلير و داوين پاكو ره وشتو
 خو و جوان و قاره مان و دلسوز و نيشتمان په ره ره بو ، زور دل
 نه رم و راست و له خوا ترس بو چاوى له چاكه ي هه مو
 كه س بو به تاييه تى چاكه ي ولاته كه ي و نه ته وه كه ي ، به لام
 زور خوش باور بو سياسى نه بو ، له سياسه تا كول بو وه له

کارو باری سیاسی دا قال نه بوو ، چونکه له ماوه ی ژیاڼیا
 له کارو باری سیاسی دا ښی نه کړدبو تا بتوانی له دهریای
 بی بنو گه وره و قوولی سیاست و دیلوماسیه تا مه له بکاو
 پهریته وه ، هر وده ها شیخ محمود راویژ که رو رابه ری سیاسی و
 داناو به توانای له دهور نه بو که رابه ری بکه نو ریو
 شوینی سیاسی و نه خشی سیاسی بو بکیشن و بیخه نه سر ری
 راست ، وه به ختی ره شی کوردو به ختی خوشی نه یهنا که وهک
 پشه وایه کی گه وره و نیشنمان په روه ر ئم حکمرانیه به رته
 سهرو ولاته که ی رزگار بکاو ئازادی بکا وهک نه ته وه کانی تری
 جهان ، به د به ختی گه وره ش له وه دابو که له و کات و ده مه دا
 سی ته یاری سیاسی معاکس ئابلو و قه ی ئم حکومت ته ساواو
 ئم حکمرانه دلسوزه نیشنمان په روه ریان دابو ده میان تی
 ژندبو وه خویان سه پاندبو به سه ریاو خویان کړدبو به
 رابه ری سیاسی و راویژ که ری ئم حکومت ته ساوا له غم
 نه ره خسیوه ، هر ته یازه بیرو باوریکی سیاسی تاییه تی خوی
 هه بو ، که به توندی ئه یو یست بیچه سپینی وه هه ولی ئه دا
 سه رنجی شیخ محمود به لای خویا وه رگیری چی ئه و ئه یه وی و
 بوی ده ست ئه دا شیخ محمود ئه وه بکا ، جا خراپتر له
 هه مو شتیک ئه وه بو که ئه مانه هه مو بزیک بون له شیخ
 محمود وه و په یوه ندی دوستایه تی و خزمایه تی هه بو له به ښاندا
 له پیش حکمرانیه که یا ، ته یاره کانیش ئه مانه بون : —

۱- بهر هی خرمو گهسانی شیخ مهحمود که « بهر زنجهی به گال »
 بون ئەمانه چونکه خرمی شیخ بون وه له شیوه به سی
 خله کایه تی دا ژیا بون ، بویه بی سله مینه وه له وه پیش چۆن وه چان
 کردبو له گه شیخ مهحمودا ئەمجاره شس بی سله مینه وه
 وایان ده کرد ، کهس نه بو دهست به ریتنه بهریان وه هیچکار
 به وه شس دهیان نازی و پشتیان قایم بو که دهسه لاتداری به
 دهست شیخانه وه به ، بویه ئەمانه وه که جاری جاران دهروشتن
 به ریه وه شوولیان لی هه لکیشابو ، لاشیان وابو مادام
 شیخ مهحمود حکمرانه و حاکمی ولاته که به ئیتر ئەوان هه رچی
 بکه کهس نابی دهست بینته بهریان و لی یان پیرسیته وه
 هه موشت به دهست خویانه و خویان حسابن ، شیخ مهحمودیش
 له توانایا نه بو ئەم کرده وانه بهمانه تهرک بکاو راده یه کیان بو
 دابنی ، نه ی ئەویست دلیان برده جینی و له خویان بکا بویه
 ئەم تهیاره بو به رهست نه ده کرا ، له بهر ئەوه ئەمانه
 که وتنه خراپه کردن و دهست درێژی کردنه سه ر خه لک ، وه
 بونه درکو ئالان له دامینی ئەم حکومه ته ساوايه و ئەم حکمرانه
 دلسوزه وه ، وه هه میشه گویچه که ی شیخ مهحمودیان پیر نه کرد
 له دژ رژیسی حوکم و بونی ئینگلیزو له دژ خه لکی تر ، وا چو به
 میشکیانه وه که مادام شیخ مهحمود بو به حکمرانی کوردستان
 وه تورکیش نه ما ئیتر هه موشت بر او ته وه و ته واو بو وه وه
 دونیا یان بو تهخت بوه پویست ناکا ئینگلیزی کافر له

سوله یمانی دا وه له کوردستان دا بمیئن ، ئەمان خویان هه مو
 کارو باریکی حکومه تی کوردستان ئەبەن به رینه ، ئیترعه وه جی
 ناکا به بونی راویژ کهری سیاسی و راویژ کهری سهربازی
 ئینگلیز ، بهد بهختی کوردو حکومه تی ساوای کورد له وه دا بو
 که هه ریه کیک له وانه خویان به دیپلوماسی و راویژ کهریکی
 سیاسی ده زانی له بهر ئەوه ئەمانه یه کهم هو یون بو
 تیکدان و گورینی بیرو باوری شیخ مهحمود وه ئەوان به زوری
 کاریان له ده مارو بیرو باوری نه کرد به ناوی ئابین و اسلام وه
 له ربی راست لایان دا .

۲ - ته یاری دووهم : - به ره ی تورک خوازه کان بون یخنی
 « تورکیزمه کان » که له و ومخته دا ناتوره یه کی تازه یان له م به ره یه
 نابو پی یان ده و تن « جل خوار » ئەمانه سه ر به حکومه تی
 تورک بون وه زوریان له و کار به ده ستانه بون که له لای
 تورکه کان بون و ئیستا بی ئیش ماونه وه و ته قاویت بون ،
 ئەمانه شس زور له شیخ مهحموده وه نزیک بون به هوی ناسیای
 کونیانه وه ، سه روکی ئەم به ره ی جل خواره « تایه ری ئەمین
 ئەهه ندی » بو که له باسی ئوزده میردا به دورو دریشی لهری
 ئەدوین ، ئەم جل خوارانه به توندی هه ولیان ئەدا شیخ
 مهحمودیان هان ئەدا له دژ ئینگلیزه کان ، ئەمانه به ناوی
 اسلامیه ته وه شیخ مهحمودیان هان ئەدا و ده ماریان ئەجولاند

که ئینگلیزه کان کافرنو پاره یان هرامه ، ئەویشس پیاویکی
 دلسوزو دل ساف بو باوری پی ده کردن ، وه دلشسی له
 ئینگلیزه کان ره نجابو ئەمانه به شیخان ئەووت له گهل تورکا
 ریک بکهویت باشه بائهم کافرانه له وولاته که ده رکهین ،
 ئیمه چیمان داوه لهم کافرانه وه ئەم کافرستانیه بوچی .

علی احسان پاشا هیشتا له موصل بهو « نوزده میریش »
 له دهورو پشتی « رهواندز » به خوی و چهند سهربازیکی شرو
 رووتهی توزکوه له ناوه دا ده گهراو پرو پاگه ندهی پر له
 دروو ده له سهی بلاو ده کرده وه بهو نیازهی سه له سیاسه تی
 ئینگلیز بشیوینی و له عیراقد او خه ریکیان بکا له کوردستانا ،
 وه به توندی ههولی ئەدا خری بگه یه نیته شیخ مهحمود .

۳ - ته یاری روشن پیرانو ئەفسه ره کورده کان بو که له گهل
 شیخ مهحمود بون به دل و به گیان ، هه مو دنیا دیدو خاوه ن
 تجربه بون ، وه هه مو له تهورکیادا ئەفسه ری گه و ره گه و ره
 سه رکرده ی له شکر بون وه شاره زاییان هه بو له سیاسه تی
 ئەو رووه ی ده وله تانا ، ئەو روشن بیرانه شس ئەمانه بون : -

- ۱ - مصطفی پاشا یاملکی .
- ۲ - صالح زه کی صلحقران .
- ۳ - عزیز حکمت قزاز .
- ۴ - مهحمود جودت .

- ۵- رشید جسودت •
- ۶- رشید زکی کابان •
- ۷- توفیق وهبی •
- ۸- صدیق پاشا قادری •
- ۹- نهمین ره وانددزی •
- ۱۰- قاله‌ی ئایشه خان •
- ۱۱- کامل حسن ئه‌فه‌ندی •
- ۱۲- جمال عرفان •
- ۱۳- عارف صائب •
- ۱۴- عزت توپچی •
- ۱۵- ماجد مصطفی •

ئه‌م روشن بیرانه هه‌مو له تورکیاوه گه‌رابونه‌وه له حکمرانی شیخ مه‌حمودا به‌شدار بون ، هه‌مو دلسوزانه ئاموژگاری شیخ مه‌حمودیان ده‌کرد ده‌یان ووت « ئیمه له ده‌ست زورداری و خراپی تورک رزگار بوین ، به‌هوی هاتنی ئینگلیزه‌وه ، ئه‌بسی ئیمه تا خومان ده‌گرین و ده‌وله‌ته‌که‌مان به‌هیز ده‌که‌ین و له غه‌م ده‌یره‌خسینین له گه‌ل ئینگلیزا شان به‌شان بروین ، به‌ریوه تا به‌ته‌واوی سه‌ربه‌ست و ئازاد ئه‌بین وه سیاسه‌تی ئه‌مرو چونه‌و چون ئیجا بئه‌که‌ ئه‌بسی له سه‌ر ئه‌و سیاسه‌ته بروین به‌ریوه وه ئه‌بسی ئیمه واقعی بین ، له به‌ر ئه‌وه له‌م باب‌ه‌ته‌وه هه‌ولو ته‌قه‌لایه‌کی زوریاندا له گه‌ل شیخ مه‌حمود ،

به لام به رهی جل خوارو خزمه کانی شیخ ، که به توندی
 له دژ روشن بیره کازو ئه فسه ره کان بون وه به ناوی ئایین و
 اسلامیته وه ئهمانه یان لای شیخ له که دار کردبو وه دلی شیخان
 له مانه کرمی کردبو ، وایان له شیخ گه یاندبو ئهمانه کافرن و
 کفر ده که نو عه ره ق ده خونه وه ، ناویان نابون « فهرمه سون »
 مانای بی دین ، جا بویه شیخ هه رگیز قسه ی ئهمانی نه ده چو
 به گوی داو گویی نه ئه دایه ئاموژ گاریان ، وه هه میشه به چاوی
 نزم ته ماشای ده کردن .

ئهم سێ ته یاره سیاسی به توندی له کوردستانا به تاییه تی
 له شاری سوله یمانیدا خه ریکی ئیشس کردن بون ، شیخ
 مه محمود چونکه له وه پیشس حکمرانی نه کردبو وه راویژ که ری
 سیاسی دلسوزی نه بو که وتبو وه ناو شه پولی توندی ده ریای
 سیاسه ته وه ، خوشی پیایکی دلسوز بو نه گوزرا بو ، زور
 خوشس باوریشس بو ، هه رچی بی وستیایه دیدنه ی بکا گه و ره و
 بچوک بی ئژن خواستن و دانانی کاتی دیدنه ی لی پرسینه وه به کسه ره چون بولای
 بو دیدنه ی وه چیان بوستیایه پی یان ئه ووت وه به به ستیان چی بوایه پی یان جی به
 جی ده کرد چونکه زور جاریشس له روا له تا دادمه ئه و شته ی
 که نه ده کراو نه ده بو بکریت ناچار ئه یکرد ، وه ئه وانه ی وا بی
 په روا ئه چون بو لای شیخ مه محمود هه ر یه که خوی به
 وه زیریک یان به سه فیریک یان سیاسی که گه و ره داده نا ده چو پیرو باورو رای
 خوی به رامبه ر به زور کارو باری گرنگی وولاته که ده ره ده پری

ئەي ووت قوربان بە قسەي فەرەمسوئەکان مەکە وەک مەن عەرزت
ئەگەر واکە .

لەم سەئ بەرە سەياسە لە هەموان لە پێشتر و زیاتر بەرەي
« جەل خوار » هەکان « تورکیزمەکان » بون ئەمانە زور لە شیخەو
نەزیک بون لە گەل خەزم و کەس و کارەکەي خویا کە بە
تەواوي بە سەر بیرو باوري شیخا زال بووبون وە کاریان لی
کردو وە لە خستەیان بردبو ، ئەم دوو بەرەيە بو هاندانی
شیخ لە دژ ئینگلیز یەکیان گرت بە هەردوو لایان بە ناوي
ئایین و اسلامیه تەو شیخان لە رێ راست لاداو هایان داو وایان
لی کرد کەوتە لە دژ بونی ئینگلیز ، هەرچی راویژ کەرە
ئینگلیزەکان بیان وتایە چاڤو خراپ شیخ پێچەوانەي داوا
کردنی ئەوان ئەجەولایەو وە ئێشەکەي ئەکرد .

وە هەمیشە لە دژیان بو ، بەم جورە شیخ وستی دەستی
حکومەتی بەرتانیایە کوردستانا نەهیلێت ، ئینگلیزەکان کە
ئەم کە دەوانەیان لە شیخ مەحمود دی زانیان کە شیخ مەحمود
هاندراوە و نیازی خراپەي هەيە و ئەيەوێت دەریان پەرنیست و
دەستی تورکەکان بخاتەو و ناو کار و باری ولاتەکەو وە کۆ
جاران ، ئەم بی مەیلی و کردەوانەي شیخ بوە هوی ساردی
لە بەینی حکومەتی کوردستان و ئینگلیزا وە پشت ساردبوئەو
لە دروست کردنی حکومەتی کوردستان ئەگەر لە نیازیا بو بی
بە راستی دروستی بکا کە هەرچەندە مەن بی گومانم لەوێ

که حکومه‌تی ئینگلیز له دلیا نه‌بوه ئه‌و حکومه‌ته بو کورد
 دروست بکاو به روالهت کردویه‌تی به‌لام ئه‌بوايه سیاست
 له‌و کاته‌دا به‌و جور نه‌برایه ریوه له‌م کاته‌دا هه‌مو سه‌روک
 خه‌له‌کانی ده‌ورو پشته سوله‌یمانی و کورده‌کانی ئیران یادداشت‌یکان
 مور کرد که هه‌مو شیخ محمودیان قبوله به حکمرانی
 کوردستان ، به‌لام ئینگلیزه‌کانیش باوریان به شیخ نه‌مابو وه
 دلیان لی کرمی کردبو ، وه زور باشیش نه‌وه‌یان ده‌زانی که
 نه‌مرو شیخ محمودیه‌کم پی‌اوی کورده له ناوچه‌ی سوله‌یمانیدا
 وه که‌س نه‌شان له شانی بدات ، وه نه‌وه‌شیان باش زانی
 بو که ئه‌م پی‌اوه‌یان پی رام ناکریت و له‌وانه نه‌یتوانن
 بی‌هینه‌سه‌ری و سه‌ری پی‌دا بنه‌وینن و کارو باری خویانی
 پی به‌رن به‌ریوه ، له به‌ر نه‌وه ده‌ستیان لی شت وه خویان
 کیشایه دواوه له گه‌ل نه‌وه‌شا که باش له‌وه گه‌شتبون که
 شیخ زور کوردیکی راست و نیشتمان په‌روه‌ره به‌لام ده‌ورو پشته
 خراپن ، ئینگلیزه‌کان که‌وته په‌رو پاگانده بلاو کردنه‌وه له
 دژ شیخ محمودو حکومه‌تی کوردستان وه به ته‌واوی بیراریان
 دا که ناوی حکومه‌تی کوردستان له میشکیانا سه‌رنه‌وه ، وه ئه‌و
 نیازهی بویانه « که هه‌رچه‌ند راست نه‌بوه » له باب‌هت دروست
 کردنی حکمرانیه‌ک بو کوردستان وازی لی بینن و له بیر خویانی
 به‌رنه‌وه ، به‌م جو‌ره شیخ محمود له دوستیکی ساوه‌ره پی
 کتراره‌وه بو ده‌وژمنیکی ئینگلیز ، هه‌ر وه‌ها ئه‌م دوو هیزه له

یه کتر ئاشکرا بون ئنجا شیخ مه محمود دهستی کرد به هاندانی
 خيله کانی دهره وه له دژ ئینگلیز ، سواره ی نارد بولای « محمود
 خانی دزلی » که به لهشکره وه پیت بو سه ر سوله یمانی ،
 ئه ویش به لهشکرکی گه وره وه هات بو سه ر سوله یمانی ،
 شیخ مه محمود به ته وای په رده ی در ی له روژی ۲۵ مایس ۱۹۱۹ دا
 هه مو ئینگلیزه کان که له سوله یمانی بون گرتی و خستیه
 به ندیخانه وه وه شورش ی به رامبه ر ئینگلیزه برپا کرد له سوله یمانیدا
 دهنگی هه ورامیه کانی دا که هه لسن و هه له بجه داگیر بکه ن ،
 ئه وانیش هه له بجه یان داگیر کرد ، ئینگلیزه کان به م ئیشه ی شیخ
 مه محمود زور شه ژان وه به ته وای دلیان لی رهش بوو
 بریاریان دا نه خشیه ی سیاسه تیان به رامبه ر کوردستان بگورن
 له بهر ئه وه له روژی ۲۲ ئابی ۱۹۱۹ دا بروسکه یه که له
 وه زاره تی مستعمراتی به ریتانیا وه له ندهن به په له نیرا بو
 حاکمی گشتی به ریتانیا له به غداد که « ویلسن » بو ئه لیت :-
 « حکومه تی به ریتانیا به پی زرو فی تازه ی ئه و ولاته وه هیچ
 جو ره ئوبالیک ناخاته ئه ستوی خوی له وه به ولاره که سه رهستی و
 ئاسایش و به ریوه به ریه که وای پی وسته بکریت له ناوچه ی
 کوردستان ، وه حکومه تی به ریتانیا به هیچ جوریک به ریوه
 به ری به کسه ری کوردستان ناگریته ئه ستوی خوی ، ئه گه ره
 پیشا ئه و باوه رده ی بوبی « یعنی ئینگلیز » له بهر ئه وه ئیه
 له بروسکه ی روژی ۱۰ مایس وای برارمان دا که حکومه تیکی

سەر به خوی « زاتی » له ژیر چاو دیری خومانا دروست
بکەین له کوردستانا به لام وا دیاره ئیستا ئیمه خراپ تیگه یشتوین
له دواي ئهم شورشى کورده ، له بهر ئه بوه پاشه روژی کورد
ئهدینه دهست خویان و ئیمه واز دههینین » •

ئینگلیزه کان که ئه و کاره ساته یان له شیخ دی ئنجا که وتنه
خویان و سوپایه کی گه وریان له کهرکوکه وه نارد بو سه
شاری سوله یمانی بو له ناو بردنی حکمرانی شیخ مه محمودو
له ناو بردنی حکومه تی ساوای خیر له خو نه دیوی کوردستان
شیخ که ئهمی بیست ئه ویش که و ته خیری له شکریکی
گه وریان نارد بو به ره نگاری کردنی هیرشی سوپای گه وری
به ریتانیا •

★ ★ ★

هاتنی سون بو سوله یمانی :-

له ناوه راستی مانگی مارتی ۱۹۱۹دا « میجرئی ۰ بی سون » کرا به حاکمی سیاسی سوله یمانی ، میجر سون زور شماره زایی هه بو له کوردستانی خوارودا ، سون بو ئه وه نیرا بو سوله یمانی که تهنگ به شیخ مهحمود هه لچنی ، چونکه سون له دژ کرده وه کانی شیخ و شیخان بو ، سون ماوه یه کی زور له ناوچه کانی عیراق و ئیراندا به جاسوسی سوراوه ته وه هاتنی بو سوله یمانی به تاییه تی بو که م کردنه وه ی ده سه لاتنی شیخ بو ، سون له پیش ئه وه دا بیت بو سوله یمانی چو سه ریکی دا له ناوچه ی که رکوک و کفری وه عه شایه ری ئه و دوو شوینه ی ئاماده کرد بو له دژ بونی شیخ مهحمود و لایه نگری خوی ، له سه ر ئه وه پیلان و نه خشی سیاسی خوی کیشا که پیره وی بکا ، سون به هه موو جوریک هه ولی ئه دا که ده سه لاتداری شیخ مهحمود کز بکا و خه لکی لی دوور بخا وه ، له بهر ئه وه ئه سوله یمانیه وه راپوریکی « ۱ » نارد وه بو به غداد له دژ شیخ مهحمود ئه لیت :- « ده سه لاتنی شیخ مهحمود به توندی له کز بونایه لادیی به کان ئه مه یان زور پی خوشه خیه لکان و سه ره ک

« ۱ » تاریخ العراق القریب « مسس بیل » ترجمه جعفر خیاط
سین ئه فسهریکی بهریتانی بو له رتبه ی میجر دای نیوه ی ته مه نی
سه ریازی به « جاسوسی » له کوردستانا رابواو ند وه .

خيله كان هه مو وهرس بون له دهست شيخ مهمود ، بويه
هه مو ههز به ئاسايشرو هيمنى ئه كهن .

ميجر سون بو ئه وهى زياتر دهسلانى شيخ كه م كاته وه
دهسلاتدارى و به ريوه به رى كارو بارى خيلى « جاف »
كه له ژير چاوديرى خويا بوله سوله يمانى گوازيه وه بو
ههله بجه وه داي به حاكمى سياسى ههله بجه ، به م جوړه دهسلاتى
شيخ كه م بووه وه ره سى هينا ، سون به رچى له دهست هات
كردى له دژ شيخ مهمود ، به لام ئايا شيخ مهمودى قاره مان و
نه به زله و پياوانه بو به م جوړه كرده وانه داچله كى و يان
سل له م جوړه پياوانه بكا ؟ بى گومان نه ،

به زين و سله مينه وه بو شيخ مهمودى قاره مان نه بو ، شيخ زور باش
له وه گه شتبو كه به ريتانيا هيزيكى واي نيه پر كيشى بكاو
يته سه رى وه هيزى ليويش هه مو كوردن وه په روه ردهى
دهستى شيخن له بهر ئه وه شيخ مهمود له ٢٠ مانگى مايى
١٩١٩ دا له ئنگليز هه لگه رايه وه وهك له وه پيش باسكرا وه هيزى
له ئيرانه وه بو هات ، به م هيزه وه چو بو به ره نگارى هيزى
به ريتانيا .

شورشى يه كه مى شيخ مه حمود :-

جہنگی گورہی ۱۹۱۹ ز :-

قهشه « جی . ستین جونز » له ناو جهه رگه ی ئه و شه ره دا
 بوه وه ئه م رپور تاجه ی له باره ی ئه و شه ره وه نوسی وه و چی
 تیا رویدا وه به راستی بی لایه نگری گیراویه ته وه ، که له
 گو قاری « سه ربازی » ژماره « ۲ » ی سالی « ۳ » ی ۱۹۲۶ د له
 لایه ن مقدم (حسین نوری) نا وه وه کرا وه به عه ره بی و بلا و
 کرا وه ته وه ، نه لیت : -

ئەو جەتگە دشواری که له سالی ۱۹۱۹زدا له ناو بهزایی و
نزمایی شاخه کانی کوردستانی خوارودا رویدا شەریکی زور
توندو گهوره بو ، ئەو شەره بو ئەوه کرا که بهر بهستی
ئەو شورشە بکری که پەره نەسینی و تەشەنه نە ئاو به هه مو
کوردستانا بلاو نەیتەوه و خیلە کورده کانی تر به شداری تیا
نە کەن وەك خیلی ئازاو به هیزی « جاف » که له توانایانا هه بو
شەش ههزار چه کدار بخەنه ناو جه رگهی شەره وه و له شورشەدا
به شدار بین ، هوی به رپا کردنی ئەم شورشە گه وره به
ئەوه بو که شیخ محمود ئەی و یست دوه له تیکی سه ره به خوی
کورد له کوردستانا دابه زرینیت ، وه ئینگلیز وازی لهم بیرو
باوره هینابو وه بابەتی دامه زراندنی ئەم حکمرانیه ی نه میشکی
خوی دهر کردبو بویه شیخ محمود ئەم شورشە ی به رپا کرد

له مانگی ئایایاری ۱۹۱۹دا ، ئەم شیخه گه وره ترین پیاوه له کوردستانی خوارودا ، حکومهتی بهریتانیایه کاتی داگیر کردنی کهرکوکدا له سالی ۱۹۱۸ حکمرانی خاکی کوردستانی خواروی دایه دهست شیخ مهحمود .

شهری یه کهم :-

« مهحمود خانی دزلی » که سهرولی خیلی هه ورامانی ئیران بوله کوردستانی روژ ههلاتا وه یه کیک یوله دوسته سویند خواره کانی شیخ مهحمود به له شکره وه هات بو شاری سوله یمانی و داگیری کرد ، له یه کهم هیرشائه وانهی سه به شیخ بون هه مو پشتیان گرت ، هه مو کار به دهستانی ئینگلیز له سوله یمانی گیران ، شیخ مهحمود حکمداری و سه به خوی به گرتنه دهست له روژی ۲۲ ئایاری ۱۹۱۹زدا مقدم « دانلیس » به هیزیکی سه کری گیراوه وه له کورده کان له گهل دوو هزار پیاده و « ۴۰۰ » سوارا هیرشی هینا به لام شکان و هیزه کهی په رشو بلاو کرایه وه و په ریشان کرا ، دوو ئهفسه ری ئینگلیز له شهردا کوژران ، زوریش له کورده به کری گیراوه کان رایان که ده

ناو سیو پای گوردستانه وه ، مقدم « دانلیس » و چه ند گاربده ستانی
تری ئینگلیز به دیل گیران ، میجر « سون » نوینه ری سیاسی
به ریتانیاله سوله یمانی رای کردو دهرباز بو ، بهم سرکه وتنه
هیزی شیخ محمود به ته وای سهریان بهرز کرده وه ، له
خوار قهره داغ هیرشیان برده سر کاروانیکی سهربازی که چه کیان
هینابو بو ئینگلیزه کان بو سوله یمانی همویان گرتنو
چه که کانیان لی سهندنو دابهشیان کرد به سر خویانا .

له روژی ۲۳ی ئایاردا فرماندهر « بریدجس » به هیزیکی
بچوکه وه که پیک هاتبو له دوو پول رم وهشین وه تییك هیندی
وه دوو ئوتومویلی زیریلی و « ۶۰ » سهربازی کوردی به کزی
گیراو به سهرو کایه تی کاپتان « لونگریک » یارمه تی ده ری فرمانده ری
سیاسی که رکوک ، له شاری که رکوک وه نیران بو یارمه تی دانو
رزگار کردنی نوینه ره سیاسیه به دیل گیراو ه کان له شاری
سوله یمانی ، ئەم هیزه زور به توندو تیژی هاتن بو دهر به ندی
« تاسلوجه » بی بهرگری ، ئەو شه وه له وی روزیان کرده وه ،
له به ری به یانا کورده کان ئابلو و قه یان دان ، ده ستیان کرد به ته قه
کردن لی یان ، به کری گیراو کورده کان که له گه لیان بون رایان
کرد چونه ناو هیزی کورده کانه وه ، هیزه کی ئینگلیز په شوکا و
پیکا هات « لونگریک » ناچار بو پاشه و پاشس هیزه که ی
گیرا وه بو ماوه ی « ۱۲ » میل بو پشت بازیان ، به په له پرورزی
خوی گه یانده ئەو شوینه و دوو ئوتومبیله که شی به جی هیشت

مه‌ترسی زوریشی له‌وه‌بو که کورده‌کان بچن ریی دهر به‌ندی
 بازایی لی بئرن وه ریی نه‌دهن له بله‌ریتسه‌وه بو
 چه‌مچه‌مال ، له‌م کاته‌دا ده‌ندو باسی له‌م شه‌ره که‌یشته
 باره‌کای هیزی به‌رتانیا له « ییجی » له‌ سه‌ر که‌ناری « دجله »
 له‌وای موریشس پولیکی به‌ هیزی به‌ سه‌روکایه‌تی « کندی »
 فرمانده‌ری بیسی به‌له‌می پولی پینجه‌می روژهلالت که ژماره‌ی
 سه‌ربازه‌کانی « ۶۴ » بوله‌گه‌ل « ۱۶ » مه‌تره‌لیوز لویس دا
 به‌ ئوتوموییل خیرا ناردی به‌ ده‌نگ هیزه‌که‌ی « بریدجس » وه
 له‌م هیزه له‌و کاته‌دا گه‌یشت که هیزه‌که‌ی « بریدجس » ئابلووقه
 درابون « کندی » به‌ زویی مه‌تره‌لیوزه‌کانی له‌ هه‌ندی لوتکه‌ی
 به‌رز دانا که سوار بون به‌ سه‌ر شوینی شه‌رو به‌سه‌ر
 دهر به‌ندی بازاندا ، هیزی شیخ مه‌حمودیان دایه به‌ر ده‌ست
 ریژو لیژگه‌ی مه‌تره لیوز هیزه‌که‌ی « بریدجس » نه‌مه‌یان به
 هه‌ل زانی کشانه‌وه له‌ دهر به‌نده که‌چونه دهره‌وه ، نه‌گه‌ر له‌م
 هیزه‌ی « کندی » نه‌گه‌یشتایه به‌ هیزی « بریدجس » دا هه‌مویان
 له‌و ناوه‌دا ده‌کوژرانو ئه‌و شوینه ده‌بوه گورستانیان کورده‌کان
 سه‌ربازه را کرده‌کانیان رادو نا تا کردیانن به‌ ناو ماله‌کانی
 چه‌مچه‌مالدا • زیانیکی زوریان له‌ هیزی ئینگلیز دا • وه ئوتومویلی
 زریلی تریشیان پی به‌ جی هیشتن له‌م شه‌راندا « ملازم
 پول » له‌ پولی رم هاویژ ۳۲ کوژرا له‌ گه‌ل کاپتان « چیشولم » ی
 هندی دا که بریندار کراوه دوانیشیان ون بون ، له‌م شه‌ره‌دا

كورده كان دلاوه ريه كي گه وره يان پيشاندا به رامبه ر هيزي ئينگليز ،
 « ملازم تومز » له گهل دوو سهربازي ترا كه شيريكي
 باشيان كرد له نه نجاما كوژران ، كاروانيكی تازه له ئوتوموبيلي
 پرله سهربازو تفاقي جهنگي به سهروكايتي كاپتان « تومسون »
 گه يشته چه مچه مال سهركرده « مار » بهرگري قهلاي چه مچه مال
 له گهل پوليك سهربازي مه تره ليوز هه لگرو هيزه كهي
 « بریدجس » ناماده بون بو شهر « بریدجس » خوي گه رايه وه بو
 كه ركوك .

كورده كان له م ماوه يه دا هه ليان بو هه لكه وت « شيخ قادر » ي
 براي شيخ مه محمود له گهل « ۵۰۰ » سوارا له روژي ۲۸ ئاياردا
 چون بو ديبی « بنه » له ناوچه ي ژوروي روژ ئاواي چه مچه مالا
 كه چوار ميل له چه مچه ماله وه دوره ، ئهم هيزه بو هه ره شه
 كردن وه به ستي ريبی هاتو چوي به يني كه ركوكو چه مچه مال
 نيرا بو ، بو به ستي ريبی گه رانه وه له وه هيزه ي كه ئابلوو قه
 درابو له ناو قه لاکه ي چه مچه مالدا ، له م كاته شا شيخ مه محمود
 له بازبان جيگای بهرگري خوي قايم كرد ، له روژي ۲۶ ئايار
 ۱۹۱۹ زدا فروكه يه كه هات بويارمه تي داني هيزي به ريتانيا ،
 له سوله يمانی نيشته وه ، كورده كان ده ستیان بو نه برد چونكه
 شيخ مه محمود وای دانا كه ئه وانهي تيايان نوينه رن له
 به غداده وه نيرا ون له لايهن حاكمي گشتي به ريتانيا وه « ويلسن »
 بو گفتو گو كردنو ريكه وتن له گه ليا ، پاشا ماوه يه كه

فروگه که گه رایوه فروگه وانه که له ماوهی نیسته وهی له سوله یمانی له وه گه یشت که نوینره سیاسی بهریتانیایی به کان هموماون، ئهم باسهی به گورجی گیانده بهغداد . « ۱ » .

لهم کاته دا کاروانیکی ئازووقه هینر که به ناو دولو شیوه کانا به دزیه وه دهرویشتن و دهیان و یست ئازووقه بگه یه نته هیزه ئابلووقه دراوه کهی چهچه مال، له شوینکا که ۲۴ میل له کهرکوکه وه دوره کهوتنه داوی کورده کانه وه، همویان کوژران، کهسیان لی دهرنه چوو، له سه ر ئه مه هیزیکی تر به فه رماندهی کولونیل « فرایزه » نیرا بو یاریده دان و هیرش بردن، ئهم هیزه گه یشته « قهره ههنجیر » که کهوتوته بهینی کهرکوکو چهچه مال وه « ۱۷ » میل له کهرکوکه وه دوره، پاشس یه ک دوو سهعات رویشتن چوار دهوریان گیرا به هیزی « محمود خانی دزلی » سی روژ ئابلووقه دران له ناو دولو گرده کانا، لیژگهی گولله له لایهن کورده نیشانیچه پیکه ره کانه وه وهک ته رزه دهباری، ئه وه ههتا وه سوره وه گه رمی روژ گالهی به هیزه کهی « فرایزه » کرد ئه گه ر هیزی کولونیل « گارت » سه ر کردهی توپخانهی شاخی « ۲۲ » نه گه یشتایه به فریایانا وه کورده کانی

« ۱ » استخباراتی بهریتانیا چهند به هیز بوه له ماوه یه کی کهما زانیان که ئینگلیزو بهنده کسان ماون . بی گومان دهنگو باسی تریشیان و مرگرتوه .

نوسه

نه گيرايه وه بو ديسي « بنه » بي گومان نهو هيزه شس هه مو له ناو ده چو نو
كه سيان لي دهر نه ده چوو .

له کوتايي مانگي ئاياردا جه نه رال « موريس » سه ر كرده ي هيزي
پياده ي « ٥٥ » نيرا بو « قهره هه نجير » له وي باره گايه كي سه ر بازي
به هيزي دامه زراند له سه ر سه ر چاوه ي ناوه كه ، ده ستي كرد به خو
كو كرد نه وه ، ئنجا فه رمان ي دا كه ديسي « قهره هه نجير » بسوتين ، له
روژي ١ حزي راني ١٩١٩ دا فروكه كاني به ريتانيا ده ستيان كرد به بومبا
باراني ديسي « بنه » باره گاي هيزي پيشه نكي شيخ مه حمود ، نهو روژه
زيانيكي زور له كورده كان درا به م بو نه يه وه هيزي شيخ مه حمود ناچار
كرا به گه رانه وه بو ده ورو پشتي شاري سوله يمان ي وه هيزي « مه حمود
خاني دزلي » بو سه ر سنوري نيران ، له گه ل نه مه شا هيزي شيخ
مه حمود روژ به روژ زياتر شه د گير تر نه بون وه بي ترس هيرشه كانيان
تا ده ورو پشتي كه ركوك نه برد هيزي به ريتانيا تا نه وده مه زور شلوق بو
وه زور مه ترسيان له وه هه بو كه « خيلي جاف » له گه ل شيخ مه حمودا
ريك بكه ويت وه پشتي بگري تو له م شه ره ياري ده ي بدات « ت . فرايزه ر »
سه ر كرده ي فرقه ي « ١٨ » تعليماتي له باره گاو ه بو هات كه هيزي كي
گه وره له كه ركوك كو بكا ته وه كه بو بو به « پشاوور » ي عراق .

« ١ » پشاوور سله يكه له به شس ژوروي هندوستان له سه ر سنوري
نه فغانستان كار ه ساتي گه ورمي جه نكي تيا رويدا وه اله شمري به يني
نه همانو به ريتانيا دا .

هیزیکی زور گه وری به یتانیا له دجله و له هه مو شوینه کانی
 تری عیراقه وه روی کرده که رکوک بو مه شق کردن له سهر جهنگی
 شاخی و شاخوانی ، هیزی فرایزهر بوه هیزیکی گه وری له سوپای
 به یتانیا له عیراق ، بهم -بوره « فرایزهر » هیزیکی گه وری پیکه وه
 ناو نامادهی کرد بو ناردنی بو سهر سوله یمانی ، فرمانده ریته تی ئهم
 سوپا گه وریه درایه دست جهنرال « ساندرس » ههر له که رکوک وه
 تا ئالتون کوپری و ئهریل ئهمه له ولاره ، له م لاشه وه تا چه مچه مال
 له روژی ۲۳ی حزیراندا « تومپسون » به هیزیکه وه له قه لای چه مچه ماله وه
 هاته دهری بو سهر لی شیواندن له کورده کان و رزگار کردنی ئهو
 کاروانهی له دهر به ندا گیریان خواردبو وه بو پاک کردنه وهی دهر به ند له
 کورده کان ، له ناکاو کورده کان دایان به سهر ئهم هیزه دا له نزیك
 دی « بنه » و ناچاریان کردن به گهرانه وه بو « قهره هه نجیر » چونکه
 ئهم هیزه نهی ئه توانی بوهستی به رامهر به هیرشی کورده ئازاو جهنگا و دهره
 شاخه وانه کان به لام ئهم هیزه بهخت دار بون چونکه جهنرال « موریس »
 له شوینی ئهم شه ره وه نزیك بو ، که گویی له دهنگی تهقه بو چو بو
 یارمه تی دانی « تومپسون » وه به گورجی فریای کهوت ، چونکه خوی و
 هیزه کهی کهوتبونه تهنگ و چه له به وه ، ئه وه نده یان نه ما بو کورده کان
 چوار دهوریان بگرن ، هیزی « موریس » گه یشه فریایان و له
 گهل کورده کاندایا کهوته شهر کورده کان کشانه وه ، هیزه کهی « تومپسون »
 رزگار بو گهرانه وه بو « قهره هه نجیر » له م شه ره دا کاپتن « کینگ
 سولتەر » له هیزی گوزگه که خه لکی ناو شاخه کانی « همالایا »

بو له هندستان کوڑرا ، له گهل کولونيليك له لواى « ۵۵ » •

فروكه كان هر خهريكى گهرانو پشكنين و تاقي كردنه و هې شوينى كورده كان بون ، پاشس تاقي كردنه و هې و شاره زابونى شوينه كانيان فريق « فرايزمر » دهستى كرد به هيرش بردن له هه مو لايه كه وه ، له روژى ۱۵ ى حزيناندا هيزيكى گه وړه ى نارد بو سه رشارى سوله يمانى •

★ ★ ★

*** شهري بازيان - ترموپيلي كوردستان :-**

بازيان هيلى بهرگرزى كورده كان بو ، دهر به ندى بازيان دهر به نديكى قايسى ته نگه وهك دهرگا وايه له شاخى « قهره داغ » له شيوه ى « ۷ » دا هه لكه وتوه ، كليلى ريگاي سوله يمانى يه ، ليره دابو هه مه و ونده كان سهركه وتن به سه هيزيكى گه وړه ى توركا ، شاخى « قهره داغ » ريزه شاخيكى سهخته به وړه و ژوروى روژ ئاوا ئه كشى ، كوسپيكى قايمو سهخته به رامهر هه مو هيرش هينهريك ، بهر زايى له روى دهر ياوو چوار هه زار پي به وه له سه روى دهر به نده كه هه زار پي به رزه له م دهر به نده دا هيزيكى بچوكو چند مه تر ليوزيك ئه توانى شه له گهل فرقه يه ك سه رباز

بکات وه ئەم دەر بەندە ترمۆپیلی « ۱ » کوردستانە هەر وه کو چون له کاتی خویا « ۳۰۰ » اسپارتهیی یونانی شهریان کرد نه گهل سوپای گهره‌ی ئیرانا نه گهر « ئەفیالیت » « ۲ » ناونه‌بوایه که ناپاکی کرد سوپای ئیران ده‌شکاو یونانیه‌کان سەر ده‌که‌وتن کورده‌کان یه‌ك له دواي یه‌ك هیرشیان برده سەر هیزی فرایزه‌ر ئه‌ویش به‌رگری ده‌کرد تا شیخ مه‌حمودو هیزه‌که‌ی هه‌مو له ناو شاخه‌کانی بازیاندا قایم بکاو ده‌ست بکا به‌شهریکی دلیرانه‌و به‌رگری ، له ئیواره‌ی روژی ۱۷ی حزیراندا پولیک سهرباز چونه سەر ریزه شاخه‌کانی قهره‌داغ وه دوو پولی هیزی به‌ریتانیایی چونه پیشه‌وه

« ۱ » « ترمۆپیلی » دەر به‌ندیکه له تسالیاله یونان « لیونیداسس به « ۳۰۰ » جهنگاو مه‌روه به‌ره‌نگاری « خشایار شاه » شای فرسس بو که هیرشی هینالبوه سەر یونان شای فرسس له پیش شه‌را نوسراویکی نارد بو « لیونیداسس » ووتی چه‌که کانت بده به ده‌سته ه ئه‌ویش له وه‌لاما ووتی وه‌ره وه‌ریان گهره له « ۴۸۰ » پ زدا له نه‌نجاما لیونیداسس سه‌رکه‌وت . « جغرافیای طبیعی و سیاسی و اقتصادی کوردستان ، نویسنی علی اصغر شمیم به فارسی » لایمه « ۳۰ » .

« ۲ » « افیالیت » له په‌رتووکی « اناباسیسی » ی کرینفون وه‌دی گرتوه که خوی سه‌ر کرده‌ی ئه‌و یونانیاله بوه که له ایرانه‌وه به ناو خاکی کوردستانا گه‌راونه‌وه بو یونان وه به کورده‌کانی وتوه « کاردوخی » یان کو برد خوی له « ۴۰۱ » پز . « نوسهر »

بو پاراستنی ئه و پوله سه ربازه نه وهك كورده كان له نیه
 شهوا به ئاگا بینو لیان بدهن ، ئهم دوو هیزه خویان ئاماده
 كرد بو هیرشی بهیانی له بهر نه وه ئه و شه وه كه س له و
 سه ربازاگا و باره گاهه دا نه فوست ، له بهیانی روژی ۱۸ ی حزیراندا
 ده ست كرا به هیرش بردن و په لامار دان و جهنگین دوو پوله
 سه ربازه كه له نیوه شهوا شوینی بهرگری خویان قایم كردبو ،
 په كه م پولی هیرش بهر بهتالیونی « ۸۵ » ی بو رمابو كه پيك
 هاتبو له سه ربازی « سیک » و « گورگو » « كاجنیسی » كه ئه مانه
 هه مویان له ره گه زی (مه غول) ن له بورما داده نیشن ، ئه مانه هه مو
 شاخه وانن ، هه لگه ران به شاخه كانی ئه مبه روئه و بهری دهر بهنده كه دا
 وه ئه مبه یان پی سپیرا بو وه ستان به رامبه ر لای راست و لای چه پی
 كورده كان تا بتالیونی « ایست سری » له ژیر فه رمانده ی « رۆ »
 بتوانی پیشكه ویت وه بتالیونی « ۸۷ » له ناوه راستا بو به پال پشت ،
 له تاریك و لیلی به یاندا توپه كان و مه تره لیوزه كان شوینی خویان
 گرت ، بهتالیونی « ایست سری » له سه ره تای جهنگا زور به
 سستی سه ر ده كه وتن ، تا ته تهریک په هه له داوان هات له لایه ن
 جه نه رال « موریس » وه بو لای فه رمانده ر پی ووت كه به توندی و
 گورجی پیشكه ون چونكه ته قه نیه و بهرگریش نیه له پشت
 شاخه كانی بازیا ندا ، وا دهر كه وت كورده كان هیشتا له پرخه ی
 خه وی شیرینا بون ، پاشن پیشكه وتن له چیشته هه نگاوا كورده كان
 ده ستیان كرد به ته قه ، گویمان له دهنگی ته قه ی مه تره لیوزی ئه لمانی

پو که هیچ چاوه‌ری نه‌ده‌کرا شتی وا بیسی له لای کورده‌کان ، به‌لام
 ته‌قه‌کان زوری پی نه‌چو بی ده‌نگ بو ، ئنجا به ته‌واوی هیرش
 ده‌ست پی کرا ، توپه‌کانی به‌ریتانیایا به ئاسانی ده‌ربه‌ندیان داگیر کرد
 به‌لام له‌م شه‌رده‌ها هیزی بورما زیانیکی زوری لی که‌وتبو ، چونکه
 ده‌سته‌و یه‌خه له گه‌ل کورده‌کانا به خه‌نجه‌رو قه‌مه‌و سونگی
 شه‌ریان کردبو وه کورده‌کان له شه‌ره خه‌نجه‌رو ده‌سته‌و یه‌خه‌یی‌دا
 زور دلیرو ئازاو ده‌ستی بالایان هه‌یه ، ئه‌م شه‌ری ده‌سته‌و یه‌خه‌یی‌و
 شه‌ره خه‌نجه‌ره‌ی کورده‌کانو بورمای یه‌کان دوو سه‌عاتی خایاند ،
 کورده‌کان کشانه‌وه‌و گه‌رانه‌وه بو هیلی دووه‌می به‌رگریان وه
 زوریشیان به‌ره‌و سوله‌یمانی رایان کرد ، ورده شه‌ر له‌دول و چه‌مه‌کانی
 بازیاندا هه‌ر هه‌بو تا « شیخ مه‌حمود » « ۱ » بریندار کرا له
 گه‌ل « شیخ محمد غریب » ی زاویا به‌جوته به‌دیل گیران .

« ۱ » مشیری همه‌ی مام سلیمان هه‌مه‌وه‌ندی جاش هیزی به‌ریتانیای
 له‌پشته‌وه‌یه لاریوه سه‌ر خسته سه‌ر شاخی « قه‌رده‌داغ » وه شوری
 کردنه‌وه به سه‌ر دیوی ده‌ربه‌نددا ئنجا له‌پیش سوپای به‌ریتانیاه
 بو که شیخ مه‌حمودو شیخ همه‌ غریب بریندار کران و خویان خسته
 ژیر به‌رده قاره‌مانه‌وه که نه‌ناسرینه‌وه تا ده‌رباز ده‌بن مشیری جاش
 هات ناسینه‌وه ووتی ئه‌وه شیخ مه‌حموده ئه‌وه‌ش شیخ محمد غریبه
 که زاویا ته‌ی هه‌ردوکیان به‌دیل گیران . - نو سه‌ر -

ئىنجا هيزى به ريتانبا بى بهرگى چونه شارى سوله يمانى
 نوينه ره سياسيه ئىنگليزه كان كه گيرا بون هه مو له به نديخانه
 دهرهيران له روژى ۲۰ حيزران ۱۹۱۹زدا « فرايزهر » به هيزه كه يه ره
 گه يشته سوله يمانى ، حكرانى شيخ مه محمودو حكومه تى ساواى
 بهد به ختى كوردستان كوتايى به ته مهنى هات . ! ! .

شيخ مه محمود دواى چاپونى بريته كه ي له به غداد درايه دادگاي
 مدنى حكى اعنداميان دا ، له دوايدا حكه كه يان گورى به ده
 سال به ندى و دوريان خسته وه له عراق و كوردستان نارديان
 بو دورگه كانى « ئه ندامان » له هندستان ، ئه م شورش و روداوانه
 هه موى له ناوچه ي سوله يمانى و كهركوك دا رويدا ! ! ! .

ناوچه ي قه لادزه و رانيه و ره واندرزو وان و باشقه لا : -

خوالى خوشبو ئه محمد ته قى يادداشتى كى ده ست خه تى
 نوسيوه له پيش كوچى دوايى دا دهر باره ي ئه و روداوانه كه
 رويداوه له ناوچه كانى « قه لا دزه » و « رانيه » و « ره واندرز » له
 لواي هه ولير وه « وان » و « باشقه لا » له كوردستانى ئيران دا چونكه
 ئه محمد ته قى خوى يه كيكه له و پياوانه ي كه به كرده وه له
 كردنى ئه و روداوانه دا به شدار بو وه ده ستى بالاى هه بو وه !
 ئه محمد ته قى كه له توركي ا گه رايه وه له گه ل كورده كانى
 هاورى دا له پاش « مواتره كه » وه ستاندنى شهر ، له

نهسته مووله وه نامه په کی تایه تی له شیخ عبدالقادی نه هری په وه
 هینا بو شیخ محمود وه ناموژ گاریه کی به دهم راسپارده شی پی بو
 که به دهم به شیخی رابگه یت نه محمد تهقی نامه که ی گه یانده
 شیخو راسپارده که شی پی راگه یانده که وتبوی تکایه به شیخ
 محمود بلی « من نه زانم ینگلیزه کان ئیداره په کی وهختیان پیک
 هیناوه به سه روکایه تی ئه و ، به لینی دامه زرانندی حکومتی
 کوردستان داوه به ئیمه ، به لام وهك بیستومه ئیستاله گل
 شیخ محمود باشن نین ، وه له گل ئیمه شا راست نین ، به لام
 دیشان تکاله شیخ محمود نه که م چند له توانایا هیه
 ئیداریان له گل بکاو تیکی نه داله گه لیان ، تا کو بزاین
 دهر باره ی کوردستان چ جوړه بریاریک نه دن » .

شیخ محمود له وه لاما به نه محمد تهقی ووت « من لایه نگری
 نه ودم ئیداریان له گل بکم ، به لام نه وان شه یم پی
 ده فروشن وهول نه دن بو نزمی و بی ده سه لانیم » نجا شیخ
 محمود هوالی خلیفه و تورکیای پرسى بو نه ویش وتبوی
 زور له زیره ون ، له و کاته شا میجر سون بو بو به حاکم له
 سوله یانی ، شیخ محمود به م حاکمیه ی سون زور ته نگه تاو
 بو بو ، روژیک له کاتبی دیده نی نه محمد تهقی دا شیخ وتویه تی ،
 « نیازم وایه نوینه رى خوم بنیرمه » تاران « لای بالبوزه بیگانه کان
 سکالای خوم دهر برم دهر باره ی خرابی ینگلیز » ، نه محمد تهقی

له وهلاما وتبوی قوربان « تاران » و « نهسته مول » و هه مو جهان
 له ژیر دهسلاتی ئینگلیز دایه باور ناکهم سکالا کردن کاری
 تی بکا ، شیخ لهم وهلامه دلگیر بوه به توره بی یهوه گهراوه تهوه
 بو مالی لهوی بریاری داوه که به زوویی « سید احمدی مرخص »
 که به « دان زیرین » به ناو بانگه بنیری بو « تاران » بو سکالا
 کردن و ییزاری دهرین لای بالیوزی دهوله ته ییگانه کان بهرامهر به
 کردهوه چهوت و ناره واکانی بهرتانیا که ئهیکا له کوردستاندا
 بهرامهر به شیخ مهحمود ، زوری پی نهچو بهینی سون و
 شیخ مهحمود به تهواوی تیک چو وه له یهک ئاشکرا بون ، بهوه
 شهر له بهینی شیخ و ئینگلیزاو شیخ گیراو کهسو کاری رایان
 کرد چون به دیوی ئیر انا ، که ئهحمده تهقی زانی بار له
 سوله یمانیدا به ره و خراپه ئهروا چو بو قهلا دزه بو دیدهنی
 عباس ئاغای مهحمود ئاغا ، که گهشته قهلا دزه له دبی نورالدین
 چاوی به عباس ئاغا کهوت له گهل ئاغای قهرهنی ئاغادا ، لهو
 کوپونه وه یه دا عباسی مهحمود ئاغا ناره زایی دهربری بهرامهر
 به کردهوه کانی « میجر سون » ووتی « سون » له گهل
 بابک رئاغادا دهستیان تیکهله کردهوه که ئیمه بکهن به نوکهری
 خویان ، ووتی پاش هاتنی « میجر سون » له کاتی فهрман
 رهوایی شیخ مهحمودا ئیمه چوینه سوله یمانی و لای شیخ مهحمود
 میوان بو بن دهری سیاسی داواي هاتنی کرد بوین ، به که مجار
 دیدهنی « میجر گرینهاوس » مان کرد لیسی پرسین بوچی

هاتون بو سوله يمانی ، له سهر داوا كردنی شیخ مهحمود هاتون
 یان خوتان هاتون ؟ عباس ناغاش له وهلاما ووتی : - خومان
 هاتوین بو دیدهنی ، زور سه زمان سور ماوه لهم پرسارانە
 چەند وهختیک له مهو پیش هه کار به دهستانی ئینگلیز بون
 ئیمه یان داوا ده کرد بو دیدهنی و قبول كردنی حکمرانی شیخ
 مهحمود ، ئیستاش لیمان ده پرسته وه بوچی هاتوین بو لای شیخ مهحمود ؟
 وا ده زانی ئیمه مه یمنین هه ر روزه به جنوریک هه لمان په رینن .
 ئیتبر میجر « گرین هاوس » چو بو لای « میجر سون »
 ئیمه شیان برده لای خویان « سون » له هه وال پرسین و به خیر
 هاتن به ولاره پرساری نه کرد ، نهو روزه وه « سون » من به دوژمنی
 گه وره ی خوی ده زانی ، ئهمه ده تهقی لهو گفتو گو کردنه
 له گه ل عباس ناغا بریاریان دا که هه ول بدهن بو خه لک
 کو کردنه وه له ده ورو پشتی خویان بو تیکدانی به ریوه به ری کارو
 بار له « سون » و له « بابکر ناغا » لهو ناوچانه دا ، ئهمه ده
 تهقی به هوی دوسته کانی وه کردیان به مهئسوری خه مل كردنی
 به ورو ورومی زستانی له ناوچه ی پشده ردا ، بهو بونه ی وه
 بی برس که وته گه ران و دیدهنی ناغا کان ، دیدهنی عباس ناغای
 کرده وه وه زوریش له ناغا کانی ناسی وه چو بو دیدهنی « شیخ
 محمد امین سندولان » و هاو ریکانی له گه ل « بایز ناغای عباس
 ناغا » و « صالح ناغای ئهمه ده ناغا » وه له گه لیان ریک که وت
 پاشن ته واو كردنی خه ملی زستانی بهختیاری ئهمه ده تهقی وه

بهختیاری تور که کان وای هینا که حاکمی سیاسی دهر بهند داوای
 ئهحمده تهقی کرد که به تایه تی بی نیرن بو خه ملی ناوچهی
 « رانیه » و « شاورایه تی » لهوی دیدنه یه که دوژمنی ئینگلیز
 وه بابکر ئاغا « قتاح یه گ » ی کرد وه له لای میوان بو ، له
 لای ئه و زانی که ناره زامه ندان له ناوچهی « کویسناج » دا
 زورن .

« حاجی رسول ئاغا » ی شاور زور عاجزه له حکومت ،
 ئهحمده تهقی خوی گه یانده حاجی رسول ئاغا له دبی « گولان »
 دیدنه ی کرد ئه ویش ئاگاداری کرد که له ره واندوز کورانی
 « باویل ئاغا » و « همه شین سه رچیاو » « خدر ئاغای » کوری
 له گه « شیخانی بچیل » و « شیخ کاکه » « مین سه لان » « هیرشیان
 بردوته سه ر » « ره واندز » وه « ئیسماعیل به گ » و حاکمی سیاسی
 ناچار بون له ریگای ناو ده شته وه رایان کردوه بو دهر بهند
 وه له ویشه وه بو « کویسناج » و هه ولیر ، ئیستا ره واندز به دهست
 شورشگیرانه وه یه ، « غفور خان » ی ناو ده شت که له دهست
 بابکر ئاغا و حاکمی سیاسی دهر بهند رای کردوه چوته ره واندز
 ناو شورشگیرانه وه ، بهم جوړه جولانه وه که زور په ره ی سه ندوه
 وه مخابه ره شیان کردوه له گه ل والی « وان » دا « ۱ » ، ئهحمده تهقی

« ۱ » واته بابته تی کوردستان و حکومتی کوردستان نهما گوررایه وه

— نوسه بهر —

به تور کچه تی به کی جاران .

که نه‌مانه‌ی زانی زور به په‌له خه‌مله‌ک‌هی کردو گه‌رایه‌وه بو
 « رانیه » چوه لای « فتاح به‌ک » و نه‌م ده‌نگو باسه‌ی پی
 راگه‌یاند ، نجا چو بو « سندولان » له‌ویش ش‌خ محمد نه‌مینی
 تیگه‌یاند که نه‌م ده‌نگو باسه یگه‌یه‌نیت به عباس تاغا .

خوشی له‌ویوه چو بو « قه‌لادزه » له‌و کاته‌دا « ماجد مصطفی »
 هاتبو بو « قه‌لادزه » به ناوی ئیش و کاری بازر گانیوه ، نه‌حمده
 ته‌قی بریاری‌دا بچی بو « ره‌واندوز » بو ناو جولانه‌وه‌که‌و
 به‌شدار بون له‌گه‌لیاندا ، له‌هر نه‌وه هاته « سندولان » ،
 عباس ئاغاش هات بو نه‌وی ، له‌پاش گفتو گو کردن
 نه‌حمده ته‌قی چوبو رانیه‌و شاوور له‌ویشه‌وه بو دی « سه‌لان » و
 « ره‌واندز » له‌وی له‌مالی « غفور خان » میوان بو ، شورش
 گیران هاتنه‌لای ، نه‌ویش باری ناوچه‌ی « رانیه‌و » و « قه‌لادزه » ی تی
 گه‌یاندن هه‌موو پیکه‌وه کو‌بونه‌وه له‌و کو‌بونه‌وه‌دا « باویل
 تاغا » و نوری کوری و همه‌شینی سه‌ر چیاو خدر ئاغای
 کوری و شیخانی بچیل و شیخ کاکه‌امینی سه‌لان و نه‌حمده به‌گی
 بگوکو و زوری تریش به‌شدار بون ، نه‌حمده ته‌قی باسی پشده‌رو
 رانیه‌و هه‌ست و بیرو باوری دانیش‌توانی نه‌م دوو ناوچه‌یه‌ی بو
 کردن ، نه‌وانیش باسی ناوچه‌کانی خویبان کرد ، له‌پیلان و
 هخسه‌ی جولانه‌وه‌که‌یان دوان ، هه‌مو مه‌به‌ست و ئامانجیان نه‌وه‌بو
 په‌یوه‌ندی په‌یدا بکه‌نه‌وه له‌گه‌ل ده‌وله‌تی عوسمانیداو هینانی
 هیزیکی تورک تا‌کو هه‌مو پیکه‌وه شان به‌شانی یه‌ک شه‌ر له‌

گهل ئینگلیزا بکهن له مه به ولاره هیچ مه به ست و ئامانجی تریان
 نه بو وه سهر به خوی و ئازادی کوردو لوردستانیان به هیچ جوریک
 به یادا نه هاتبو وه نه ده هات چونکه هه مو لایه کیان دلیان له
 ئینگلیز ره نجابو باوریان پی نه مابو ، وه هه مو له و بناوه ره دا
 نه بون که کورد نه توانی به ته نیا بهرگری خوی بکاو مافی
 خوی بسینی نه گهر یه ک بن ، شیخانی بجیل خویان له قهزای
 عه قهروه رایان کردبو چونکه له سهر داوا کردنی زیاریه کان و
 شیخی بارزان ، ئهم شیخانه ی بجیل شهربان له گهل ئینگلیز
 کردبو وه چهند ئینگلیزیکیان کوشتبو له نه جاما به زیون وه رایان
 کردبو بو ناوچه ی « ره واندز » . ئینگلیزه کان یوسف به گی یگو کیان
 کوشتبو له بهر نه وه براهه ی نه ی ویت توله ی براهه ی له ئینگله کان
 بسینی ، باویل ئاغاو کوره کانی دوژمنایه تیان هه بو له گهل ئسماعیل
 به گه و ئینگلیزه کان و دوستی ئسماعیل به گه بون ، جا ئهم
 قین له دلانه هه مو پیکه وه کوبو بونه وه له ره واندز بی نه وه ی
 ئامانجیکی سیاسیان بی له توله سهندنی عه شایه ری به ولاره
 مه به ستی تریان نه بو ، بهم جوړه هیرشیان هینابوه سهر ره واندز
 ته نیا مه به ستیان ئازاوه نانه وه هه را بهرپا کردن و گو به ند نانه وه
 بو بهس ، کاک نه حمده نه قیش نه و ئامانجه ی که به دوا یا عه ودال
 بو له ده میکه وه بو کومه لیکه ی وا ئازاوه نیره وه ی بی مه به ست ده گه را
 که نه و مه به سته شارراوه ی که په چنی بویه دلی و شارد بویه
 نه مرو نه و مه به ست بهم کومه له بی ئامانج و مه به ست بهریت .

سه که به بهر زاری ناوی نابو کوردایه تی و خوی و پیشان
 ئەدا که کوردایه تی ئەکا که چی یه کیک بو له تورکیزه توخه
 خهسته کان که له تورکیاوه بو ئەم مهسته بیرابو ، رق و
 دورینه ته تی ئەم کومه له بهرامهر ئینگلیزه گه یشتبوه راده یه کی
 وا که به توندی ههول بدهن بو هینانی هیزیکی تورک بو
 ره وانبهز .

ئهمه دوا بهر یاری ئەو کومه له بو لهو کوبونه وه یه دا ، ئەم
 روه وه فوسراویان نارد بو والی تورک له « وان » ئەویش وهلامی
 فوسراوه که ی دابونه وه ، لهو وهلامه دا هانی داوون بو فراوان
کردنی جولانه وه که یان ، وه داوای لی کردن که ههول بدهن ئەو
ولانه شس بخه نه وه باوهشی « دایکی نیشتمان » « ۱ » که تورکیا به !

ئهمانه ویتیان که اسماعیل ئاغای سمکوشیان له گهل بیت
 فوسراوبکیان بو نارد داوای یارمه تیان لی کرد ، ئەویش که
 زانی ئەمانه جولانه وه که یان بی سهری یه و ئامانجیکی نیشتمانی
 تیا نه یارمه تی نه دانو وهلامی نه دانه وه ، شورش گیران دوا
 بهر یاریان ئەوه بو که به ههر جوریک بیی ئەبی هیزیکی تورک
 بهینن که به یه که وه بهرگری بکه ن بهرامهر ئینگلیزه کان ، ئەحمه د
 تهقی ئەلیت « که تی گه یستم بیرو باوری ئەمان وه بیرو باوری
 دانیشتمانی ناوچه ی « قه لادزه و رانیه » وه که به که بویه منیشس قایل

« ۱ » دایکی نیشتمان مانای خاکی تورکیا به وه کوردستانیشیان به خاکی
 تورکیا داناهه .

بوم به و داوا کردنه‌ی که لیم کرا که بیم به باور پی کراوی
هه موویان بچمه « وان » وه له گهل والی « قدری به گه » بدو بیم
بو هینانی سه ربازو « ۱ » چه لئو تفاقى جهنگى بو ره وانددز

ناردنی ئەحمەد تەقی بو نوینەری کوردستانی خوارو بو تورکیا :-

ئەحمەد تەقی له گهل « فەتاح شانە گەر » ناودا که تەتەریکی
تور که کان بو وه خەلکی شاری سولهیمانی بو تەتەری ئەکرد له
بهینی والی « وان » و شورش گیرانی ره وانددزا پیکه وه روشتن
وه ئەحمەد تەقی بو به نوینەری کوردستانی خوارو ، له کوتایی
تشرینی یه که می ۱۹۲۰ دا له ره وانددز دەرچون به رهو « نه هری »
مه رکەزی شمدیان به ری که وتن ، پاشا س سئ روژ گه شسته
« نه هری » ئەم دی یه له جهنگی روسا ویران کراوه بو به
که لاوه لهوی ئەحمەد تەقی چوه بو دیدەنی « مه فرەز قوماندانی »
« وه کیلی قانسقام » به خوشبەر هاتون به پیری وهو پیشوازیان
کردوه و میوانداریان کردوه ، له کاتی دواندا بوی دەر که وتوه که
« مه فرەز قوماندانی » ناوی « محمود فضل » ه غه ره بی عیراقه

« ۱ » ئەحمەد تەقی « لیره دا دهری خست که خوی به کیک بوه له
به ره دی جل خوار « تورکیزم » ه کان که به تایه تی له ئەسته موله وه
بو ئەوه هاتوتوه که ئازاوه بنیته وه له کوردستانا بو تیکداتی سیاسەت
له ئینگلیزه کان له ناوچه ی کوردستانی عێراقدا .
- نو سه ر -

ئەو لە ئەحمەد تەقی گەياندا كە ئىستا لە تور كيا « ئەنجمەنى نەتەوئى گەورە » پىك ھاتوو بە سەر و كايەتى « مصطفى كمال » ۋە كوردەكانى كوردستانى ژورو لە گەلى رىكن ۋە ولاتى روژ ھەلات ھەمو پەيوەندى خويان برى لە گەل ئەستەمولدا ، قەدرى بەگى والى « وان » كوردە خەلكى ديار بەكرە ، ئىسماعيل ئاغاي سەمكوش ئىستا لە گەل توركا زور دوستە ۋە بە ئازووقە ناردن يارمەتى بەشى روژ ھەلات ئەدات .

پاشا دە روژ مانەو لە « نەھرى » ئەحمەد تەقى چو بو ديدەنى ئىسماعيل ئاغاي سەمكو ، لە دواى دوان لە گەلىا بوى دەر كەوت كە بىرو باورى ئىسماعيل ئاغاي سەمكو زور جياوازە لە بىرو باورى كوردەكانى رەواندزو رايەوقەلادزە ، ئىسماعيل خان لە قسە كردنا ووتى : - « ئىستا ئىنگىلىز زور بەھىزە ، مجادلە كردن لە گەلىا لە بارەى كوردەو ە زور گرانە ، باور ناكەم توركى زەبونىش بتوانى بە ناردنى ھىز بو ئەوئى دەست بخانە كارو بارى سياسى رەواندزەو ە ، چاكترىن شت بو كورد ئەمرو ئەوئىە لە ئىراندا جولانەو ەمان يەك بخەين ، ۋە بونى خومان لە ئىراندا پارىزين ، ئەمە بو بارى ئەمرومان زور باشە ، ۋە لە دوا روژا ئەتوانين كەلكى زورى لى ۋەر گرىن » !

ئەحمەد تەقى وتوئەتى عباس ئاغاي مەحمود ئاغاو ھاوريكانى نامادەن بو قبول كردنى ئەم بىرو باورەى ئىو ە ، لە گەل

ئىسماعىل خاندا بىر يارىان داۋە بېچىن بو ئاۋ « مامشى » لەۋىشەۋە
 بىر نىبە دۋاى عباس ئاغاۋ ھاورىكانيا ، لەم كاتەدا بروسكەيەك
 لە والى « وان » ۋە ھاتۋە داۋاى ئەحمەد تەقى كىردۈۋە ، ناچار
 ئەحمەد تەقى گەراۋەتەۋە بو « وان » لەۋى زور ھەۋلى داۋە بو
 ناردنى مەفرەزەيەك سەربازى تورك بو رەۋاندىز ، لە « ران »
 مەحمۇد جەۋدەتى دىۋە كە لە سولەيمانىيەۋە لە دەست « مېجەر سون »
 راي كىردۈۋە پەنەي بىر دوتەۋە بەر « تورك » ۋە فەرماندەرى ھىزى
 ژەندىر مە بو لەۋ ناۋچەيە ، لە دۋاىدا توركەكان بىر يارىاندا
 مەفرەزەيەك سەرباز بىر نىر بو رەۋاندىز لە ژىر فەرماندەى
 « محى الدين بەگ » ناۋدا ئەحمەد تەقى كە ئەمەى يىست رورى پى
 خوشبو بە گورجى « فەتاح شانەگەر » ى نازد بو رەۋاندىز بو
 ئەۋە بە ھاتنى مەفرەزەكە كوردەكان ئاگادار بكا ، ۋە ھەر ۋەھا
 پىاۋىكى تىرىش كە « ھەمىد » ى ناۋ بو لە گەل قومىسەرىكا نىران
 بو پشدر بو لاي عباس ئاغا بو ئەۋەى لە بىرو باورى ئەۋانىش بگەن
 ۋە ھەر ۋەھا توركەكان وىستىان راستى و دروزنى ئەحمەد تەقىش
 تاقتى بگەنەۋە تا بتۋانن پشنى پى بىستىن ، پاشى ماۋەيەك فەتاح
 لە رەۋاندىزەۋە گەرايەۋە ۋوتى رەۋاندىزەكان بە پەروشەۋە
 چاۋەربى مەفرەزە دەكەن ، ھەر ۋەھا « ھەمىدو قومىسەر » كەش
 لە پشدرەۋ ھاتنەۋ ئەۋانىش ھەر وايان ۋوت ، •

بەھار بو مانگى نىسان ۱۹۲۲ ز فەرماندەر محى اندىن بەگ ۋە
 دوو ئەفسەر ۋوپىك و دوو مەترەلىوز ۲۰ يان ۳۰ سەربازى تورك

هەندىك تفاقى جەنگى و چەند تەنگىك درا بە مەفرەزەكە ،
 بەم جورە ئەم مەفرەزە شىرە پەرىپووتەى تورك نىران بو
 « باشقەلا » بلوكە سەربازەكانى كە لە نەهرى بون ئەوانىش
 چونە ناو ئەم مەفرەزە يەو بو نە يەك ەم مو ژمارەى سەربازەكان
 گەيشە « ۱۰۰ » سەرباز ، ئەحمەد تەقى لە باشقەلاو چو بو
 لای ئىسماعىل ئاغای سەمكو ، كە چاوى بە ئىسماعىل ئاغا كەوتو
 باسى مەفرەزەكەى بو كرد كە دەنیریت بو رەواندز ، ئىسماعىل
 خان كە ئەمەى ییست زور گرژ بو وە زورى پى گران بو بەلام
 بە سەرزارى دەرى نەبرى ، فارس ئاغای زیاری كە پەناى بردبوە
 بەر ئىسماعىل ئاغا بىرارى دا لە گەل ئەم مەفرەزەيدا بگەرىتەو
 فارس ئاغا « ۳۰۰ » چەكدارىكى لە گەلدا بو .

گەرانەوہى ئەحمەد تەقى لە گەل مەفرەزەكەى تورك بو رەواندز : —

ئەحمەد تەقى پاشا چەند روژىك مانەوہ لای ئىسماعىل ئاغا
 لە گەل فارس ئاغاو سوارەكانى دا چونەوہ بو « نەهرى » بو
 ناو مەفرەزەكە ، محىالدين بەگ و ئەحمەد تەقى و چوارە سەرباز
 لە پىشەوہ چو بو رەواندز بو دەمە تەقى كردن وە دوان لە گەل
 دانىشتوانى ئەو ناوچانەدا وە نە دەم و دوانیان و بىرو باوەريان
 گەيشتن بەرانبەر هاتنى ئەو مەفرەزەكە ، ئەگەر دىيان لە رەواندز
 كارو بار بە دلى ئەمان ئەبروا ئەوا دەنگى ەم مو مەفرەزەكە
 ئەدەن بىن بو رەواندز ، لە رىگا سەید بەگى برادوست هات

به پیرانه‌وه میوانداریه لی گهرمی کردن ، ئنجا له‌ویوه رویشان
تا گه‌یشتنه ره‌واندز ، له‌وی له‌دوای پیشوازی کردن هه‌مو داوایان
له‌محی‌الدین به‌گ کرد که به‌په‌له‌مه‌فره‌زه‌که بی‌نیت ، محی‌الدین
به‌گ چوه‌وه بو « نه‌هری » چاوه‌ری وه‌لامی بروسکه‌کی بو بو
بریار دان له‌سه‌ر چوونی مه‌فره‌زه‌که بو ره‌واندز بروسکه‌یه‌ک
هات ئه‌لیت « مه‌فره‌زه‌ی شه‌مدینان تیکه‌ل به‌جه‌به‌ی الجزیره‌یی
وه‌محی‌الدین به‌گ مه‌فره‌زه‌که‌ی بداته‌ده‌ست محمود فضل وه
خوی بچی بو جه‌به‌ی روژهلالت » له‌سه‌ر ئه‌مه‌چوونی مه‌فره‌زه‌که
بو ره‌واندز وه‌ستینرا ، « ۱ » ئه‌حمده‌ته‌قی چوه‌وه بو شه‌مدینان
وه‌له‌وی مایه‌وه کردیان به‌« وکیلی قائمقام » له‌نه‌هری ، دوای
ماوه‌یه‌کی دورو دریژ بریار درا ، که مه‌فره‌زه‌که بنیریت بو ره‌واندز .

مه‌فره‌زه‌که له‌ژیر فرمانده‌ی « محمود فضل » دا چون بو
ره‌واندز له‌ریگا « محمد ئاغای وه‌لاشس » وه « محمد علی
ئاغای جندیان » زور له‌دژ هاتتی ئه‌م مه‌فره‌زه‌یه‌بون بویه له‌دی
جندیان کوبونه‌وه بریاریان دا که نه‌په‌لن ئه‌و مه‌فره‌زه‌یه‌تیپه‌ر بی

« ۱ » بروائنه‌ته‌وه‌ی کورد له‌ئه‌که‌وه‌داوای سه‌ندنی مافی
نه‌ته‌وايه‌تی و سه‌ربه‌خویی ئه‌کریت ، له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌داوای گه‌رانه‌وه‌ی
تورك ، ئه‌مه‌ئه‌وه‌دمرده‌خا که سه‌ربه‌ستی و سه‌ربه‌خویی خوازی و
نیشتمان په‌روهری به‌ناو کوردا بلاو نه‌بووه‌ته‌واو له‌و کاته‌دا .

نووسه‌ر

تور که کان دوو توپیان نا به دبی چندیا نه وه هه مو رایان کرد ، ئنجا
 گه یشته ره وان دز له وی کومه لیکیان پیکه وه نا به ناوی کومه لی
 « نه ته وه » وه « شیخ ره قیب » یان کرد به سه روکی ئه م کومه له ،
 ئه حمده ته قی بو به نایسی سه روک ، غفور خان و باویل ئاغا و
 شیخ کا که ئه مینی سه لان ، وه شیخ جواد سه ره کی برادوست و
 خدر ئاغای سه رچیا بونه ئه ندام ، ئه حمده به گی بگوک کرا
 به قائم مقام له ره وان دز ، وه نوری باویل ئاغا بو به فرمانده ی
 پولیس ، شه وکت ئه فهندی کرا به شاره وانی شاری ره وان دز ،
 به م جو ره ئیداره ی تازه گیراو لیسته ی نیرا بو « وان » « ۱ »
 که له ژیر ده سه لاتی تور کیدا بو بو بریار دان له سه ری ، وه هیز بکیش
 پیکهات به ناوی هیزی « نه ته وه » وه به سه روکایه تی سه ره ک
 خله کان هه ندیک ته فنگ و تفافی جهنگی دابهش کرا به سه ر
 ئه م هیزه دا ، به لام خواره مه نی و ئاز و و قه ی ئه م هیزه و « ۱ »

« ۱ » ره انلر به زور کورده کان کردیان به ولایه تیک له ولایه ته کانی
 تورکیا دهک نه که ی والی « وان » و تبوی با بگه ریته وه باوه شی دایکی
 گه و ره که تورکیا نه .

« ۱ » هیزیکی کورد ئه وه نده به را گه نده ورسی بی له سه ر زگی
 دهباتیه هه ژاره کانی کوردستان خوتان ژه بنن که به ناو هاتون بو
 بوژانه هی ناوچه که یان و زرگر کردنیان ، ئه بی چ ئومیدنی پی بکرت
 وای دباره ئه حمده ته قی و شورشگیرانی ره وانلر هینچ هه ستیان به م
 که م و کورته ی تورک نه کرده .

— نووسه ر —

مهفره زه ی تورك هموى به سهر شانی دانیشته وه هزاره کانی نهو
 دیهاتانه وه بو که له دهورو پشتی ره واندز بون ، دواى نه مه کومه لى
 نه ته وه بریاری دا که شورشه که یان په ره پی بسین و فراوانی بکه
 له قه لای « باتاس » ئینگلیزه کان « ٦٠ » سواره ی سهر بازیان هه بو
 نه مانه هه مو کورد بون له ژیر فرمانده ی نه فسه ریکی کوردا
 بون ، نه مانه چاو دیری کردنی ناوچه ی حریریان پی سپر را بو
 چنه ند روژیک له وه پیشس ئه م نه فسه ره پیاو یکی ناوداری کوشتبو
 له ناوچه یه دا ، دانیشته وانی ئه م ناوچه یه زوریان لی یان پر بو و نو
 دلگیر بون ، له بهر نه وه له ژیر فرمانده ی جواد ئاغاو خدر
 ئاغادا دوو سه د چه کدار له هیری نه ته وه له گهل نه فسه ریکی
 توركو « ٢٠ » سهر بازی تورکا له بهری یه یانا هیرشیان برده
 سهر هیزه که ی « باتاس » وه ئابلو و قه ی قه لای « باتاس » یان
 دا بی ته قه وه بهرگری هه مویان گرتن و ولاغ و چه که کان یان لی سه ندن
 ته نیا سوار یکیان نه ییت له ریگای شه قلا وه وه رای کرد نه فسه ره که ش
 کوژدا ، سهر بازه دیله کان بران بو ره واندز له بهر نه وه ی کورد
 بون هه موله وى بهر دران ، هیزی نه ته وه تالانیکی باشیان ده ست
 که وت ، شیخ ره قیب کرا به حاکمی حریر ، میرانی قادر به گه اه
 شه قلا وه وه به شیوه یه کی نهینی نامه ی بو ناردن وه په یوه ندى دوستایه نی
 له گهل پهیدا کردن ، وه میرانی ئه حمده به گی « بیتواته » له گهل
 میرانی ره شید به گی کوریدا هاتن بو ره واندز بو دیده نی کومه لى
 نه ته وه حاجی رسول ئاغای شاور دا وای دیده نی غفور خانى کرد

قاله‌ی ئایشه خانو ماجد مصطفی له ریگای ئیرانهوه هاتنه رهواندز ، ماجد به دزیهوه به ئەحمەد تەقی ووت : « توفیقی وههیی » و « سههر قیل » هاتنه سوله‌یمانی بو دامه‌زراندنی به‌رپوه‌یه‌رایه‌تیه‌کی کوردایه‌تی بی شیخ مه‌حمود ، له به‌ر ئەوه‌ی که زوربه‌ی دانیشتوانی شاری سوله‌یمانی لایه‌نگری هاتنه‌وه‌ی شیخ مه‌حمود ئە‌که‌ن ، ئەم ئیشه‌سه‌ری نه‌گرت و دوا‌خرا ، پاش ماوه‌یه‌ك كومه‌لی نه‌ته‌وه‌ چون بو ناوچه‌ی شاوور له‌وی دانیشتوانی ناوچه‌ی « ئاكو » هیرشیان برده‌ سه‌ر شاری رانیه ، كومه‌لی نه‌ته‌وه‌ش چون بو یاریده‌ دانو له‌م شه‌رده‌ به‌شدار بون ، حاکی سیاسی ده‌ربه‌ند له‌ گه‌ل بابکر ئاغای سلیم ئاغا به‌ هیزیکی گه‌وره‌وه‌ هاتبوه‌ قه‌لای رانیه‌و به‌رگریان ده‌کرد ، هیزی نه‌ته‌وه‌ نه‌ هه‌مو لایه‌كه‌وه‌ هیرشیان برده‌ سه‌ر رانیه‌و ئابلووقه‌ی شاره‌که‌یان دا ، شه‌ر به‌ توندی ده‌ستی پی کرد ، « ماجد مصطفی » ئوتوماتیکیکی وه‌رگرت هه‌تا سه‌رچاوه‌ی قووله‌ی رانیه‌ هیرشی برد ، ئوتوماتیکه‌کی تیکچو ئەوه‌نده‌ی نه‌مابو تیا بچی زور به‌ زه‌حمه‌ت دزگاری بو ، پاش به‌رگریه‌کی زوری بی ئەنجام حاکی سیاسی و بابکر ئاغا رانیه‌یان به‌ جی هیشته‌و هیزی نه‌ته‌وه‌ گه‌را‌نه‌وه‌ حاکی سیاسی وه‌ بابکر ئاغا به‌ سوپاوه‌ رویان کرده‌ شاوور دانیشتوانی ناوچه‌که‌ هه‌مو چوبون بو ناو شاخه‌کان له‌ به‌ر ئەوه‌ پاش یه‌که‌دو روژ گه‌را‌نه‌وه‌ بو رانیه ، له‌ ره‌واندز قاله‌ی ئایشه‌ خان وه‌ ماجد مصطفی نامه‌یه‌کیان له‌ ئەحمەد تەقی وه‌رگرت بو

والی « وان » وه گهرانه وه بو « وان » لهویشه وه چون بو لای
ئیسماعیل ئاغای سمکو له دوای دیدنه ی و گفتمو گو له ریگای
پشده وه وه گهرانه وه بو شاری سوله یمانی مهفره وه ی تورک توپیکی
تری بو هات له گهل سهد سهربازی ترا و محی الدین به گه
کرایه وه به فه رمانده ر .

ئینگلیزه کان تا ئهم کاته هیچ جوړه ده سه لانیکیان نه بو له
ناوچه ی ره واندزو هه ریردا وه هه ر وه ها له ناوچه کاسی شاوورو
رانیه و سئندولان و قه لادزه شا وه له هه مو ناوچه کانی تری ده ورو
پشتا ، ئینگلیزه کان چوار سهد سهربازی نه ستوری و ئاثوری یان
له عه قره وه هینایه سه ر زیی بادینان واته زابی گه ووه وه
« ۱۵۰۰ » سهربازی لیویان هینا بو شه قلاوه ، شیخ ره قیب حاکمی
هه ریر راپوریکی له م روه وه دا به کومه لی نه ته وه و ئاگاداری کردن
که ئهم هیزه ئاماده کراوه که له دوو قوله وه هیرش بینن بو
سه ر « باتاس و هه ریر » هیزی نه ته وه شش به رامبه ر به م ئاگادار
کردنه ، هیزی باتاس و هه ریری زور به هیز کرد بو به رگری
کردن به رامبه ر به هیرشی دوو قولی ئینگلیز ، هیزی ئینگلیز له
دوو قوله وه رویان کرده باتاس و هه ریر وه فرو که کانیان له ئاسمانه وه
پاریزگاری ده کردن ، ته قه له نزیک باتاس ده ست پی کرا
هه ر دوو هیزه که ی ئینگلیز گه یشتن ، بو به شه ریکی خوینین
فرو که کانیان هه شریان ده کردو باش هه لده سوران ، پاشن نیوه رو
هیزی ئینگلیز له به ر باتاسا ناچار کران به کشانه وه له گهل

هیه زی تریانا بونه یهك وه یه كهر ههر دو لایان هیرشیان برده
 سهر هریر ، نیوهی هریریان داگیر کرد هیزی نه ته وه ناچار
 یون له لای سیلکه وه دهستیان کرد به ته قاندنی توپ بهر وه
 دهشتی باتاس بو ئه وهی هیزی ئینگلیز بشله زین ، له بهری
 یه یانا همو هیزی نه ته وه له همو لایه كه وه هیرشیان برده
 سهر هیزی ئینگلیز ، له گهل ئهم هیرشه دا هیزی ئینگلیز
 دهستیان کرد به كسانه وه بو ریگای « باليسان » و « شه قلاوه »
 هیزی نه ته وه تا نزيك باليسان دوايان كه وتنو زیانیکی زوریان
 لی دان له م شهره دا شیخ جواد وه خدر ئاغای همه ده شی
 زور دلیریان نواندو ناویان دهر کرد .

✽ هاتنی ئوزده میر و هیزه كهی بو ره وانندز : -

له م كاته دا بو حكومه تی فهره نه له گهل تورکیادا رك
 كهوت « ئه ده نه » ی دایه وه به تورکیا « ئوزده میر » كه لهوی
 شهر ی ده کرد له گهل فهره نسیه كا نا له ویوه به خوی و هیزه كه یه وه
 ناریدیان بو ره وانندز به م جوړه هیزی ره وانندز به هیز كرا .
 « ئوزده میر » ناوی خوی « علی شفیق » ه ره گه زی چهر كه سه

پیاو یکی وریا بویه ، له پشدر ئه و ئاغایانه ی له دژ بابکر ئاغابو
 وژی می خو کمی ئینگلیز بون خویان ئاشکرا کرد هه مو به ماله وه هاتنه
 « و مزنه » بو ئه وه ی نزیك بن له جولانه وه ی ره واندز نوینه ریان
 نارد بو لای ئوزده میر ، داوایان کرد که هیرش بیرت بو سه ر
 ده ر به ند ، هه ر وه هاله م داوا کرد نه دا پشده ره به کان و رانیسه یی و
 غفور خان به توندی هه ولیان داو داوایان له « ئوزده میر » کرد
 که هیرش به رنه سه ر ده ر به ند ، شیخای بجیل داوایان لی کرد
 هیرش به رته سه ر عه قره ، له م وه مخته دا « که ریم به گی فه تاح
 به گی » هه مه وه ند وه « فه قی محمد » و « سید محمد جه باری » له
 گهل دوو سه د سوارا له ریگای هه ریره وه هاتنه ره واندز ، ئه م
 هاتنه ی ئه مان زور ده نگی دایه وه ، پاشی به کدو روژ له دوو قوله وه
 هیرش برا له شاوورو ناو ده شته وه ، ئه محمد ته قی له قولی
 شاووره وه له گهل هه مه وه ند دکان بو به بسی نه ر گیرا ،
 « ئوزده میر » له قولی ناو ده شت بو له گهل « به هلول ئاغابو »
 مدیری ئینگلیزه کاندایه شه ر هاتن ، نزیکه ی سه د چه گداریکی
 شیخی سه لان له گهل نه محمد ته قی دا چون به ده نگیه وه هیزی
 به هلول ئاغابو شکاو هیزی نه ته وه به ئاسانی چو نه « شه هیدان »
 که دوو سه عات له ده ر به نده وه دوره هیزی لای شاوور بش رانیه یان
 دا گیر کرد ، ئینگلیزه کانیش له ژیر فه رمانده ی « میجر ئه دموندسن »
 دا هیزیکی گه وریه یان له ده ر به ند کو کرد بو وه بو به رگری ، بابکر
 ئاغاش له قه لادزه خوی قایم کرد بو ، خه تی ته له فونی به یسو

قه‌لادزه و دهر به‌ند بررابو ، هه‌ردوو لوتکه‌ی چا‌کان هیزی نه‌ته‌ووم
 دا‌گیری کردبو ، هیزی نه‌ته‌ووی ده‌ست وه‌شین له‌ شه‌هیدانه
 ئاماده‌ بون بو هیرش بردن ، ئینگلیزه‌کان بریاری ئه‌وه‌یان دا‌ که
 واز له‌ دهر به‌ند بینو و بگه‌رینه‌وه ، هیزی نه‌ته‌وه له‌ به‌ری به‌یانله
 هیرشی برده‌ سه‌ر دهر به‌ند ، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی که هیزی ئینگیزی
 تیا نه‌ما‌بو بی شه‌ر گیرا ، هیزی نه‌ته‌وه رویان کرده « بوسکین »
 به‌ دوای هیزی ئینگیزدا که هیش‌تاله‌ قه‌لای بوسکین‌دا مابون ،
 ده‌ست کرا به‌ شه‌ر کردن به‌ توپ و مه‌تره‌لیوز ، هیزی نه‌ته‌وه
 له‌ هه‌مو لایه‌ که‌وه هیرشی برد ، هیزی ئینگیز شکاو رویان
 کرده شاخی « ده‌رو بزماری » به‌رام‌به‌ر رانیه که له‌وی خویان
 بگرنه‌وه ، سواری هیزی نه‌ته‌وه له‌ پیش ئه‌واندا سه‌ر شاخه‌که‌یان
 گرت هیزی ئینگیز که به‌مه‌یان زانی گه‌رانه‌وه بو لای گرده
 « بلویره‌که » که له‌ویدا خویان بگرنه‌وه ، له‌ به‌ری مه‌رگه‌وه
 سواری پشده‌ری له‌ پیش گه‌یشتی ئه‌واندا گرده‌که‌یان گرت ،
 ئیتره‌زه‌که‌ی ئینگیز هه‌مو به‌ په‌ریشانی که‌وتنه‌ ناو مه‌ره‌زه‌کانی
 ده‌شتایی « بتوین » وه‌ توپ و گرانایی و زور شتیان لی به‌جی ما ،
 له‌ م‌کانه‌دا فروکه‌ی زوری ئینگیز هات وه‌ فریای هیزه‌ په‌رشو
 بلاو و به‌زیوه‌که که‌وت له‌ ژیر پاریزگاری فروکه‌کانا به‌ په‌له
 پروژکی خویان گه‌یانده « سه‌رخمه » وه‌ چونه « کویسنجاق » بو
 سه‌بینی ئه‌ویشیان به‌ جی هیش‌ت ئنجا سوله‌یمانیشیان چول کرد ،
 وه‌ بریاری هینانه‌وه‌ی شیخ مه‌حمودیان دا له‌ دیلی .

نۆینه رانی شاری کویسنجاق هاتن بو ره واندز بو لای کومه له داوای ناردنی مه فرزه یه کی « ۵۰ » سه ربازیان کرد که بنیریت بو « کویسنجاق » ، کومه له بریاری ناردنی مه فرزه ی « ۵۰ » سه ربازی دا له گه له فه سهریکی تورکدا که بچن له گه له نۆینه رانی کویسنجاق دا ، مه فرزه چو بو کویسنجاق ئینگلیزه کان به مهبان زانی له هه ولیره وه فرو که یان نارد شاری کویه یان بومبا بارانیکی توند کرد ، دانیشتوانی شاری کویه هه مو به جاریک هه لسانه سه ر پی و ناره زایی خویان پیشاندا به رامهر به چوونی ئه وه مه فرزه یه بو « کویسنجاق » « ۱ » ، وه به کرده وه مه فرزه که یان دهر کرد ، ئه م مه فرزه یه نیرا بو « خدران » . ئینجا له سوله یمانی یه وه نۆینه ران هاتن داوای هیزان کرد که بنیریت بو سوله یمانی بو داگیر کردنی ، کومه لی نه ته وه له وه لاما به نۆینه رانی سوله یمانیان ووت « ئیستا له م کاته دا ناردنی هیز بو سوله یمانی وه داگیر کردنی زیانی هیه بو گیرانه وه ی شیخ مه حمود بو سوله یمانی ، وه ههروه ها زیانی هیه بو بابه تی جولانه وه ی بابه تی نه ته وایه تی له سوله یمانیدا » . چونکه ئینگلیز ئیستا سوله یمانی به جی هیشته وه

« ۱ » وا دهرده که وی نۆینه رانی کویسنجاق جل خواهره کانی کویه بون که خویانه ه هاتبون به ناوی دانیشتوانی کویه وه داوای ناردنی مه فرزه ی تورکیان کرد ، زوربه ی دانیشتوانی کویه قایل نه بون به هاتنی ئه م مه فرزه به راگه انده برسیه ، بویه دهریان کردن .
 - نووسهر -

برياري هينانهوهی شیخ مهحمودی داوه ، نه گهر هیزی کومه لی نه ته وه ،
 - که مانای « هیزی تورک » ه بیه سوله یمانی ، ئینگلیزه کان ئه مه
 ده کهن به به مانه به ده ستیانه وه بو ته گهره دان له هاتنه وهی شیخ
 مهحمود وه شاره کهش به بومبا ویران ده کهن وه دایده ییژن ،
 ئه مه ئه وهخته زیانیش ده به خشی به ئیمه ، نوینه رانی
 سوله یمانی له وهلامی کومه لهی نه ته وه دلگیر بون وه ره خهی
 زوریان له ئه حمده ته قی گرت که گویا ئه وه بوه به هوی
 ئه وهی « ئوزده میر » هیز نانیریت بو سوله یمانی له سه ر داوا کردنی
 جل خواره کانی سوله یمانی .

مهفره زه کهی « خدران » و « پشدر » نیران بو ده ورو پشتی
 نه شکه وته کانی « قه مچوغه » له سورداش که شیخ مهحمود
 گه رایه وه بو سوله یمانی ئه وه مهفره زه یه له قه مچوغه وه گه رایه وه
 بو رانیه ، بابکر ئاغاش به بی شه ر قه لادزه ی دایه ده ست
 عباس ئاغا ، خوشی چو بو کویستان ئنجا له قه زای رانیه و پشدره
 تشکیلاتی ئیداری بو به بهریوه بهری کارو بار بهم جوړه ی خواره وه
 کرا :-

بایز ئاغای عباس ئاغا کرا به قائممقامی قه لادزه ، قادر ئاغای
 مصطفی ئاغا وه مدیری مه رگه ، شیخ ئه مینی سندولان بوه
 قائممقامی رانیه ، غفور خان بوه مدیری ناو ده ست ، مهفره زه یه کیش
 نیرا بو ده ربه ند ، « فهوزی به گ » ناو که تورک بو کرا به

سەرکردهی هەردوو قەزا که وه ئەحمەد تەقی کرا به مفتش ئیداری
 باره گاش له رانیه بو ، هیزی تورک له گەل « ئۆزده میر » دا
 گەرانه وه بو رهواندز وه هیزه کانی تریش بلاوه یان لی کرد ،
 فروکه ی ئینگلیز به توندی ده سورانه وه به سەر رانیه دا •

پاشا گەرانه وه ی شیخ مهحمود بابکر ئاغاو عباس ئاغا
 پیکه وه ئاشت بونه وه به جوته چون بو سوله یمانی بو به خیر
 هاتنه وه کردن له شیخ مهحمود ، که گەرانه وه له رانیه عباس
 ئاغا ووتی « مستر چه پهن » م دیوه داوای کردوه که تورکه کان
 ده رکه ین ، ئەویش له وه لاما وتویه تی بی معنایی حاکمه
 سیاسیه کانی ئینگلیز بوه هوی هینانه وه ی تورک ، ئەگەر ئەوان
 باش بن ده ریان ئەکه ین ، « چه پهن » وتویه تی « کارو باری
 سوله یمانی درایه ده ست شیخ مهحمود ئەویش خوی ئەزانی چی
 ئەکا » ، عباس ئاغا وتویه تی « که ده گەری نه وه کاریکی واده کەین
 که تورکه کان قەلادزه و رانیه بو شیخ مهحمود به جی ییلن ، وه
 ئیوه شس کاریکی واکهن « کویسجاق » بدريت به شیخ مهحمود »
 ئەحمەد تەقی به فرمانده ری تورکی ووت بو گەرانه وه ی هه مو
 هیزه کانی تورک له قەلادزه و رانیه بو رهواندز ، پاشا س
 روژی تر « ئۆزده میر » فرمانی دا به گەرانه وه ی هیزه کانی تورک
 هه مو بو رهواندز ، ئنجا شیخ مهحمود ئاگادار کرا که
 نوینه رانی خوی بنیریت بو قائم مقامی و به ریوه به ری کارو بار
 کار به ده ستانی شیخ مهحمود گه یشتنه رانیه ئالای کوردستانیانه

هه لکرد ، ئینگلیزه کان کورسینجاقیان نه دا به شیخ مه محمود وه
 کهوتنه بلاو کردنه وهی پرو پاگه نده و فرو فیل کردن ، ئینگلیز
 خواهه کان به توندی لایه نگری ئینگلیزیان ده کرد ، تورک خواهه کان
 لایه نگری تورکیان ده کرد ، به دبختی کورد سه ری له هه موان
 شیواندبو و هله سیاسه تیشا هه مو کولی سوار بون و قال نه بون
 شیخ مه محمودی به سزمان له ناو ئهم چه ند ته یاره سیاسیه دا
 سه ر سام وه ستابو ، دلشی له ئینگلیزه کان زور ره نجابو باوری
 پی یان نه مابو ، له بهر ئه وه له ژیره وه ، مخابه ره ی له گه
 « ئوزده میر » دا ده کرد وه داوای یاریده ی لی کرد ، ئه ویش به
 ئاشکرا وه لامی دایه وه که ئهم یاریده دانه له ده لاتی ئه ودا نه
 ئه بی ئه ویش ئهم باسه بگه یه نیت به ئه نقهره ، ئهم ئیشه زور دورو
 دریژی کیشا له بهر ئه وه شیخ مه محمود له مه شر وه رس بو
 به توندی داوای نادنی نوینهرانی « ئوزده میر » ی کرد بین بو
 لای خوی بو دیده نی و گفت و گو کردن ، « ئوزده میر » ناچار
 بو یوزباشی « رائد » « فوزی به گ » و قائممقامی پیشو ره مزی
 به گ و ئهمه د ته قی به نوینهرانی خوی نارد بو لای ، شیخ
 مه محمود له سوله یبانی وه ئاموژگاری کردن که به شیخ مه محمود
 بلین « مه فره می ره واندز بیرو باوریکی باشی هیه به رامهر به
 کوردستانی خوارو » . به تایه تی به رامهر به شیخ مه محمود ، وه
 هه ز به هه مو جو ره ریوه به ریه که ئه کا که پیک بیت له به نی
 تورک و کوردستانی خوارودا ، به لام هه مو شتیک که بکریت ئه بی

له سەر بریاری حکومهتی مەركەزی تورك بكريت له ئەنقەرە .
 نوینەرانی « ئۆزدهمیر » بە شیوهیهکی نهینی چونه شاری
 سولهیمانی له مالی شیخ محمود میوان بون ، بهلام له پیش
 ئەوهدا ئەوان بگەن ئینگلیزهکان زانیان ، له کاتی گفتوگودا
 ئەحمەد تهقی به شیخ محمودی ووت « قوربان پەلەتان کرد
 لهم روژەدا داوای سەر بهخوی و سەربەستی له تورك کردن زور
 بی جییه چونکه تورك لهو دهسلەلاتو توانایەدا نیه که ئیوه
 چاوه‌ری ئەکەن .

نوینەرانی ئۆزدهمیر و شیخ محمود پاشا گفتوگو کردن
 بریاریان دا که شیخ محمود نوینەرانی خوی بنیرت بو ئەنقەرە
 بو گفتوگو کردن له باره‌ی « خود مختاری » یهوه « حکمی
 زاتی » له کوردستانی خوارودا به سەروکایه‌تی شیخ محمود
 ئەوکاتەدا « فتاح به‌گی ئەمینى عەتار » ژن برای شیخ محمود
 به نوینەری « حسین روف » سەروک وه‌زیرانی تورکیاوه هات
 بولای شیخ محمود ، شیخ محمودیش نوینەرانی خوی ئاماده
 کرد بو ناردنی بو ئەنقەرە ، ئەوانیش « فتاح به‌گی ژن برای » وه
 « ره‌فیق حلمی به‌گ » وه « ئەحمەد تهقی » ئەم سیانه پیکه‌وه
 هەرسیکیان چون روه‌واندز له‌وی کارو باریان له « ئۆزدهمیر »
 گەیانده‌ئەویش نوینەری خوی یوزباشی فوزی به‌گی له‌گەلا
 ناردن ، بار له روه‌واندزا باش نه‌بو چونکه کرده‌وه‌کانی « ئۆزدهمیر »
 زور ناشیرین بو ، هەندی پیاو خراپی له ده‌ورو پستی خوی

كو كردبووه خراپه يان پى ده كرد وهك « نه وره سى ئه فهندى و على
 ئاغای جنديان و شيخ محمد ئاغای وه لاشى » ئه مانه هه مو سه ر
 به ئینگلیز بون ، ئه مانه له گه ل نوری باویل ئاغاو شيخ ره قیبه
 دا تیک چوبون .

له بهر ئه وه ی که ریگای شه مدینان به فر گرتبوی هه ر
 چوار نوینه ره که له ریگای ئیرانه وه چون بو « ته ورز » له وی
 له کونسولخانه ی تورک میوان بون ، له و کاته شا روسیای
 شیوعی به ینى له گه ل تورکیادا زور باش بو له بهر ئه وه ریگیان
 دا بهم چوار نوینه ره که له ریگای « باتوم » و « یرشان » وه به چن
 بو تورکیا ، له وی دده نی کار به ده ستانی تورکیان کرد له هه مو
 گفتو گوکاندا کار به ده ستانی تورکیا هه رگیز باسی « خود
 موختاری » حکمی زاتی کوردستانی خوارویان نه کردوه و خویان
 نه داوه له قه ره ی ، هه مو باسه کانیان ها تبوه سه ر ئه وه ی که لوايهك
 سه ربازی تورک بنیرن بو ره وان دز ، به لام ئینگلیزه کان بهم
 بریاره ی تورکیان زانی له بهر ئه وه ئه وان به گورجی ده ست
 پیشکهری خویان کردو هیزیکى گه وره یان نارد بو ره وان دز ،
 « ئوزده میر » به هیزه په راگه نده شه ق و شه ره که یه وه رای کرد چو
 به دیوی ئیراندا ، سید طه هیرشی برده سه ر « نه هری » لوی
 تورک لهم کاته دا گه یشته « باشقولا » که بهم هیرشه ی « سید
 طه » یان زانی ئه وانیش هیرشیان برده سه ر « نه هری » سوپای
 سید طه شکا ، رفیق حلمی به گ که زانی تورکه کان نیازیان

باشس نه بهرامبر کورده کان به دل تهنگی له ریگای دیار به کره وه .
 گه رایه وه بو سوله یمانی ، له و کاته دا « عصمت ئینونو » له
 « لوزان » بو بو دوان له بابه ت ولایه تی . موصله وه ئینگلیزم کان
 له « لوزان » ئه وه مزبه تانه یان کرد بو به به لگه به ده ستیانه وه .
 پیشانی کونگره یان ئه دا که له سوله یمانی مور کرابون له
 بابه ت حکمرانی شیخ مهحموده وه و تبویان ئه م مزبه تانه شاهدن و
 به لگه ن بو ئه وه ی که ئیمه راست ئه که ن که ده لین کورده کان
 خویان هاتون به شوین ئیمه داو بردویانین بو سوله یمانی و
 تورکه کانیان ده رکردوه ، .

باشس تهواو بونی بابه تی لوزان و سه رکه وتنی تورک له و
 په یمانه دا ، تورکه کان بریاریان دا که به کارو باری سیاسی
 بابه تی موصل بیرینه وه ، له بهر ئه وه « فتاح به گی ژن برای
 شیخ مهحمود » گه رایه وه بو سوله یمانی بو ئه وه ی لای شیخه وه .
 مزبه ته بهریت بو ئه وه ی بیی به نوینه ری شیخ مهحمود به
 ناوی ولایه تی موصله وه بیی به ئه ندام له په رله مانی تورکیادا ،
 ئه حمده ته قیشس گه رایه وه بو سوله یمانی بو ئه وه ی ئه ویشس مزبه ته
 بهریت بیی به ئه ندام له په رله مانی تورکیادا به ناوی ولایه تی موصله وه

★ ★ ★

ئەحمەد تەقى و ئىسماعىل خانى سىمكو :-

ئەحمەد تەقى كە چو بو دىدەنى ئىسماعىل خانى سىمكو لى
پىرسى بوچى لە گەل ئىنگلىز رىك ناكەوى ؟

ئىسماعىل خان لە وەلاما ووتى :- ئىنگلىزە كان و تور كە كان
ھەردوو لايان درومان لە گەل دەكەن لە با بەت سەربەخوئى و
سەربەستى كوردستانەو ، ھەر بەلەن و قسە يەك بەدەن و بەلەن درو دەكەن
و ھەلەمان دەخەلەتەن ، ئىنگلىز ئەيەويت ھەمو كوردىك وەك
نو كەر ھەلسورنى و ئىشى پى كات بو چاكەو دەست كەوتى
خوى ، وەك مەيمون ھەلەمان پەرىنى بو كەيفى خوى بەرامبەر
نەتەو ھەكەمان شەرمەزارمان بكا ئەمەش بە من ناكەرىت ، و ھەر
و ھەا ووتى « لە كاتىكا من لە شوینەكەى خوم رامكردو
تور كە كان ھىرشىيان ھىنايە سەرم لە سەر ئاموژگارى و ھاندانى
سید طە ، من ھاتم بو ناوچەى « دىرى » لە عىراق لە لوای
ھەولیر بو دىدەنى و رىك كەوتەن لە گەل ئىنگلىزە كان . ھاكىمى
سىاسى ئىنگلىز لە گەل سید طەدا ھاتە « دىرى » بو دىدەنىم
دورو درىژ قسەمان كەرد پىم ووت « من كوردوم لىم قەوماو ھە
دوژمنى حكومەتى « فارسى » م لە ئىران ، ئەوا ئەمجارەش بومە
دوژمنى تورك چونكە ژنيان كوشتەم و كورىان بە دىل بىردم
ئىو ھەش ئىنگلىزە كان گەلى قسەتان كەردو ھە گەل « كۆمەلى

كورد « له ئهستهمول وه بهلینی زورتان داونهتی هچتان به جی نههناوه ، له بهر ئهوه كوردهكان له گهل مصطفى كمالدا ريك كهوتن ، وه ههر وهها له كوردستانی خواروشدا ئیوه ئیداره ی حكومهتی شیخ محمودتان تیکدا ، ئهوانیش ناچار بون له گهل كمالیهكانا ريك كهوتن وه هینایانن بو « رهواندز » له كوردستانی خوارودا ، ئیستاش من له جیاتی ههمو كوردیك له ههمو كوردستاندا پیتان تهلیم ، ئهگر ئیوه ئاماده بنو راست بکهن وه به راستی یینه پیشهوه بو دانی سه رهخوی به كوردستان ، منیش خوم ئامادهم وه بهلین ئهدهم كوردتان له گهل ريك بخم ، ئهگر ئهمهش ناکهن ، تهها داواتان لی ئهكهم یاریدهم بدهن بچمهوه جیگای خوم ئایا به شهر کردن له گهل ئیراندا وه ئایا به ئاشت بونهوه له شهر بهلینو گفتی ئیوه ، »

حاکمی سیاسی ئینگلیز له وهلاما ووتی : -

جاری ههز ئهكهم بزائم ئیوه كوچتان كردوه چهند پارهتان پیویسته بو نههیشتی ئاتاجیتان ؟

ئیسماعیل خان وهلامی دایهوه ووتی : هیچ جوهره ئاتاجیهكمان نیه ، من میوانی برا كورده دلیرهكانم تازه شیخ محمودی بهریز « ٥٠٠ » لیره ی ئالتونی بو ناردوم .

حاکمی سیاسی ئنجا ووتی : ئەهی چۆنە لاتان کە سید طە
بکەین بە حاکمی رەواندزو حەزیر ، وە ئەحمەد ئاغای برات
بە حاکمی بادینان ؟ •

ئیسماعیل خان لەم پرسیارە ی حاکمی سیاسی زور دلگیر بو
ووتی : « من و سید طە کوچەرین لە « دیری » دانیشتوین ئەم
ناوچە یە لە شورشان لە گەل نیوەدا ، من لە پێشەوێ بوم
روون کردنەوێ ئەگەر راست ئەکەن ئەبێ لە پێش هەموو شیکەوێ
سەر بەخوێ و ئازادی کوردستان بخەنە بەر چا و تەشکیلات و
دانانی خەلک ئەبێ بە پێی ئارەزووی دانیشتوانی و لاتە کە ییت
نەک ئارەزووی من و تو ، لام وایە ئێوە نیازتان وایە بە قبول
کردنی ئەم داوا کردنە .

بیمە بکەن بە دوژمنی کوردەکانی کوردستانی خوار و وە
سوکمان بکەن لە ناویانا ، بو لە بریتی پرستی دانانی حاکم
بو رەواندزو حەزیر ، باسی تەرتیبات و تەشکیلاتی دامەزراندنی
سەر بەخوێ یی کوردستان نەکەن ؟ وە بە نوێنەر نامیرن بولای
شیخ مەحمود کە بەشدار یی لەم یەکیەتیەدا ؟ بەداخوێ زور
بە ئەندێشەوێ ئەلیم داوا کردنە کانت لە جی خویا نیە ! •

حاکمی سیاسی پاشی بی دەنگ بوون و بیر لی کردنەوێ بو
ماوەیەک ووتی « ئەم داوا کردنە ی ئێوە بە من نە دەگیریتەوێ
وە نە قبوڵیش دەکریت چونکە لە دەسلاتی مندا نی » •

فهرمو با بچین بو ههولیر له ویوه نوینهری سامی له بهغداوه
 دههینن بو گفتو گو کردن و دوان لهم بابته ، له سهر ته
 بریاره حاکمی سیاسی و سید طه و ئیسماعیل خانی سملکو
 سواری ئوتوموبیله که ی حاکمی سیاسی بون ، ئیسماعیل خان به
 سوواره کانی خوی ووت به غار دویان که ون ، روشتن له ریگا
 ئیسماعیل خان گویی لی بو حاکمی سیاسی به روسی ههندی
 قسه ی له گهل سید طه دا کرد له دژ ئیسماعیل خان بوی
 ده رکهوت که بیرو باوری خراپه ده باره ی وه نیازی وایه که
 گه شته ههولیر له وی ییگریت و دووری خاته وه ، سید طه
 به حاکمی سیاسی ووت ئیسماعیل خان روسی ده زانی ووسر به
 ئیتر ئیسماعیل خان باوری پیان نه ما به گورجی به شوفیره که ی
 ووت بو هسته ؟ حاکم ووتی رانه وهسته لی خوره ، ئیسماعیل خان
 لهم قسه ی زیاتر که وته شکه وه ، ده مانچه ی هه لکیشاو لوله که ی
 خسته سهر پشته ی شوفیره که ووتی نه گهر رانه وهستی نه تکوژم
 شوفیره که له ترسانا وهستا ، ئیسماعیل خان له ئوتوموبیله که
 هاته خواره وه ، جنیویکی زوری دا به سید طه ، به حاکمی
 سیاسی ووت ئیسه له گهل سید طه بچن بو ههولیر ، منیش
 له ریگای شه قلاوه وه نه چم بو سوله یمانی تا ههول بدهین بو
 پیک هینانی پی ویت خو نه گهر قایلش نه بون یاخوا خوا ی
 گهم کورده باشه ئازاو دلیره بتان گری !

له يهك جيا بونهوه نهوان بو ههولير ئيسماعيل خانيش بو
سوله يمانى بولاي شيخ مهمود .

ئینگلیزه کان و حکومه تی ئهرمه نی :-

لهم کاته دا بو ئینگلیزه کان له پیشس نهوه دا بچنه .
ئهسته موله وه له کوردستانی ژورودا به لیمان دابو به ئهرمه نه کان
بو دامه زران دنی حکومه تیکی ئهرمه نی گه و ره فراوان له ولاتی
کوردستانی ژورودا ، بویه کورده کان زور داخ له دل بون له ئینگلیزه کان
وایان لی هاتبو « شهیتان » دهستی یاریده و یارمه تی بو دريژ
بکردنايه دهستیان ده گرتو له گه لی ئه بون لهم کاته دا مصطفى
کمال که مفتشی ئوردو بو وه جی باوری خه لیفه بو له
ئهسته مول له گه ل چند ئینگلیزیک هاتنه « ئهرزوروم » دانیشتوانی
ئهو ناوه و کورده کان یه کیان گرت بونه به ره یهك ، واته کورده کان
تور که کان باشس تی گه یشتن که ئه مه دوا ههنگاوی مان و نه مانه
پیکه وه به نهینی کوبونه وه ، ئه فسه رانی هیزی سه ربازی و
دانیشتوانی ناوچه کان و پیشه واکان هه مو دهستیان خسته ناو
دهستی یه که وه بریاری یاخی بونیان دا به رامبه ره ئه مره کانی
حکومه ت ، ئه نجومه نیکیان دامه زرانده سه رو کایه تی مصطفى کمال

لهم نهجومه نه دا برياري برياهي ويه کي هتي « کوردو تورک » « ۱ »
 درا بو نه و کاتهو بو پاشه روژ ، ټينگليزه کان که له گهل
 مصطفى کمال بوون هه موو گيران له يه کهم کوبونه وه دا
 « ۱۰۰ » هه زار ليره ټالتوني پيتاک کوکرايه وه بو يارمه تي
 داني هيزي سه ربازي و به ريوه به رايه تي کارو بار .

مصطفى کمال به رسمي لهم برياره ي به بروسکه گه يانده
 نهسته مول ټنجا ټينگليزه کان « ټهرمه نيه » کانين هندا ، هيزو
 سوپاي ټهرمه ني هيرشيان برده سه ر ولاتي « ټهرزو روم »
 هيزي تازه يه ک گرتوي کوردو تورک له گهل هيزي « کاظم
 قهره به کړ پاشا » به رهنگاري هيزي ټهرمه ني بونو شکنديان و
 به دوايانا رويشتن تا نزیک سنوري « ټهريوان » که پايته ختي
 ټهرمه نستان بو چون وه شاره که کهوته تهنگ و چه له مه ي داگير
 کرد نه وه ، ټنجا ټهرمه نيه کان ناچار شه ره که يان وه ستاند به و مهرجه ي
 که سه ربازه کانين هه مو چه ک بکرين و چه که کانين بدريت به

« ۱ » کورده کان چهند ساويلکه و دلسوزن . چهند خوش باورن و
 به قسه ي خوش و زباني لووس به فره نه خون ، دلسوزانه لهم کاته
 پر له تهنگ و چه له مه يه ي تورکا بونه برايان و يارمه تيان دان . ټه
 مصطفى کمال ټهرموو خوي کردو ته برال له گه يانبا که کهوته خويش و
 پشتي کرده وه ، به حياتي چاکه له توله ي ټه و خزمه ته ي کوردا
 دهستي کرد به کوشتني کورده کان و له ناو بردنيان . — نووسر —

هیزی تورلثو وه موتاره کەش بهو مهرجه یت ئهرمه نه کان له سنوری خویان دهر نه چن وه په یوه ندیان له کهل ئینگلیز بیرن وه له گهل روسای شیوعی دا ریک بکهون ، مصطفى لمال دیسانه وه دهستی کورده کانی بری یه وه وهلی خه له تانده وه به سهر زاری له گهلان ریک کهوت له سهر بهریوه بهریه تی برایانه وه هاو بهشی پیکه وه بی جیاوازی « نه جومه سی که وهری نه ته وه » پیک هات زور له کورده کان لهم نه جومه نه دا بون به ئه ندام ، ولانی روژ ئاواي « ئه نه دول » و ولاتی روژ هه لاتی کورده کان په یوه ندیان بری له گهل ئهسته مول دا وه په یوه ندیان بهست به بهشی « ئه نه ره وه » ئینگلیزه کان له گهل وردی سیاهه تیان ههر گیز به یادیا نه هاتبو وه نه ده هات ئه م کاره ساتانه روو بدهن به په له چون حکومه تی یونانیان هاندا بو هیرش برده سهر « ئه زمیر » و ولاته کانی تورکیا ، به کرده وه چون « ئه زمیر » و ده ورو پشتیان داگیر کرد ، به ناوی خهلیفه وه حکومه تی ئهسته مول هیزی نارد بو ئه م شه ره ، باشش چهند شه ربکی خونین سوپای یونان شکاو پهریشان بو ، « ئه زمیر » سه بدرایه وه له یونان ، هیزی خهلیفه شس چونه ناو هیزی مصطفى کماله وه هه مو پیلان و فرو فیلئ ئینگلیز « ۱ » سهره ویر کرا ، باش

« ۱ » ئینگلیزه کان ئهرمه نه کانیان دهست خهرو کردو توشی زیانیان کردن ، له دوائ ئه وان یونابه کان ، ئهرمه نه کان و یونابه کان له ئه نجاما سهر شور بون به هوی سیاهه تی چهوتی بهرستانیاوه . - نووسهر -

ئەو ھەي رىگى تەخت بو بو كمالىھە كان و ئازاۋە ھەراۋ مەترسى ئەما
 يە گورجى سىياسەتى خويان گورى بەرامبەر كوردە دلسوزە كان
 ئەو بەلىنانەي دابويان بە كوردە كان لە ھەموى پاشگەز بونەۋەو
 نەيان بىردە سەر ، برايتى و يەكيتى بى جياۋازيان گورى بە
 لە دژ بون و دوژمنايەتى ، ئىنگلىزە كانىش ئىجا بە جورىكى تر
 ھاتتە كوردە ھەو رەنگىكى تريان پوشى ، سىياسەتى ئەمجارەيان
 دو سەرى بو لە گەل كوردو توركا ، بە كوردە كانيان ئەووت
 ئازادى و سەر بەخويى تان ئەدەبىسى ۋە لە ئەنجومەنى ئەتەۋە كانا
 مافى ئەتەۋايەتى كورد دەپارىزىت ، ئەو بو لە ۋ كاتەشا لە پارىس
 « شەرىف پاشا » بوە نوينەرى كوردە كان و داۋاي مافى ئەتەۋايەتى
 كوردى دەكرد ، ئەمە لە لايەكە ۋە لە لاي تىر شەۋە مىچكە مىچكە
 بو توركە كان دەكرد و دلىيى دەكردن بو رىك كەوتن لە گەلىانا
 لە بەر ئەۋە بە ھىچ جورىك كوردە كان باورىان بە ئىنگلىز
 ئەما ۋە ئەۋەشس تى يىنى ئەكرا كە سەر لە نوى بېچتەۋە بن
 كلىشەي كوردە كانەۋەو توركە كانيان پى بترسىنى ۋە لە ئەنجاما لە
 سەر لاشەي كوردە كان لە گەل توركا رىك كەويتو كورد
 يەردا ، ۋە ھەروەھا روسە كانىش لە گەل كوردە كانا ھىچيان ئەدەكرد
 چونكە دوستى توركە كان بون ۋە لە بەر خاترى چاۋى كالى
 كورد وازيان لە دوستايەتى تورك ئەدەبىنا ، بويە كوردى بە
 مىزمان لە ھەموشت بى بەرى بو ۋە لە ناۋەر استا مايە پوۋج
 مايەۋە ، تەنيا ئەۋەي بو مايەۋە كە ھەول دا لە شەرو بەلای

ئەم براۋ دوستە كوناڧە خوى پيارىزى كە تا ئىستا ھەلىيان
خەلە تاندېو بە دروو دەرلەسە ، بەلام گومرايى و بى شەرمى تور كە كان
وہ فىل و تەلە كە ازى ئىنگلىز بە ھەر چوار لادا ئىشى دە كورد
لە بەر ئەوہ كورد لەو باو ەردا نەبو كە ئەتوانى لەم گىژى
پىلان و سىاسەتەدا بتوانى بى لايەن بوەستى پرشنگى يە كىك
لەو دو ئاگرەي بو نەيت .

« خالە بەگى جىرائى » لە تور كىاوہ بە تەتەرىكى تاييەتى خويە
لەم كاتەدا نامە بەك و شفرە يەكى تاييەتى نارد بو ئىسماعىل خانى
سىمكو داواي لى كوردو كە كومەل و ھىزى لاي خويان بە ھىر
بىكەن ، ئەگەر بە باشيان زانى خويان بگە يەتتە روسە كان يەلەم
اقتاعيان بىكەن بو رىك كە وتەن لە گەل كوردە كانا ، لەو كاتەدا
ئىسماعىل خانى سىمكو لە كونە دى يەكى ئەرمەنى بو لە نرىك
« باشقەلا » « رشىد جودت » لە سولە يمانىوہ لە گەلى ھاتبو
بە بوبوہ راوبىژ كەرى سەربازى . نەتەرە كە ھات ، نامە و شفرە كەى
دايە ، لەو كاتەشا ئەحمەد تەقى گەشت ، ئىسماعىل خان بە
ئەحمەد تەقى ووت « مەن كە چوم بەر « دىرى » لە عىراق
لەوى باش بوم دەر كەوت كە ئىنگلىزە كان ھەلىان دەرلەتەن
بەلام چى بلىم لە دەست ھەندى لە پىاوہ گەورە كانمان وەك
« سىد طەو بابكر ئاغاو ئەحمەد عوسمان ھەوليرى » و زورى ترىش
كە باورىان بە ئىنگلىز قايمە ، ھەر وەھا تور كە كانىش لە ھەلىان

خراپترن که داوای سهر به خویی یان لی ده که بن داده چله کین ، له
 هه مو که سی زیاتر کورد خوی خراپه بو خوی ، فیری خرمت
 کاری بوه ، پشت به خوی نابهستی ، باوری یه خوی یه
 پشتی یه کیری ناگرن ، گه وره یی یه کیری قبول ناکن « ووتی
 چاوتان لی یه که من ئیستا له دی یه دا که و توم ، چونکه وه
 جار ان دهستم ناروا ، بزنان هیچ کوردیک مهرجه بام لی ده کلو
 یارمه تیم ئه دا . کوردی ئه م ناوچه یه هه موو برسی بوون ، به
 هوی جولانه وهی منه وه له ئیراندا هه موو بوژانه وه ، ئنجا
 بویه ییگانه کانو تور که کان باشمان تی گه یشتون ، هیچ گویمان
 ناده نی ، دوسته کانی ده ورو پشتی شیخ مه محمد لایه نگری ئینگلیز
 ئه که نو له دژ شیخ مه محمد ئه بن چونکه ئه مرو ئینگلیز به هیز
 ده زانن !

ئیسماعیل خان به تایه تی ئه محمد ته قی نارد بو لای
 کونسولی روسیا له « نورمی » دوو راسپارده ی پیا نارد .
 یه که میان : ئه گه روسیا قایل ییت ریک بکه ویت له
 گه لمان من ئاماده م هه موو کورده کانی له گه لا ریک بخم بو
 یارمه تیه کی سیاسی و ده ست که وتو چاکه ی روسیا ، به و مهرجه ی
 روسیاش ئاماده ییت بو یارمه تی دانسی کورده کان بو سه ندنی
 سهر به خویی و وهر گرنتی مافی نه ته وایه تیمان

دووهميان : ئه گەر ئهمه شس نه کهن يارمه تى شخصى خوم
بدن بو گه رانه وم بو شوين و جى خوم له ئيراندا له
سر به لين و چاو دىرى روسيا . بزانه وه لاميان چى به ؟

ئهمه د ته قى چو بو « ئورمى » و چو بو دىده نى کونسولى
روسيا ، پاشى دىده نى و گه ت و گو کردن وه لامى دايه وه ووتى
به ئىسماعيل خان بلين داوا کردنى يه که مى له گه ل سياستى
ئهمروى روسيادا ناگونجيت وه ناشيانه وى دروى له گه لدا بکه ن
چونکه له پاشه روژدا کوردو روس ئه بى ريك که ون بويه
نايانه وى به دروزن ده رچن لايان ! .

بو داوا کردنى دووم ئه گونجى تى بکوشين و هه ول بدين
بام خان له نه و دوا په يوه ندى بى له گه لمان ، ووتى ئىه وه ش
ئه چن بو پشدر مژده تان بده مى ئینگليزه کان سوله يمانيان چول
کرد ، ئىستا شيخ مه مود له سوله يمانيه ، ووتى : له بهر
بارى ده له تان ئینگليزه کان سوله يمانيان چول کرد .

ئهمه د ته قى گه رايه وه بو لای ئىسماعيل خان له وى شه وه چو
بو ره واندى وه رايه وه پشدر مه زبه ته ي نوينه رى ولايه تى موصلى
وه رگرت و گه رايه وه بو تورکيا و بو نوينه رى ولايه تى موصل
« نائىب » .

ئىسماعيل خان له م کاته دا زور ده ستى کورت بو ، مالى
تالان کرابو تورکه کان پارهى زورى ان بردبو ، ئهمه د ته قى که بوه

فهره‌ری ولایه‌تی موصل ، لای کار دهستانی حکومتی تورل
 زور هه‌ولی بو دا که ئەم پارهی به تالان رویوهی بده‌نه‌وه ،
 یاریده‌ی بده‌نو کوره‌که‌ی که به دیل گیرابو به‌ره‌لای یکن
 کاره‌ده‌ستانی تورک زوریان به د دهیان ویت یارمه‌تی
 ئیسماعیل خان بده‌ن وه راییکیشن بو لای خویان داویان لی
 کرد که ئیسماعیل خان پی‌ویسته خوی یته مه‌رکه‌زی ولایه‌ت
 وه سه‌ر بو حکومت دانه‌وینی وه دلسوزی خوی پیشان بدات
 به مه‌رجه‌ش دل له دل نه‌دات له کاتی هاتییا وه به‌لینی شه‌ره‌فی
 ئەدریتی که هیچی بو نابی له چاکه به‌ولاوه .

فهرمانده‌ری سوپا ووتی ، لهو پارهی به‌یه‌تی لای حکومت
 هه‌زار لیره‌ی ئەده‌ینه‌وه ، وه به دیاریش هه‌ندیک تفه‌نگ و
 فیشه‌ک و تفاق‌ی جه‌نگ‌ی بو ده‌ئیرین ، وه هه‌ر وه‌ها ئیستا له
 گه‌ل رشید جودت وه یوزباش « رائد » وه‌بی یاوه‌ردا بچن
 بو لای ئیسماعیل خان ئەم دوو سه‌د لیره‌یه‌ی بو به‌رن .
 رشید جودت و وه‌بی به‌گه‌و ئەحمه‌د ته‌قی دیاره‌که‌یان
 یه‌رد بو ئیسماعیل خان وه پی‌یان ووت ئەبی خوی بچینه‌مه‌رکه‌زی
 حکومت « ناوچه » و به‌لینی شه‌ره‌فشیان داوه که دلنیا یت
 خان توزیک بیری کرده‌وهو لیک‌ی دانه‌وه ووتی : هه‌رچی ئەبی
 بایی ، چونه‌که‌م باشتره ، لیره‌ من په‌ریشان که‌ونوم ، که‌سی
 خوی له‌ من ناگه‌یه‌یت ، ته‌نانه‌ت خزم دوستی زور تزیکیشم
 له به‌ر ئەوه به‌لیتی هاتن ئەده‌م ، یاوه‌رو وه‌بی به‌گه‌ که

یالومری فرماندهی سوپای تورک بو بانگیان کرد ، خان
 پیی ووت ، عهرزی فرماندهر بفهرمون من نامادهم ئه و چی
 فهرموه یکهم وه ئه وهی بیشیهویت ئه یکهم ، ئنجا ئه حمده تهقی و
 یاوه ره که پیکه وه گهرانه وه بو « وان » پاشس دوو روژ ئیسماعیل
 خان خوی و پیاهه کانی چون بو « وان » به راستی فرماندهری
 سوپا وه موو ئه فسه ران وه کار به دهستانی حکومت هاتن بو
 پیشوازی و به خیر هاتن کردنی ئیسماعیل خان ، خان له مالی
 فرماندهری سوپا میوان بو زور ریزی لی گیرا ، ههزار لیره
 ئالتونی درایه له گهل هه ندیکی تریش چهك و تفاقه جهنگی
 ئه مجاره ئه وانه ی نه ده هاتن به لای ئیسماعیل خان داو توخونی
 نه ده که وتن هه موو هاتنه وه دهوری و وه لی کوبونه وه ، تا دینی
 یو پشتیان تی ده کرد ، ئه مرو کرنووشی بو ده بن ، ئیسماعیل
 خان به ئه حمده تهقی ووت : چاوت لویه چون دهوریان داوم ،
 « یلین چی ، ئیمه شس تووشی ئه م نه ته وه به ده به خته بویسن ،
 ئاچارین هه ر چونیک ییت ئه بی له گه لیانا رابویرین »

فرماندهری سه ربازی گشتی بروسکه یه کی لیدا بو « ئه نقهره »
 له باره ی دلسوزی ئیسماعیل خانه وه ، وه گفت و گو یه کی نه یی
 کرا ، به ئیسماعیل خانیان ووت : حکومتی ئه نقهره بریاری
 داوه ههزار سه ربازی پر چه کی تورک به جل و به رگی نه ته وایه تی
 کوردموه به خته ژیر فرمانده تانه وه له گهل هه موو هیزی
 ته ته وهدا » وه حکومت چیتان پیوست سی بوتان ناماده ده کا

کڼه بهم هیزه وه بچنه ئیران شوین و جیگای خوتان بگرڼه وه ،
 له وی نه محمد ناغای برات به وه کاله تی خوت دابنی ، خوشتان
 به هیزه که تانه وه بچن بو کوردستانی خوارو بو یاریده دانی شیخ
 مه محمودو عباس ناغا پیکه وه له دژ ټینگلیز ، ئیسماعیل خان بهم
 خه بهر ره زور دلشاد بو . وه ک گول گه شایه وه ، فرماندهر ووتی
 ئهم خه بهر ره زور نهینی به به کس مه لین ، ئیوه بچنه وه جیگای
 خوتان ، منیش لیره هزاره سربازه که ناماده ده کم له گه
 نه فسرده کاندا ده یان نیرم بو « باشقهلا » ، ئیسماعیل خان زور
 به دلشاده وه گه رایه وه ، فرماندهری سوپا له پاشا ناماده کردنی
 سربازه کان هات بو میوانی ئیسماعیل خان ، له کاتیکا که له
 لای ئیسماعیل خان بو بروسکه یه کی « شفره » ی بو هات ،
 فرماندهر که خوینده وه زور رهنگی بزرکاو گرز بو ، به لام نه و
 شه وه هیچ نه ی ووت ئهم بروسکه یه چی تیایه ، بو سبه نی
 به ئیسماعیل خانی ووت با پیکه وه بچن بو « باشقهلا » له دی
 فرماندهر بروسکه کی دهرینا و خوینده وه بو ئیسماعیل خان
 ته لگرافه که له شخصی « مصطفی کمال » وه هاتبو نه لیت : باری
 سیاسی به نی ده وله تان ناچاری کردین که فرمانتان بده نی که
 جولانه وه که ی ئیسماعیل خان دوا بخن ، خوتان و سربازه کان
 بچنه وه مه رکه زی ولایت ، سلام بگه ی نه به ئیسماعیل خان و
 ریزی یگرنو بهرام بهر ژبانی پر له کامه رانی چی پیویسته
 بوی بکن .

ئىسماعيل خان كه ئىمەى يىست ، سست بو وەك مردوى
لى ھات زور دل تەنگ و زویر بو بەلام ھىچ دەستەلاتى نەبو ،
بە تەحمەد تەقى ووت : ھەرگىز ھەلى وامان بو ھەل ناکە ویتەو
ھەر ئەوئەندە زەحمەت بو تا بگەشتمايە « چارى » ، بلىن چى
بەخت و شانس یاریدەى نەداین .

لە دوای ماوہیەك دەرکەوت كە مەبەستى توركەكان لەم
جولانەوہیە چى بوە ! ئاھورىەكان و نەستورىەكان لە قەزای موصلدا
لە عىراق بە ھاندانى ئینگلیزەكان ھىرشیان بردوتە سەر سنوورى
تورك لە بەشى « زاخوو چولەمیرگ » دا ، وە لە گەل سەربازى
توركدا شەر دەكەن ، مصطفى كمالیش ئىيەوى بەرامبەر بەم
جولانەوہیە بو تولە سەندن ئەم جولانەوہیەى ئىسماعيل خانى
سەمكو پىك بى نیت ، لە پاشا ئینگلیزو تورك پىكەوہ رىك
كەوتن و سنورىان دانالە بەنیاندا كە بە سنوورى « بروكسەل »
ناو دەبىرت لە بەر ئەوہ ھەردوو لایان وازیان لە جولانەوہ
ھىناوہ ، جا ئىسماعيل خان كە ئىمەى يىست لىرەدا ووتى
« توركەكان كوردەكان وەك نوکەر تەماشائەكەن ، بە پىى
ئارەزووى خویان یاریمان پى ئەكەن » .

ئىسماعيل خان ناچار گەرایەوہ بو جىگاکەى خوى .
لەم كاتەدا « ئەنجومەنى دەولەتان » « عصبە الامم برىارى دا ووتى
« كىشەى موصل ئەبى راي گشتى دانىشتوانى ناوچەكان وەزىگىرت .
بویە كۆمەلىكى چەند كەسى ناردە عىراق بو وەرگرتنى دەنگ

له دیار به کړه وه « ففتاح به گ » ی ژن برای شیخ محمودو
 « ناظم به گ » یان له گل کومه لیکا ناردوه ، « ناظم به گ -
 ناظم نه وتچی خه لکی که رکوکه » وه داویان له نه حمده ته قی کرد
 که بو پرو پاگانده بلاو کړدنه وه بچی بو ناوچه ی رانیو و
 پشده ، *

کومه لی دهنک وهرگران ته نیا له شاره کانا دهنکیان وهرگرتو
 گهرانه وه بو تورکیا ، نه وانه ی دهنکیان دابو زوریان سهر به
 ټینگلیز بوون . له نه نجامدا ولایه تی موصل له لایه ن نه نجومه نی
 دهوله تان « عصبه الامم » وه درایه ټینگلیز ، به م جوړه ټینگلیز
 بو دهست که وتو چاکه ی خوی مافی نه ته وایه تی کوردی کرد به
 ژیر لیوه وه ، بو نه وه ی سهر به تورک دانه وینی و ولایه تی
 موصلی دهست که وی .

★★

گهرانه وی شیخ محمود له دیلی :

پاشس به دیل گرتنی شیخ محمودو دور خسته وه ی ، ولاتی
 سوله یمانی به ته وای ټاسایشی تیا نه ما ، روشن بیرانو پیاو
 ماقنو ولانی کورد هموو بو درگار کړدن ی کورد هه ویان نه دا

وه كوششيان ئه وه بو كه دهوله تيكي سه ره بخوي كورد دابه زرين بهم بونه يه وه شورش له هه موو لايه كا دهست پي كرا ، له هه موو شاره كانى كوردستاندا حكومت ده سه لاتي نه ما ، ئينگليزه كان له شاره كانا به په له پروژكي خويان ده رباز كرد ، ئه م هه موو هه راو جولانه وانه ، سياسته ئي انگليزي شلوق كرد ، وه ئينگليز چوار چاو بو بو ، ناچار كرا كه دان بنى به راستيا كه پي ويسته يه زوترين كات شيخ مه محمود له ديلي يه وه له هندستان بگيريه وه بو كوردستان بو سوله يمانى وه بيكاته وه يه حكمدارى كوردستان ، له و ماوه يه دا كه شيخ مه محمود دور خرابووه بو هندستان ، تا گه رانده نه وه ي بو كوردستان له بهغداددا حكومه تيكي عه ره ييش پيك هات ، ئه م حكومه ته ش بهم جوړه دامه زرا : -

كونگه رهي قا هره :

له روژي ٩ي مارتى ١٩٢١زدا بهريتانيا له قا هيره كونگه ريه كي سياسي گه وره ي بهست بو دوانو لي كولينه وه له كارو بارى سياسي روژه لاتى نزيك « مستر چه رچيل » وه زي ري مستعمراتى بهريتانيا وه « كولونيل لوره نس » به جووت له بهريتانيا وه هاتن وه « سير په رسي كو كس » باليو زى بهريتانيا له عيراق وه « جنه رال هلدن » فه رمانده ري گشتى سوپاي بهريتانيا له عيراق وه « جعفر عسكرى » وه زي ري بهر گري عيراق وه « ساسون حسيقل »

وہزیری دارایی عراق وہ « مس ییل » سکرتریہ یالیوزخانہ ی
 بہریتانیا لہ عراق ہموو لہم کونگرہ یہدا بہشدار بوون ، لہدوای
 گفتو گو کردن بریاریاندا حکومہ تیکی سہربہخوی عہرہ بی لہ
 عیراقدادامہ زرینن وہ « فیصل کوری حسین » ی شہرینی مہ کہ
 بکھن بہ « شا » لہ دوای ئہوہی کہ بویان « دہرکہوت کہ لہ
 عیراقدایاویکی وایان دہست ناکہوی بیی بہ دار دہستیان چون
 چون بیانہوی ہلی سورینن وہ لہم کاتہدا ئہمان پشتی پی بہستن
 شیخ مہمود پاش سئی سال دورخستہوہ گیرایہوہ بو
 سولہ یمانی لہ روژی ۱۴ ایلولی ۱۹۲۲زدا ، لہم روژہدا لہ سولہ یمانی
 کونگرہ یہ کی گہورہ گیرا ، شیخ مہمود کرا بہ « ملکی
 کوردستان » ئالای سہربہخوی ہلکرا ، وہزارہ تیکی دامہ زراوند لہ
 دہ کہس : —

۱ — شیخ قادر شیخ سعید برای شیخ مہمود کرا بہ سہروک وہزیرانو
 سوپاہ سبالار .

۲ — مصطفی پاشا یا ملکی کرابہ وہزیری قہرہنگ « معارف »

۳ — عبدالکریم عہلہ کہ وہزیری دارایی

۳ — شیخ محمد غریب — — — ناوہوہ

۵ — صالح زہ کی صاحبقران — — — ہیزی نہتہوہ

۶ — ئہمہد بہ گی فہتاح بہ گی صاحبقران — — — گو مرگ

— — — نافعە

۷. — ھەمە ئاغای عبدالرحمن ئاغا

۸. — سید احمد بەرزنجەیی « دان زیرین » سەرۆکی ئاسایشی گشتی

۹. — حاجی ملا سعید کرکوکلی زاده — وهزیری دادگاه

۱۰. — صدیق القادری مفتشی گشتی ھەمو کوردستان

لە دواى دامەزراندنى وهزارەت دەست کرا بە ريك خستنى کارو بارى دەولەت ، نووسىنى دايرەکان ھەمووی بە کوردی یوو ، پوولی پوستە لە چاپ درا ، کوردەکان زور شادو دلخوش یوون بە حکومەتەکیان ، ئەوەدە ھەبوو کە ئەم حکومەتو ریکو پیکییەو ئەم ملکیتە تەنیا بو شاری سولەیمانی بوو شیخ مەحمود بەمە قایل نەبو کەوتە داوا کردن کە ھەموو شارەکانی تری کوردستان وە ھەموو ناوچەکانی کوردستانی عێراق بێنە ژیر ئالای کوردستانووە ، لەم کاتەشا « ئوزدەمیر » و مەفرەزە شرەکی تورک لە رەواندز ھەولی ئەدا کە خوی لە « ملک » شیخ مەحمود نزیك بکاتەووە وەك لەو پێش باسکرا ، بەراستیش « ئوزدەمیر » گەشت بە مەبەستو مەرامی خوی ، ئینگلیزەکان ئاگایان لە ھەموو کەینەو بێنەیکە شیخ مەحمود ھەبوو کە چی دەکا ، باریش لە شاری سولەیمانی دا زور گوردا ، خزمەکانی شیخ مەحمود بە بوونی شیخ بە ملک زور گومرا یوون وە دەستیان خستە ناو ھەموو کارو باریکەووە وە ئەیان ووت مادام

شیخ مه محمود ملکه ، ئیمه شس هه موو شتیکن هه ره یه که له لایه که وه کزیریک بوون ، که سس گویی نه ئه دایه که سس زنجیره ی کارو بار له یه ک تر از ابو که سس له که سی نه ده پرسیه وه له م ناوه دا چینی هه ژارو کاسبی ناو بازاری تیا چوبو به تایه تی ئه وانهی په یوه ندیان نه بوو به شیخانه وه ئه مه له لایه که وه .

له لایه کی تریشه وه ئه وانهی روشن بیرو دنیا دیده بوون نه یان ووت « سیاست و خزمایه تی له یه ک دوورن ، ئه وان له و بیرو باورده دا بوون که مه یدان ی سیاست ئه بی زور فراوان بیت » له هه ره لایه که وه هه وا هات ئه سی له و لایه وه شه ن بکریت ، وه ئه بی ئیمه واقعی بین و دوا ی کلاوی با بردو نه که وین ، وه له و یاوه ردا یوون که نه مانی تورک و هاتنی ئینگلیز ده رویکی که وه بووه له کورد کراوه ته وه ، له بهر ئه وه ئه بی کورد ئه مرو شان به شان له گه ل ئینگلیزدا بروات تا خوی ده کا به حکومه تیکی به هیزو توانا ، چونکه ئه وه ئاشکرایه ئه گه ر ئینگلیز نه بوایه کورد ئه م حکمرانی ی وه نه ده گرت .

هه ندیکی تریش هه بوون تورک خوا بوون به ساوی ئیسلامیه ته نه وه ده هولیان ده کوتا ، ئه مانه هه موو مه ئمورو موچه خوره کونه کانی تورک بوونو بی ئیش مابونه وه له بهر ئه وه هه موو پروپاگه نده یان یو تورک ئه کردو ئینگلیزیان به کافر داده نا .

« میجر نوئیل » زور هه ولو ته قه لای دا که شیخ مه محمود له

لەم بیرو باورانه دور خاتەوهو نه یه لیت جل خواره کانو «ئوزده میر» دهستی بیرنو کاری لی بکەنو له خشتی بهرن ، « میجر نوئل » که زانی هیچی بو ناگری کارو باری دایه دست « چهپهن » و زور ئاموژگاری کرد که ئاگای له شیخ محمود ییتو نه یه لیت ئهو جل خوارانه له ریگا لای بدەن ، شیخ محمود تووشی داوی جل خواره کانو وه « ئوزده میر » بوو وه ئهوانه ی له دهوروو پشتی مابونهوه هه موو لهو جل خوارانه بون به سهرو کایه تی « تایه ری ئه مین ئه فهن دی » .

په یوه ندی بهینی جل خواره کانو شیخ محمود روژ به روژ له زبادی بو ، ئه م کرده وه یی شیخ مه محمود زیانیکی زور گه وهره ی هه بوو بو خوی و حکمرانیه کی ئینگلیزیش .

« چهپهن » که وته خوی ئه ویش کومه لیککی له خوی کو کرده وه دهستیان کرده وه به روخاندنی حکومه تی دووه می شیخ مه محمود به ته وای له یه ک ئاشکرا بوون ، ئاشی به ده بختی حکومه تی کوردستان هشتا هه ر له گه را وو ، شیخ مه محمود ئه وه نده له ئینگلیز چوو به قینا تا ده هات شیر گیر تر ئه بوو نیازی وابوو هیرش به ریته سه رکه رکوک ، له م کاته دا ئیسماعیل خانی سمکوش هات بو دیدنه ی سوله یمانی بنو لای شیخ مه محمود وه بووه میوانی حکومه تی کوردستان ، هاتنی سکو له کاتیکا بوو که شیخ مه محمودو ئینگلیز شیرو تیریان له یه ک ئه سوو .

ئینگلیزه‌کان و یستیان شیخ مه‌حمود له سوله‌یمانی دهرپه‌رین
 یویان نه‌ده‌کرا، له ئه‌نجاما بریاریاندا که بومبا بارانی شاری
 سوله‌یمانی بکه‌ن له روژی ۲۳ / ۲ / ۱۹۲۱زدا به‌یانتنامه‌یان به‌فروکه
 فریدایه‌ خواره‌وه داویان له ئیسماعیل خانی سمکو کرد که
 سوله‌یمانی به‌جی بیلت چونکه ئه‌یانه‌وی بومبا بارانی سوله‌یمانی
 بکه‌ن نایانه‌وی ئه‌وو ئه‌وانه‌ی له گه‌لیان تووشی زیان بن .
 له روژی ۲۶ / ۲ / ۱۹۲۳زدا به‌یان نامه‌یه‌کی تریان بو شیخ
 مه‌حمودو دانیشتوانی شاری سوله‌یمانی به‌فروکه به‌سه‌ر شاری
 سوله‌یمانیدا به‌ردایه‌وه ، داویان له شیخ مه‌حمودو دانیشتوانی
 شاره‌که کرد که چولی بکه‌ن چونکه بومبا باران ئه‌که‌ن .

ئیسماعیل خانی سمکو له روژی ۲۸ / ۲ / ۱۹۲۳زدا سوله‌یمانی
 به‌جی هیشته‌ ، رشید جودت له گه‌لی چوو ، گه‌رانه‌وه بو
 ناوچه‌ی خویان ، پاش ئه‌وان شیخ مه‌حمود به‌له‌شکره‌وه چوه
 ئه‌شکه‌وته‌کانی « جاسه‌نه » دانیشتوانی شاره‌که‌ش رویان کرده
 دیهاته‌ نزیکه‌کان له شاره‌وه له تاریک و لیلی به‌یانی ۴ / ۳ / ۱۹۲۳زدا
 فروکه‌کانی به‌ریتانیا سه‌له‌یمانیان بومبا باران کرد .

شیخ مه‌حمود له روژی ۱۱ / ۶ / ۱۹۲۳زدا به‌له‌شکره‌وه هیرشی
 هینایه‌وه بو سه‌ر شاری سوله‌یمانی و داگیری کرده‌وه و ده‌ستی
 کرده‌وه به‌حکمرانیه‌که‌ی جارانی ، ئینگلیز به‌ته‌واوی بوی
 ده‌رکه‌وت که شیخ مه‌حمود که‌لکی ناگرت ده‌ستی ته‌واوی لی شته
 له به‌ر ئه‌وه وستی به‌رامبه‌ر به‌کورد سیاسه‌تی بگوری زانی

بی شیخ محمود ئەتوانی شتیك بكا، له بهر ئەوه حكومهتی
عیراق و حكومهتی بهریتانیا پیکه وه به جوته به یانیکیان بو کورده کان
ملاو کرده دانیان نا به مافی نه ته وایه تی کوردا ئەلین : -

« کورده کان ئەتوان حکومه تیکی کوردی له ناو چوار چیهی عیراقد
پیکه وه بنین، وه ئەتوانن پیاو بنین بو بهغداد بو گفت و گو کردن له باره ی کارو
باری سیاسی و ئابوری ئەم حکومه ته وه له گهل دوو حکومه تی بهریتانیا و عیراقد»

ئینگلیزه کان مه بهستی بهرو دویان لهم به یانه ئەوه بو بزانی جگه له شیخ
مه محمود له ناو کورده کانا کهس هه یه ئەم پرکیسی به بکات ؟ کی هه بو بچی بو
بهغداد ؟ کی هه بو لهو کاته دا بتوانی بهر بهر کانی شیخ مه محمود بکاو شان له
شانی بدا ؟ کی هه بو بهرام بهری بو هستی ؟ بی گومان کهس .

له دوا ی بلاو کردنه وهی ئەم به یانه ئیتر پی و بست نه ما به حکومه تی شیخ
مه محمود و مانی شیخ مه محمود به ملکی . له بهر ئەوه ئەم به یانه کوتابی هینا به
ته مه نی ئەو حکومه ته نازداره .

حکومه تی عیراق و حکومه تی ئینگلیز ده ستیان دایه ده ست یه ک بو له ناو
بردنی حکومه تی شیخ مه محمود، هیزیکی سه ربازی لیوی له گهل هیزی بهریتانیا
به ره و سوله یمانی هاتن، شهر له ده ورو پشتی چه مچه مال و بازیان کرا، به لام
ئه مجاره شیخ مه محمود ئەوه نده خه لکی له ده ورو پشت نه بو بویه سوپا که ی له
توانایا نه بو که بتوانی ئەو شورشه گه وریه بهر به ست بکاو بیان گیر ته وه له
بهر ئەوه له کوتابی روژی ۱۹ ی ته موزی ۱۹۲۴ زدا شیخ مه محمود سوله یمانی به

جی هینشت و سوپای ئینگلیزو عیراق هاتنه شاری سوله یمانی یه وه و حکومه تی
 دو وه می شیخ مه حمود کوژایه وه ، به کوژانه وه ی حکومه تی کوردستان به ته وای
 هه موو کوردیک دلیگیر بو وه بو بوه داخیکی زور گه و ره و ناسور چوبوه دلی
 هه موو کوردیکی دلسوزه وه ، ئینگلیزه کان ههستیان به مه کردبو له بهر ئه وه
 هه ولی دل نه وایی کورده کانیا ن ئه دا .

★ ★ ★

شیخ مه حمود ئوزده میر :-

شیخ مه حمود چون تهره درا ، چون له خشته برا ، چون راکیشراو بو
 به داوی ئوزده میره وه :-

ماموستا ره فیک حلی به گ له بهرگی شه شه می « یادداشت » ه که یا زور به
 ووردی و بی لایه نانه وه ک کوردیکی دلسوزی میژوو نووس ئهم به سه رهات و
 رووداوانه ی نووسیوه ، که ئه مانه به لگه یه کی تأریخی زیندون بو روون کردنه وه ی
 ئه و به سه رهات و رووداوانه ی ئه و کاته که کیک وه ک میژوو نووسی به نرخ
 ماموستا ره فیک حلی به گ نووسیویه تی که خوی یه کیک بووه له و که سانه ی که
 به کرده وه له حکومه تی کوردستاندا به شدار بووه و ده وری گه و ره ی بووه وه
 به کیک بوه هه ره نریک که سانی که له و کاته دا له ملکی کوردستان شیخ مه حموده و

نزيك بوه بويه نووسينه كانى به بهلگه يه كى تاريخى پر له راستى نه دريته قه لى م .
ميژوو نووس نه لى ت : —

شيخ مه محمد كه گه رايه وه له دىلى و سوله يمانى له نوينه رانى ئينگليز
ته نيا « ميچر نوئيل » ي لى بو بو چاوديرى كردنى كارو بار لاي شيخ مه محمد
نه وىش تورك خواهه كان به توندى گه مارويان دابو وه ماوه يان نه ئه دا كه له
شيخ مه محمد نزيك بكه ونه وه ، بوبون به چه پهرى كى ئاسنين له به نينا ند
« مصطفى پاشا ياملكى » ش هه به هاندانى ئه م جل خوارانه زور له شيخ مه محمد
دوور خرايه وه ، ته نانه ت ده نك وا بلاو بو كه « ئوزده مير » هه ولى نه وه نه دا كه
« مصطفى پاشا » ي بدريتي ويكا به ديارى ده ستى بينريت يو « مصطفى كمال »
بو نه وه ي بيكا به سى داره دا « قه ناره » تا به م جوړه تولى تورك له نه مرودى
كورد بيه نريته وه ، به لام ئه م كرده وه ناشرينه پيشه ي پيشه وايه كى دليرى وه ك
شيخ مه محمد نه بو وه له قاره مانى كى وا نه ده وه شايه وه .

« مصطفى پاشا » كه له توركيادا به « مصطفى نه مروود » ناوى ده ر كرده بو
كوردش نه بوايه له و روژه دا بى پشتيوان و بى ده سلات بو ، پيشه ي كوردى كى
دليرى وه ك شيخ مه محمد نه بو كه بيداته ده ست دوژمنى بو نه وه ي بى نريته
پاي قه ناره .

پياوى هه ره به ده سلاتى نه و روژه « تايه رى ئه مين نه فنه دى مه سرف » بو
له « بلاط » ي شيخ مه محمد له لاي ملك ده سلاتى « تايه ر » كه
سه رو كى جل خواره تور كيز مه كان بوو گه لى له ژورو ده سلاتى « نوئيل » وه و
بو به م بونه يه وه نر خى تور كه كان له « بلاط » ي حكومه تى كوردستاندا ديسان وه و

که و ته وه گهر تا له ناو شاری سوله یمانیش دا .

ئهفسه رانی ئوزده میر وهك په پوله به ناوچه کانی ره واندزو ناو خيله کانی کوردا ده سورانه وه پیش ئه وهی شیخ مه محمود له به غدا ده وه بگاته وه سوله یمانی هره شهی ئه وه یان ده کرد که بین سوله یمانی بگرن، به یان نامه پر له پرو پاگه نده کانی ئوزده میر که به وینه په کی جوان و رازاوه له چاپ درابوون به مانگ و روژی

نیشانه ی ئالای تورک نه خشینرابون به دهست خه لکی شاره وه فرکان فرکانی بو په ئاشکرا ئه خویرانه وه ، ئینگلیزه کان ته نیا « نوئیل » و « چه پهن » یان هه بو که هانی شیخ مه محمودی پی بده و تورکی پی بکه نه ده ره وه ، شیخ مه محمود ماران گاز بو ، له دهست وه شانندی تورک زور سلی ئه کرده وه واش برابوه میشکیه وه که موصل بی گومان ئه درته وه به تورک وه یان به زوری زورداری و هیزی چهك ئه یسینیه وه ، چونکه ئینگلیزه کانیش له هه موو لایه کا له شکستا یوون به رامبه ر به « که ریم به گی فه تاح به گ » و چند سواریکی له بازیان و له سه نگاو له ناوچه ی قه رداغ ، وه هه روه ها به رامبه ر به به شیک له پشده ره کان و هاوپه یمانه کانیان له ده ربه ندی « رانیه » که شکابوون و رایان کردبو بو « کویه » وه هه روه ها سوله یمانیان به په له به فرو که چول کردو به جی یان هیشت وه به رامبه ر به مه فره زه یه کی شری تورک له ره واندز ، بی ده سه لاتی ئینگلیز به ته واوی ده رکه و توب ، ته نیا ئه وه یان بو ماپووه که له دوره وه ته ماشا بکن ، زور به ی خيله کانی کورد له گه ل ئوزده میردا یوبونه یهك ، جل خواریش له ناو شاری سوله یمانی دا په ری سه ندبو وه هیجگار زور بوون ، له بهر ئه مانه هه مووی شیخ مه محمود که گه یشته سوله یمانی « تایه ری ئه مین ئه فه ندی » چوه بن ده ستیه وه و

چوه بن کلبشه يهوه ، بىرو باورى گورى ، وای لی کرد هه موو کارو بارىکسى .
 « یلاط » ی ملکى که وته ژیر دهست تايهروه له سهر په نجهى ئەو ده گهرا ، ئەمهش
 مانای ئەوه بو کارو بارى حکومه تى کوردستان له سهر پیلان و نه خشه ی ئوزدهمىر .
 ده برا به ریه ، ئینگلیزه کانیش چاوه زه قىيان بو ، له لایه کى تریشه وه له و روژده .
 هه موو روژنامه کانی به ریتانیا به توندی داوایان له حکومه تى به ریتانیا ده کـرد
 که سوپای به ریتانیا له عىراق و کوردستاندا بکیشریته وه بو به ریتانیا چونکه
 نه ته وه زور له شهر بىزاره و ئەنجامى شهرى گه وره یان ئەخته بهر چاوى کار
 به دهستانی به ریتانیا که چون ئەو زیانه گه وره یه ی له مال و له گیانیان که وتبو ،
 به هوى شهره وه ، تا جارىکى تر سهر له نوى تازه نه کرىته وه ، له بهر هه ندى
 دهست که وت و سودى کهم له عىراق و کوردستانا وه نه ته وه به دوو باره پاتى
 جهنگ سهر له نوى بخرىته وه ژیر بارى قورسو گرانه وه ، شیخ مهمودى
 به سزمان له روژیکى وادا هاتبوو بو سوله یمانى ، پشتى به چى و به کى
 به ستایه و ئومىدى به چى وه به کى بىوايه ؟ بى یارمه تى و بى پول و پاره بى چهک و
 تفاقى جهنگى چون بچن به گژ تورکا ؟ بى یارمه تى و بى پول و پاره بى چهک و
 بچوايا به گژ تورکا خيله کانی ده ورو پشتى سوله یمانى هه موو پشتیان ئەگرت ؟
 له کاتىکا که تورک ههر ئەو مه فره یه ی ره واندزى هه بو هیچ هیزى تری نه بو ؟
 ئەگەر تورک بى توانایه هیزیکى تر له هیزه که ی ره واندز به هیز تری بهینایه چى
 رووى ئەدا ؟ ئەوانه ی له گهل شیخ مهمود بوون تا چ راده یه که له گه لى ئەمانه وه
 لهم شهره دا کى پشتیوانى ئەکردن ؟ سبه ی روژى ولایه تى موصل بکه و تايه دهست
 تورک شیخ مهمود چى ئەکرد ؟ .

ئەم ھەموو پرسیارو راووریو ھەخراپو ھەردەمی شیخ مەحمود ھە گویچکە ی
 پەرکراپو بو ئەو ھەوێ مەترسی بھەنە دلەو ھەو واز لە ئینگلیز بێنیت و لە ئۆزدەمیر
 نزیك یتەو ھە ، ئۆزدەمیریشس چ راستەو راست ھە چ بەھوی دەست و
 پیوەندەکانیەو ھە کارا بو ، بە پرو پاگەندە ی « اسلامیت و ، غەزاو ، دین و »
 قوڵە سەندن دەماری شیخ مەحمودیان گرژ کردبو ھە ھینابو یا ھە جوشس ، لە
 ناو دەست و پێ ی ئەم دروو دەلەسەو پرو پاگەندا ھە ناوی کوردو کوردستان و
 سەر بەستی سەر بەخوێ کورد بو بو بە ژیر لیو ھەو زور کز یو خەریکی لە
 میر چو ھەو ھە ، ئەوانە ی کە نیشتمان پەرور بوون بە ئینگلیز خوا درا بو ھە
 قەلەم لە لایەن جل خوارەکانەو ھەموو مەترسیان لە گیانی خویان پەیدا کردبو
 لە ترسانا کونە مشکیان لی بو بو قەیسەری ، شیخ مەحمودی بە سزمان لە ناو
 ئەم بارە ئالوزەدا ھەستا بو راویژ کەریکی سیاسی و ژیری نەبو کە پرکیشی بکا و
 یچتە بن دەستیو ھە بیخاتە سەرری راست و رابەری بکا ، یارمەتی دەریکی بەھیزو
 نیشتمان پەروریش نەبو پشتی بگری .

ریکخراو ھە سیاسەکان لەو روژەدا لە گیانەلاوا بوون ، لە بەر ئەو ھە پەت
 بەرەلا کراپو ھەرکەس لە سەرکەو ھە بەلای خویدا رایدە کیشا ھەررگیز نەدە گونجا
 دوو کەس یەك بگرن و لە یەك باوردان ، چونکە کەس باوری بە کەس نەدە کرد
 باورو وورە نەما بو ، بە کورتی ریکخراویکی سیاسی ھەبو بەلام ریکخراویکی
 سیاسی وا نەبو کە لە ھیزو توانایەدا بیت و خاوەن تەنزیم بیت پشتی پی بھەستریت و
 پالی پیو ھە بدیریت و کورد کەلک و سوودی لی ھەرگریت ، واتە لەو روژەدا
 ریکخراویکی سیاسی بە توانای وا نەبو کە راست بیتەو ھە بیتە کایەو ھە بکەو یتە
 بەرە کانی لە گەل ئەو ھیزو ھویانەدا کە لەو کاتەدا ھەورو پشتی شیخ مەحمودیان

گر تبو وه له هەر چوار لاوه ئابلووقه یان دابو له دژ چاکه ی کورد هه لده سوران ،
 شیخ مه محودیش بی گومان زور هزی له حکمرانی ده کرد وه هه ولی ئەدا یی
 یه « ملک » زوریش هزی ئە کرد خزمه تی کورد بکا وه له پیاوی به رزی
 کوردستاندا گیانی خوی بهخت بکا ، به لام هیوا ی ئەوه ی نه ما بو بگات به
 ئاما بچی .

نوزدهمیریش لهم کاته‌دا زور وه‌ستایانه لی ئه‌هاته‌ پشه‌وه‌ وه‌ له‌ گه‌لیا
ئه‌جولایه‌وه‌ ، به‌ راستی شیخ مه‌حمود له‌ هه‌لو‌یستیکی زور گرنگ‌دا بو ، هه‌رچه‌ند
له‌ دلا باوری به‌ تورک نه‌بو ، وه‌ به‌ به‌لینه‌کانی نوزدهمیر زور باوری نه‌ده‌کردو
خ‌ریویشی نه‌ئه‌خوارد وه‌ ئه‌وه‌یشی ده‌زانی که‌ نزیک بونه‌وه‌ی له‌ تورک جی
هیوایه‌کی ته‌واو نیه ، زوریش له‌وه‌ ئه‌ترسا که‌ ئهم سیاسه‌ته‌ بیته‌ هوی دوراندنی
هه‌موو شتیک و ده‌ست له‌ بنی هه‌مانه‌وه‌ ده‌رچون به‌لام پرو پاگانده‌ی « تایه‌ری
ئه‌مین ئه‌فه‌ندی » و « فه‌تاح ئه‌فه‌ندی » ژن برای و سه‌ر کردنه‌ سه‌ری زور کاری
لی کردبو وه‌ سه‌ری لی شیواندبوو هه‌لیشیان فریواندبو ، هیچ ریگایه‌کی
نه‌مابو وه‌ له‌و روژه‌شدا هیچی بو نه‌ده‌کرا به‌ تا‌قی ته‌نیاو بی پشتیوان « ۱ » به‌
ده‌ستی به‌ تاله‌وه‌ نه‌ی ئه‌توانی بچی به‌ گژ تورکا .

« ۱ » که شیخ مه‌حمود گه‌رایه‌وه بو سوله‌یمانی له شکری تورک واته‌له شکری نه‌و کوردانه‌ی بو‌بونه نوکهری تورک و سویند خوری بون، گه‌یشتبوه ده‌ورو پاشتی شاری سوله‌یمانی ، نه‌مه‌شس به‌مه‌دا ده‌رده‌که‌وی که ئۆزده‌میر نامه‌یه‌کی نووسیه‌وه بو شیخ مه‌حمود له « ملحقى ۲۲ روزى ۲۹ / ۹ / ۳۳۸ رومى دا » ئه‌لیت :- « مه‌فره‌زه‌یه‌کی تورکیم ئه‌ل‌دوته ده‌ورو پاشتی سوله‌یمانی ز ر تکام هه‌یه به‌ یادتا ئه‌ نه‌یت که شتیکی

ئەلەو روژەدا ئینگلیزەکان ئەیان وێست کە شیخ مەحمود خوی هەموو شتیکی
پێگەوه بنی ، چەکو پارەو تفاقێ لەشکرو شەر وە بچی بە گژ تورکاو دەریان
بکا لە کوردستاندا ، « ١ » •

ئینگلیزەکان ئەوەندە کردەوێ باشیان نەبو بەرامبەر بە شیخ مەحمود تا
ئەو ئەم فداکاریەیان بو بکا وە بە جوریکی وایان دلیا نەبو کە متمانەیان پی
یکاو بو سەرکەوتن و سەر بەخوێ کوردستان هەموو شت بخاتە بەر چاوسەر و مالی
لە ریگایا بەخت بکا ، لە لایەکی تێرشەوێ تورکەکانیش دانیان ناوێ بە مافی
نەتەوایەتی کوردا ، وە « ئوزدەمیر » بە ناوی مصطفی کمالەوێ پەیمانسی ئەوێ
ئەدا کە لە کوردستانی عێراقدا وەك چون لە مصردا بو « محمد علی گەورە » یان
کردبو « خدیوی » یەك لە کوردستاندا بو شیخ مەحمود دا بە زڕین وە ییکەن
یە « والی » یەکی سەر بەخو •

خرابم بە دلا هاتی ، ئە بابەت کردەوێك خوانە خواستە لەوانەبی لە ئیوێوێ روو
یدەت ، ئیمە هەر لە دەمیکەوێ ناسی و راستی و یاکی وێژدانی ئیوێمان بیستوێو تی
گەشتوین کە بەرامبەر بە دەولەت و میلەت واتە « دەولەت و میلەتی تورک »
بە یوێستیکی بەهێزو خوشەوێستیکی بی زیاتان هەبە ، ئە بەر ئەوێ ناوی ئیوێوێ گە
گیانی ئیمەدا جیگە یەکی بەرزو بەریزی داگیر کردوێ ،

لە بەندی چوارەمی ئەم نامە یەدا ئوزدەمیر وتوێتی ئیمە ئێتر بە لامانە ه
ئەوێندە مەبەست نێه کە مەفرەزە کەمان بێتە ناو شاری « سولهیمانی یان نەبەت ؟
چونکە هاتنەوێ ئیوێوێ بو سەر کار بار لە روی چاکەکی دەولەت و مەبەستی
خێشتمانی بەوێ بو ئیمە « مانای بو تورک » بەسە ، ئنجا تا نا مانان ئەگا وە ئەو

تړه وه له دوانو گفټو گو دوا نه کهوت ، بهلام ټهوانه ی له گهل ټینگلیز بوو ده
هیچیان بو نه کړا چونکه له دپلوماسیه تی پر له فرو فیلی سیاسي و پیسچ و په نادا
شاره زایو دهمستی بالایان نه بو ، « تایه ر » به تاقی ته نیا سرکهوت چونکه تایه ر
له دپلوماسیه تی له خسته بردنو ههل فریواندن دا دهمستی بالای هه بوو ، به زبانی
لووس وای له شیخ مه محمود کړدبو وه به جوریک شاره زای ته بیاتی شیخ بو بو
ټه زانی چ دهماریکی ده گری بویه روژ به روژ شیخ له تور که کان نړیک ده که و ته ووه
ټه فسه ره تور که کانی ټوزده میر پول پول ټه هاتن و ټه بوون به میوانی شیخ مه محمود
به شیوه یه کی نهینی له گهل شیخ مه محمودا کوده بو نه وه .

ټینگلیزه کان زور باش به میان ده زانی ، شیخ مه محمود که له به غداد
گه را بووه به لینی دابو به ټینگلیزه کان که تور که کان دهریکا ، ټینگلیزه کان هه ر
داوایای ټه و یان لی ده کړد ، بهلام تازه کار له کار ترازابو ، شیخ مه محمود « ۱ »
له گهل تور که کانداریک که وتبو ، یان ریک که وتنی له ټه مروو سبهیدا بوو ،
کوبونه وه نهینه کانی تور که کان له گهل شیخ مه محمودا شتیکی که م نه بو لای
ټینگلیزه کان وه له بهر چاوی ټینگلیز خواهه کان تور کیزمه کان به ټینگلیز
خواهه کانیان ټه وت تاوان بار وه ټه یان ووت ټه مانه بو کوشتن باشن ، له بهر
ټه وه له شارا مقو مقو ده نگ و باسیکی پر له مه ترسی بلاو بوه وه که گویا به
فیتو هاندانی ټوزده میر بریار دراوه ټهوانه ی سر به ټینگلیزن وه ټه و لاوانه ی
داوای نیشتمان په روه ر ی ټه که ن هه موویان بکوژنو له ناویان یه ن ، « جمال
عرفان » له م روژانه دا کوژرا ، چون کوژراو کی کوشتی کهس نازانی ؟ له بهر
ټه وه ټه م ده نگ و باسه ترسناکه کاریکی گه وره ی کړدبو ه سر بیرو باوری خه لک
ټینگلیز خواهه کان هه موو خویان شاردبووه له کون نه ده هاتنه دهره وه ، لاوم

باری سیاسي بهم جوړه شلوق بو له کوردستاندا له وروڼه دا ، شیخ محمود کهوتوبه ناو هم گهر داوو گیزاوی ده ریای سیاسه ته وه ، سیاسه تی تورک له پروزا بوو ، سیاسه تی ټینگلیز بهر و لیژی نه وروشت ، بهلام له گهل نه مه شا شیخ محمود تا ماو په کی باش خوی نه دایه دهسته وه و پیر و باوزی خوی دهر نه خست وه به نهینی په چنیه دلی خوی ، ویستی هردوو لا واته ټینگلیزو تورک تاقي بکاته وه ، له بهر نه وه له گهل تورکه کان به هوی « تایهر » وه له گهل ټینگلیزه کانیش به هوی شیخ قادری برای و مصطفی پاشا هندی که سی

سیاسه ته که به تهمان له سهری برون بومان روون که نه وه ، مه فرزه که مان له و جیگایه دا ده وه سستی که نیستا الی یه تی ، نه گهر بیت و ئیوه به چاکی بزآن تا ده وری وانیه شس ده کیشینه وه نوزده میر داوای له شیخ محمود کرد که نه خشه ی ئیش و کار و هلسورانی خوی بو روون بکاته وه .

« ۱ » له راستیا تورکه کان له وروڼه دا به هیز نه بون وه له ره واندز نوزده میر له شکر یکی ریک و پیکي نه بو که پستی پی به ستری ، وه بتوانی سهریه خو بی یارمه تی کورده کان له کوردستاندا بجوایته وه یان بهر بهر کانی له گهل شیخ محمود بکا به لکو له ژیره وه به درېژایی کات خسرک بو وه له حکومت ته که ی نه پاریه ه که هندی سمر بازی تریان هیچ نه بی چهند دانه یه که توای بو بنیریت ، ههمو ته که لاکانی بی سوود بوو ، له بهر نه وه له یارمه تی حکومت ته که ی خوی هیوای بری سو یه لام په ختیار ی تورک وه شاننس و پرو پاگنده و درو و ده له سه ی « تایهر » ی جل خوار وه کورده گیله کان که به همزاران رویان ده کرده ره اندزو خویان نه هاویشته ژیر سیبهری نالای ئیسلامه وه ، به هیزی کرد بوون .

خیستان په روره کانش ترسیان له وان که متر نه بو ، ئنجا له روژده او له ناو
 ئه م باره سیاسیه شلوقه دا که س پیری له وه نه ده کرده وه که شیخ مه محمود
 گه راوه ته وه داوای چی لی کراوه که بیکاو به لینی چی داوه به ئینگلیز ؟ وه هر
 وه ها نه نش ده زانرا که شیخ مه محمود چی داوا کرده بو کورد ؟ که س له مانه ی
 نه ده پرسیه وه ته نیا مصطفی پاشا نه بی که پیاویکی ئازاو دلسوزو دلیر سو وازی
 له ره خنه کردن نه ده هیناو هه میشه ئه م دوو پرسیاره ی ئه کردو به دزی و به ئاشکرا
 توانجی له م کرده وانه ئه گرتو له دزی تور که کان ئه دوا ، له و به و لاوه که سیکي
 تر نه بو وه پر کیشی ئه وه بکا ناوی تورک به خراپه به ریت لای شیخ مه محمود .
 مصطفی پاشا وه زیری زانستی که خاوه نی روژنامه ی بانگی کوردستان بو
 ئه م به یانه ی له روژنامه که یا بلاو کرده وه که بی ده سکاری ده نیووسین : « ۱ »

« ۱ » یادداشتی ره فیک حلمی به گه بهرگی شه شس .

« ۱ » ره فیک حلمی به له یادداشته که یا ده لیت روژیکیان مصطفی پاشا و
 صدیق پاشا نادری و توفیق وه هبی ئه مین ره واند ی و عزیز قهزاز چون بودیده نی
 ملکی کوردستان شیخ مه محمود ، پاشا مانه وه ی چهند سه عاتیک که هاتنه دهره وه
 زانرا که نه یان توانیوه شتیکی لی تی بگه ن . یان ئه وه ی ویستویانه و بیرو باوری
 خویان پیی به لنین .

« ۲ » ئه بی مه به س له پاشا پی نه که له پیشس .

ته شریف هینانه وه ی حضرتی حکمداری کوردستان دام شوکته ، ئیتر میالمت که وته
 برقه و استراحتیکی واوه که امثالی نه بهیخواه وه ههر وه کو له نسخه ی « ۱۰ » ی
 جانگ کردستاندا نشر کرابو بو ده س کردن به ئیش و انتظام امور کوردستان هیته ی

جا نازانین ئەم بەیانه تا چ رادهیه‌كو به چ جوريك ئەكهوێته بهر چاوی
سیاسی و دیپلوماسیه‌كانی دهوله‌تان، چونكه‌ئوه دهرده‌خاكه ئەم بەیانه ناوه‌روکیکی
پوخته‌ی ئه‌و به‌لین و په‌یمانه‌یه كه له به‌غداد دراوه به شیخ مه‌حمود و په‌یمانه‌و
به‌ستراوه له به‌ننی شیخ مه‌حمود و نوینه‌رانی به‌ریتانیدا، چونكه‌ ئەم بەیانه
به‌لگه «وێقه»یه‌کی به‌ نرخه‌ زور گرنگه له میژووی کیشه‌ی کوردی کوردستانی
عیراق.

میجهر نوێل كه راوێژكهری سیاسی شیخ مه‌حمود بو له کوردستانی
عیراقداه نوینه‌ری مندوبی سامی به‌ریتانیا بو، به‌و هیوایه‌ دانیشبو وه‌ هه‌ول و
ته‌قه‌لای ئەدا كه شیخ مه‌حمود له به‌غدادو له ئینگلیز نزیك بخاته‌وه وه‌ ری و
شوینیکی باش دابنیت بو شیخ و حكومه‌ته‌ تازه‌كه‌ی، له به‌ر ئه‌وه‌ زور هاتو
چوی كرد له به‌ینی به‌غدادو سوله‌یمانی‌دا، به‌لام له ئەنجاما بوی دهركه‌وت كه
هه‌رچی هه‌ول و ته‌قه‌لای هه‌یه‌ هه‌مووی بی سووده‌و به‌ بادا دهروات، كولی داو
كارو باری دایه‌ ده‌ست «چه‌په‌ن»ی «١» معاونی خوشی پی‌گه‌یشتن به‌و

روسای محترمه كه كابينه‌ی حكومه‌تی كوردستانی لی دامه‌زراوه با اراده‌یی علیه
تعیین فەرموړان، ئەم هیئتی روسای محترمه كه له ذواتی زی‌استدار نامدار
هه‌لبێژیراون تشكیلاتی موقته، هه‌تا وه‌كو جتایی مندوبی سامی ده‌واله‌تی فخمیه‌یی
به‌ریتانیا كه له به‌غداده‌وه هه‌ر وه‌كو وعدی فرموه موافقتی خه‌ریقه‌ عموم لی‌واو
قضاكان كوردستان الحاق افرمویه‌ئوسایه‌ اراده‌ حضرت حكمدار دام شوكته
له كركوك و ارپیل و له زاخو عه‌قره‌و عمادیه‌و ده‌وك و صلاحیه‌و خانقین و سایر بلاد
كردستان رجال محترمه دعوت و تشكیلاتی دائمی اجرا كړی . . . !

«١» یادداشتی ره‌فیع حلمی به‌گه‌ به‌رگی شه‌ش لا‌به‌ره ١٩٠٠

ئامانجەى كە ھەى بو سولەيمانى بەجى ھىشت كە جارىكى تر نە گەرىتەو ھە بويە مندوب السامى بەرىتانياش كە باش لە ھەوال گەشت دەستى لە شىخ مەحمود شت ، ھە ئومىدى بىرى ، « چەپمەن » یش خرايە ژىر چاودىرىيەو ھە كەس نەى ئەتوانى ئامشوى بكا ، « چەپمەن » ھەرس بو ناچار ئىزنى لە شىخ مەحمود خواست كە بچىت بو كەركوك و روشت .

ملكى شىخ مەحمود :-

لە پاش ئەو ھى « مىجەر نوئىل » روشت و « چەپمەن » بو ھە كىلى ھە چەپمەن یش ئىزنى لە شىخ خواست و روشت بو كەركوك ئەو ھەو ھە باسكرا شىخ مەحمود لە مانگى تشرىنى يەكەمى ۱۹۲۲دا خوى كرد بە ملكى كوردستان ھە و زارەتىكى پىكەو ھە نا كە پىك ھاتبو لە ھەشت ھەزىرو مفتش عام و مديرى ئاساشى گشتى ئەم ملكىتە ھى شىخ مەحمود تەمەنى زور كورت بوو ، پاشى شەرو شورىكى گەورە لە گەل ئىنگلىزا شىخ مەحمود ناچار كرا بە بەجى ھىشتى شارى سولەيمانى ، ئىنگلىزەكان بو ئەو ھى دلىيى كوردهكان بكن و سەر لە نو ھەلىان بخەلەتىن و لە شىخ مەحمود دوريان خەنەو ھە لە روژى ۲۴ كانونى دوو ھى ۱۹۲۲دا بەيانىكان بە ناوى حكومەتى بەرىتانياو بە ناوى حكومەتى عىراقەو ھە ھەركرد كە ھەو پىشيش بە كورتى باسكراو ھەو ھە ئىستاش ھەموو بەيانەكە دەخەنە بەر چاوتان كە ئەلىت :-

« حكومەتى خاوەن شكوى برىتانيا ھە حكومەتى عىراق دان ئەنن بە مافى تەتەوايەتى كورددا كە لە سنورى عىراقدا دادەنىشن بو دامەزراندنى حكومەتىكى

کوردی له و ناوچانه‌دا که به زوری کورد نشین ، پیوسته کورده‌کان خویان له ناو خویانا ریک بکه‌ون به زوترین کات بو پیک هینانی حکومته‌که‌یان وه نوینه‌ری ره‌سمی خویان بشیرن بو به‌غداد بو دامه‌زrandنی په‌یودندی سیاسی و ئابوری له گهل حکومتی به‌ریتانیا و حکومتی عراقدا » .

شیخ مه‌حمود لهم کاته‌دا خه‌ریکی بلاو کردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی خوی بو له به‌ر ئه‌وه که پروتوگولی ۳۰ نیسانی ۱۹۲۳ز گیرا حکومتی به‌ریتانیا شاری سوله‌یمانی خسته ژیر چاودیری خویه‌وه جیاواز له لواکانی تری عراق ، شیخ مه‌حمود که سهری لی شیوا بو ئاگای له هیچ نه‌بو اه روژی ۱۱ / ۶ / ۱۹۲۳د گه‌رایه‌وه بو سوله‌یمانی و داگیری کرده‌وه ، له به‌ر ئه‌وه ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرانی عراقی کوبونه‌وه بریاریان‌دا له سهر ده‌رکردنی ئه‌م بریارانه هه‌مووی بو ئه‌وه‌ی دلنیاپی کورده‌کان بکه‌ن وه مه‌یلیان بیرن له شیخ مه‌حمود .

۱ - حکومت نایه‌ویت مه‌ئموری عه‌رب تعین بکات له شاره‌کانی کوردستاندا ته‌نیا مه‌ئموری فه‌نی نه‌بی ، .

۲ - حکومت زور له دانیش‌توانی کوردستان ناکات ، که به عه‌ره‌بی قسه بکه‌ون و له مصالحی ره‌سمیشدا به کوردی معامله بکه‌ن .

۳ - هه‌موو کارو باریکی نه‌ته‌وايه‌تی و ئاینی هه‌موو ده‌پاریزیت .

له دوا‌ی ده‌رکردنی ئه‌م بریارانه ئنجا سوپای عراق وه هیزی هه‌واپی به‌ریتانیا و سوپایه‌کی به‌کری گیراو له ئا‌ئوره‌که‌کان هیرشیان هینایه سهر شیخ مه‌حمود له ته‌موزی ۱۹۲۴د شاری سوله‌یمانیان داگیر کرد .

لهم کاته‌دا زرنگه‌ی زه‌نگیکنی تر له مه‌یداندا ده‌نگی دایه‌وه وه غنصریکی

تازه‌یش هاته مه‌یدانه‌وه ، تورکیای تازه دهستی کرد به داوا کردنی ولایه‌تی موصل واته « کوردستانی خوارو » که ئەبوايه کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان پاشه روژی ئەم وولاته‌ی روون بکردایه‌وه و بی‌خستایه بهر چاو که پره له « نه‌وت » له بهر ئەوه دهستی کرد به تماشای کردنی ئەم بابەته وه داوای کرد که ره‌غه‌تی دانیش‌توانی ئەم وولاته وه‌ربگیریت .

له روژی ۱۳ تشرینی دووه‌می ۱۹۲۴زدا لیژنه‌یه‌ك له سێ پیاوی گه‌وره . پێك هات یه‌کی‌کیان « کونت ته‌لکی » هه‌نگاری بو ، دووه‌میان « مسیو فاویرسن » سویدی بو ، سێ‌هه‌میان « کولونیل پولیس » به‌لچیکی بو ، ئەم لیژنه‌یه‌ له روژی ۱۶ی کانونی دووه‌می ۱۹۲۵زدا له گه‌ل ئەندامیکی تورک و ئەندامیکی عێراقیدا له به‌غداده‌وه چون بو موصل ، پاش ته‌حقیقات گه‌رانه‌وه بو ولاتی خویان و راپوریکیان دا به ئەنجومه‌نی کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان « عصبه‌ الامم » له روژی ۱۶ی ته‌موزی ۱۹۲۵دا له باسی کورده‌کانا وتویانه : —

« ئەبێ داوا کاریه‌کانی کورده‌کان به نظری اعتبار وه‌ربگیریت ، که ده‌یان‌ه‌وی مه‌ئموره‌کانیان هه‌موو کورد بن ، وه خوینده‌واری و زانیاری به کوردی بیت ، وه وتویانه ئەبێ زامنی ته‌واو بدريت به کورده‌کان وه ئیداراتی داخلی سه‌ربه‌خویان یو یکریت .

پاش چوار سال قبول کردنی « په‌یمانی ئینگیزی عێراقی » و نه‌مانی ده‌سه‌لاتی کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان له سه‌ر عێراق ، چونکه زور له کورده‌کان هه‌ز به‌وه ده‌که‌ن که بگیری‌نه‌وه ژیر ده‌سه‌لاتی تورکیا نه‌ك له ژیر ئیداره‌ی عێراقدا .

ئینگلیزه‌کان بو ده‌ست خه‌رو کردنی کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان به درو به‌لینیان‌دا که ئەم داوا کاریانه‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد هه‌مووی جی‌به‌جی ده‌که‌ن ، له‌و کاته‌دا له‌

شاری سوله یمانی دا داوای حکومتیکی کوردی سهره بخو کرا ، بهم جوړه له
سهر راپوری « مجلس وسطی » بریار درا که ولایه تی موصل واته « کوردستانی
خوارو » بخړیته سهر حکومتی عراق له روژی ۱۶ ی تشرینی دووهمی ۱۹۲۵ز دا
له بهندی سپر بهمی هم بریاره دا ئه لیت : —

« حکومتی بهریتانیا که چاودیری که ری ئم ولاته یه ، ئه بی به ئه نجومه تی کومه لی نه ته وه کان « عصبه الامم » رابگه یه نیت چ جوره ته داییریکی وه رگرتوه له اهت ئه وه به لینه وه که لیژنه داوای کردو بو کورده کان » .

له سەر ئهم داوا كردنه وهزیری مستعمراتی بهریتانیا له روژی ٣ ی ئهیلولی ١٩٣٦ دا یادداشتیکی داوه به ئهنجومهنی کومهلی نهتهوهکان « عصبه الامم » نه بهندی ههشتهمی ئهم یادداشتهدا اشارهتی ئهو ووتارهی کردوه که سهرهك وهزیرانی عیراق بلاوی کردوتهوه له روژی ٢١ کانونی دووهمی ١٩٣٦ دا که ئهلیته:

« ئەو وولاتە ناژی ئەگەر مافی نەتەواپەتی کوردەکان نەدریت ئەبی مەمورەکانیان لە خویان بن ، ئەبی زبانهکیان رەسمی ییت ، ئەبی لە قوتابخانەکانی حکومەتافیری خویندن ببن بە کوردی ، وە ئەبی بە چاویکی یاشە تەماشای هەموو کەمایەتی بە نەتەواپەتیەکانی تریش بکریت » .

بہم جورہ بیانات و مہ ناشیری زور بہ ہم مو و ہزارہ تہ کان و ہ شمارہ کاندہ
بلاو کرایہ وہ ، وہ ہروہا مندوبی سامی بہریتانیاش و تاریکی بلاو کردہ وہ
تہ است :-

« هیچ جای ازینک نیه له بهینی کوردو عه‌ره‌بدا » .
 بهم دروو ده‌له‌سائه کورد هه‌ل‌خه‌له‌تینراو له خشته برا ، حکومه‌ته ساوا

فازداره خیر له خو نه دیوه که ی له ناو چو ، ئومیدی نه ماو ئاسوی روناکی به تاریکی گهرا ، شیخ مهحمودی پاش ئه وهی سوپای عیراق و ئاثوری و هیزی هه وایی به یریتانیا له پینجونیشت تهنگیان پی هه لچنی که ئوزده میریش نه یتوانی له مه تهنگ و چه له مه یه رزگاری کا ناچار چوه خاکی ئیرانه وه .

شیخ مهحمودی نه به زگری حکمداری و ملکی و سه ندنی مافی نه ته وایه تی نه ته وه که ی له دلیا بو بو به گری ، له مانگی حوزه یرانی ۱۹۳۰ د پیمانی به ینی حکومه تی عیراق و به یریتانیا بلاو کرایه وه له باری په یوه ندی به ینی ئهم دوو ده وه له ته وه له دوا ی ئه وه ی که عیراق ئه بیت به ئه نام له ئه نجومه نی کومه لی نه ته وه کان - عصبه الامم - داو سه ره بخو ئه بیت ، ئهم په یمانه بوه هوی بلاو یونه وه ی ئاژاوه وه هه را به ناو کورده کانداه بوه هوی خویشان دانی گه وړه له ناو شاره کانداه ، به تاییه تی له شاری سوله یمانی دا که له روژی ۶ ی ئه یلولی ۱۹۳۰ د خویشان دان رویداو سوپای عیراق ته قه ی له خویشان ده ران کردو کوشتاریکی زوری لی کرد ن ئهم کرده وه نارمه وایه شیخ مهحمودی داچله کاندو خوینی دلسوزی و کوردایه تی و نیشتمان په وهری ها ته جوش سه ر له نوی هیرشی هیناو شورشی به رپا کرده وه بو سه ندنی توله ی خوینی ئه و شهیدانه ی له پیناوی رزگاری کورده ستانا گیانیان به خت کرد ، ئهم شورشی شیخ مهحمود دیسان هشت مانگی خایا زده .

حکومه تی عیراق له سالی ۱۹۳۰ د که ویستی بی به ئه سدام له کومه لی نه ته وه کان « عصبه الامم » دا به ناچاری دیسانه وه که وه ته وه دنیایی کورده کان بویه « قانونی لغاتی محلی » بلاو کرده وه بو ئه وه ی وا له ئه نجومه نی کومه لی

نه ته وه بگه يه نيت ييرو باوري زور چا كه بهرام بهر به كورده كان له سالي ۱۹۳۲دا
 كه عيراق بو به نه ندام ديسان هم به لينانه ي تازه كرده وه به به يانيكي رسمي كه
 هيزي ده ستوري درايه وه وينه يه كي نيرا بو باره گاي « كومه لي نه ته وه » كان
 له شيوه ي به لگه « وثيقه » يه كي ره سيدا اعتباري پي كراو دانرا .

هاتني سـمـكو بو سـوله يـمـاني :-

له وه پيش به كورتي باسيكي هاتني سـكـومان كرده بو شاري سوله يـمـاني
 بو ديده ني شيخ مهـمـود ئيسـتا به پي يادداشتي ره شيد جودت به گـ كه يه كيـك
 بوه لهو لاوه نيشتمان په روده رانه وه لهو نه فـسـهـره دليرانه ي كاتي لاوي خوي له
 ري كوردايه تي دا به خت كرده وه ته مه ني جواني بردوته سهر وه ماوه ي دوو سالو
 نيو راويژ كه ري سياسي و سهربازي سـمـكو بوه وه به ته واوي شاره زاي هـمـوـو
 كرده وه يه كي بوه ، وه هـرـوهـها يادداشتـه كه ي ماموستا ره فيق حلمي كه به لگه يه كي
 ره سمين بو نهو كار هـمـاتـو روداوانه لهو كاتانه ي پيشودا له كوردستاندا له وه
 پيش رويمان داوه .

ره شيد جودت نه ليت : - « له سالي ۱۹۳۲دا له سوله يـمـاني سوپاه سالار
 شيخ قادري حـفـيد براي شيخ مهـمـود فـهـرمانـي دا به ره شيد جودت كه خانوه كه ي
 مالي باوكي ئاماده بكرت بو ميوانداري ئيسماعيل خاني سـمـكو ، نهو خانوه

به جوریکي وا رازانرايه وه بشی بو میوانداری پیشه وایه کی وهك سملكو ،
 پاش چهند روژيك سملكو هات ئه وهی بو ئه و کراوه وه ئه و پیشوازیه ی ئه و
 که کراوه هیشتا له میژووی شاری سوله یمانیدا بو که مس نه کراوه ، سملكو
 ماوه ی سب مانگ له سوله یمانی مایه وه ئه وه بو شیخ مه محمود له گهل ئینگلیزه کانا
 تیک چوبو وه به ته وای له یهك ئاشکرا بوبون ئینگلیزه کان به ناننامه یان بو شیخ
 مه محمود فریدایه خواری به فروکه له سوله یمانی داوایان لی کرد سوله یمانی به
 جی بیلیت ، وه ههروه ها به یاننامه شیان بو سملكو فریدا که بروا چونکه یومبا
 بارانی شاری سوله یمانی ده کن نهك خوی و پیاوی تووشی زیان بین ، سملكو
 پاش ئه وه بریاری دا بگه ریته وه تکلیفی له رهشید جودت کرد که بجی له گه لی
 چونکه که مسی نه و زور بی که سه و راویژ که ری سه ربازی و سیاسی نه ، رهشید
 جوده تیش لاویکی خوین گهرم و نیشتمان پهروه ر بوو خوینی کوردایه تی هاته
 جوش چو له گه لیا ، له تشرینی دووه می ۱۹۲۲دا له سوله یمانی ده رچون

سملكو له پیش ئه وه دا بیت بو عیراق ئه فسه ریکی ناپاکی تورک که یه کیک
 بو له پیاوه کانی خوی به دزیه وه هاتبو بو لای سملكو وه له هیزو توانای سملكو
 گه یشتبو وه زانی بوی سملكو له خوی ئه مینه چوبو مه فره زه یهك سه ربازی تورکی
 ئاماده کردبو وه له به ری به یانا دابوی به سه ر شوی نه که ی سملكو دا له هه ر چوار
 لاوه ده وری گرتبو دابویه به ر لیژ که ی گولله و شه ستیر ، خوشه و یست ترین ژنی
 سملكو کوژرا بو سملكو ش خوی به په له پروژکی ده رباز بوی رای کردبو یو شاخ
 له ورا کردنه دا بای ۵۰ تا ۶۰ هه زار لیره ی ئالتون مچه وه هرات و ۴۰ هه زار لیره ی
 ئالتون پاره که له ماله که یا بوی ده رنه چوو هه مویان به تالان برده خه سه ره وی

کوریشی به دیل گیرا ، سمو هه موو ئامانجی ئه وه بو کوره که ی له دیلی رزگار بکا ، « قه دری به گ » ی والی « وان » ئیسماعیل ئاغای زور خوش ده ویست به لینی دایه که خه سه روی کوری بو بگریته وه ، له م کاته دا له ناوچه ی « حه کاری » هه رایه ک رویدا هیزیکی سه ربازی لیوی له عیراقه وه هیرشیان برده وه سه ر مه فره وه که ی تورک هه مویان گرتبون ، تور که کان نیازیان وابو توله یان لی بسینه وه وه که لک له ده سه لاتداری و هیزی ئیسماعیل خانی سمو وه رگرن ، سموش زور له تور که کان داخ له دل بو له خوا ی ئه ویست ئیشیکسی پی بسپرن و چه کی بده نی تا به و هیزو چه که ی خویان توله یان لی بسین ، به لام یه داخه وه ریک نه که وت ، هه ر له و کاته دا ئینگلیز له گه ل تور که کانا ریک که وت وه ئیسماعیل خانی سمو ئه م ریکه وتنه ی تورک و ئینگلیزی دانا یه به ده بختی بو خوی چونکه خوا یاریده ی نه دا که توله ی خوی له تور که کان بسینی .

سمکوو ئیران :-

له و کاته دا که سمو به رواله ت و سه ر زاری له گه ل تور که کان ریک که وتبو ئیرانیه کانیش ئه یان ویست رای کیشن به لای خویاندا ، « عبدالله خانی طه ماسبی » کرابو به والی « ئازربایجان » به نامه خوی گه یانده سمو وه یه ک دوو جار داوای له سمو کرد له سه ر سنور دیده نی یه کتر بکه ن ، وه داوای له سمو کرد که بگه ریته وه شوینه که ی خوی ، سمو چو بو سنوور وه یه کتریان دی ، زروف غوررا حکومه تی ئیران به ناچاری دلی ئیسماعیل خانی دایه وه و دبلیایی کردو ئاشتی کرده وه ، ئیسماعیل خان گه رایه وه بو شوینه که ی خوی ، ره شید جودت ئه لیت ئیسماعیل خان زور دلیر و چالاک و شیربو کوردیکی دلسوز بو زور جار ئاموژگاری

برایانه‌ی کردوه وتویه‌تی برام من دوو سالو نیوه له گهل توم ئیستا نیازم وایه بگه‌ریمه‌وه بویه ئاموژگاریت ئه‌کم ، ئه‌مانه‌ی له ده‌ورو پشته‌ی تون زور که‌میان دلسوزن بو تو ، ئه‌بی زور ئاگاداری خوت بکه‌یت که ده‌چیت بو دیده‌نی له گهل کاربه‌ده‌ستانی ئیرانیدا چونکه ژیا‌نت له ته‌نگ و چه‌له‌مه‌دایه وه‌ك جعفر ئاغای برات ، ئه‌بی ئیشی خوت باش بزانی‌ت هه‌رگیز نه‌چیت یو دوائری حکومه‌ت ، به‌ کرده‌وه گو‌یی نه‌دایه ئاموژگاریه‌کان ، ئه‌م پیشه‌وا به‌ نرخه‌ چو بو دیده‌نی میری له‌شکر له‌ شاری « شنو » به‌و بیانوه‌وه که میر هیشتا نه‌هاتوه پاش ماوه‌یه‌ك دیت سه‌ربازیکیان نارد بو لای سمکو و ئه‌م خه‌به‌ره‌یان دایه ، سمکویان هیشته‌وه بو سبه‌ینی ، له‌ شوینی کوبونه‌وه‌که‌دا هه‌موو بناکانیان پرکرد له‌ سه‌ربازی پر چه‌ك وه‌ ئاماده‌یان کردن له‌ کاتیکا که سمکو هات وه‌ نزیک بووه به‌ خانوه‌کان له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه‌ درایه به‌ر لیژغه‌ی تفه‌نگ و کوژرا ، به‌م شیوه‌ پر له‌ نامه‌ردیه سمکویان کوشت .

سمکو و شیخ مه‌حمود :-

وه‌ لئینگلیزه‌کان چوبوه میشکیانه‌وه شیخ مه‌حمودو سمکو دوژمنی به‌کتر نه‌بون ، بروسکه‌کانی به‌ینی سمکو و شیخ هیوای به‌ ئینگلیزه‌کان په‌یدا کردبو ، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ ریگیان دا به‌ سمکو که بیت بو دیده‌نی سوله‌یمانی و شیخ مه‌حمود ، که ده‌نگی هاتنی سمکو بلاو بووه‌وه به‌ شاری سوله‌یمانیدا شاره‌که خروشا ، چونکه ناوبانگ و شوره‌تی سمکو دلیری و قاره‌مانی ئه‌م پیشه‌وا کورده به‌ هه‌موو کوردستاندا بلاو بو‌بووه ، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ هاتنی بو سوله‌یمانی بو کیشه‌ی

کورد یه مزگینی دهژمیراو گولی هیوای سیس بوی نیشتمان پهروهه کانی
 گه شانده وه پیشه و اسمکو له دلی هه موو کوردیکی دلسوزا شوین و جیگایه کی
 بهرزو بهریزی هه بو ، به قاره مانیکی گه وره ی نیشتمانی ده ناسرا ، له بهر نه وه
 هاتنی له و سهرو ده مه دا بو سوله یمانی شتیکی کهم نه بو ، نه م هاتنه بو بو و یردی
 سه زبانی گه وره و بچو کو ، ژنو پیاو ، بی ئوقره هه موو چاوبان له ری بو
 به پهروشه وه چاوه ری نه م هاتنه یان ده کرد ، وه نه یان ویست ساتیک زووتر به
 دیداری شادبین ، نه وانه ی کوردو نیشتمان پهروه بوون سمکویان به قاره مانیکی
 نیشتمانی دانابو ، هیوای نه وه یان لی ده کرد که نه م هاتنه ی بیته هوی گورینی
 « باری سیاسی » وه لادانی شیخ مه حمود له سه ره و نه ری یه کی که پیا ده رواو
 وه ستاو له سه ری ، وه وه رگیرانی سه رنجی به لای کوردایه تی و کوردستاندا ،
 هاتنی سمکو بو سوله یمانی نزیک بووه ، روژی هاتنی دانیشتوانی شارو دیهات و
 ده ورو پشته وه خپله کان هه موو چون به پیره وه به گهرمی پیشوازیان کرد ،
 شاره که وه ک بووک رازینرایه وه ، بوه شایی و ئاهه نگ و به زم به م جو ره پیشوازیه کی
 زور پر له شانازی کرا ، نه و کاره ساته ی له و روژده له سوله یمانی کراوه مه گه ر
 ته نیا له و روژده کرابی که شیخ مه حمود له هندستان له دیلی گه رایه وه ،
 تور که کان که نه مه یان دی که و تنه ترسه وه ، چونکه مصطفی پاشایان باش ده ناسی
 بویه ناویان نابو « نه مروود » وه له کاتی خوشیا هه ر به بونه ی نه وه وه بو که
 تور که کان هه لیان کوتابوه سه ر سمکوو ژنه که یان کوشت و کوره که یان به دیل
 گرت ، چونکه مصطفی پاشا له و کاته دا له سنوره کانی بهینی ئیران و تورکا بو
 بو نه وه شس چوبوه لای سمکو ، که روی له ئیران پی وه رگیری و ئاگری ئاژاوه ی
 له خاکی تورکا پی بنیته وه ، تور که کان سمکویان له ده میکه وه ناسیوه ، وه نه یان

قوانی که بو سه‌ره‌ستی و سه‌ره‌مخویی کورد خه‌ریکه و خه‌یات ئه‌کا و هه‌را ده‌نیته‌وه
 تور که کان له و روژه‌دا گلابون به شهری یونانه‌وه هیزو توانای ئه‌وه‌یان نه‌بو
 ده‌ست بو سمکو درێژ بکه‌ن وه سمکوش خه‌ریکی ئیران بو نیازی ئه‌وه‌ی نه‌بو
 ده‌ست یو تورکیا درێژ بکات ، به‌لام چوونی مصطفی پاشا بو لای سمکو ئارامی
 له تور که کان بری و ترسیکی گه‌وره‌ی خسته‌ ده‌له‌وه بویه ئه‌وه‌یان به سمکو کرد
 که کردیان ، جا بویه ئه‌مجاره‌ش که دیان مصطفی پاشا چوه بن ده‌ست سمکو وه
 تور که کان دیسان ئارامیان لی برابه‌وه مه‌ترسیان که وته ده‌له‌وه ، له به‌ر ئه‌وه
 « ره‌مزی » یه شه‌لو « فه‌وزی به‌گ » ی یوزباشی چه‌ند ئه‌فسه‌ریکی تری
 ئوزده‌میر له ره‌وانده‌وه به دزیه‌وه هاتن بو سوله‌یمانی و له لای شیخ مه‌حمود
 دابه‌زین ، له‌ولاشه‌وه « فه‌تاح ئه‌فه‌ندی » « ۲ » ژن برای شیخ مه‌حمود به
 په‌له له ریگای موصله‌وه هاته‌وه بو سوله‌یمانی له سه‌ر پیلانی « تایه‌ری ئه‌مین
 ئه‌فه‌ندی » وه عباس ئاغای مه‌حمود ئاغای پشده‌ری .

به هاته‌وه‌ی « فه‌تاح ئه‌فه‌ندی » له ریگای موصله‌وه دیده‌نی شیخ
 مه‌حمود و گه‌ت و گو کردن له گه‌لیا بوه هوی به‌هیز کردنی په‌یوه‌ندی به‌ینی
 شیخ مه‌حمود و تور که کان ، سمکو زور رقی له تورک
 یو چونکه برینی تازه بووه وه له به‌ر ئه‌وه بسوی
 بکرایه وه به هیوای سه‌رکه‌وتن بوایه به هه‌موو جوریک هه‌ولی ئه‌دا توله‌یان لی
 یسینیته‌وه به‌لام ئه‌مجاره‌ باری سیاست به جوریکی تر که وته به‌ر چاو ، چونکه
 پیرو پاگه‌نده‌ی ئوزده‌میر و ده‌سته و دايره‌که‌ی زور به‌ تین و به‌ هیز و وه‌ستایانه بو

« ۱ » یادداشتی ره‌فیک حلمی به‌رگی شه‌ش .

سیاستی تورک له بروزا بو ، دهرکوت که « تایهر » به راستی دپلوماسیه کی چش و به تواناو قال بو به پشوو پیلان گیره ، چونکه توانی سیاستی ئینگلیز بگلینی ، وه هروه ها کار به دهسته ئینگلیزه کانیش سهربازو کهله رهق بوون ، نه شماره زایی دپلوماسیه تیان به وه دا دهرکوت که « تایهر » گلاندنی .

حکمداری شیخ مهحمودو نوزدهمیر :-

ئو کاتهی شیخ مهحمود گه یشته سوله یمانی « میجر نوئیل » به ناوی حاکمی گشتی به ریتانیا وه له کوبونه وه یه کدا له بهر دهرگای سهرای سوله یمانیدا به یانی « حکمداری » شیخ مهحمودی بلاو کرده وه « نوزدهمیر » ۱ « له روژی ۱ / ۱۱ / ۳۳۸ رومی دا به ژماره « ۵۶ » راپوریکی به پهله ی نارد بو قوماندانی جه بهی خوره لات « الجزیره » به هوی فرقه ی هه شته وه ئه لیت :-

۱ - له ژماره تی شیخ مهحمود دا وه له ژیر چاودیری ئینگلیزه کان حکومه تیکی کوردستانی به رهسی بلاو کرایه وه ، هیته تی حکومت پیک هاتوه له مانه ی خواره وه :-

باش قوماندان « سوپاه سالار » شیخ قادر حفید
سهروکی داخلیه « ناوه وه » شیخ محمد غریب
سهروکی « دارایی » عبدالکریم عه له که

« ۱ » یادداشتی ره فبق حلمی بهرگی شهش .

- سەروکی معارف « زانستی » مصطفی نەمرود « مصطفی پاشا »
 سەروکی شەرع و عدل « دادپەرستی » موحەل
 سەروکی ریژی « گومرگ » ئەحمەد بەگی فەتاح بەگ صاحبقران
 سەروکی اشغال « کارگوزاری » محمد ئاغای عبدالرحمن ئاغا
 ئەمنیە عەومی « ئاسایش » سید ئەحمەد بەرزنجی
 سەروکی عەومی کوردستان « مفتشی عەومی کوردستان » صدیق القادری
 ۲- بۆتی گەشتن لە بیرو باوری شیخ مەحمود وەچونە بنجۆ بناوانی مەیهست و
 کانگای دلیهوه ، فەوزی بەگی یوزباشی ، که یه کیکه له و ئەفسەرانی له ژیر
 دەستمان ، خوی گوری و چوه سولهیمانی ، بەلام جاری نەگەرادهوه .
 ۳- مصطفی « نەمرود » له روزنامە ی کوردستاندا دەربارە ی حکومەتی
 تورک ووتاری زور خراپ بلاو ئەکاتەوه ، « میجر نوئیل » وە « مەولانا زاده
 رفعت » و گەلی ئەفسەری تری بەغدادی گەشتونەتە سولهیمانی .
 ۴ شکێ تیا نیە که « سید طه » و « سکو » ش ناسرەون و بی دەنگ نین
 وە تیکەل بە جولانەوه ی « کویه » و « رانیه » و « دەر بەند » ئەبن .

قائمقام و ئۆزده میر

زهبونی وولاتی تورک :-

قوماندانی جه بهی روژه لات « بهسری به گئ » ناو سهره کی ئه رکانی جه ننگ به موری خوی ئه م نامه یه ی ناردوه بو « ئوزده میر » له ره واندز ، ئه ویش له « ژیر په یمانی ژماره - ۹ - » دا له یاد داشته که یا نووسیویه تی :-

له دیار به کره وه بو ئوزده میر به گئ قائم مقام :-

۱۴ / ۶ / ۳۳۸ رومی استخبارات ژماره ۱۷۴۵

۱ - سمکو کابرایه کی فیلبازه ، بههوی زرنگی خویه وه ئه و خه نجه ره که هه لیگرتو وه بو کاتی خوی ئه یشاریته وه . ئه م پیاوه بیرى سهر به خوینی « استقلال » له میشکدایه ، مه بهستی ئه وه یه تا له ئیراندا دهسلاتی زیاد ئه کاو بههیز ئه ییت له گه ل ئیمه تیک نه چیت و به م جوره به مهرام و ئامانج بگات .

۲ - سهرکه وتنی سمکو له ناو عه شایه ری کوردداو به م جوره گه وره بونی و دهسلات په یدا کردنی بو « حکومتی میلی » ئیمه دهست نادات ، به لام له م روژه دا تیک چونمان له گه ل سمکو بو ئیمه شش باش نیه ، ئه گه ر بتوانن و هه ولی ئه وه بدن که به پرو پاگانه بلاو کردنه وه یه کی وا که عه شایه ری پی ته فره بخوا بیان که ن به دوژمنی سمکو به راستی به م کرده وه یه خزمه تی گه وره ی حکومت ئه که ن ، وه ک ئه وه که بلین سمکو به پاره ی ئینگلیز ئه م شورشه ئه گیرى و بو قازانجی خوینی و خزمه تی ئینگلیز خوینی کورده کان ئه رژینی .

۳ - ئه و مه فره زه یه که لیره وه خراوه ته ری جاری ئه چیته « چوله میرگ » دواى گه یشتنی ئیوه به ره واندزو جی گیر بوتتان له وى ، به پی هه وال و پیوست فه رمانی تر ئه دریت به بزوتنه وه ی مه فره زه که وه اتنی وه یانه هاتنی بو ره واندز ،

٤ - هیزی گوږه وه مان نیه که توپ و مته رلیوزی پیا بنیرین ههول ئه دهین
که ئه وه شتان بو جی به جی بکهین .

به ناوی قوماندانی جه به وه
سه روک ئه رکانی جه ننگ
به سیری

ئهم نامه یه جواد پاشای سه رکرده ی لهشکری جه به ی الجزیره له
خواره وه ئه نووسین ، بو ئه وه ی هیزو توانای ئه وه خته ی تورک باش دهر بکه وی
له چ راده یه کا بوه که کورده به سزمانه ساویلکه کان بوی خه له تاو نو خویان بو
داون به کوشت .

له روژی ٧ ته موزی ٣٣٨ رومی دا به ژماره ١٠٨٤ جواد پاشا وه لامی
نامه یه کی ئوزده میر ئه داته وه ئه لیت : -

« له بابته چه که وه که داواتان کردوه قول ئوردوی نوه هم ئه لیت - ٢٠٠ -
تفهنگی سندوقدار به - ٧٠ - سندق جبه خانه وه له گهل - ١٢٦ - تفهنگی
تریش به - ٣٤ - سندوق فیشه که وه نیرا بو « باشقه لا » له وه زیاتر نیه ، له
بابته زیاد کردنی هیزه وه به هیچ جوریک له توانا مانا نیه ، وه هوی گوازتنه ومان
نیه توپ بنیرین ، وه ستایه کمان بو ناردن بو چاک کردنه وه ی توپه شکاوه که تان ،
ئهمه بو هه موو هیزو توانای ئوزده میر ، به لام پرو پاگانده ی زور به هیزو
دهزگایه کی ریک و پیکی پرو پاگانده ی هه بو به چاوو راو خوی کردبو به حاکمی

« ١ » یادداشتی ره فبق حلمی بهرگی شهش .

سهرېخو له ره واندزدا ، وه هره شهی داگیر کردنی هه موو شاره کانی
کوردستانی ده کرد . ئه مهش له بهر ئه وه بو زوری ی کورده کان باوریان ه
ئینگلیز نه مابو .

ئوزده میر ههستی به زه بونی خوی کردبو ، وه بیری له وه کړدبو وه که
روژیک کورده کان ههست بهم درووده له سهو زه بونی ی بکه ن چی لی ئه کن ؟
له بهر ئه وه به په له نامه یکه ده نو سیت بو قوماندانی جه به داوای هیز ئه کات
چونکه له وه سهر بازانی له گه لی بوون - ۲۰ - سهر بازی جه زایی یاخی بو نو
رایان کړدبو .

له روژی ۱۲ / ۷ / ۳۳۸ رومی دا به ژماره - ۲۱ - ئه م نامه یی بو
قوماندانی جه بهی الجزیره نووسیو ئه لیت :-

راکردنی سهر بازه جه زاییه کان ئیمه ی خسته هه لویستیکی گرنگه وه ،
ئیترا ئه وانه ی بو ئینگلیز هه ول ئه دهن و پرو پاگانده ئه کن ری یان بو کرایه وه ،
تا خه ته کانی ته لگرافیشیان لی برین ، به هوی کرینی ولاخی بهرزه وه له سنووردا
دهست نه که وتنی هیوای ریکخستنی هوی گواژته وه شمان نه ما ، وه نوینه ره کانمان
به دهستی به تال گه رانه وه ، «بابکری سه لیم ئاغا» و «شیخ محمد بالهک» هه ندیک
له پیاوه کانی «سکو» شس زور بهر بهر کانیمان ئه کن وه بو سهر که وتنی
ئینگلیزه کان هه ول ئه دهن ، ئینگلیزه کانیش به باوه شس روپیه بلاو ده که نه وه
ئنجا ئوزده میر له نامه که یا زور ئه پارتته وه داوای ناردنی هیزی تازه ئه کا وه داوای
مهفرزه که ی «چوله میرگ» ئه کا بو ره واندز .

ئوزده میر زور سهر کرده یه کی «روماتیکی» خه یالی بووه بهم نامه یی

خوارویدا دەر ده کهوی که چند خه یالی بوه ، زوریش له خوی بایی بوه تا رادی « گومرایی » بهو چوار نه فهره رهش و رووت و شروه بی چهک و پهریشان سهو دای شهر کردنی له دوو جه بههوه که وتبوه که للهوه وای دهرانی ههموو شوینه کانی تریش پره له جل خوار وهك شاری سولهیمانی وه له شوینه کانی تریشا « تایهر » و « نهحمده تەقی » بهکی تری دهست ده کهوی ، ئه ی و یست له لایه که وه شماره کانی « عهقره و عمادیه و دهوکه و زاخو » وه له لای تریشه وه « رانیه و دهر بهند و مهعمورو کویه و سولهیمانی و تا کفری » داگیر بکا ، له نامه که یا که له روژی ۸ / ۸ / ۳۸ رومی دا به ژماره « ۲۹ » « ۱ » ئوزدهمیر نووسیویتی بو جه و دت پاشائلیت « ئه مهوی ئازاوه بگه یه نه مه ریمی « دیالی » بهم جوهره خیله عهره به کان که به دوستی تورک ناسراون تیکهل به شورش گیرانی « ۱ » کوردیان بکه م وه ناوچه ی هیزو باره گام بگوزمه وه بو قه لای « دووین » له « بابا جیجک » واته « بی بی جهك » مه بهستی بهرو دوا ی ئوزدهمیر له م خه یاله ئه وه بو که ناوچه ی هه ولیر بخاته ژیر مه ترسیه وه ، چونکه له و روژده دا بوبو به مه لبه ندی کوبونه وه ی هیزی ئینگلیز ، وه به هوی « میرانی قادر به گك » شه وه که به سهرزار هاو پهیمانی تور که کان بو بیته هوی هاندان و راست کردنه وه ی خیلی « خوشناو » و گرتنی « شه قلاوه » .

« ۱ » یادداشتی ره فیه قلمی بهرگی شهش .

« ۲ » مهفره که ی ئوزدهمیر ئازو قه ی خویان پی تامین نه ده کرا به سهر دانیشتهوانی ناوچه ی ره واندله وه ده ژبان که چی ئهم فیزه شیان ههمو - نووسهر -

ئوزدهمير له خه يالى خويدا بهم جوړه پيلانى هيرش بردنى دانا لهم ناوچانه دا
 شىخى بارزان عه ماديه داگير بکات ، فارس ئاغا بدا به سهر عه قره دا ، عبدالقادر
 مه زورى وه ره شيد به رواړى وه شىخ ره فيب وه شىخ عبيد له ناوچه کانا هه لىبورين و
 خه ريکى کارو بارى له شکر بن ، شىخ کاکه ئه مين وه ئه حمده به گى قائم مقام وه
 نورى به گى قوماندانى ژه ندرمه وه ميرانى قادر به گى بچه سهر « رانيه و دهر به ندو
 کويه و پشده رو سوله يمانى » ، پشده رى و مه نگورو هه مه وه نده کان هيرش به رنه
 سهر « محمد ئاغاى باله کيان » ئه گهر هاتو « دهوک » يش داگير کرا ئه وا خه تى
 « زاخو » ئه برريت .

ئاي لهم خه يال پلاوه ي ئوزدهمير پاشاى تورک ، به سى چل نه فه رى ره شو
 روتى پى خاوسى له برسا مردوى تورکه وه خه يالى چون ده کاته و ، به لام ره غنه
 له ئوزدهمير ناگرين ره غنه له پياوه گه وره کانى کورده گرین ، ئه لىن « ئافه رى سن
 بو سه روک خيله کان و پياوه گه وره کانى کورد چون ئه وه نده له دوا بوون باوريان
 بهم پياوه فيلبازه ئاژاوه نيره وه يه کردوه و دواى که وتون و خويان و کوردى بو
 ئه دن به کوشت ! » .

له روژى ٥ى ئه يلولى ١٩٢٢دا ئىنگليزه کان له سوله يمانى هه موو چونه
 ناو فروکه وه و شارى سوله يمانيان چول کرد ، به ربوه به رى کارو بارى شاره کيان
 دايه ده ست شىخ قادري حفيد براى شىخ مه محمود له گهل چهند که سىکى تر دا
 که بون به کومه ليک وه ئه م کومه له ناو نرا « ئه نجومه نى نه ته وايه تى » بو پاراستنى
 شارى سوله يمانى و ده ورو پشتى له خراپه و ئاژاوه و پياو خراپان ئه نجومه نى

ناو براو لهم پياوانه پيك هات : -

۱ - شيخ قادري حفيد برای شيخ محمود « ۱ »

۲ - حاجي مصطفى پاشا ياملكي

۳ - حومه ناغاى عبدالرحمن ناغا

۴ - عبدالفتاح چلبى

۵ - معجد نهفه ندى حاجي رسول ناغا

۶ - نهحمده به گى توفيق به گ

نوزدمير چاوه ربي هاتنه وهى شيخ محمودى نه كرد نامه يه كى به په لوى
نارد بو « شيخ قادر حفيد » له روژى ۱۵ / ۹ / ۱۳۳۸ رومى دا به ناوى وثيقه
نماره - ۱۸ - سوه له به ندى « ۵ » ي نامه كه يا نه ليت : -

« شيخ قادر ! نه بى باش بزائن . . . بستی جی له و خاکانه ی که له په یمانی
نه ته وه بی ماندا دانراوه له ژیر چنگی ییگانه دا نابی بمینته وه ، نجا من بو نه وه
هاتنه کوردستان که نه م حقیقه ته له برا خوشه ویسته کانی سر به ئیمه و
هاو په یمانه کانمان بگه یه نم تا وه کو کورده کانی برای دینی و « ۱ » دوستی
دیریمان نه بنه قوربانی سیاسه تی ئینگلیزه ناپاکه کان ، وه به هاندانی نه وان
کوسپو ته گهره نه هیننه ریگه مان . . . » .

« ۱ » بزانه چون وه به چ ووشه يه ك دمواړى كورده به سزمانه كان ده گرن نه
کاتی نه بگانه دا برای دینی کوردن ، له کانی خوشیا نه یان کوژن و الله نا یان نه یمن
- نووسه پر -

« ۱ » چو دی شورشه کانی شيخ محمودى مزمن - احمد خواجه - لاپهړه ۶۶

« ۲ » پلیداشتی ره فیتق حلمی بهرگی ششس لاپهړه ۶۵

له بهر ئه‌وه‌ی که سه‌رپاکی ولایه‌تی موصل خراوه‌ته « په‌یمانی نه‌ته‌وه‌یی »
 تورکه‌وه هیزیکی ناپاکی وابه‌ییرا نایه‌ت که بتوانی وه‌له ناوسنوره نه‌ته‌وه‌یی په‌کانی
 ئیسه‌دا فه‌رمان ره‌وایی بکا ، تا ئه‌مرو له‌شکره گه‌وره‌کانی تورک له‌جه‌به‌کانسی
 ترا خه‌ریکی له‌شکره‌کانی دوژمن بوون وه‌ نه‌یان ئه‌په‌رژایه سه‌ر ئه‌م هه‌ریمانه ،
 ئه‌وا به‌ یارمه‌تی په‌زدان جه‌به‌کانی خور ئاوا پاک کرانه‌وه له‌ دوژمن ، له‌ بهر ئه‌وه
 له‌م سه‌عاتوه ده‌ست ئه‌که‌ین به‌ پاک کردنه‌وه‌ی ئه‌م هه‌ریمه‌و پشت به‌ خوا زوری
 پی ناچی له‌ گه‌ل دوژمندا هه‌رچی ناپاکیک هه‌یه له‌ ناوچه‌کانسی کوردستاندا
 ئه‌که‌ینه ده‌ره‌وه « ۲ » « . . . » .

نامه‌که زور دورو درێژه به‌ندی هه‌وته‌می پیوسته بزانیته چونکه
 په‌یومه‌ندی هه‌یه به‌ کیشه‌ی کورده‌وه ئه‌وا ئه‌ینوسین ، ئه‌لیت : —
 دوای وه‌ستاندنی شه‌ری گه‌وره شیخ مه‌حمود باش له‌ سیاسه‌تی ئینگلیزه
 مه‌لعونه ناپاکه‌کان گه‌یشتو دلیرانه به‌ربه‌ره‌کانی کردن و وه‌ستا به‌رامبه‌ریان
 وغه‌زای له‌ گه‌ل کردن ، به‌لی له‌ ئه‌نجاما گیراو تووشی ئازارو زیانی زور بو
 بویه ئیسه‌ش به‌ رزگار بونی له‌ دیلی گه‌لیک دلشادین وه‌ زورمان پی خوشه‌که
 بگه‌ریته‌وه یو سوله‌یمانی ، وه‌ ییته‌وه به‌ سه‌روکی حکومه‌تی ئه‌م ناوچه‌یه ،
 به‌لام نه‌ک واتێ گه‌یشتبێن که به‌خشنده‌ی به‌م سه‌روکایه‌تی په‌ ئینگلیزه‌کان و سه‌ر
 له‌ ئاستیانا بچه‌مینه‌وه وه‌ له‌و باوه‌ره‌شا نین که شیخ مه‌حمود بی به‌ سه‌روکیکی
 وا که ته‌فرو تونای موسلمانه‌کانی له‌ دوپی و بی به‌هوی به‌د ناوی یوی ، ئیوه‌ش
 که هه‌ر له‌و دره‌خته پیروزه‌ن به‌ بیرمانا نایه‌ت به‌ ده‌سیسه‌ی « نه‌روود » مانای
 « مصطفی پاشا » و هاو بیره‌کانی ته‌فرو بخون و شوین پیرو باوری ئه‌م مه‌لعونه
 یکه‌ون ، جا یو ئه‌وه‌ی که کوتایی به‌ دوو به‌ره‌کیه‌تی خه‌لکی سوله‌یمانی بدريت

وه دوو دلی و دوو زمانی له ناوا نه مینی وه له لای تریشه وه بو ئه وه که به ناوی حکومتی ئیمه وه « مانای به ناوی حکومتی تورکه وه » ههلسورانندی کارو باری ههریمی سولهیمانی بخاته ژیر حوکمی ئیوه وه وه ههر جوړه رابهری و یارمه تیه که پیوسته بیکا وه به هه موو جوریک یارمه تیان بدات به سهروکایه تی « فهوزی به گه » ی « ۱ » یوزباشی دا مه فره زه یه که سهربازم نارد بو سولهیمانی هیوا دارم پیشوایان بکهن وه به گه یشتیان ههول بدهن ته شکیلایکی تازه بکهن له پیاوه به ناموسه کانی لای خوتان » .

« ۱ » له سولهیمانی بو دامه زرانندی نهنجومه نی نه ته وه له بناکه ی مکتبه یی اعدادی که مکتبی فیصلیه بو وه نیستا بازاری عصریه لهوی کوپونه وه یه که رویدا لهو کوپونه وه یه دا جل خواره کان داوا ی ژبانی مصطفی کمال و تورکیان ده کرد له بر یه کیک وتی « تورک هات » چونکه دهنگی هاتنی مه فره زه که بلاو بو یوه ، ئیتر کوپونه وه که نماو چول کرا « کهریم به گی فه تاح به گه » ی هه مه وه ند مصطفی پاشای گرت و خستیه به اندیخانه وه بو ئه وه ی که تورکه کان هاتن بیکا به دیاری دهستی خو ی و بیداته دهستیان ، نهوانیش به دیاری بینیرن بو مصطفی کمال بیکا به قه ناره دا ، به لام کومه له ی کوردستان فریای کهوتن و دزگاریان کرد .

یادداشتی ره فیک حطی به گه بهرگی ششس لایه ره « ۶۷ » .

فهوژی به گئو شیخ مهحمود :-

ئوزدهمیر به راسپاردهو بو گفتو گو کردن فهوژی به گئ ده نیریت بولاء
شیخ مهحمود پاش گفتو گو کردن و دیده نی فهوژی به گئ نامه یه گئ ده نیریت به
ئوزدهمیر ئه لیت :-

« له وه لامیکی یه کیک له پرسپاره کانی شیخ مهحمودا ووتم » مه به سمان له
جولانه وه یه ئه وه یه که هر هریمیک خرایته ناو سنوره کانی په یمانی نه ته وه یی یه و
یگیر نه وه ، جا ئه مرو که ئیتر له شهره کانی جه به یی خور ئاوادا سر که ووتین به
ئه وه تیده کوشین که تا سر سنوره کانی « جبل حمیرین » ئه و جیگایانه هه مو
داگیر بکه یین که به وولاتی تورک ده ژمیریت و له ده ستوری نه ته وه یی تورک
پیشاندراره ، ئه وه شم تی گه یاند که ئه م بریاره مان له وانه نیه بگورریت ! » •

قسه کانی شیخ مهحمود له گهل فهوژی به گئ « ۱ » :-

فهوژی به گئ ئه لیت شیخ مهحمود پی ووتم « من موسولمانم ، دهوله تر
عوسمانیم خوش ئه وی ، ئه و سزاو جه ورو جه فایه ی ئینگلیز به منی کرد هه رگی
له یرم ناچیته وه ، من له کاتیکا چوم به گز ئینگلیزدا که زوربه ی هیزه کانی ل
عیراقدابو ، به لام عه شایه ری کورد که له پیشا سهرپاکیان سویند خواری من بو
وه شهریان بو کردم له دواپی دا لیم ته کینه وه له مهیدانی شهردا به تاقی ته نیب
ئه کوری جهنگا مامه وه ، بوون به هوی ئه وه که سالها له وولاتی بیگانه دا ده رده

« ۱ » یادداشتی ره فیق حلمی بهرگی شهس ..

دیلی بچیزم ، له بهر ښووه ښه بی ښووه زور باش بزائن پشت یه عشا یه رایه ستریت .
وه به هیزی عشا یه روه څا زوه نانه وه څه نجامیکی باشی لی چاوه ری ناگریت ،
به تایه تی هه راو څا زوه یه که که ته نیاپال پشتی هیزی عشا یه ریت ، وه مه به ستریکی
ته ته وایه تی و نیشتمان په روه ری هانی نه داو هیزی کی دهوله تی پشتگری نه کا ،
هه رگیز سه ری نه گرتوه و سه ریش ناگریت ، څنجا شیخ مه محمود بو نمونه باسی
شهری « دهر به ند » ی کرد و تویه تی : —

به ناموسترين سهروكى نهو عشا به رانه كه له گهل ئيوه دا بوونو گولله يانډ
نه نا به سر سنگى ئينگليزه وه ئه مرو مووچه خورن لاي « ميجهر فوئيل » وه
نيستا ئالو گورى نامه هيه له به يناندا به نهينى ، وه به سر زاريش ئيستا
خويان به دوستي ئيوه نه ده نه قه له م و اتان نه به نه ميشكه وه كه ئاماده ن بو
يارمه يتان ، بويه نه بي بزائن له م وولاته دا ته نيا دوستايه تي به س نيه ، هيزو
پاره ش پيوسته كه هيزو پاره بو نه گه يت به ئامانج ، ئيمه هه رچه ند هيزه كه شمان
كه م ييت به لام شتي زورمان پي ده كريت ، چونكه وولاته كه مان له چه ند حاكميك
به ولاوه ئينگليزي تيا نيه ، نه وه ي ئه مرو پي ويسته چاو ترساندن ي چه ند سه ره ك
عه شيره تيكى سر به ئينگليزه ، هيزيكى بچوكى ده وله تيش پي ويسته كه ئاسايشي
ئاو شاره كانى پي پياريزريت ، وه نه وانه نه هيلين كه له كاتى بومبا باراندا هه ليانډ
ده ست ده كه وت له شاره كاندا خراپه يان ده كرد » نه مه بوون قسه كانى شيخ مه محمود
به راستى زور پر ما ئاو به تسينى بوه له قسه كردندا .

شیخ مه‌حمود دیسان به فه‌وزی به‌گی ووتوه « ئینگلیزه‌کان که رکوکو و هه‌ولیرو عه‌قره‌و هه‌موو ئه‌و شویانه‌ی کورد زبانان له ولایه‌تی موصل دا ده‌خه‌ینه

سەر کوردستان به و مه رجه ی منیش داوای ره واندزتان لی بکه م وه یان له خوتانه وه
یوم چول بکه ن » .

شیخ مه محمود بو ئه وه ی فه وزی به گک دانه چله کیت و ئی ی نه سله میته وه وه
بو ئه وه ی له ییرو باوری ته واوی ئوزده میریش بگات و تا قی یکناته وه ووتی :-
« له بهر ئه وه ی که به ناوی باور پی کراو یکه وه بو تی گه یشتن له ییرو باوری من
هاتون ، لام وایه که ئه م قسانه م بی که م و زیاد بگه یه نن به ئوزده میر وه گه وه کانی
تورک چونکه من ئه زانم که ئینگلیزه کان له به لینه کانیانا راست نین وه له بابته
سهر به خویی کوردستانه وه ههر په یمانیکیان داوه هه موی دروو ده له سه یه
ته فره یان ئه دهن و مه به ستی به رو دوايان ئه وه یه که دوژمنایه تی بخرنه به ینی
کوردو تورکه وه و بمان که ن به گزیه کا ، له بهر ئه وه من به رامهر به م به لین و
په یمانانه ی ئه وان نامه ی به ئاشکرا کوسپیان بینمه ری و سه ریچی بکه م
که م و زور تابتوانم ته فره یان ئه دهم و کاتیان پی ئه به مه سهر ، تائیوه بریاریک ئه دهن
وه ری و شوینیکی پوخته و تاییه تیم بو دیاری ئه که نو ئاگادارم ئه که ن ، ئه وه ی
منیش له ئیوهم ئه وی که به زوترین کات بیکه ن چوار شته : -

۱ - ئه گهر هیزتان هه یه وه له توانا تاندا هه یه که شاره کانی سوله یمانی و که رکوک
تا سنوری « جبل حمرین » بگرن ئه و به بی وه ستان وه رن بو سهر سوله یمانی
ئه وسایه منیش مصطفی نه مروودو ئه وانه ی هاو ییرو باوری ئه ون هه مویان
ئه گرم و به گه یشتتان بو ئیره له گهل شاره که دا به دهستی به ستراو ئه یانده مه
ده ستان ، دوا ی ئه وه ش خوم له گهل ئیوه یان به وه هیزه وه که خوم هه مه و به
ده ستمه وه یه تا « جبل حمرین » هه موو شاره کانی تر تان بو ده گرم .

۲ - ئەگەر ھېزىكى واشتان نىيە كە ئەم كارە بىياتە سەر وە تەنيا لە من ئەو تەنە
پىويستە كە خزمەتى دوژمەنتان نەكەم وە يا مەبەستان ئەو ەيە كە دوستى و يە كىيەتى و
فداكارى خومتان بو دەر خەم ، ئامادەم ئىستە بەم شەو ە بە مال و مالاو ە سولە يمانى
بە جى يىلىم وە يو ە ەر جىگايەك حكومەتى تورك يەو یت وە بوم دابىت بچم و
لەوى جى نشىن بىم .

۳ - ھات و حكومەتى تورك ئەمەشى بە باش نەزانى وىستى لە بوونى من
لەم وولاتەدا بە جورىكى تر كەلك وەرگريت ، ئامادەم كە بە دل و گيان خزمەتتان
بىكەم بەو . مەرجهى كە ئەگەر بە ھىزىكى دەولەتیش نەتوانن بە چەك و تفاقى
جەنگى زور برىارى يارمەتىم بدەن ، وە بەو مەرجهى لەو چەكانەدا « توپ » یشى
تيا بى وە ئەبى ئەفسەرى بە ھىزو بە كارىان لە گەلا يىت وە ئەبى ئەو ئەفسەرانش
بە سەر زارى دليان لە دەولەتى تورك رەنجا يىت وە پەنايان ھىنابى بو ناو
كوردەكان ، ئەو كاتە منیش بە ھەموو ھەستىكەو ە بە سوپاى كوردەو ە دەست
ئەكەم بە شەرو جولانەو ە بو داگير كردنى ئەوشوينا ئەل بەرنامەى شورشەكەمانا
يىت ، من لە خوبەخت كردن لانا دەم ھىوام ھەيە بتوانم بە ئامانجى خوتان
بگەنەم . « ۱ » .

۴ - ئەگەر ھات و ئەم داوا كردنانەى سەرەو ە ھىچى بە باش نەزانراو كردنيان
لە تواناتانا نەبو وە يا ئەو ھىزە شك نابەن كە سولە يمانى پى بگرن وە ئاسايشى ئەم
ھەرىسەى پى رابگرن وە نە لەو ھەلو ىستەشدان كە بتوانن بەو چەك و تفاقە
جەنگيانەش چەكدارمان بگەن كە بو ئەم كارە پىويستە بە مەرجهى كە خوتان
بە باشى يزائن و باورم پى بگەن ئەلىم : -

« جارى ئەم ھىزە كەم و ئاتەواوۋەتان بېكىشەنەو دواوۋە بو ناو تور كىيا ، لەو لاي تىرەشەوۋە تا ئەتوان خىراو بە گورجى ھىزى ترو تفاقى جەنگى تىرى بخەنە تەك ، تا ئەگاتە رادەيەك دەست بدا بو بزوتنەوۋەيەكى بە راستى و داوۋەشاندىنى چەپو كىكى زلو بەتەن ، تا ئىوۋەش ئەمانە جى بەجى ئەكەن و خوتان ئامادە دەكەن بو بزوتنەوۋە ، مەش لىرە لە گەل ئىنگىلىزەكاندا بە سەر زارى رىك دەكەوم ، بەشى خوم چەك و تفاقى جەنگ و پارەشيان لى ئەسەنم ، بو ئەوۋە كە لە كاتىكا ھىزەكانى ئىوۋە لە سەرەوۋە گلير بونەوۋە خواری ، مەش بە خوم و ھىزەوۋە راست ئەبەوۋەو بەو چەكانە كە لە خويانم وەرگرتوۋە ئەكەومە وىزەيان و ئەياندەمە بەر چەپوك » •

سىياسەتى ئۆزدەمىر بەرامبەر بە كورد :-

ئۆزدەمىر وەك ھەموو سەر كوردەكانى تورك بە چاويكى دلسوزانەو بەرىز تەماشاي كوردى نەدە كورد ، بە تايەتەي پىشەواكانى كورد وەك « شىخ مەحمود سەمكو » وە مۆتەمانەي پى نەدە كورد ، وە لە دلا باورى پىيان نەبو ، بەلام لە روالەتدا وەك پىشەواكانى تىرى توركى نەدە كورد وە تا رادەيەك خوى ئەگرت وە روق بوغزو كىنەي خوى ئەپەچنە دلى و ئەيخواردەوۋە پىشى ئەخواردەوۋە بو ئەوۋە ھەولى ئەدا ئەوانەي بە تەواوى نەكەوتونەتە داوى ئىنگىلىزەوۋە ھىچ نەبىي يا جارى دور بن و نەكەون ، ھەولى ئەدا ئەمانە لە خوى نەزىك بىكاتەوۋە يىانكا

یه ئامیریک به دهست خویه وه تا بین به درك له سهر ری سیاسه تی ئینگلیزدا له کوردستاندا بو سهر شیواندن له سیاسه تی ئینگلیز ، هه موو هه ول و ته قه لای ئه وه بو شیخ مه محودی له دهست دهر نه چیت ، به گه یشتنی شیخ مه محود بو سوله یمانی ، په یتا په یتا یه ك له دوا ی یه ك زوو ئه فسه ره کانی خوی ئه ناره لای و نامه نوو سراوی رازاوه جوانی دلخوشکهری هه ل خه له تینه ری بو ده ناردو ده ماری کوردایه تی و مسولمانیه تی ده بزواند ، تا گه یشته راده یه کی وا که موتانه ی کردبو که شیخ مه محود که می تور که کان به زور زوری ئینگلیزه کان ناگوریته وه وه بوشی دهر کهوت که به و جو ره و به و گه رمیه ی که ئه و سهری کردبوه سهر شیخ مه محود ، ئینگلیزه کان وا سهریان نه کردبوه سهری وه ره نجیان له گه ل نه ئه دا ، بویه به م بونه یه وه کهوته ناردن و وه رگرتنی نامه له گه ل گه و ره کانی خویا له « دیار به کر » وه ئه و داوا کاریه ی شیخ مه محودی گه یانذبو به حکومه تی تورکیا ، به لام گه و ره کانی تورک باش نه هاتن به ده نك ئوزده میره وه بویه دهر کهوت که له کرده وه کانی ئوزده میر رازی نه بون وه نه شیان ئه ویست نا ئومیدی بکه ن ، وه هه روه ها نیازی ئه وه شیان نه بو که هیچ جو ره مافیک بده ن به کورد له بهر ئه وه زور یه پیچ و په نا له گه لی ده جولانه وه ، ئوزده میریش زور وریا و شه یتان بو خوی نه ئه شکاند به رامبه ر به شیخ محودو کورده کان له ئه ندازه ی پیچ و په نای گه و ره کانی خویا که له گه لیاندا ده کرد ، ئه ویش به فشه و هازه و فه نبازی سهر نه کهوتنی خوی ئه شارده وه ، سهر رای ئه مه ش « کومه لیک ی نهینی » « ۱ » که له کهر کوکدا پیک هاتبو بو بلاو کرده وه ی بیرو باوری

« ۱ » یادداشتی ره فیق حلی به گه له بهرگی شه شس لایمه ره « ۷۸ » دا ئه لیت نه ئه م کومه له نهینی به کومه لی « کرکوک مدافعه حقوقي جمعیتی » مانای « کومه لی

« تورکمان » یه تی ، همولی ئەدا بو بلاو بونهوهی بیرو باوری تورکایه تی ، خوی به سستبو به ئوزده میره وه ئەم کومه له له کم کاته دا که شیخ مهحمود گه را بووه بو سوله یمانی و بزوتنه وه یه کی به هیزی کوردایه تی دهستی پی کرده وه ئەمان داچله کین و کهوتنه مه ترسی ، ئەیان ویست له وه بگه ن که ئوزده میر بیرو باوری چی یه به رامبه ر به گه رانه وه ی شیخ مهحمودو کیشه ی کورد ، بویه له مه روه وه به نامه ناردن ئوزده میریان ته نگه تاو کرد ، نامه یه کی نهینیان بو ناردبو ئەویش ناچار بو وهلامی دانه وه ، به نامه یه کی نهینی ژماره ٤٢ له روژی ٢٣ / ١١ / ١٣٣٨ رومی دا ئەلیت :-

١ - به ندی یه که می نامه نهینه که تان وهلامی نه .

٢ - به بونه ی داپوشینی ریگاگان به به فر ، بروسکه و نامه و شفره ی نهینی که له بهینی ئیمه و جه به دا ئال و گور ده کرا ئەمرو به ته ته ری تاییه تیا ده نیریت وه وهلامیشی دیته وه ، له بهر ئەوه کیشه ی موصل چی به سه ر هاتوه هیشتا له ئیمه شه وه مه علوم نه له گه ل ئەمه شدا ئەتوانین بلین که جه به ی الجزیره بو ئەوه ی که له کاتی پی ویستا بکه ویته جولانه وه و چ کاریکی پی بسپیریت به جی بهینی و مشووری خواردوه و خوی ئاماده کردوه ، وه له کاتی جولانه وه دیاره به به فرو که ئاگادارم ئەکه ن ، منیش دهست به جی ده نگ له کومه له ده گیرمه وه .

٣ - تا ئیمرو له شکره کانمان چاوه ری کونگه ره ی ئاشتی و ئەنجامه کانی بون ، بیت و موصل به ئاشتی نه دریته وه به ئیمه پشت به خوا به جه نگ ئەیگیرینه وه .

بهرگری مافی که مکرک « لهو کهسانه پیک هاتبو که خویان به تورک دهوانی : به شیکشیان کوردبون که بودهست که وتی شخصی خویان لایه نی تورکه کانیان گرتوه همولیان به سهرکه وتنی ده کرد .

٤ - ئىنگلىزەكان بە ھىۋاي فېش كىردىنەۋەي داۋا كارىيەكانى نوپىنەرانى
 توركن ، بە تەمان لە كىشەي موصلدا پىرى پىرسىنەۋەيەكى گىشتى بىخەنە بەر چاۋ
 لە بەر ئەۋە لە كوردستانى خوارودا خەرىكى دامەزراندنى ھىكۈمەتىكى
 سەربەخون ، بو ئەۋەي بەم جورە ژمارەي كورد لە ژمارەي تورك زياتر پىشان
 بىدن ، واتە نىازيان وايە لە بەر كەمى ژمارە مافى تورك بە سەر موصلەۋە نەيەلن ،
 ۋە ئەندامانى كۈنگەرەي ئاشتى بە سەربەخوى كوردستان ۋە بەشى زوربەي
 دانىشتوانى ولايەتى موصل كە كوردن تەفرە بىدن ۋە توركيان لە پىر بەرنەۋە ،
 شىخ مەھمۇدىش كە تا ئەم رۆژانە لە گەل ئىمە بوە ۋە لە راستى دوستايەتى
 بەرامبەر بە تورك دوا نەكەۋتوۋە ھەندى « بى نىشتامى » « ١ » خەلكى سولەيمانى
 خەرىكەن تەفرەي بىدن ۋە بىخەنە سەر پىرو باورى دوژمنايەتى لە گەل تورك ،
 ئەمەش بەۋەدا دەر دەكەۋى كەلەم دوايىيەدا بە بيانوى ئەۋەۋە كە ئىنگلىزەكان
 سەربەخويى تەۋا « استقلال تام » ئەدەن بە كوردستان بە قسە بو دەمكوت
 كوردنى كوردەكان ۋە نىشتان پەرۋەرەكان شىخ مەھمۇدىش داۋاي نىۋە
 سەربەخويىيەك لە ئىمە ئەكا لە بناغە دامەزراندنى « ئەنجومەنى نەتەۋەيى »
 ھىكۈمەتى تورك ياسايەك « قانون » نى كە ناۋى شايتى ۋە ھىكمەداريەتى تىابى ،
 ۋە بەر ئەۋە بە شىۋەيەكى دل خاۋىنانە شىخ مەھمۇد چۈن ۋە لە بەر چى لەداۋا
 كوردنى ئەم جورە ناۋو ناز ناۋانەدا پىمان لى دادەگرىت ؟ تى ناگەم بوچى ؟ ۰

لە بەر ئەۋەي نامانەۋى دەست لە شىخ مەھمۇد بىدەن ۋە بىشكىن
 بەرامبەر بەۋانەي كە ھەۋلى دور خىستەۋەي ئەدەن لە ئىمە ، داۋاي ئەۋەم لى كورد
 كە لە لاين خويەۋە « باور پى كراۋ » بنىرىت بو « ئەنقەرە » بو گىفتو گو كوردن
 ۋە بارەي كىشەي كوردستانەۋە ، ۋە بو ئەۋ تەشكىلاتە كە لەۋانەيە لە سنورى

قانونی ئەساسی دا حکومەتی تورک بو ئەم ولاتە بریاری لە سەر بدات ، وە تە
 ئەو روژەی لە ئەنقەرەو بەهوی نوینەرە باور پی کراوە کاتتەو وەلامسی داوا
 کردنە کانت دیتەو وە لە کوردستاندا لە ژێر سەر و کایەتی خوتا هەیتەتی « ١ »
 نوینەرانی نەتەو وە دا بەمەزینیت بو بەریو بەردنی کارو باری ولاتە کە •
 لە سالی ١٩١٨ دانیگلێز کە گەشتە خانەقین و کەری لەسولەیمانی ریکخراویکی
 نەتەو وە پی بە ناوی جمعیتی نهینی کورده وە لە سلیمانی پیک هاتو وە لە عزت توپچی
 وە احمد بەگی توفیق بەگ و فایق توفیق محامی مدیری طاپو ، لەو کاتە کە ئینگلیز
 گەشتە کەری شیخ محمود عزت و فایقی توفیقی ناردو وە بو دیدەنیان لەوی
 ئینگلیزەکان ناردو یانن بو بەغداد ، ئەمان داوای استقلالێ کوردستانیان کردو و ،
 وەلامسی ئەوانیش ئەو وەبو کە بچن اتصال لە گەل ملک حسین بکەن « ١ » •

ملکبەتی شیخ مەحمود :-

اتصالێ شیخ مەحمود زور لەو وەختەدا بە طاھر محمد افندی و طاھری امین
 افندی و حسین ناظم و حمە رشید جوامیری هەمەو وەندو کاکە حمە امین عطارو
 حاجی سید حسن مامی شیخ مەحمود و عزت توپچی کە نوینەری ئەفسەرەکان بو و
 لە کاتیکا کە داوا لە شیخ مەحمود کراوە حوکمرانی کوردستان قبول بکا
 ئەویش ئەم جەماعەتە ی کو کردو تەو وە وە پرسسی پی کردون

« ١ » یادداشتی رەفیق حلمی بەرگی شەش لایەرە « ٨٢ » دا . ئەلیت :-

نۆز دەمیر لە نامە نهینیە کە ناردی بو کومەلی نهینی کەروک وینە بە کیشی بە
 یوزباشی فەوزی بەگ و رەمزی بەگی قائم مقام و ئەحمە تەقی دا نارد بو شیخ مەحمود

امیرایان له شیخ محمود کرده که ملکی قبول بکا ، بهلام حاجی سید حسنی
هامی اسراری کرده که نهیکا وتویه تی ایسه نازانین مه بهستو مه رامی اینگلز
چی یه چی نه کا بویه اگر تو قبولت کردو سهری نه گرت عه یه بو ئیمه ، بهلام
عزت زور سور بوه له سهر قبول کردنی .

له ومختیکا که میجر نوئیل چو بو کوردستانی ژورو وه میجر سون
خهریکی هاتن بو بو سوله یمانی وهك باسکرا ، له سوله یمانی مدیری گومرگ
ئینگلیزیک بو که ئه ویش یه کیک بو له پیاوه سیاسییه کانی ئینگلیز هاته لای شیخ
محمود داوای لی کرد که پیکه وه بچن بو گهران چونکه وهرز به هار بو شیخ
محمودیش چو له گه لیا به رهو به کره جو ، روشتن له وی ئینگلیزه که به شیخ
محمودی ووتوه تکایه با پیاوه کان له دوور بوهستن ، ئنجا وتویه تی ئهم جوگه
گه وره یه هی کی یه ؟ شیخیش وتویه تی هی حکومه ته ، ئه ویش وتویه تی ئهمه وی
شتیکت به ناوی حکومه تی به ریتانیاوه عهرز بکه م ئه ویش ئه وه یه که تو استقاله
بکه یت له حکمرانی ئیمه به اینت ادهینی ئه و معاشی مانگانه یه کی که هه ته که « ۱۵ »
ههزار روپیه یه بدهینی وه موو جوگا و ئه رزو زه وی میریشت بدهینی تائینگلیز له م
ولاته دایت ییخو و احترامیشت زور بی ، تا میجر سون نه هاتوه چونکه تعلیماتی
تونندی دراوته تی وه خوشی زور توندو تیژه بویه زور ئارهزو ئه که م وه به ناوی
حکومه تی به ریتانیاوه عهرزت ئه که م استقاله بکه یت باشه .

پاش ئه وه شیخ محمود ئه گهریته وه حاجی سید حسن و جمعیتی کوردی
کو کردوته وه ئهم موضوعه ی بو گیرانه وه رای پرسین ، له وه لاما سنی
عکیره ی جیاوازیان بوه : -

جماعه تیکیان و تویانه استقاله بکه و نهو به لینانه و هک زهوی و زارو
معاش قبولی مه که، بچوره مالی خوت دابنیشه، جماعه تی دووهم و تویانه استقاله
بکه و معاش و به اینه کانیان قبول بکه .

جماعه تی سیه م که عزت یه کیکیان بوه و تویه تی استقاله مه که چی نه بی با
بی ، چونکه نه گر استقاله ت کردمانای نه و یه هر چیمان کردوه بوده ست که وتی
خومان کردومانه ، شیخ محمود رای عزتی قبول کردوه . شیخ محمود له گه له
کومه لی نه فسه رانا ریک بوه ته نیا له گه ل رضا به گو رشید بکر افندی نه بیت ،
میجر سون که هاته سوله یمانی منعی نه فسه ره کانی کرد بچن به لای شیخ
محمودا یه کیک له و نه فسه رانه « صدقی فاته شمل » یان پی دهوت میجر سون
نقلی کرد بو هه له بجه وه ایعازی دا به علی به گی ریشین که بیکوژیت نه ویش
له بهر خیره ته که ی خویا کوشتی ، ئنجا کاپتان لیس له کنیه که یا نه لیت : -
که صدقی نقل کرا له سلیمانیه وه بو هه له بجه نه مزانی صدقی زور خطر
بو من نیازی و ابو که حهره که تی شیخ محمود دهست پی بکا من بگری و بمدا ته
دهست محمود خانی دزلی ، به لام علی به گی ریشین نه جاتی دام و کوشتی .

شیخ محمود له پیش هاتی ئینگلیزدا له ۱۹۱۸دا تور که کان گرتیان و
خستیا نه به ندیخانه وه وه بردیان بو که رکوک ، ئه م گرته ش له سر نه وه بو که
جمعیه تیکی نهی له سوله یمانی دروست بوه به سهر و کایه تی شیخ محمود وه
نه ندامیه تی : عزت طویچی که به ناو بانگه به عزه تی فاته ی خوله درزو فایق
توفیق محامی که فایقی طاپوی پی ده لین وه احمد به گی توفیق به گی طاپور اغاسی
له و کاته شا رشان وه « هیضه » له ئیراندا په یدا ده بیت یه غنی له ۱۹۱۱زدا روسه کان
نزیک « ۱۰۰ » که سیک به ناوی پاراستنی ته ندروستی « صحه » وه ده نرن بو

ایرانو بو عیراق وه زور له مانه دکتور نه بون به لکو پیاوی سیاسی بون به و ناوه وه
 نیرراون ، شیخ مه محمود به ناوی کومه لی نهینی یه وه « سید محمد مفتی » ده نیریت
 بو دیده نی ئهم روسانه له قونسولخانه ی روسیا وه له م دیده نه دا توفیق وه هبی
 هوده بی بو ئه وه ی گفت و گویان له گهل بکا ، به لام له ئه نجامی گفت و گودا
 ناگه نه نه تیجه ، ئنجا ئینگلیزه کان له ۱۹۱۷ ده گه نه به غداد ، دیسان شیخ مه محمود
 سید محمدی مفتی ده نیرته وه بو به غداد وه نامه ده نیری بو ئینگلیزه کان به م
 یونه وه مخابره له بهینی شیخ مه محمودو ئینگلیزه کانداهست یی ده کات ،
 ئینگلیزه کان گه یشتنه خانه قین و کفری ئنجا محامی فایق توفیق ده چیت بو
 دیده نیان ، ئینگلیزه کان که هاتون بو که رکوک شیخ مه محمود عبدالله اغای حاجی
 حمه سعیدی به نوینه ری خوی ناروده بو که رکوک بو اتصال به ئینگلیزه کانه وه .

له که رکوک ماوه ته وه وه له مالی مجید یعقوبی میوان بوه وه مجید یعقوبی
 اخباری تور که کانی کردوه به م حادثه یه له بهر ئه وه تور که کان شیخ مه محمودو
 احمد به گی توفیق به گو عزت طویچی و فایق طاویان گرتوه وه له و کاته شا
 ئینگلیزه کان که رکوکیان چول کردبو تور که کان گه را بونه وه ناو که رکوک بویه
 ئهم به ندیا نه بران بو کرکوک و شیخ مه محمود ده بهن بو دیده نی قانیدی تورک
 « علی احسان پاشا لهوی علی احسان واپه سهند ده کا که که لک له بونی شخ
 مه محمود وهر گرت بویه سزای نادات به لام داوای لی ئه کا که بی به حاکمی
 ناوچه ی سوله یمانی وه بچی به گژ ئینگلیزدا ، شیخ که گه رایه وه له لای علی
 احسان پاشا پاره ی نه بو قه رزدار بو « ه » هه زاز لیره ی ئالتونی له علی احسان
 پاشا وهر گرت شیخ مه محمود که گه رایه وه بو سوله یمانی بو به حاکم ، به لام
 وه که له وه پیش باسکرا علی احسان ته لگرافیکی بو لیدا بو سوله یمانی بو

تاییدی قسه‌کان که کردبویان ، پیکه‌وه به‌لام شیخ مه‌حمود چونکه زور
ئه‌زیتی دیو له ده‌ست تورک وه خوشی ده‌ماری کوردایه‌تی و نه‌ته‌وایه‌تی تیا بو
گویی نه‌دایه داوا کرده‌کانی علی احسان پاشا و تورک .

پاشا ماوه‌یه‌ک میچه‌رنوئیل وه‌ک له‌وه پیش باسکرا به‌خوی و مه‌فره‌زه‌یه‌که‌وه
هات بو سوله‌یمانی ئه‌مری درابویه که مسوولی ئه‌وناوچه‌یه بیت به‌لام له‌ئه‌مره‌که‌دا
ده‌لیت هه‌رچی اجرائات و ریکخراویک ئه‌م حاکمه سه‌ربازیانه‌ی ئینگلیز ده‌یکه‌ن
له‌م وه‌خته‌دا هه‌مووی وه‌ختیه‌و له‌پاشه‌روژا ئه‌توانی هه‌ل بوه‌شیریته‌وه « ۱ » .

له‌کاتی حکمرانی شیخ مه‌حمودا که شیخ زانی حکمرانیه‌کی ته‌نیا بو
سوله‌یمانی‌یه داوای کرد شوینه‌کانی تری کوردستانی بخریته پال له‌به‌ر ئه‌وه
شیخ حاجی سید حسنی مامی له‌گه‌ل سید عبداللهی کوری حاجی سید حسد
نارد بو که‌رکوک بو دیده‌نی سید احمدی خانقاوه داوای کرد که به‌شداری بکه‌ن
له‌م حکمرانی‌دا که‌چی سید احمد ره‌فزی کرد وه به‌شداری حکمرانیه‌کی شیخ
مه‌حمودی نه‌کرد .

۱ . مانه‌ی به‌سویه ئینگلیز به‌راستی بو‌لاری نه‌داوه‌و دانی نه‌ناوه به‌و حکمرانیه
که درابو به‌شیخ مه‌حمود له‌ناوچه‌ی سوله‌یمانی‌دا به‌سی وه ئه‌وه‌ش وه‌ختی بو
-- نو --

په‌ریشانی خیزانی شیخ مه‌حمود :-

پاش گرتی شیخ مه‌حمودو ناردنی به دلی بو هندستان ، خیزانه‌کهی له نیوه شه‌ودا رایان کرد ، عایشه‌خانی ژنی شیخ مه‌حمود له گهل جه‌ماعه‌تیکا رویان کرده دیی « کانی شیلان » وه بهیه‌خانی ژنی شیخو مناله‌کانیش گه‌یشتن له‌ویشه‌وه رویان کرده « قه‌لای مه‌ریوان » ، انجا چون بو « دزلی » وه جه‌ماعه‌تیکیان چونه دیی « درزیان » .

شیخ قادری برای شیخ مه‌حمود له گهل چه‌پسه‌خان و سه‌له‌خان رویان کردبوه « بانه » به‌م جورده ئهم خیزانه به ایراندا بلاو یونه‌وه ، جماعه‌تی پشده‌ریه‌کان له گهل عباس اغا چوبون بوسه‌زده‌شت .

ئینگلیزه‌کان له گهل حاکمی سه‌ربازی « سنه » دا ناردیان به دوا‌ی محمود خانی دزلی و محمود خانی کانی سانا‌ندا هه‌ردوکیان گرتن و ته‌سلیم به ئینگلیزیان کردن ئه‌وانیش محمود خانی دزلیان نارد بو هندستان و محمود خانی کانی سانا‌نیان له به‌غداد چه‌پس کرد . ئیتر خیزانی شیخ جیگایان پی لیژ بو رویان کرده ناوچه‌ی « سقز » له دیی « زه‌مبیل » مانه‌وه شیخ قادریش میوانی روسته‌م خان بو له به‌ر ئه‌وه حاکمی سنه ناردی روسته‌م خانیان گرت وه اعدامیان کرد ، بویه ئهم خیزانه ناچار بوون که روبکه‌نه ناوچه‌ی « نه‌ری » له شم‌دینان له‌وی هه‌موو چونه لای اسماعیل خانی سکو له « چاریه » بو ئه‌وه‌ی له مه‌ترسی رزگار بن و که‌وته ژیر داله‌ی اسماعیل خانه‌وه ، انجا له‌ویشه‌وه چون بو « رضائیه » له پاشا له ئیرانه‌وه رویان کرده سنوری تورکیا به‌و زستانه به‌فرو سه‌رماو سوله‌یه زور ئه‌زیتیان کیشا ، تا خ‌زمان له سوله‌یامانه‌وه هاتن بو

لایان و به رسمی به یانی عفو کردنیان بو بردن که « میجر سون » عفو کردبون
که بگهرینه وه ، نه وانیش هه موو به پهریشانی گهرانه وه ، •

جا لیره دا نه مویت به دورو درژی له م دهر به دهریه بدویم به لام به راستی
زور وشى دهرده سهرى و چه رمه سهرى و نه شکه نجه هاتن که مروف ناتوانى نه و
باره گرا نه هه لگريت نه م خیزانه لى قه و ماوه نه بیت •

پاش گرتنى شیخ مه حود وه ناردنى به دىلى بو هندستان ، دائره ی
مندوبى سامى نه م نامه به یان نارد بو مجلسى وزرا • —

الى سكرتير مجلس الوزراء : في ٢٢ شباط ١٩٢٢ الرقم ٤ / ٣٣٣٠ •

امرنى فخامه المندوب السامى ان اخاطبكم بشأن أمور لواء السليمانية
الاداريه ، لا يخفى على مجلس الوزراء ان معاهده الصلح مع تركيا تنص على
عدم معارضة دول الحلفاء الكبرى اذا ارادت المناطق الكردية التابعة للواء الموصل
الانضمام الى حكومه كردستان في خلال سنه واحده من تاريخ عقد الصلح مع
تركيا ويعترف فخامه المندوب السامى المصالح الاقتصادية وسواها التي تربط لواء
السليمانية بالعراق وعليه يظهر لفخامته امكان القيام بها عليه نحو الامه الكردية
من جهة والحكومه الوطنيه من جهة اخرى ، وذلك بتاليف اداره في لواء السليمانية
حالا يدير دفتها فخامته بمشوره وزراء بدلا من الصوره المتبعه الان اى اداره دفعه
الامور من قبل هيئه الوزراء بمشوره فخامه المندوب السامى ، اما هذه الاداره
فستكون موقته ينظر فيها بعد مده المصرح بها في معاهده الصلح ، ثم ان سير
برسى كوكس يتبع سياسه من شانها تأييد الحكم الذاتى وقد باشر فعلا في تقليل
عدد المأمورين البريطانيين والهنود وتعيين قائممقامين وطنيين ويفكر فخامته ايضا

في تعيين متصرف اللواء السليمانيه وان السياسه في العراق والسليمانيه مع كونها سياسه موحدہ الغرض والمرمى يجب ان تكون مراجعات متصرف السليمانيه مع المندوب السامي رأساً .

مجلسى وزراش وهلامى مندوبى ساميان دايه وه وهك له خواره وه به عه ره بى نووسراوه : —

تلى كتاب من سكرتاريه فخامه المندوب السامى المرقم ٤ / ٣٣٣٠ والمورخ في ٢٢ شباط ١٩٢٠ متعلق بشؤون اداره لواء السليمانيه ، فقرر مجلس الوزراء بالاتفاق ما يلى : —

١ — بناء على اهميه موقع السليمانيه الجغرافى والروابط الاقتصاديه والسياسيه التى تربط بالعراق والتقاليد المشتركه القديمه يقترح مجلس الوزراء على فخامه المندوب السامى ابقاء القديم على قدمه وتوحيد اداره العراق واللواء المذكور واعتباره كسائر الويه العراق بجميع شؤونه .

٢ — قرر مجلس الوزراء عرض البيان المرفوع من وزاره الدفاع الوطنى مع الرجاء من فخامته ان تعرض محتويات البيان المذكور على المراجع البريطانى المختصه وتطلب مساعدتهم محافظه عن حقوق العراق وجعل حدوده الشماليه على صورة تكفل صيانه البلاد من الطوارى الخارجيه كما هو مبين في الخارطه ه . ٠٠ بدلا من ان تكون مع الوزراء ، فخامه المندوب السامى يود الوقوف والحاله هذه على رأى مجلس الوزراء بهذا الخصوص ولعل هذه الخطه تحوز قبولا منهم . ٠ أ . ه

له سالى ١٩٢٧ د دائره مندوبى سامى بريتانيا له عيراق له راپوريكى دا به « كه نجومه نى نه وه وه كان » « عصبه الامم » دهر باره ي كورد نه ليت : —

وکیلی شیخ مهحمود سید احمد بهرزنجی له ۱۹۲۷ دا له بغداد گفت و گوی کردله گهل
حکومه نئی عیراقد ا له باره ی ریکه وتنی شیخ مهحموده وه له ناوه راستی مانگی
کانونی دووهمی ۱۹۲۷ دا سید احمد نهو شرو تانه ی امزا کرد که داوا کرابو له
شیخ مهحمود ، نهو شرو تانه وه کیلی شیخ مهحمود سید احمد ناو بردی بو
شیخ مهحمود بو امزا کوردنی نهویشس وهلامی
مندوبی سامی داو هته وه داوای له مندوب السامی بهریتانیا کړدوه که ناوچه ی
« پینجوین » و ده ورو پستی بده نی له زیر ده سه لایا بیت ، بهلام مندوب السامی
موافقتی نه کړدوه وه شیخ مهحمود سور بو له سهر داوا کړدنه که ی خوی
چونکه خوی له ناوچه ی پینجوین دا بو له بهر نهو ده حکومت هیزیکی گه وړه ی
نارده سهر شیخ مهحمود له روژی ۲۳ ی نیسانی ۱۹۱۷ دا دوا ی شهریکی خوینن
شیخ مهحمود بهرگری پی نه کرا ناچار بو شهرته کانی قبول کړدو به امزا کراوی
نارده وه ، وه خوشی داوای کرد که ریگای بده نی بچی بو بغداد بو دیده نی
مندوبی سامی ، موافقت له سهر چونی کرا له روژی ۵ تموزی ۱۹۲۷ دا چو بو
دیده نی مندوبی سامی سکالای له وه کرد که بوچی له ئیران دانیشی ، مندوبی
سامی له وه لاما ووتی له بغداد یان له موصل دانیشه ، شیخیش له بهر نهو وه ی
باوری پی یان نه بو گه رایه وه بو شوینه که ی خوی له ئیران له « پیران »
نهو شرو تانه ی له شیخ مهحمود داوا کرابو : —

- ۱ — شیخ مهحمود نه بی له سنووری عیراق بچپته دهره وه له ئیران جی نشین
بی و نه یه ته ناو سنووری عیراق وه .
- ۲ — کوریک له کوره کانی بنیریت بو به بغداد بو خویندن « ۱ » .

۱ — مه بهستی بهریتانیا له ناردنی کوریک له کوره کانی شیخ مهحمود بو به بغداد
بو خویندن فیرونی نهو کورده ی نه بووه ، به لکو ناردنی نهو کوره بو نهو یوه که شیخ
مهحمود بترسینن که ئیتر نه بزویته وه چونکه کوره که ی بارمته یه . — نووسهر —

۳ - وه کیلیک دابنی بو سهر پهرشتی کردنی ملک و دیهاته کانی که حکومت داویه تیه وه و دهستی له سهر لابرده .

شیخ مهحمود « بابا علی » کوری نارد بو بهغداد بو خویندن .

پاش ئه وه له روزی ۶ یلولی ۱۹۳۰ دا له سوله یمانی بزوتنه وه یه کی سیاسی گه وره دهست پی کراو خو پیشان دانیك کرا بو مه نعی هه لبژاردنی نوینه رانی ئه نجومه نی نوینه ران حکومت هیزیکی هینا بو دامر کاندنه وه ی هیرشی کورده کان ته قهی لی کردن وه کوشتاریکی زوری له کورده بی چه که کان کرد ، شیخ مهحمود که ئه مه ی بیست سهر له نوی راست بووه وه له بغدادیشه وه ئه فسه ر مهحمود جودت وحید جودت و کامل حسن چون التحاقیان به شیخ مهحموده وه کرد له گهل شاعر شیخ سلام احمددا .

انجا شیخ مهحمود به له شکره وه هاته ناو سنووری عیراقه وه ، وه هوشیار نامه یه کی رهسمی نارد بو مندوبی سامی عیراق ووتی : -

پی وسته حکومتی عیراق له کوردستاندا نه مینی هه ر له خانه قینه وه تا زاخو له ماوه یه کی کهمدا ، .

له سهر ئه مه حکومتی عیراق به یانیکی رهسمی ده ر کرد ئه لیت : -

له بهر ئه وه ی که شیخ مهحمود له به لینه کانی خوی که داویه تی پاشگه ز بوته وه هاتوته وه ناو سنووری عیراقه وه یاخی بوه بویه بریار درا هیرشیکی گه وره ی بکریته سهر ، حکومت فهوجی یه کهمی نارد بو پینجوین وه فهوجی دووه می نارد بو شارباژیر وه سوپای ئائوری و لیوی و پولیسی نارد له گهل شیخ

مهحمودا بو شهریکی توند ، ئنجا حکومهتی عراق اعلانی حوکی عورفی کرد بو
 لموای سوله یمانیدا ، پاش شهریکی گه وره شیخ دهره قهت نه هات له روژی ۱۳
 مایسی ۱۹۳۱دا شیخ مهحمود خوی دا به دهسته وه گیرا به دلی بردیان بو
 ناصریه و سناوه و لهویشه وه بو « عنه » پاش ماوه یه ک هینایان له بغداد دایان نا ،
 هه روا محمود جوده ت و حمید جوده تیشس خویان دا به دهسته وه و خرا نه
 به ندیخانه وه ، پاش ماوه یه ک عفو کران .

مندوبی سامی چاره نووسی عراق داده نیت : -

دانانی چاره نووسی عراق له لایه ن به ریتانیا وه : -

له « تأریخ العراق السیاسی الحدیث » بهرگی یه ک نووسینی عبدالرزاق

الحسنی له لاپه ره ۱۰۳ و ۱۰۴ دا ده ری خستوه ئه لیت : -

ویلسن هه ول ئه دا چاره نووسی عراق دامه زرنیت .

موتاکو وه زیری هند ته نیا به و بروسکه یه رازی نه بو که لی دابو بو

ویلسن له عراق به لکو داوای لی کرد که بچی بو پاریس بو ئه وه ی نزیک بیت له

کونگه ره ی ئاشتی له روژی ۲۵ ی شباط ۱۹۱۹ دا ویلسن چو بو پاریس له روژی

۲۰ ی اذار ۱۹۱۹ دا گه یشته پاریس له وی له گه ل سیاسیه کانی ئینگلیزو فره نسدا

حوا وه چو بو دیدنه ی « شای به ریتانیا جورجی پینجه م » له لندن له روژی ۱۴ ی

نیسان ۱۹۱۹ دا له وی که باسی چاره نووسی عراق هاته پیشه وه پیشنیاریکی

دا ئه لیت : —

۱ - میری عہدہ ب نابی بی ، بہ لکو ئہ بی مندوبی سامی بی .

۲ - وولاتی موصل و دیر الزور بخیریتہ سہر عراق لہ گہل ناوچہ کانی کوردستان .
کہ ئیستا بہ شیکہ لہ ولایتی موصل ، کہ ئہم بہ شہ داخلی سنووری حکومہ تی
ئہرمہ نی چاوہری کراو ناکریت ، کہ ئہم ناوچہ یہش پیک ہاتووہ لہ دوو بہری
زابی گہورہ بہ تہواوی ، ئہمہش زور پی ویستہ بو ئہوہی ئاثوریہ کانی بخیریتہ پال .

سہد ہزار روپیہ بہ خشیشس بو ئہو کہ سہی شیخ مہمود بکوژی :-

مندوبی سامی عراق بہ نووسینی ژمارہ ۱۲۲ لہ روژی ۸ حزیرانی ۱۹۲۵ء
داوا لہ مجلسی وزرای عراق ئہ کا کہ جائزہ دابنن بو ئہو کہ سانہی ئہ توانن
شیخ مہمودو کریم بہ گی فتاح بہ گؤو صاییری کوری بکوژن ئہوانہی کہ
ہلہدہستن بہم ئیشہ « سہد ہزار روپیہ لہ حکومت وەر گرنو داوا دہ ک
ئہوانہی کہ ہلہدہستن بہم ئیشہ نابی لہ سوپای لیوی بن » .

نووسینی روژنامه عه‌ره‌بیه کان له باره‌ی شورشه‌کانی شیخ مه‌حموده‌وه: - (۱) -

روژنامه‌ی « الجامعه العربيه » که له فه‌له‌ستین له شاری قدس ده‌رده‌چو له ژماره ۶۰۶ ی روژی ۱۴ خ‌زیرانی ۱۹۳۱ د به ناوی « سیر و یلز » که سیاسیه‌کی گه‌وره‌ی ئینگلیزه مقاله‌یه‌کی نووسیوه له باره‌ی هه‌لگیرساندنی شورشی کوردستانه‌وه له تشرینی یه‌که‌می ۱۹۳۰ د ئه‌لیت : -

مه‌ندوبی سامی به‌ریتانیا له عیراق له روژی ۲۴ ی کانونی یه‌که‌می ۱۹۲۲ د له دوا‌ی ته‌واو بونی شورشی یه‌که‌می کورده‌کان که کره‌بو له لایهن شیخ مه‌حموده‌وه له سالی ۱۹۱۹ د وتوو‌یه‌تی : حکومه‌تی خاوه‌ن شکوی به‌ریتانیا وه حکومه‌تی عیراق دانیان ناوه به مافی نه‌ته‌وا‌یه‌تی کوردا له چوار چیه‌ی حکومه‌تی عیراقدا حکومه‌تیکی کوردی دروست بکه‌ن له سنوری خویاندا ، ئومید ئه‌که‌ن که کورده‌کان به زوترین کات له ناو خویاندا ریک بکه‌ون له سه‌ر شیوه‌ی حکومه‌ته‌که‌یان وه نوینه‌ریان بنیرن بو به‌غداد بو گفت و گو کردن له باره‌ی په‌یوه‌ندی سیاسی وه ئابوری یه‌وه له گه‌ل دوو حکومه‌تی به‌ریتانیاو عیراقدا

روژنامه‌ی فه‌له‌ستین که له یافا ده‌رده‌چو له ژماره‌ی ۳۳ - ۱۷۰۶ د ئه‌و نووسینه‌ی بلاو کردوته‌وه له گو‌فاری « نیر ئیست » ی ئینگلیزی له له‌نده‌ن له روژی ۲۳ ی نیسانی ۱۹۳۱ د بلاوی کردبووه له باره‌ی کیشه‌ی کورده‌وه له سه‌ر نووسی روژنامه‌که‌یا که وتبوی : -

« له‌و که‌سه گیلتر نه‌که‌واتی بگا که شیخ مه‌حمود نه‌ما له ناودا کیشه‌ی

« ۱ » ئه‌م نووسینه‌یه‌که به‌رتوکی من عمان الی عمادیه نووسینی علی سیدو

گورانی وه‌گراره .

کورد کوتای پی دیت ، ئەم نووسینەش پەیام نووسی گوڤارە که له بەغدادەووە ناردبوی بو لەندن که دەم و دوامانی مەندوبی سامی بەریتانیایە له عێراق دیارە ئەووە بیرو باوەری حکومەتی بەریتانیاشە ، کیشەی کورد لەووە زیاتر هیچی لێ نادویم ئەلیم : « بە هەلە چو ئەو کەسە یە که » پاشە روژیش ئەمە روون ئەکاتەووە » که واتێ بگاکیشە گەورە کورد ئەو کیشە ناوچەیی یە بچووکهی ئێستایە که پێی ئەووتری مسەلە ی شیخ مەحمود . ئە . لەووە زور گەورە ترە مسەلە ی گەورە کورد هەموو کوردستان دەگرێتەووە یعنی هەموو وولاتی کوردستان که ئێستا سنووری سیاسی تورکیا و عێراق و ئێران لیکێ دابریون و جیای کردونەووە .

روژنامە ی فەلەستین له روژی ٢٥ حەزیرانی ١٩٣١ دایە بۆنی چونی ملک فیصل ئەکا بو شاری سولەیمانی له دوا ی تەواو بونی شورشێ سێ یەمی شیخ مەحمود که لەوی ووتاریکی بە ناو دانیشتوانی شارە که دا بلاو کردوتەووە .

ئەگەر بە وردی و پڕ له تییینی بەراوردیکی ئەم ووتارە و تصریحە کە ی مندوبی سامی بەریتانیا له عێراقا له روژی ٢٤ ی کانوونی یە کەمی ١٩٢٢ دایە بکەین باش تیدەگەین باری سیاسی بە چ جوریک گورراوە بەرامبەر بە کورد ، ملک فیصل له ووتارە کە یا ووتویەتی : —

له بیرتان نەچی ئاین هی خوا یە ، نیشتمان هی هەموانە ، من جیاوازی ناکەم له بەینی دانیشتووە خوشەویستەکانی وولاتە کەما ، نیشتمان هی هەموانە ، ئەم شاخو دولە جوانانە ملکێ هەموو دانیشتوانی لواکانی تری عراقە ، بستیکی شس له خاکی لواکانی تر مافی دانیشتوانی ئەم لیوایە ی پیو یە لەمەشس زیاتر ئەلیم هەموو تنوکه خوینیکی دانیشتوانی

ئەم لۋايە خوینی ھەموو عراقیەکانە ، ھەموو بران لە نیشتمانیکا ، لە خزمەت کردنی
دوا ناکەون ، ئاین و رێگای ئاینی بو خواوە ، ئەبێ ئەمانە لە ناو مزگەوتو
کەشتە و کلیسەکانا بێنیتەو لە بەینی خەلق و خاوانا ، بێ گومان دەزانن کە
عراق دابەش ناکریت ، ھەمووی پارچەیکە پیکەو لکاوە جیا ناییتەو ،
بەرنامەی حکومەتی نیشتمانی لە روژی دامەزرانیو تا ایستاو ھەتا ھەتایە
ئەوێە کە داد پەرورەری بو ناو نەتەو دا بلاو بیتەو ، و نەتەو چو بوی بویانیکا
تا ئەوانیش بێن بە کریکاربکی بە کار چاکە و ولاتیان بویت ، یاسای سەر بەستی
فیربۆن بە زبانی ناوچەیی دەرکراوە ، کورد بە کوردی فیر ئەبێ عەرەب و تورکیش
ھەر یە کە بە زبانی خوی احترامی ھەموو جووڕە ئاین و رەوشتیکی نەتەوایەتی
دەگیریت ، نەخشە و پیلانی باری سیاسی وولاتە کەم بە وردی کیشراوە ئیتەر
دەستکاری و گورینی ناگونجی ، لە بەر ئەو پێوێستە نەتەو یارمەتی حکومەت
بدەن بو ھەلسان بە کارو باری گشتی ، ئەگەر یەکیەک سەری لی تیک چو لەم
رێگایانە لای دا وەکو کورە کە ی نوحی لی دیت کە باوکی بانگی کردو بە گویی
نەکرد ، ئەمانە ی باسم کرد بو ئەوێە کە نەتەو کەم دلیا بکەم لە کارو باری
سیاسی وولات ، لە بەر ئەو پێوێستە لە سەر ئێو کە قولی ئازایی ھەلکەن بو
بوژاندنەو و ژیانەو ی نیشتمان لە روی ئابوری و کشت و کال و بازرگانی یو
تا شان بە شان لە گەل کارو باری سیاسی فراوان و پیشکەوتنی کومەلایەتی یا
یروا بەریو .

★ ★ ★

شورشه کانی کورد بوچی سهرنه که وتون ؟ :-

له وروژه وهی بزوتنه وهی سیاسی کورد دهستی پی کردوه و ئه وه موو
شورشانه ی بهرپا کراون بوچی سهرنه که وتون ؟ دیاره هوی گه وره هه بووه که
نه ی هیشته سهر کون ، ئه وه هویانه ش ئه مانه ن :-

۱ - نه بوونی پارتیکی پیشره وهی شورشگیری ریکخه ری خاوه ن پروگرام و
پهیره ویکه هه ل قوولاو له ناوچه رگه ی بهرژه وه ندی گه له وه .

۲ - بوونی پیاوانی ئایینی و ئاغاو دهره به گ که به پسی پی و یست
پشتگیری شورش نه ته وه که یان نه کردوه ، له جیاتنی پشتگیری به پیچه وانه
دهستیان له گه ل دوژمنانی شورش و نه ته وه که یان تیکه ل ده کرد وه خویان
ده فروشت و ناپاکیان ده کرد به رامبه ر وولاته که یان ، .

پارچه پارچه بوونی کوردستان په یوه نده کی نیشتمانی له نیوان شورشگیره کانی
کوردستاندا نه بوونی یه کیه تی بیرو باور .

۴ - یه کیه تی ده وه ته داگیر که ره کانی خاکی کوردستان وه پشت گری یه کتر
بو له ناو بردنی بزوتنه وه و شورشه کانی کورد له هه ر ناوچه یه کی کوردستاندا
هه لگیرسابی .

۵ - زوری چه ک و تفاقه جهنگی دوژمن و سهر که وتنی له م روه وه .

۶ - نه بوونی یارمه تی دهره وه و نه بوونی ده زگای پرو پاگاندو ناساندنی
کورد به ییگانه له وولاته کانی دهره وهی کوردستان وه نه بوونی هاوکاری و
هاریکاری گهلانی جهان بو شورشگیرانی کورد .

۷ - بوونی کومه لیک له چاو چنوکان و چلکاو خوران که بو پاره هه میسه
گاماده بوون بو خزمه ت کردنی ییگانه و یارمه تی دانیان له دژ نه ته وه که یان .

۸ - نهخویندهواری و بلاو نهبو نهوهی « وعی قهومی » به تهواوی وه بونی
فاکوکی عهشایهیری و تیره گهری له ناو کورده کانا .

● بوچی شیخ مهحمود له شورشه کانیا سه رنه کهوت ؟ -

ئایا ئوبالی له ناو چونی ئەو حکومه ته ساواو خیر له خو نه دیوهی کورد
ئه که ویته سه ر شانی شیخ مهحمود وهك هه ندیک دهلین ؟
ئه گهر بیت و زور به وردی ته ماشای میژووی ئەو ماوه ته مه ن کورته بکهین
که شیخ مهحمود تیا بو به حکمدارو حکمداری کردوه و تا شورشی بهرپا کردوه
زور باش بومان روون دهیته وه که شیخ مهحمود یه کیه له قاره مانه نیشتمان
پهروه ره دلیرو نه بهزه کانی کورد که هه رگیز لاپه ره ی میژووی ژیا نی گهردی
نه گرتوه و خاوین و پا که ، وهك باسکرا شیخ روحیکی نیشتمان پهروه ری
کوردایه تی به رزی تیا مه وجود بو وه له کانگای دلیه وه هزی به سه رکه وتنی
وولاته که ی و نه ته وه که ی ئە کرد وه هه ولی ئەدا که کورد بگه یه نیت به ئازادی و
سه ربه ستی ، به لام به داخه وه ئەو ته یاره فکری و سیاسانه ی دهورو پشتیان
گرتبو مهیدانیان نه ئەدایه بیریک له پاشه روژ بکاته وه بو سیاست به شیوه یه کی
وهختی له گهل زروفو کاتی ئەو روژه دا رابویریت و روژ به رقه سه ر .

وه ئەو ئه رکه ی خراوه ته سه ر شانی له بهر بهرژه وه نندی کوردو کوردستان
به باشی بیبا به ریوه و قسه و دروو ده له سه ی ئەوانه ی که دهورو پشتیان گرتبو
کاری لی نه کا ئەبوایه شیخ که لکی له کومه لی روشنبیران و ئه فسه ره کورده
دنیا دیده خاوه ن ته جربه کان وه ربگرتایه و پیره وی ئەو ئاموژ گاریانه ی بکردایه و
که دهیان کرد ، وه به چاویکی به رزو به ریز ته ماشای بکردنایه ، ههروه ها وهك

ئەحمەد تەقى لە يادداشتە كەيا ئەليت : « شيخ عبدالقادر نەهرى » لە ئەستەمولەو
 نامەى بو نارد وە تەكلى لى كرد وە ئاموژ گارى كرد كە ھەر چوڭىك يىت لە گەل
 ئىنگلىزە كانا تىكى نەداو روژ بەریتە سەر تا بزائين ئەم جەھانە چى بە سەر دیت ،
 وە ھەر وەھا شيخ مەحمود كە بە چاوى خوى دىتى تورك بەزى و ولايەتى موصلى
 دوراند ئىتر چون ئەبى پاش ئەو بەسەر ھاتەى تورك تازە شيخ باور بكتا ھە
 بە تورك وە بىھويت لە گەل توركا ريك بكتەويت ؟ وا ديارە شيخ دلسوزانە
 وىستويەتى خزمەتى وولات و گەلى كورد بكا ، وەك پيشەوايەكى دلسوزو خاوين
 ھەرچى لە توانادا بوى كردويەتى بەلام توركيزمەكان كە دەوريان دابو نەيان
 ھىشتوہ بزویتەو وە خويان چونيان وىستوہ بەو جورە ھەليان سوراندوہ ، چونكە
 ئەو كاتەدا مەبەستى بەرو دواى تورك وە ئوزدەمير وە جل خوارەكانى سولەيمانى
 بە سەر و كايەتى « تايەرى ئەمىن ئەفەندى » ئەوہ بو كە سەر لە سياسەتى ئىنگلىز
 بشيويىن و شيخ مەحمود لە ئىنگلىز دابرن و گىرو گرفت بختەنە سەر رىي سياسەتى
 ئىنگلىز لە كوردستانى خوارودا .

شيخ مەحمودىش پياويكى دل ساف و خوش باور بو چونكە خوى دروو
 دەلەسەى نەدەزانى و ايدەزانى ھەموو كەس وەك خويەتى ، بويە جل خوارەكان
 يە ناوى ئىسلاميەت و ئايىنەوہ كرديان بە دوژمنى ئىنگلىز وە شيخ خوشى دلى
 تەواو لە ئىنگلىز رەنجا بو وە لە كەردەوہ و كردارى حاكەم سياسەكانى ئىنگلىز
 نارازى بو وەك « ميجەر سون » چونكە حاكەم سياسەكانى ئىنگلىز دىكتاتورانە
 دەجولانەوہ و ئەوانىش عەسكەرى بوون و سياسەتيان نەدەزانى ئەگىنا ئەگەر
 سياسى بوئايە ، فرو فيلى جل خوارەكان وە پيلان و نەخشەكانى « تايەرى ئەمىن
 ئەفەندى » زال نەدەبو بە سەر سياسەتى ئەوانا و دەست بەردارى پياويكى راستى
 وەك شيخ مەحمود نەدەبون .

ئەمە لە لایەكەوه ، لە لای تریشەوه ، لە سەرەتاو گەرم و گوری شورشی
 شیخ محمودا عەشایەرەکانی دەورو پشستی سولەیمانی ھەموو سۆیند خواری
 شیخ محمود بوون و پشتیان گرت ، بەلام ئینگلیز بە فرو فیلێ خوی توانی
 سەرۆك عەشایەرەکان راکیشی بە لای خویا بە پارە و ھەموویان لە شیخ محمود
 داڤری ، ئەو سەرۆك عەشیرەتەنە دەستی شیخیان ڤری و سۆیندیان بو خوارد
 ھەموو شیخیان بەجی ھیشت و کشانەو و شیخ محمود لە کوری شەرا بە تەنیا
 مایەو و ، بویە شیخ محمود وەك لەو پشش باسکراو خوی دانسی ناوہ بەم
 کردووەیدا وتوینەتی ، لە شورشا نابێ پشست بە عەشایەر بێسترت ، ئەو بۆ لەو
 پشش سەرۆك عەشیرەتەکان ھەموو سۆیند خواری من بوون کەچی پاش دوو
 شەر ھەموو پالیان دا بە دوژمنەو کە ئینگلیزەو پشستی میان بەردا .

ئەم ھویانە بونە کوسپ و ھاتنە بەر شورشەکانی شیخ محمود ئەگینا
 ئەو تەمی میژووی کورد ھەبە ھیچ میژوو نووسیک ناتوانی بلیت شیخ محمود
 پششەوایەکی نیشتمان ڤەرور و دلیر و دلسوز و پاک نەبوە ، بەلکو کورد ھیشتا
 ڤیاوی وا ھەلکەوت و دلیر و ئازاو ڤاوەن عەزەتی نەفسی بەرزی نەھیناوە ، بەلام
 ئاخ لە گەل ئەم ھەموو رەوشت و خوہ جوانانەو ئەم پاک و خاوینیە لە سیاسەت
 دەستی بیاویەیان راوژ کەری سیاسی راستی لە دەورو پشست بواوە ، جا لیرەدا
 ئیمە ئەبێ بە وجدانیکی پاکەوہ بلین ، بوچی شیخ محمود لە سیاسەت دەستی
 نەبوە ؟ .

سیاسەت مانای فرو فیلێ زورە بە ڤی کات و سە کات و
 زروفی ئەو کیشە یەو کاتی .

★★★

سیاست چي به :-

له پهرتو وکی « سیاست الحکم » نوو سینی « اوستن رنی » و ته رجمی
عهره بی دکتور حسن علی الذنون له لاپره ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ داسی
سیاست نه کات نه لیت :-

زور بهی زوری نه مریکایی به کان نه لین سیاست کرده وه په کی پیسه ،
سیاسیه کان به تاییه تی نازاوه نیره وه خو هه لکیش و فشه که رو ره وشت نزن ،
سیاسیه کان ته نیا ئه تمام به چاکو ده ست که وتی خویانو نه وانهی سر به وان
نه دهن ، هه میسه له ئیشیک ده گهرین که سهره نجی جه مهور رابکیشی نه گهرچی
زور باش بزائن نه و ئیشه راست نیه ، سیاسی هه رگیز ته ماشای پاشه روژیش
ناکهن ، نه و کات و ساته ی نه وانی تیان چی بوی نه وه ده کهن ، بویه نه مریکایی به کان
نه لین روزفلت په کی که بوه له پیاوه گه وره کانی ده ولت ، وه هه روه ها نه شلین
نزمترین سیاسی بووه له ماوه ی ژانیا و هه ر بهم جوړه « وینستون چرچل » و
« دوايت نایزنهاور » وه « ریتشارد نیکسون » ، بویه نه لین سیاست عباره ته
له فرو فیل و پیلانو ته له که بازی به شیوه په کی ره سمی و مشروع به ناوی
ریکخراویک یا نه حکومتیکه وه بو گه یشتن به مرام و مه به ست و ئامانجه نه خشه
کیسراوه کانیا ، •

جا واته شیخ محمودی نه م دور بووه له ره وشت و خوانه و دور بووه له م
صفاته ناشرینانه بویه و ترا سیاسی نه بوه ، که و ابو نه وانه ی نه م پهرتو که
نه خوینه وه باش تی بگهن و نه لین بوچی و تراوه شیخ محمود سیاسی نه بوه ،
چونکه راست و تراوه ، نه مه له لایه که وه ، له لای تریشه وه له باره ی
هه لخه له تاندنی کورده کان به ناوی دین و برای دینه وه و باور کردنیان به مصطفی

کمال به م‌ناوه‌وهو یاریده‌و یارمه‌تی دانی و رزگار کردنی له ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی له
ناو چون ، که‌چی له پاداشتی چاکه‌دا مصطفی کمال ئه‌وه‌ی پی کردین که کردی
ئه‌و مصطفی کماله‌ی که خه‌لافه‌تی ئیسلامی له ناو بردو دینی له تورکیادا کر کرد ،

با هیچ دوور نه‌روین له کاتی سهر کوماری عبدالسلام عارف‌دا هه‌موو
دیمان چون به ناوی ئیسلام و دینه‌وه کونگه‌ره‌ی ئیسلامی به‌ست وه علماو مه‌لای
دنیا‌ی کوکرده‌و ه‌بو ئه‌وه‌ی فتوا دهر‌که‌ن بو له‌ناو بردنی نه‌ته‌وه‌ی کورد ، جابه‌مه
ئه‌وتری مولمانه‌تی یان شتی تر ؟ •

ئه‌گهر چاوێك بخشین به لاپه‌ره‌کانی میژووی کوردا ده‌بینین زور
شتی وا رویداوه ، یه‌کیک له‌وانه محمد پاشای ره‌واندزی که به پاشا کویره به
ناو بانگ بو ئهم پاشایه ئه‌وه‌نده سهر‌که‌وت ئیسپراتوریه‌تیکی کوردی پیکه‌وه‌نا
که‌چی مه‌لایه‌کی دینی « مه‌لای خه‌تی » به ناوی دین و براهه‌تی دینه‌وه
هه‌لی خه‌له‌تاندو ته‌سلیمی کرد به تورکه‌کان و ئه‌وانیش کوشتیان وه حکومه‌ته
گه‌وره‌که‌شی له ناو چو ، جا که و تراوه به ناوی دین و براهه‌تی دینه‌وه کورد هه‌میشه
هه‌ل‌خه‌له‌تینراوه ، راسته ، کورد له ژیا‌یا راسته ، فرو فیل و حيله بازی و ته‌له‌که
بازی نازانی ، صریحه له قسه کردنی‌و زور به توندی و به باوریک‌ی قایمه‌وه
دینه‌که‌ی ده‌پاریزی ، که به‌لینکی دا له‌و به‌لینه پاش گه‌ز نایته‌وه ئه‌گهر سه‌ری
خو‌ی له‌و ری‌یه‌دا داناوه ، له پیناوی پاراستنی دنیا نیشتمان و گه‌لو وولات
ده‌فه‌وتینی ، جا بویه بیگانه دوزمه‌نه‌کانمان هه‌میشه که‌لک و سودیان له‌م ره‌وشته
وه‌ر‌گرتوه و ه‌له چ کاتیکا ته‌نگه‌تاو بوین بابه‌تی براهه‌تی دینی و دینان له گه‌ل
کوردا هیناوه‌ته مه‌یدان وه ئه‌و شا ده‌ماره‌یان گرتون به ئاره‌زو‌ی خو‌یان چونیان

ویستی کوردیان کیش کردوه تا سه رکه وتون ، که گه یشتون به ئامانجیان
ئنجاهه ورسوراونه وه به توندی له کوردیان داوه نه پاداشتی چاکهیدا .

جا بویه ویستم ئهم بابته گرنگه که نووسهرانی کورد تا ئه مرو نه یان توانیوه
خویانی لی بدهن و به ئاشکرا له مابه ته بدوین من به یه لگهی تاریخی و یه کاره ساتی
روداو روونم کرده وه که دوژمنانی کورد هه میسه به ناوی برای دینیه وه
کوردیان هه له خه له تاندوه .

بویه ئه لیم خوینده وارانێ به ریز که ئهم په رتوو که ده خویننه وه ئه بی باش
له وه بگهن که مه بهستی به رو دواي من ئه وه بوه که ئاموژگاری نه ته وه که م بکه م
که زور له م رو وه وریاو ئاگادار بن تا جاریکی تر به و ناوه وه نه توانری له خسته
بیرین وه من هه رگیز مه بهستم ئه وه نیه که به خراپه ناوی دین و برایه تی دینی
بینم ئه گه ر بو به رژه وه نندی گشتی به کار بهینری . یو ئهم مه یه سته ش خوای
گه وره ئاگاداره .

ئەو سەر چاوانەى كەلكيان لى وەرگراوه له نووسىنى

ئەم پەرنوكە سىياسىيەدا

- ١ - شەرەفنامە « شرف الدين خانى بدلىسى » له فارسىيەوه .
- ٢ - من عمان الى عماديه « عەرەبى » « جوله فى كردستان الجنوبى » نووسىنى ماموستا على سيدو گورانى .
- ٣ - فى غمرة النضال مذكرات المحامى سليمان فىضى عەرەبى .
- ٤ - المجله العسكرية العراقية العدد ٢ السنه ٣ العام ١٩٢٦ مقال مقدم حسين نورى « عەرەبى » .
- ٥ - خناجر و جبال « قاسم والاكراد » باللغة العربيه للاستاذ احمد فوزى
- ٦ - تاريخ العراق القريب « مس ييل » باللغة الانجليزىه ترجمه جعفر خياط عەرەبى .
- ٧ - القوميات العراقيه « جرجيس جبرائيل هومى » طبع بغداد ١٩٥٩ عەرەبى
- ٨ - « كردستان والاكراد » دراسه سياسيه واقتصاديه للدكتور عبدالرحمن قاسم - عەرەبى -
- ٩ - الاكراد للاستاذ مينورسكى ترجمه الدكتور معروف خزنده دار عەرەبى
- ١٠ - « المسأله الكرديه » بحث اجتماعى وتاريخى منشورات مركز دراسات قضايا العالم الاسلامى المعاصر « جواس بلاو » - فرانسى -
- ١١ - الاكراد والقانون من مولفات « تومابوا » او « لوسيان رامبوت » بارسى

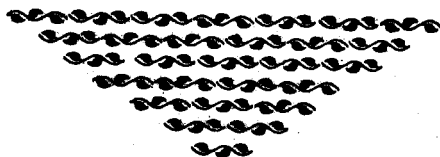
١٩٤٧ .

- ١٢ - تفاصيل عن حياة الاكراد مقال للسير مارك سايكس حول القبائل الكرديه فى الامبراطوريه العثمانيه . « انجليزى » .

- ۱۳- النساطره و جيرانهم المليون « جون جوزيفه » .
- ۱۴- پريم سويسينى « كوردش سامولويجين » .
- ۱۵- روزنامهى « ليموند » ى فهره نسى له روزى ۲۶ ى كانونى يه كه مى
 ۱۹۵۹ .
- ۱۶- اى . اى . تسوكارمان « مبادى النحو الكردى » موسكو ۱۹۶۲
- ۱۷- « انا باسس » كزينفون باللغة الفارسيه وهرگيرى به كوردى به
 ناوى « كوردستان شوينى ده هزار يونانى له ۴۰۱ زدا » حسن فهمى جاف .
- ۱۸- « تشتيت الاكراد في الازمنه القديمه » روزنامهى كومه لى اسپانى
 شاهانه تشرينى يه كه مى ۱۹۶۱ .
- ۱۹- كورده كانزو وولاته كه يان نووسه ر « كاپتان شيخ . ا . وحيد
 پاكستانى « انگليزى » .
- ۲۰- شورشه كانى كورد « ماموستا علاء الدين سجادى » كوردى
- ۲۱- تاريخى كوردو كوردستان معالى محمد امين زهكى به گ كوردى
- ۲۲- تاريخى سوله يمانى معالى محمد امين زهكى به گ كوردى
- ۲۳- ريگا به ناو كوردستاندا ، اى . ام . هاملتون انگليزى
- ۲۴- توركو كوردو عه رب ميجه ر ئادموندس انگليزى
- ۲۵- يادداشتى خوالى خوشبو ئه حمده ته قى « دهست خهت » كوردى
- ۲۶- يادداشتى خوالى خوشبو ره فiq حلمى به گ به رگى شهش كوردى
- ۲۷- يادداشتى ره شيد جوده ت به گ .
- ۲۸- كتاب الانساب والتسلسل التاريخى الاسلامى « ئى . دى . زامبور »
- ۲۹- ميسيو بوتاميا ۱۹۱۷ - ۱۹۲۰ سير ئارنولد ويلسون انگليزى
- ۳۰- مصطفى كمال « الذئب الاغبر » ايچ . اس . ئارمسترونك عه ربى

- ۳۱ - مقتطفات من مجله اوريات الفرنسيه « جان پير فينيو »
- ۳۲ - كردستان جغرافياي طبيعي و سياسي و اقتصادي كردستان « فارسي »
نويسيني « علي اصغر شميم »
- ۳۳ - « الضحايا الثلاث » للاستاذ المنعم الفلامي عره بي .
- ۳۴ - ميژوو پوتاميا و كردستان ميچر اي . بي . سون لندن ۱۹۲۶ انگليزي
- ۳۵ - پرسيار و دهمه تهقي له گهل هونه رهندي به ناو بانگ « علي باپير
اغا » كه خوي له سهرده مي حكمراني شيخ مهحمودا له سوله يمانى سكرتيري
حاکمی سیاسی سليمانى بوه وه شاره زايى زوره لهو كارمسات و روداوانه ي كه
رويداوه لهو سهرده مه دا زور به وردى هه موو شتيكى بو روون كردمه وه . وه
هه روه ها چاوم ه زور لهو كه سانه كهوت كه له شور شه كاني شيخ مهحمود
به شدار بون وه مراكرى حساسيان هه بوه به لام نه يان ويست ناويان به رم .

★ کوتایى ★

سو پاسيکي پر به دل

پاش ته واو بوونی له چاپدانی هم پرتوکه سياسي به کولو به دل
سو پاسيکي گهرم و گوري برايانه پيشکهش نه کم به و کريکارانه چاپخانه
ژين که زور خويان ماندو کرد له چاپ دانی داوا له يزدان نه کم که هميشه
له کامه رانيدا بن ، نه و انيش: —

پيت ريکخهري « ښتير تاپ » کاک پشکو توفيق ، کاک مجيد که ساس
کاک عمانوئيل ميشو سندی و کاک حمه رضا وه کاک شيرکو توفيق و کاک
فايق محمديو کريکاري بچوکو قاره مان جهزا که ساس .

رهمزی قه زاز

ئەوێ لەم پەرتووەدا نووسراوە :-

لایسەرە

- ۱ - بزوتنەوێ سیاسی و روشن بیری کورد لە چەرخێ نۆزەدەوێ تا
- ناوەراستی چەرخێ بیست •
- ۳ - پیشکەش کردن •
- ۵ - پیشەرەو •
- ۹ - کوردستان •
- ۱۳ - رەگەزی کورد •
- ۲۱ - بزوتنەوێ سیاسی نەتەوێ کورد •
- ۲۷ - پەیمانی سیقیر « معاھدە » •
- ۳۳ - میژووی بزوتنەوێ سیاسی کورد •
- ۳۶ - باری سیاسی عێراق و کوردستانی عێراق لە پیشس شەری
- جێمانی دووەمدا •
- ۴۰ - بزوتنەوێ سیاسی لە کوردستانی ژورودا « شورشى شیخ سعید »
- ۴۱ - شورشى ئەگرى داغ « ئارارات » •
- ۴۷ - پەیمانی سايكس بيكو •
- ۴۹ - شورشەکانى سارزان •
- ۵۱ - جولانەوێ روشن بیری لە کوردستاندا •
- ۵۲ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە سوریه •
- ۵۴ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە عێراقدا •
- ۵۶ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە تورکیادا •
- ۵۷ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە ئێراندا •

- ۵۹ - جولانه‌وه‌ی روشن بیرى كورد له يه كيه‌ئى سوؤيت .
- ۶۳ - ئيمپراتوريه‌تى عوسمانى و كورد له سهره‌تاي چهرخى بيسته‌ما .
- ۷۲ - هاتنى سويند خواران بو ئه‌سته‌مولو بارى سياسى كوردستانى ژورو .
- ۸۳ - هاتنى به‌ريتانيا بو كوردستانى خوارو .
- ۸۶ - هاتنى ئينگليز بو شارى سوله‌يمانى .
- ۹۰ - بار له شارى سوله‌يمانى .
- ۹۳ - شه‌هيد بوونى شيخ سعيدى خفيد .
- ۹۸ - وه‌ستانى شه‌رى گه‌وره له به‌ئى توركياء سويند خواراندا وه بار له كوردستانى خوارودا .
- ۱۰۴ - شيخ مه‌حمود كى به‌؟ .
- ۱۱۵ - هاتنى سون بو سوله‌يمانى .
- ۱۱۷ - شورشى يه‌كه‌مى شيخ مه‌حمود .
- ۱۱۸ - شه‌رى يه‌كه‌م .
- ۱۲۵ - شه‌رى بازبان « ترموپىلى كوردستان » .
- ۱۲۹ - بار له ناوچه‌ى قه‌لادزه‌و رانيه‌و ره‌واندزو وانو باشقه‌لا .
- ۱۳۷ - ناردنى احمد ته‌قى به‌ نوينه‌رى كوردستانى خوارو بو توركياء .
- ۱۴۰ - گه‌رانه‌وه‌ى احمد ته‌قى له گه‌ل مه‌فره‌زه‌يه‌كى تورك بو ره‌واندز .
- ۱۴۶ - هاتنى ئوزده‌مىرو هيزه‌كه‌ى بو ره‌واندز .
- ۱۵۶ - احمد ته‌قى اسماعيل خانى سكو .
- ۱۵۷ - حاكمى سياسى ئينگليز .
- ۱۶۰ - ئينگليزه‌كانو حكومه‌تى ئهرمه‌نسى .

- ۱۷۱ - گه رانه وهی شیخ مهحمود له دیلسی .
- ۱۷۲ - کونگهره ی قاهره .
- ۱۷۹ - شیخ مهحمود و ئوزدهمیر .
- ۱۹۰ - ملکی شیخ مهحمود .
- ۱۹۵ هاتنی سمکو بو سوله یمانی .
- ۱۹۷ - سمکو و ئیران .
- ۱۹۸ - سمکو و شیخ مهحمود .
- ۲۰۱ حکمداری شیخ مهحمود و ئوزدهمیر .
- ۲۰۳ - زه بونسی وولاتی تورک .
- ۲۱۱ - فهوزی بهگ و شیخ مهحمود .
- ۲۱۵ - سیاسهتی ئوزدهمیر بهرامبه به کورد .
- ۲۱۹ - ملکیهتی شیخ مهحمود .
- ۲۲۴ - پهریشانی خیزانی شیخ مهحمود .
- ۲۲۹ مندوبی سلمی چاره نووسی عیراق داده نیست .
- ۲۳۰ سه دهزار رویه بهخشیش بو ئه و که سه ی شیخ مهحمود بکوژی !
- ۲۳۱ - نووسینی روزنامه عهره بیه کان له باره ی شورشه کانی شیخ مهحموده وه
- ۲۳۴ - شورشه کانی کورد بوچی سه رنه که وتون .
- ۲۳۵ بوچی شیخ مهحمود له شورشه کانی سه رنه که وت ؟ .
- ۲۳۸ - سیاسهت چی یسه ؟ .
- ۲۴۱ ئه و سه رچاوانه ی که لکیان لی وه رگیراوه له نووسینی ئه م
- په رتوکسه سیاسه دا .

لاپهره	دیر	هله	راست
۵	۹	کودر	کورد
۷	۴	میس	سیاسی
۷	۱۷	م	بم
۸	۲۰	وهـگرت	وهـگرت
۱۰	۱۷	الاگزد	الاگزاد
۱۰	۲۱	داسه	دراسه
۱۰	۲۱	عبدالرحما	عبدالرحمان
۱۱	۲۱	ونتصادیهـد	واقصادیهـ
۱۲	۱۰	دهـگناه	دهـگاته
۱۲	۱۶	داسه	دواسه
۱۴	۲۱	مینوـسکی	مینوروسکی
۳۴	۴	سان	هـشان
۳۶	۱	سیراق	عیراق
۳۶	۴	داهش	دابهـش
۳۷	۱۵	دهـر کردهـوه	پیریان دهـ کردهـوه
۳۸	۳	عیاقدا	عیراقدا
۳۹	۵	جاگزین	چاگزین
۳۹	۷	مجد	ماجد
۳۹	۱۰	کردنا	کردنیا
۴۰	۳	کرنی	کردنیا
۴۰	۶	سهـرک	سهـرهـک
۴۱	۱	فریندران	فرینران